

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Із змінами і доповненнями, внесеними
законами України

від 19 червня 2003 року N 980-IV, ОВУ, 2003 р., N 30, ст. 1527,
від 18 листопада 2003 року N 1255-IV, ОВУ, 2003 р., N 52, ст. 2734,
від 12 травня 2004 року N 1713-IV, ОВУ, 2004 р., N 25, ст. 1629,
від 2 листопада 2004 року N 2135-IV, ОВУ, 2004 р., N 47, ст. 3094,
від 3 листопада 2004 року N 2146-IV, ОВУ, 2004 р., N 47, ст. 3096,
від 3 березня 2005 року N 2450-IV, ОВУ, 2005 р., N 12, ст. 563,
від 3 березня 2005 року N 2452-IV, ОВУ, 2005 р., N 13, ст. 652,
від 2 червня 2005 року N 2620-IV, ОВУ, 2005 р., N 25, ст. 1410,
від 16 червня 2005 року N 2664-IV, ОВУ, 2005 р., N 29, ст. 1689,
від 23 червня 2005 року N 2705-IV, ОВУ, 2005 р., N 29, ст. 1691,
від 23 червня 2005 року N 2710-IV, ОВУ, 2005 р., N 29, ст. 1695,
від 6 вересня 2005 року N 2798-IV, ОВУ, 2005 р., N 39, ст. 2423,
від 1 грудня 2005 року N 3165-IV, ОВУ, 2005 р., N 51, ст. 3174,
від 15 грудня 2005 року N 3201-IV, ОВУ, 2006 р., N 1, ст. 6,
від 22 грудня 2005 року N 3261-IV, ОВУ, 2006 р., N 1, ст. 12,
від 17 січня 2006 року N 3348-IV, ОВУ, 2006 р., N 6, ст. 283,
від 22 лютого 2006 року N 3456-IV, ОВУ, 2006 р., N 11, ст. 694,
від 23 лютого 2006 року N 3480-IV, ОВУ, 2006 р., N 13, ст. 857
(зміни, внесені абзацом другим підпункту 4 пункту 3 розділу VII
Закону України від 23 лютого 2006 року N 3480-IV,
набрали чинності з **12 квітня 2008 року**)
від 21 вересня 2006 року N 185-V, ОВУ, 2006 р., N 41, ст. 2726,
від 20 грудня 2006 року N 501-V, ОВУ, 2007 р., N 1, ст. 9,
від 22 грудня 2006 року N 524-V, ОВУ, 2007 р., N 2, ст. 63,
від 31 травня 2007 року N 1111-V, ОВУ, 2007 р., N 43, ст. 1708,
від 16 вересня 2008 року N 509-VI, ОВУ, 2008 р., N 77, ст. 2583,
від 17 вересня 2008 року N 514-VI, ОВУ, 2008 р., N 81, ст. 2727,
від 12 грудня 2008 року N 661-VI, ОВУ, 2008 р., N 100, ст. 3287,
від 17 грудня 2008 року N 675-VI, ОВУ, 2009 р., N 1, ст. 1,
від 18 грудня 2008 року N 692-VI, ОВУ, 2009 р., N 16, ст. 489,
від 25 грудня 2008 року N 800-VI, ОВУ, 2009 р., N 1, ст. 10,
від 3 березня 2009 року N 1055-VI, ОВУ, 2009 р., N 24, ст. 772,
від 14 квітня 2009 року N 1254-VI, ОВУ, 2009 р., N 43, ст. 1429,
від 21 травня 2009 року N 1390-VI, ОВУ, 2009 р., N 44, ст. 1467,
від 25 червня 2009 року N 1568-VI, ОВУ, 2009 р., N 53, ст. 1830,
від 24 липня 2009 року N 1617-VI, ОВУ, 2009 р., N 59, ст. 2065,
від 5 листопада 2009 року N 1702-VI, ОВУ, 2009 р., N 94, ст. 3202,
від 17 листопада 2009 року N 1559-VI, ОВУ, 2009 р., N 97, ст. 3326,
від 21 січня 2010 року N 1822-VI, ОВУ, 2010 р., N 8, ст. 373,
від 11 лютого 2010 року N 1878-VI, ОВУ, 2010 р., N 19, ст. 823,
від 14 травня 2010 року N 2257-VI, ОВУ, 2010 р., N 43, ст. 1397,
від 18 травня 2010 року N 2258-VI, ОВУ, 2010 р., N 39, ст. 1293,
від 1 червня 2010 року N 2289-VI, ОВУ, 2010 р., N 49, ст. 1603
(зміни, внесені Законом України від 1 червня 2010 року N 2289-VI,

вводяться в дію з [31 липня 2010 року](#)),
від 15 червня 2010 року N 2328-VI, ОВУ, 2010 р., N 51, ст. 1682,
від 29 червня 2010 року N 2367-VI, ОВУ, 2010 р., N 55, ст. 1839,
від 1 липня 2010 року N 2398-VI, ОВУ, 2010 р., N 57, ст. 1935,
від 6 липня 2010 року N 2435-VI, ОВУ, 2010 р., N 57, ст. 1940,
від 8 липня 2010 року N 2457-VI, ОВУ, 2010 р., N 59, ст. 2048,
від 9 вересня 2010 року N 2510-VI, ОВУ, 2010 р., N 77, ст. 2718,
від 9 вересня 2010 року N 2518-VI, ОВУ, 2010 р., N 77, ст. 2720,
від 21 вересня 2010 року N 2527-VI, ОВУ, 2010 р., N 80, ст. 2810,
від 23 вересня 2010 року N 2555-VI, ОВУ, 2010 р., N 80, ст. 2814,
від 4 листопада 2010 року N 2677-VI, ОВУ, 2010 р., N 95, ст. 3373,
від 2 грудня 2010 року N 2735-VI, ОВУ, 2010 р., N 101, ст. 3602,
від 2 грудня 2010 року N 2741-VI, ОВУ, 2010 р., N 101, ст. 3606,
від 2 грудня 2010 року N 2756-VI, ОВУ, 2010 р., N 92, ст. 3249
від 21 грудня 2010 року N 2825-VI, ОВУ, 2011 р., N 2, ст. 97,
від 22 грудня 2010 року N 2850-VI, ОВУ, 2011 р., N 3, ст. 165,
від 13 січня 2011 року N 2938-VI, ОВУ, 2011 р., N 10, ст. 445,
від 17 березня 2011 року N 3166-VI, ОВУ, 2011 р., N 27, ст. 1123,
від 19 квітня 2011 року N 3234-VI, ОВУ, 2011 р., N 35, ст. 1431,
від 21 квітня 2011 року N 3262-VI, ОВУ, 2011 р., N 39, ст. 1577,
від 21 квітня 2011 року N 3263-VI, ОВУ, 2011 р., N 39, ст. 1578,
від 12 травня 2011 року N 3323-VI, ОВУ, 2011 р., N 43, ст. 1737,
від 19 травня 2011 року N 3384-VI, ОВУ, 2011 р., N 46, ст. 1880,
від 19 травня 2011 року N 3390-VI, ОВУ, 2011 р., N 45, ст. 1823,
від 31 травня 2011 року N 3436-VI, ОВУ, 2011 р., N 48, ст. 1949,
від 5 липня 2011 року N 3565-VI, ОВУ, 2011 р., N 53, ст. 2095,
від 2 червня 2011 року N 3461-VI, ОВУ, 2011 р., N 51, ст. 2010,
від 7 липня 2011 року N 3610-VI, ОВУ, 2011 р., N 60, ст. 2404,
від 22 вересня 2011 року N 3795-VI, ОВУ, 2011 р., N 81, ст. 2962,
від 20 грудня 2011 року N 4176-VI, ОВУ, 2012 р., N 4, ст. 117,
від 22 грудня 2011 року N 4212-VI, ОВУ, 2012 р., N 5, ст. 164,
від 22 грудня 2011 року N 4220-VI, ОВУ, 2012 р., N 5, ст. 165,
від 21 лютого 2012 року N 4416-VI, ОВУ, 2012 р., N 20, ст. 732,
від 13 квітня 2012 року N 4652-VI, ОВУ, 2012 р., N 37, ст. 1371,
від 17 травня 2012 року N 4765-VI, ОВУ, 2012 р., N 45, ст. 1741,
від 4 липня 2012 року N 5042-VI, ОВУ, 2012 р., N 60, ст. 2408,
від 18 вересня 2012 року N 5284-VI, ОВУ, 2012 р., N 79, ст. 3191,
від 2 жовтня 2012 року N 5405-VI, ОВУ, 2012 р., N 85, ст. 3429,
від 16 жовтня 2012 року N 5463-VI, ОВУ, 2012 р., N 93, ст. 3767,
від 6 листопада 2012 року N 5477-VI, ОВУ, 2012 р., N 91, ст. 3668
(зміни, передбачені [пунктом 3 розділу I Закону України](#)
від 6 листопада 2012 року N 5477-VI, набирають чинності одночасно з
набранням чинності [розділом III Закону України "Про безоплатну правову допомогу"](#),
який набирає чинності поетапно після початку діяльності
центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги),
від 20 листопада 2012 року N 5495-VI, ОВУ, 2013 р., N 5, ст. 148,
від 16 травня 2013 року N 245-VII, ОВУ, 2013 р., N 44, ст. 1570,
від 4 липня 2013 року N 402-VII, ОВУ, 2013 р., N 59, ст. 2115,
від 4 липня 2013 року N 406-VII

(з 1 січня 2014 року до цього Кодексу будуть внесені
зміни згідно із Законом України від 5 липня 2012 року
N 5080-VI)

(З 12 жовтня 2013 року до цього Закону будуть внесені зміни згідно із Законом України від 6 липня 2012 року N 5178-VI)

Окремим положенням цього Кодексу дано офіційне тлумачення
Рішенням Конституційного Суду України
від 10 грудня 2009 року N 31-рп/2009

Положенням частини третьої статті 99 цього Кодексу дано офіційне тлумачення
Рішенням Конституційного Суду України
від 12 січня 2010 року N 1-рп/2010

Положенням статті 786 дано офіційне тлумачення
Рішенням Конституційного Суду України
від 3 липня 2012 року N 14-рп/2012

(У тексті Кодексу слова "орган державної податкової служби" в усіх відмінках і числах замінено словами "орган доходів і зборів" у відповідному відмінку і числі згідно із Законом України від 4 липня 2013 року N 406-VII)

КНИГА ПЕРША ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

РОЗДІЛ І ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1 ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Стаття 1. Відносини, що регулюються цивільним законодавством

1. Цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.
2. До майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 2. Учасники цивільних відносин

1. Учасниками цивільних відносин є **фізичні особи** та **юридичні особи** (далі - особи).

2. Учасниками цивільних відносин є: держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

Стаття 3. Загальні засади цивільного законодавства

1. Загальними засадами цивільного законодавства є:

- 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини;
- 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом;
- 3) свобода договору;
- 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом;
- 5) судовий захист цивільного права та інтересу;
- 6) справедливість, добросовісність та розумність.

Стаття 4. Акти цивільного законодавства України

1. Основу цивільного законодавства України становить Конституція України.

2. Основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України.

Актами цивільного законодавства є також інші закони України, які приймаються відповідно до Конституції України та цього Кодексу (далі - закон).

Якщо суб'єкт права законодавчої ініціативи подав до Верховної Ради України проект закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж цей Кодекс, він зобов'язаний одночасно подати проект закону про внесення змін до Цивільного кодексу України. Поданий законопроект розглядається Верховною Радою України одночасно з відповідним проектом закону про внесення змін до Цивільного кодексу України.

3. Цивільні відносини можуть регулюватись актами Президента України у випадках, встановлених Конституцією України.

4. Актами цивільного законодавства є також постанови Кабінету Міністрів України.

Якщо постанова Кабінету Міністрів України суперечить положенням цього Кодексу або іншому закону, застосовуються відповідні положення цього Кодексу або іншого закону.

5. Інші органи державної влади України, органи влади Автономної Республіки Крим можуть видавати нормативно-правові акти, що регулюють цивільні відносини, лише у випадках і в межах, встановлених Конституцією України та законом.

6. Цивільні відносини регулюються однаково на всій території України.

Стаття 5. Дія актів цивільного законодавства у часі

1. Акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності.

2. Акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи.

3. Якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності.

Стаття 6. Акти цивільного законодавства і договір

1. Сторони мають право укласти **договір**, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

2. Сторони мають право врегулювати у договорі, який передбачений **актами цивільного законодавства**, свої відносини, які не врегульовані цими актами.

3. Сторони в **договорі** можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

Сторони в договорі не можуть відступити від положень актів цивільного законодавства, якщо в цих актах прямо вказано про це, а також у разі, якщо обов'язковість для сторін положень актів цивільного законодавства випливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами.

4. Положення частин першої, другої і третьої цієї статті застосовуються і до **односторонніх правочинів**.

Стаття 7. Звичай

1. Цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту.

Звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене **актами цивільного законодавства**, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин.

Звичай може бути зафіксований у відповідному документі.

2. Звичай, що суперечить **договору** або актам цивільного законодавства, у цивільних відносинах не застосовується.

Стаття 8. Аналогія

1. Якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими **актами цивільного законодавства** або **договором**, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).

2. У разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права).

Стаття 9. Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин

1. Положення цього Кодексу застосовуються до врегулювання відносин, які виникають у сферах використання природних ресурсів та охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства.
2. Законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання.

Стаття 10. Міжнародні договори

1. Чинний **міжнародний договір**, який регулює цивільні відносини, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, є частиною національного цивільного законодавства України.
2. Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним **актом цивільного законодавства**, застосовуються правила відповідного **міжнародного договору України**.

Глава 2

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ. ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ

Стаття 11. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків

1. Цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені **актами цивільного законодавства**, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки.
2. Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є:
  - 1) **договори** та інші **правочини**;
  - 2) створення **літературних, художніх творів, винаходів** та інших результатів інтелектуальної, **творчої діяльності**;
  - 3) завдання майнової (матеріальної) та **моральної шкоди** іншій особі;
  - 4) інші юридичні факти.
3. Цивільні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з **актів цивільного законодавства**.
4. У випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки виникають безпосередньо з актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або **органів місцевого самоврядування**.
5. У випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду.
6. У випадках, встановлених **актами цивільного законодавства** або **договором**, підставою виникнення цивільних прав та обов'язків може бути настання або ненастання певної події.

Стаття 12. Здійснення цивільних прав

1. Особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд.
2. Нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом.
3. Особа може відмовитися від свого майнового права.

Відмова від **права власності на транспортні засоби, тварин, нерухомі речі** здійснюється у порядку, встановленому **актами цивільного законодавства**.

4. Особа може за відплатним або безвідплатним **договором** передати своє майнове право іншій особі, крім випадків, встановлених законом.
5. Якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом.

Стаття 13. Межі здійснення цивільних прав

1. Цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй **договором** або **актами цивільного законодавства**.
2. При здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або **культурній спадщині**.
3. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.
4. При здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства.
5. Не допускаються використання цивільних прав з метою неправомірного обмеження конкуренції, **зловживання монопольним становищем на ринку**, а також **недобросовісна конкуренція**.
6. У разі недодержання особою при здійсненні своїх прав вимог, які встановлені частинами другою - п'ятою цієї статті, суд може зобов'язати її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом.

Стаття 14. Виконання цивільних обов'язків

1. Цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених **договором** або **актом цивільного законодавства**.
2. Особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї.
3. Виконання цивільних обов'язків забезпечується засобами заохочення та відповідальністю, які встановлені договором або актом цивільного законодавства.
4. Особа може бути звільнена від цивільного обов'язку або його виконання у випадках, встановлених договором або актами цивільного законодавства.

Стаття 15. Право на захист цивільних прав та інтересів

1. Кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.
2. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Стаття 16. Захист цивільних прав та інтересів судом

1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого **особистого немайнового** або майнового права та інтересу.
2. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:
  - 1) визнання права;
  - 2) визнання **правочину** недійсним;
  - 3) припинення дії, яка порушує право;
  - 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
  - 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
  - 6) зміна правовідношення;
  - 7) припинення правовідношення;
  - 8) **відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;**
  - 9) **відшкодування моральної (немайнової) шкоди;**
  - 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або **органу місцевого самоврядування**, їхніх **посадових і службових осіб**.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений **договором** або законом.

3. Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другої - п'ятої **статті 13 цього Кодексу**.

Стаття 17. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування

1. Президент України здійснює захист цивільних прав та інтересів у межах повноважень, визначених **Конституцією України**.
2. У випадках, встановлених **Конституцією України** та законом, особа має право звернутися за захистом цивільного права та інтересу до органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або **органу місцевого самоврядування**.

3. Орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування здійснюють захист цивільних прав та інтересів у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені [Конституцією України](#) та законом.

Рішення, прийняте зазначеними органами щодо захисту цивільних прав та інтересів, не є перешкодою для звернення за їх захистом до суду.

Стаття 18. Захист цивільних прав нотаріусом

1. [Нотаріус](#) здійснює захист цивільних прав шляхом [вчинення виконавчого напису](#) на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом.

Стаття 19. Самозахист цивільних прав

1. Особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань.

Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

2. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися [договором](#) або [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 20. Здійснення права на захист

1. Право на захист особа здійснює на свій розсуд.

2. Нездійснення особою права на захист не є підставою для припинення цивільного права, що порушене, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 21. Визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування

1. Суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або [органом місцевого самоврядування](#), якщо він суперечить [актам цивільного законодавства](#) і порушує цивільні права або інтереси.

2. Суд визнає незаконним та скасовує нормативно-правовий акт органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

Стаття 22. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди

1. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

2. Збитками є:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням **речі**, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).
3. Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо **договором** або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

4. На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана **майну**, може відшкодовуватися в натурі (передання **речі** того ж роду та тієї ж якості, поладження пошкодженої речі тощо).

Стаття 23. Відшкодування моральної шкоди

1. Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.
2. Моральна шкода полягає:
  - 1) у фізичному болю та стражданнях, яких **фізична особа** зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
  - 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її **сім'ї** чи **близьких родичів**;
  - 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її **майна**;
  - 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також **ділової репутації** фізичної або **юридичної особи**.
3. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

4. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.
5. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

РОЗДІЛ II ОСОБИ

Підрозділ 1 ФІЗИЧНА ОСОБА

Глава 4 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ФІЗИЧНУ ОСОБУ

Стаття 24. Поняття фізичної особи

1. Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою.

Стаття 25. Цивільна правоздатність фізичної особи

1. Здатність мати цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність) мають усі **фізичні особи**.

2. Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її **народження**.

У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини.

3. У випадках, встановлених законом, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку.

4. Цивільна правоздатність **фізичної особи** припиняється у момент її **смерті**.

Стаття 26. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи

1. Усі **фізичні особи** є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки.

2. Фізична особа має усі **особисті немайнові права**, встановлені **Конституцією України** та цим Кодексом.

3. Фізична особа здатна мати усі майнові права, що встановлені цим Кодексом, іншим законом.

4. Фізична особа здатна мати інші цивільні права, що не встановлені **Конституцією України**, цим Кодексом, іншим законом, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства.

5. **Фізична особа** здатна мати обов'язки як учасник цивільних відносин.

Стаття 27. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки

1. **Правочин**, що обмежує можливість **фізичної особи** мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки, є нікчемним.

2. Правовий акт Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, [органу місцевого самоврядування](#), їхніх [посадових](#) і службових осіб не може обмежувати можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки, крім випадків, коли таке обмеження передбачено [Конституцією України](#).

Стаття 28. Ім'я фізичної особи

1. [Фізична особа](#) набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям.

Ім'я фізичної особи, яка є [громадянином України](#), складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або [звичаю](#) національної меншини, до якої вона належить.

2. При здійсненні окремих цивільних прав фізична особа відповідно до закону може використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені.

3. Ім'я фізичній особі надається відповідно до закону.

Стаття 29. Місце проживання фізичної особи

1. Місцем проживання [фізичної особи](#) є [житловий будинок](#), [квартира](#), інше приміщення, придатне для проживання в ньому ([гуртожиток](#), [готель](#) тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, вільно обирає собі місце проживання, за винятком [обмежень](#), які встановлюються законом.

3. Місцем проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років є місце проживання її батьків ([усиновлювачів](#)) або одного з них, з ким вона проживає, [опікуна](#) або місцезнаходження навчального закладу чи [закладу охорони здоров'я](#) тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між [дитиною](#) та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

У разі спору місце проживання фізичної особи у віці від десяти до чотирнадцяти років визначається [органом опіки та піклування](#) або судом.

4. Місцем проживання [фізичної особи](#), яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків ([усиновлювачів](#)) або одного з них, з ким вона проживає, [опікуна](#) або місцезнаходження навчального закладу чи [закладу охорони здоров'я](#), в якому вона проживає.

5. Місцем проживання [недієздатної особи](#) є місце проживання її опікуна або місцезнаходження відповідної організації, яка виконує щодо неї функції опікуна.

6. Фізична особа може мати кілька місць проживання.

Стаття 30. Цивільна дієздатність фізичної особи

1. Цивільну дієздатність має [фізична особа](#), яка усвідомлює значення своїх дій та може керувати ними.

Цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

2. Обсяг цивільної дієздатності фізичної особи встановлюється цим Кодексом і може бути обмежений виключно у випадках і в порядку, встановлених законом.

Стаття 31. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи, яка не досягла чотирнадцяти років

1. **Фізична особа**, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа), має право:

1) самостійно вчиняти дрібні побутові **правочини**.

Правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість;

2) здійснювати **особисті немайнові права** на результати інтелектуальної, **творчої діяльності**, що охороняються законом.

2. Малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду.

Стаття 32. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років

1. Крім **правочинів**, передбачених **статтею 31 цього Кодексу**, **фізична особа** у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право:

1) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами;

2) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, **творчої діяльності**, що охороняються законом;

3) бути учасником (засновником) **юридичних осіб**, якщо це не заборонено законом або **установчими документами юридичної особи**;

4) самостійно укласти **договір банківського вкладу (рахунку)** та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє **ім'я** (грошовими коштами на рахунку).

2. Неповнолітня особа вчиняє інші **правочини** за згодою батьків (**усиновлювачів**) або **піклувальників**.

На вчинення неповнолітньою особою правочину щодо **транспортних засобів** або **нерухомого майна** повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (**усиновлювачів**) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування.

3. Неповнолітня особа може розпоряджатися грошовими коштами, що внесені повністю або частково іншими особами у **фінансову установу** на її ім'я, за згодою **органу опіки та піклування** та батьків (**усиновлювачів**) або піклувальника.

4. Згода на вчинення неповнолітньою особою **правочину** має бути одержана від батьків (**усиновлювачів**) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до **закону**.

5. За наявності достатніх підстав суд за заявою батьків (**усиновлювачів**), **піклувальника**, органу опіки та піклування може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права.

Суд скасовує своє рішення про обмеження або позбавлення цього права, якщо відпали обставини, які були підставою для його прийняття.

6. Порядок обмеження цивільної дієздатності неповнолітньої особи встановлюється [Цивільним процесуальним кодексом України](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
законами України від 02.06.2005 р. N 2620-IV,
від 15.12.2005 р. N 3201-IV,
від 19.04.2011 р. N 3234-VI)

Стаття 33. Цивільна відповідальність неповнолітньої особи

1. [Неповнолітня особа](#) особисто несе відповідальність за порушення [договору](#), укладеного нею самостійно відповідно до закону.

2. Неповнолітня особа особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного за згодою батьків ([усиновлювачів](#)), [піклувальника](#). Якщо у неповнолітньої особи недостатньо [майна](#) для [відшкодування збитків](#), додаткову відповідальність несуть її батьки ([усиновлювачі](#)) або [піклувальник](#).

3. Неповнолітня особа несе відповідальність за шкоду, завдану нею іншій особі, відповідно до [статті 1179 цього Кодексу](#).

Стаття 34. Повна цивільна дієздатність

1. Повну [цивільну дієздатність](#) має [фізична особа](#), яка досягла вісімнадцяти років (повноліття).

2. У разі [реєстрації шлюбу](#) фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації [шлюбу](#).

У разі [припинення шлюбу](#) до досягнення фізичною особою повноліття набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

У разі [визнання шлюбу недійсним](#) з підстав, не пов'язаних з протиправною поведінкою [неповнолітньої особи](#), набута нею повна цивільна дієздатність зберігається.

Стаття 35. Надання повної цивільної дієздатності

1. Повна цивільна дієздатність може бути надана [фізичній особі](#), яка досягла шістнадцяти років і працює за [трудовим договором](#), а також [неповнолітній особі](#), яка записана матір'ю або батьком [дитини](#).

2. Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням [органу опіки та піклування](#) за заявою заінтересованої особи за письмовою згодою батьків ([усиновлювачів](#)) або [піклувальника](#), а у разі відсутності такої згоди повна цивільна дієздатність може бути надана за рішенням суду.

3. Повна цивільна дієздатність може бути надана [фізичній особі](#), яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися [підприємницькою діяльністю](#).

За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або **органу опіки та піклування** така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту **державної реєстрації її як підприємця**.

4. Повна цивільна дієздатність, надана **фізичній особі**, поширюється на усі цивільні права та обов'язки.

5. У разі **припинення трудового договору, припинення фізичною особою підприємницької діяльності** надана їй повна цивільна дієздатність зберігається.

Стаття 36. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи

1. Суд може обмежити **цивільну дієздатність фізичної особи**, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

2. Суд може обмежити цивільну дієздатність **фізичної особи**, якщо вона зловживає спиртними напоями, **наркотичними засобами**, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою **сім'ю**, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

3. Порядок обмеження цивільної дієздатності фізичної особи встановлюється **Цивільним процесуальним кодексом України**.

4. **Цивільна дієздатність фізичної особи** є обмеженою з моменту набрання законної сили рішенням суду про це.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.02.2012 р. N 4416-VI)

Стаття 37. Правові наслідки обмеження цивільної дієздатності фізичної особи

1. Над **фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена**, встановлюється **піклування**.

2. **Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена**, може самостійно вчиняти лише **дрібні побутові правочини**.

3. **Правочини** щодо розпорядження **майном** та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою **піклувальника**.

Відмова піклувальника дати згоду на вчинення правочинів, що виходять за межі дрібних побутових, може бути оскаржена особою, цивільна дієздатність якої обмежена, до **органу опіки та піклування** або суду.

4. Одержання заробітку, **пенсії**, стипендії, інших доходів **особи, цивільна дієздатність якої обмежена**, та розпорядження ними здійснюються **піклувальником**. Піклувальник може письмово дозволити **фізичній особі, цивільна дієздатність якої обмежена**, самостійно одержувати заробіток, пенсію, стипендію, інші доходи та розпоряджатися ними.

5. Особа, цивільна дієздатність якої обмежена, самостійно несе відповідальність за порушення нею **договору**, укладеного за згодою піклувальника, та за шкоду, що завдана нею іншій особі.

Стаття 38. Поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена

1. У разі видужання **фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена**, або такого поліпшення її психічного стану, який відновив у повному обсязі її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, суд поновлює її цивільну дієздатність.
2. У разі припинення **фізичною особою** зловживання спиртними напоями, **наркотичними засобами**, токсичними речовинами, азартними іграми тощо суд поновлює її **цивільну дієздатність**.
3. **Піклування**, встановлене над фізичною особою, припиняється на підставі рішення суду про поновлення цивільної дієздатності.
4. Порядок поновлення **цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена**, встановлюється **Цивільним процесуальним кодексом України**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.02.2012 р. N 4416-VI)

Стаття 39. Визнання фізичної особи недієздатною

1. **Фізична особа** може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.
2. Порядок визнання фізичної особи недієздатною встановлюється **Цивільним процесуальним кодексом України**.
3. Якщо суд відмовить у задоволенні заяви про визнання особи недієздатною і буде встановлено, що вимога була заявлена недобросовісно без достатньої для цього підстави, **фізична особа**, якій такими діями було завдано **моральної шкоди**, має право вимагати від заявника її відшкодування.

Стаття 40. Момент визнання фізичної особи недієздатною

1. **Фізична особа** визнається недієздатною з моменту набрання законної сили рішенням суду про це.
2. Якщо від часу виникнення недієздатності залежить **визнання недійсним шлюбу, договору або іншого правочину**, суд з урахуванням висновку **судово-психіатричної експертизи** та інших доказів щодо психічного стану особи може визначити у своєму рішенні день, з якого вона **визнається недієздатною**.

Стаття 41. Правові наслідки визнання фізичної особи недієздатною

1. Над **недієздатною фізичною особою** встановлюється **опіка**.
2. Недієздатна **фізична особа** не має права вчиняти будь-якого правочину.
3. **Правочини** від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її **опікун**.

4. Відповідальність за шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, несе її опікун ([стаття 1184 цього Кодексу](#)).

Стаття 42. Поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною

1. За заявою [опікуна](#) або [органу опіки та піклування](#) суд поновлює [цивільну дієздатність фізичної особи](#), яка була [визнана недієздатною](#), і припиняє [опіку](#), якщо буде встановлено, що внаслідок видужання або значного поліпшення її психічного стану у неї поновилися здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

2. Порядок поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною, встановлюється [Цивільним процесуальним кодексом України](#).

(Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 06.09.2005 р. N 2798-IV

Стаття 43. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою

1. [Фізична особа](#) може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в [місці її постійного проживання](#) немає відомостей про місце її перебування.

2. У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць - перше січня наступного року.

3. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється [Цивільним процесуальним кодексом України](#).

Стаття 44. Опіка над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, а також фізичної особи, місце перебування якої невідоме

1. На підставі рішення суду про [визнання фізичної особи безвісно відсутньою](#) нотаріус за останнім [місцем її проживання](#) описує належне їй [майно](#) та встановлює над ним [опіку](#).

2. За заявою заінтересованої особи або [органу опіки та піклування](#) над [майном фізичної особи](#), місце перебування якої невідоме, опіка може бути встановлена [нотаріусом](#) до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою.

3. [Опікун](#) над майном [фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою](#), або фізичної особи, місце перебування якої невідоме, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її [майна](#) борги, управляє цим майном в її інтересах.

4. За заявою заінтересованої особи опікун над майном [фізичної особи](#), яка визнана безвісно відсутньою, або фізичної особи, місце перебування якої невідоме, надає за рахунок цього майна утримання особам, яких вони за законом зобов'язані утримувати.

5. [Опіка](#) над [майном](#) припиняється у разі скасування рішення суду про [визнання фізичної особи безвісно відсутньою](#), а також у разі появи фізичної особи, місце перебування якої було невідомим.

Стаття 45. Скасування рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою

1. Якщо [фізична особа, яка була визнана безвісно відсутньою](#), з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем її перебування або суд, що постановив рішення про визнання цієї особи безвісно відсутньою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення про визнання [фізичної особи](#) безвісно відсутньою.

Стаття 46. Оголошення фізичної особи померлою

1. [Фізична особа](#) може бути оголошена судом померлою, якщо у [місці її постійного проживання](#) немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, - протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок [надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру](#) - протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

2. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього [строку](#), але не раніше спливу шести місяців.

3. Фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. [Фізична особа](#), яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті.

4. Порядок оголошення фізичної особи померлою встановлюється [Цивільним процесуальним кодексом України](#).

(Із доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 25.06.2009 р. N 1568-VI)

Стаття 47. Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою

1. Правові наслідки [оголошення фізичної особи померлою](#) прирівнюються до правових наслідків, які настають у разі [смерті](#).

2. Спадкоємці [фізичної особи](#), яка оголошена померлою, не мають права відчужувати протягом п'яти років [нерухоме майно](#), що перейшло до них у зв'язку з [відкриттям спадщини](#).

[Нотаріус](#), який [видав спадкоємцеві свідоцтво про право на спадщину](#) на нерухоме майно, накладає на нього заборону відчуження.

Стаття 48. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою

1. Якщо [фізична особа, яка була оголошена померлою](#), з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем перебування цієї особи або суд, що постановив рішення про оголошення її померлою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення суду про оголошення фізичної особи померлою.

2. Незалежно від часу своєї появи **фізична особа**, яка була оголошена померлою, має право вимагати від особи, яка володіє її **майном**, повернення цього майна, якщо воно збереглося та безоплатно перейшло до неї після оголошення фізичної особи померлою, за винятком майна, придбаного за **набувальною давністю**, а також грошей та **цінних паперів** на пред'явника.

3. Особа, до якої майно перейшло за відплатним **договором**, зобов'язана повернути його, якщо буде встановлено, що на момент набуття цього майна вона знала, що **фізична особа, яка була оголошена померлою**, жива.

У разі неможливості повернути майно в натурі особі, яка була оголошена померлою, відшкодовується вартість цього майна.

4. Якщо **майно фізичної особи**, яка була оголошена померлою і з'явилася, перейшло у власність держави, Автономної Республіки Крим або **територіальної громади** і було реалізоване ними, цій особі повертається сума, одержана від реалізації цього майна.

Стаття 49. Акти цивільного стану

1. Актами цивільного стану є події та дії, які нерозривно пов'язані з **фізичною особою** і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

2. Актами цивільного стану є народження фізичної особи, встановлення її походження, **набуття громадянства, вихід з громадянства** та його **втрата**, досягнення відповідного віку, надання **повної цивільної дієздатності, обмеження цивільної дієздатності, визнання особи недієздатною, шлюб, розірвання шлюбу, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав**, зміна імені, **інвалідність, смерть** тощо.

3. Державній реєстрації підлягають **народження фізичної особи та її походження, громадянство, шлюб, розірвання шлюбу** у випадках, передбачених законом, **зміна імені, смерть**.

4. Реєстрація актів цивільного стану провадиться відповідно до закону.

Народження фізичної особи та її походження, усиновлення, позбавлення та поновлення батьківських прав, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть підлягають обов'язковому внесенню до Державного реєстру актів цивільного стану громадян в органах юстиції в **порядку**, визначеному Кабінетом Міністрів України.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 23.06.2005 р. N 2710-IV,
від 22.12.2006 р. N 524-V,
від 01.07.2010 р. N 2398-VI)

Глава 5 ФІЗИЧНА ОСОБА - ПІДПРИЄМЕЦЬ

Стаття 50. Право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності

1. Право на здійснення **підприємницької діяльності**, яку не заборонено законом, має **фізична особа з повною цивільною дієздатністю**.

Обмеження права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності встановлюються **Конституцією України** та законом.

2. **Фізична особа** здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її **державної реєстрації** в порядку, встановленому законом.

Інформація про державну реєстрацію фізичних осіб - підприємців є відкритою.

3. Якщо особа розпочала **підприємницьку діяльність** без державної реєстрації, уклавши відповідні **договори**, вона не має права оспорювати ці договори на тій підставі, що вона не є підприємцем.

Стаття 50¹. Обов'язки фізичної особи - підприємця за зобов'язаннями, пов'язаними з припиненням її підприємницької діяльності

1. Фізична особа - підприємець письмово повідомляє **державного адміністратора**, кредиторів про прийняте рішення щодо припинення її підприємницької діяльності, порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог, що не може становити менше двох і більше трьох місяців з дня опублікування повідомлення про прийняття фізичною особою - підприємцем рішення щодо припинення підприємницької діяльності.

2. Після внесення запису про прийняття рішення про припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця до **Єдиного державного реєстру** юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців повідомлення про внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців щодо рішення фізичної особи - підприємця про припинення нею підприємницької діяльності публікується у спеціалізованому **друкованому засобі масової інформації**.

3. Кожна вимога кредитора, зокрема щодо сплати **податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування**, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, розглядається фізичною особою - підприємцем, після чого приймається відповідне рішення, яке надсилається кредитору не пізніше п'ятнадцяти днів з дня отримання фізичною особою - підприємцем відповідної вимоги кредитора.

4. Вимоги кредиторів, не визнані фізичною особою - підприємцем, діяльність якої припиняється, якщо кредитор у місячний строк з дня одержання повідомлення про повну або часткову відмову у визнанні його вимог не звертався до суду з позовом, та вимоги, у задоволенні яких за рішенням суду кредитором відмовлено, а також вимоги, не задоволені через відсутність майна, вважаються погашеними.

У разі припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця вимоги її кредиторів задовольняються у такій черговості:

1) у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені **заставою** чи іншим способом;

2) у другу чергу задовольняються вимоги найманих працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги **автора** про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;

3) у третю чергу задовольняються вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів), єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, інших сум, що пов'язані з такими зобов'язаннями;

4) у четверту чергу задовольняються всі інші вимоги.

Вимоги однієї черги задовольняються пропорційно до суми вимог кожного кредитора цієї черги.

5. Підприємницька діяльність фізичної особи - підприємця є припиненою з дати внесення до [Єдиного державного реєстру](#) юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців запису про державну реєстрацію припинення такої діяльності.

(Доповнено статтею 50¹ згідно із
Законом України від 19.05.2011 р. N 3384-VI)

Стаття 51. Застосування до підприємницької діяльності фізичних осіб нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб

1. До [підприємницької діяльності фізичних осіб](#) застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність [юридичних осіб](#), якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин.

Стаття 52. Цивільно-правова відповідальність фізичної особи - підприємця

1. Фізична особа - підприємець відповідає за [зобов'язаннями](#), пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм [майном](#), крім [майна](#), на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

2. Фізична особа - підприємець, яка перебуває у [шлюбі](#), відповідає за [зобов'язаннями](#), пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм особистим майном і часткою у [праві спільної сумісної власності подружжя](#), яка належатиме їй при поділі цього майна.

Стаття 53. Банкрутство фізичної особи - підприємця

1. Фізична особа, яка неспроможна задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням нею [підприємницької діяльності](#), може бути визнана банкрутом у порядку, встановленому законом.

Стаття 54. Управління майном, що використовується у підприємницькій діяльності, органом опіки та піклування

1. Якщо фізична особа - підприємець [визнана безвісно відсутньою](#), [недієздатною](#) чи її [цивільна дієздатність обмежена](#) або якщо власником [майна](#), яке використовувалося у підприємницькій діяльності, стала [неповнолітня](#) чи [малолітня особа](#), [орган опіки та піклування](#) може призначити управителя цього майна.

Орган опіки та піклування укладає з управителем [договір про управління цим майном](#).

2. При здійсненні повноважень щодо управління майном управитель діє від свого імені в інтересах особи, яка є власником майна.

3. У договорі про управління майном встановлюються права та обов'язки управителя.

[Орган опіки та піклування](#) здійснює контроль за діяльністю управителя [майном](#) відповідно до правил про контроль за діяльністю [опікуна](#) і [піклувальника](#).

4. Договір про управління майном припиняється, якщо відпали обставини, на підставі яких він був укладений.

Глава 6 ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ

Стаття 55. Завдання опіки та піклування

1. Опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки.

Стаття 56. Орган опіки та піклування

1. Органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад.

2. Права та обов'язки органів, на які покладено здійснення опіки та піклування, щодо забезпечення прав та інтересів фізичних осіб, які потребують опіки та піклування, встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 21.12.2010 р. N 2825-VI)

Стаття 57. Обов'язок повідомляти про фізичних осіб, які потребують опіки або піклування

1. Особа, якій стало відомо про фізичну особу, яка потребує опіки або піклування, зобов'язана негайно повідомити про це орган опіки та піклування.

Стаття 58. Фізичні особи, над якими встановлюється опіка

1. Опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.12.2010 р. N 2825-VI)

Стаття 59. Фізичні особи, над якими встановлюється піклування

1. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.12.2010 р. N 2825-VI)

Стаття 60. Встановлення опіки та піклування судом

1. Суд встановлює опіку над фізичною особою у разі визнання її недієздатною і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування.

2. Суд встановлює піклування над фізичною особою у разі обмеження її цивільної дієздатності і призначає піклувальника за поданням органу опіки та піклування.

3. Суд встановлює опіку над **малолітньою особою**, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає **опікуна** за поданням **органу опіки та піклування**.

4. Суд встановлює піклування над **неповнолітньою особою**, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає **піклувальника** за поданням **органу опіки та піклування**.

(У редакції Закону
України від 03.03.2005 р. N 2450-IV)

Стаття 61. Встановлення опіки та піклування органом опіки та піклування

1. **Орган опіки та піклування** встановлює **опіку** над **малолітньою особою** та **піклування** над **неповнолітньою особою**, крім випадків, встановлених частинами першою та другою **статті 60** цього Кодексу.

Стаття 62. Місце встановлення опіки або піклування

1. **Опіка** або **піклування** встановлюються за **місцем проживання фізичної особи**, яка потребує опіки чи піклування, або за місцем проживання **опікуна** чи **піклувальника**.

Стаття 63. Призначення опікуна або піклувальника

1. **Опікуна** або **піклувальника** призначає **орган опіки та піклування**, крім випадків, встановлених **статтею 60** цього Кодексу.

2. Опікуном або піклувальником може бути лише **фізична особа з повною цивільною дієздатністю**.

3. **Фізична особа** може бути призначена **опікуном** або **піклувальником** лише за її письмовою заявою.

4. Опікун або піклувальник призначаються переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості особи виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника.

При призначенні опікуна для **малолітньої особи** та при призначенні піклувальника для **неповнолітньої особи** враховується бажання підопічного.

5. **Фізичній особі** може бути призначено одного або кількох **опікунів** чи **піклувальників**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 03.03.2005 р. N 2450-IV)

Стаття 64. Фізична особа, яка не може бути опікуном або піклувальником

1. **Опікуном** або **піклувальником** не може бути **фізична особа**:

1) яка **позбавлена батьківських прав**, якщо ці права не були поновлені;

2) поведінка та інтереси якої суперечать інтересам **фізичної особи**, яка потребує **опіки** або **піклування**.

Стаття 65. Опіка або піклування над фізичною особою, щодо якої не призначено опікуна або піклувальника

1. До встановлення **опіки** або **піклування** і призначення **опікуна** чи **піклувальника** опіку або піклування над **фізичною особою** здійснює відповідний **орган опіки та піклування**.

Стаття 66. Опіка або піклування над фізичною особою, яка перебуває у спеціальному закладі

1. Якщо над **фізичною особою**, яка перебуває у навчальному закладі, **закладі охорони здоров'я** або закладі соціального захисту населення, не встановлено **опіку** чи **піклування** або не призначено **опікуна** чи **піклувальника**, опіку або піклування над нею здійснює цей заклад.

Стаття 67. Права та обов'язки опікуна

1. **Опікун** зобов'язаний дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням.

Опікун **малолітньої особи** зобов'язаний дбати про її виховання, навчання та розвиток.

2. Опікун має право вимагати повернення підопічного від осіб, які тримають його без законної підстави.

3. Опікун вчиняє **правочини** від імені та в інтересах підопічного.

4. **Опікун** зобов'язаний вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного.

Стаття 68. Правочини, які не може вчиняти опікун

1. **Опікун**, його дружина, чоловік та близькі родичі (батьки, діти, брати, сестри) не можуть укладати з підопічним **договорів**, крім передання **майна** підопічному у власність за **договором дарування** або у безоплатне користування за **договором позички**.

2. Опікун не може здійснювати дарування від імені підопічного, а також зобов'язуватися від його імені **порукою**.

Стаття 69. Права та обов'язки піклувальника

1. **Піклувальник** над **неповнолітньою особою** зобов'язаний дбати про створення для неї необхідних побутових умов, про її виховання, навчання та розвиток.

Піклувальник над **фізичною особою**, **цивільна дієздатність якої обмежена**, зобов'язаний дбати про її лікування, створення необхідних побутових умов.

2. Піклувальник дає згоду на вчинення підопічним **правочинів** відповідно до **статей 32 та 37 цього Кодексу**.

3. **Піклувальник** зобов'язаний вживати заходів щодо захисту цивільних прав та інтересів підопічного.

Стаття 70. Правочини, на вчинення яких піклувальник не може давати згоду

1. **Піклувальник** не може давати згоду на укладення **договорів** між підопічним та своєю дружиною (своїм чоловіком) або своїми **близькими родичами**, крім передання **майна** підопічному у власність за **договором дарування** або у безоплатне користування на підставі **договору позички**.

Стаття 71. Правочини, які вчиняються з дозволу органу опіки та піклування

1. **Опікун** не має права без дозволу **органу опіки та піклування**:

- 1) відмовитися від майнових прав підопічного;
- 2) видавати письмові **зобов'язання** від імені підопічного;
- 3) **укладати договори**, які підлягають **нотаріальному посвідченню** та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну **житлового будинку, квартири**;
- 4) укладати **договори** щодо іншого цінного **майна**.

2. **Піклувальник** має право дати згоду на вчинення **правочинів**, передбачених частиною першою цієї статті, лише з дозволу **органу опіки та піклування**.

Стаття 72. Управління майном особи, над якою встановлено опіку

1. **Опікун** зобов'язаний дбати про збереження та використання **майна** підопічного в його інтересах.

2. Якщо **малолітня особа** може самостійно визначити свої потреби та інтереси, опікун, здійснюючи управління її майном, повинен враховувати її бажання.

3. Опікун самостійно здійснює витрати, необхідні для задоволення потреб підопічного, за рахунок **пенсії**, аліментів, відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, допомоги на підопічну дитину та інших соціальних виплат, призначених на підопічну дитину відповідно до законів України, доходів від майна підопічного тощо.

4. Якщо підопічний є власником **нерухомого майна** або майна, яке потребує постійного управління, **опікун** може з дозволу **органу опіки та піклування** управляти цим майном або передати його за **договором** в управління іншій особі.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 21.05.2009 р. N 1390-VI)

Стаття 73. Право опікуна та піклувальника на плату за виконання ними своїх обов'язків

1. Підстави виникнення права на оплату послуг **опікуна** та **піклувальника**, її розмір та порядок виплати встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 74. Опіка над майном

1. Якщо у особи, над якою встановлено **опіку** чи **піклування**, є **майно**, що знаходиться в іншій місцевості, опіка над цим майном встановлюється **органом опіки та піклування** за місцезнаходженням майна.

Опіка над майном встановлюється також в інших випадках, встановлених законом.

Стаття 75. Звільнення опікуна та піклувальника

1. Суд, якщо він призначив **опікуна** чи **піклувальника**, або **орган опіки та піклування** за заявою особи звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. Ця заява розглядається судом або органом опіки та піклування протягом одного місяця.

Особа виконує повноваження опікуна або піклувальника до винесення рішення про звільнення її від повноважень опікуна або піклувальника чи до закінчення місячного **строку** від дня подання заяви, якщо вона не була розглянута протягом цього строку.

2. Суд, якщо він призначив піклувальника, або **орган опіки та піклування** може звільнити піклувальника від його повноважень за заявою особи, над якою встановлено **піклування**.

3. За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень **опікуна** або **піклувальника** у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, **закладу охорони здоров'я** або закладу соціального захисту.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 03.03.2005 р. N 2450-IV,
від 17.01.2006 р. N 3348-IV)

Стаття 76. Припинення опіки

1. **Опіка** припиняється у разі передачі **малолітньої особи** батькам (**усиновлювачам**).

2. Опіка припиняється у разі досягнення підопічним чотирнадцяти років. У цьому разі особа, яка здійснювала обов'язки **опікуна**, стає **піклувальником** без спеціального рішення щодо цього.

3. Опіка припиняється у разі поновлення цивільної дієздатності **фізичної особи, яка була визнана недієздатною**.

Стаття 77. Припинення піклування

1. **Піклування** припиняється у разі:

1) досягнення **фізичною особою повноліття**;

2) **реєстрації шлюбу неповнолітньої особи**;

3) надання неповнолітній особі **повної цивільної дієздатності**;

4) поновлення **цивільної дієздатності фізичної особи, цивільна дієздатність якої була обмежена**.

Стаття 78. Надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків

1. Дієздатна **фізична особа**, яка за станом здоров'я не може самостійно здійснювати свої права та виконувати обов'язки, має право обрати собі помічника.

Помічником може бути дієздатна фізична особа.

За заявою особи, яка потребує допомоги, ім'я її помічника реєструється [органом опіки та піклування](#), що підтверджується відповідним документом.

2. Помічник має право на одержання [пенсії](#), аліментів, [заробітної плати](#), поштової кореспонденції, що належать [фізичній особі](#), яка потребує допомоги.

3. Помічник має право вчиняти [дрібні побутові правочини](#) в інтересах особи, яка потребує допомоги, відповідно до наданих йому повноважень.

4. Помічник представляє особу в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, [органах місцевого самоврядування](#) та організаціях, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення.

Помічник може представляти фізичну особу в суді лише на підставі окремої довіреності.

5. [Послуги](#) помічника є оплатними, якщо інше не визначено за домовленістю сторін.

6. Помічник може бути у будь-який час відкликаний особою, яка потребувала допомоги. У цьому разі повноваження помічника припиняються.

Стаття 79. Оскарження дій опікуна, рішень органу опіки та піклування

1. Дії [опікуна](#) можуть бути оскаржені заінтересованою особою, в тому числі родичами підопічного, до [органу опіки та піклування](#) або до суду.

2. Рішення органу опіки та піклування може бути оскаржено до відповідного органу, якому підпорядкований орган опіки та піклування, або до суду.

Підрозділ 2 ЮРИДИЧНА ОСОБА

Глава 7 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЮРИДИЧНУ ОСОБУ

Стаття 80. Поняття юридичної особи

1. Юридичною особою є організація, створена і [zareestrovana](#) у встановленому законом порядку.

Юридична особа наділяється цивільною [pravozdatnistyu](#) і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Стаття 81. Види юридичних осіб

1. Юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) [mayna](#).

2. [Юридичні особи](#), залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до [статті 87 цього Кодексу](#). Юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі [модельного статуту](#) в порядку, визначеному законом.

Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або [органу місцевого самоврядування](#).

3. Цим Кодексом встановлюються порядок створення, [організаційно-правові форми](#), правовий статус юридичних осіб приватного права.

Порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються [Конституцією України](#) та законом.

4. Юридична особа може бути створена шляхом примусового поділу ([виділу](#)) у випадках, встановлених законом.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.04.2011 р. N 3262-VI)

Стаття 82. Участь юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах

1. На [юридичних осіб](#) публічного права у цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 83. Організаційно-правові форми юридичних осіб

1. [Юридичні особи](#) можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом.

2. Товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом.

Товариства поділяються на [підприємницькі](#) та [непідприємницькі](#).

3. Установою є організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього [майна](#) для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Особливості правового статусу окремих видів установ встановлюються законом.

4. Положення [цієї глави](#) застосовуються до всіх товариств та установ, якщо інші правила для окремих видів товариств або установ не встановлені законом.

Стаття 84. Підприємницькі товариства

1. [Товариства](#), які здійснюють [підприємницьку діяльність](#) з метою одержання [прибутку](#) та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як [господарські товариства](#) ([повне товариство](#), [командитне товариство](#), [товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю](#), [акціонерне товариство](#)) або [виробничі кооперативи](#).

Стаття 85. Непідприємницькі товариства

1. Непідприємницькими товариствами є **товариства**, які не мають на меті одержання **прибутку** для його наступного розподілу між учасниками.
2. Особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом.

Стаття 86. Здійснення підприємницької діяльності непідприємницькими товариствами та установами

1. **Непідприємницькі товариства** (кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати **підприємницьку діяльність**, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 20.11.2012 р. N 5495-VI)

Стаття 87. Створення юридичної особи

1. Для створення **юридичної особи** її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження.

Юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі **модельного статуту**, затвердженого Кабінетом Міністрів України, що після його прийняття учасниками стає **установчим документом**.

Засновники (учасники) юридичної особи, утвореної на підставі модельного статуту, можуть у встановленому законом порядку затвердити статут, який є установчим документом, та провадити діяльність на його підставі.

2. Установчим документом **товариства** є затверджений учасниками **статут** або **засновницький договір** між учасниками, якщо інше не встановлено законом.

Товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою.

3. **Установа** створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновником (засновниками). Установчий акт може міститися також і в **заповіті**. До створення установи установчий акт, складений однією або кількома особами, може бути скасований засновником (засновниками).

4. **Юридична особа** вважається створеною з дня її **державної реєстрації**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.04.2011 р. N 3262-VI)

Стаття 88. Вимоги до змісту установчих документів

1. У статуті **товариства** вказуються **найменування юридичної особи**, органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього, якщо додаткові вимоги щодо змісту статуту не встановлені цим Кодексом або іншим законом.

2. У засновницькому договорі товариства визначаються зобов'язання учасників створити товариство, порядок їх спільної діяльності щодо його створення, умови передання товариству **майна** учасників, якщо додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору не встановлені цим Кодексом або іншим законом.

3. В установчому акті **установи** вказується її мета, визначаються майно, яке передається установі, необхідне для досягнення цієї мети, структура управління установою. Якщо в установчому акті, який міститься у **заповіті**, відсутні окремі із зазначених вище положень, їх встановлює орган, що здійснює державну реєстрацію.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 03.03.2005 р. N 2452-IV)

Стаття 89. Державна реєстрація юридичної особи

1. **Юридична особа** підлягає **державній реєстрації** у порядку, встановленому законом. Дані державної реєстрації включаються до **єдиного державного реєстру**, відкритого для загального ознайомлення.

2. Порухення встановленого законом порядку створення юридичної особи або невідповідність її **установчих документів** закону є **підставою** для відмови у державній реєстрації юридичної особи. Відмова у державній реєстрації з інших мотивів (недоцільність тощо) не допускається.

3. Відмова у державній реєстрації, а також зволікання з її проведенням можуть бути оскаржені до суду.

4. До **єдиного державного реєстру** вносяться **відомості** про **організаційно-правову форму юридичної особи**, її **найменування**, місцезнаходження, органи управління, **філії** та **представництва**, мету **установи**, а також інші **відомості**, встановлені законом.

5. Зміни до установчих документів юридичної особи, які стосуються відомостей, включених до єдиного державного реєстру, набирають чинності для третіх осіб з дня їх державної реєстрації. Юридичні особи та їх учасники не мають права посилаючись на відсутність державної реєстрації таких змін у відносинах із третіми особами, які діяли з урахуванням цих змін.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.09.2010 р. N 2555-VI)

Стаття 90. Найменування юридичної особи

1. **Юридична особа** повинна мати своє найменування, яке містить **інформацію** про її **організаційно-правову форму**.

Найменування **установи** має містити інформацію про характер її діяльності.

Юридична особа може мати крім повного найменування скорочене найменування.

2. Юридична особа, що є **підприємницьким товариством**, може мати комерційне (фірмове) найменування.

Комерційне (фірмове) найменування юридичної особи може бути зареєстроване у порядку, встановленому законом.

3. Найменування **юридичної особи** вказується в її **установчих документах** і вноситься до **єдиного державного реєстру**.
4. У разі зміни свого найменування юридична особа крім виконання інших вимог, встановлених законом, зобов'язана помістити оголошення про це в **друкованих засобах масової інформації**, в яких публікуються відомості про **державну реєстрацію юридичної особи**, та повідомити про це всім особам, з якими вона перебуває у договірних відносинах.
5. **Юридична особа** не має права використовувати найменування іншої юридичної особи.

Стаття 91. Цивільна правоздатність юридичної особи

1. **Юридична особа** здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і **фізична особа**, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.
2. Цивільна правоздатність юридичної особи може бути обмежена лише за рішенням суду.
3. Юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, **перелік** яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (**ліцензії**).
4. Цивільна правоздатність **юридичної особи** виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до **єдиного державного реєстру** запису про її **припинення**.

Стаття 92. Цивільна дієздатність юридичної особи

1. **Юридична особа** набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до **установчих документів** та закону.

Порядок створення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом.

2. У випадках, встановлених законом, юридична особа може набувати цивільних прав та обов'язків і здійснювати їх через своїх учасників.
3. Орган або особа, яка відповідно до **установчих документів юридичної особи** чи закону виступає від її імені, зобов'язана діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно та не перевищувати своїх повноважень.

У відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо **представництва** юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження.

4. Якщо члени органу **юридичної особи** та інші особи, які відповідно до закону чи **установчих документів** виступають від імені юридичної особи, порушують свої обов'язки щодо представництва, вони несуть солідарну відповідальність за **збитки**, завдані ними юридичній особі.

Стаття 93. Місцезнаходження юридичної особи

1. Місцезнаходженням **юридичної особи** є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.

Стаття 94. Особисті немайнові права юридичної особи

1. **Юридична особа** має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на **інформацію** та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Особисті немайнові права юридичної особи захищаються відповідно до **глави 3 цього Кодексу**.

Стаття 95. Філії та представництва

1. Філією є відокремлений підрозділ **юридичної особи**, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій.

2. Представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її **місцезнаходженням** та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи.

3. Філії та представництва не є **юридичними особами**. Вони наділяються **майном** юридичної особи, що їх створила, і діють на підставі затвердженого нею положення.

4. Керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності.

5. **Відомості про філії та представництва юридичної особи** включаються до **єдиного державного реєстру**.

Стаття 96. Відповідальність юридичних осіб

1. **Юридична особа** самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями.

2. Юридична особа відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй **майном**.

3. Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених **установчими документами** та законом.

4. Особи, які створюють **юридичну особу**, несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли до її державної реєстрації.

Юридична особа відповідає за зобов'язаннями її учасників (засновників), що пов'язані з її створенням, тільки у разі наступного схвалення їхніх дій відповідним органом юридичної особи.

Стаття 97. Управління товариством

1. Управління **товариством** здійснюють його органи.

2. Органами управління товариством є загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 98. Загальні збори учасників товариства

1. Загальні збори учасників **товариства** мають право приймати рішення з усіх питань діяльності товариства, у тому числі і з тих, що передані загальними зборами до компетенції виконавчого органу.

2. Рішення загальних зборів приймаються простою більшістю від числа присутніх учасників, якщо інше не встановлено **установчими документами** або законом.

Рішення про внесення змін до **статуту товариства**, відчуження **майна** товариства на суму, що становить п'ятдесят і більше відсотків майна товариства, та про ліквідацію товариства приймаються більшістю не менш як у 3/4 голосів, якщо інше не встановлено законом.

3. Учасник товариства не має права голосу при вирішенні загальними зборами **товариства** питань щодо вчинення з ним **правочину** та щодо спору між ним і **товариством**.

4. Порядок скликання загальних зборів визначається в **установчих документах товариства**. Учасники товариства, що володіють не менш як десятьма відсотками голосів, можуть вимагати скликання загальних зборів.

Якщо вимога учасників про скликання загальних зборів не виконана, ці учасники мають право самі скликати загальні збори.

5. Рішення загальних зборів може бути оскаржене учасником **товариства** до суду.

Стаття 99. Виконавчий орган товариства

1. Загальні збори **товариства** своїм рішенням створюють виконавчий орган та встановлюють його компетенцію і склад.

2. Виконавчий орган товариства може складатися з однієї або кількох осіб. Виконавчий орган, що складається з кількох осіб, приймає рішення у порядку, встановленому абзацом першим частини другої **статті 98 цього Кодексу**.

3. Члени виконавчого органу можуть бути у будь-який час усунені від виконання своїх обов'язків, якщо в **установчих документах** не визначені підстави усунення членів виконавчого органу від виконання своїх обов'язків.

4. Назвою виконавчого органу **товариства** відповідно до установчих документів або закону може бути "правління", "дирекція" тощо.

(положенням частини третьої статті 99 дано офіційне тлумачення Рішенням Конституційного Суду України від 12.01.2010 р. N 1-рп/2010)

Стаття 100. Право участі у товаристві

1. Право участі у **товаристві** є **особистим немайновим правом** і не може окремо передаватися іншій особі.

2. Учасники товариства мають право вийти з товариства, якщо [установчими документами](#) не встановлений обов'язок учасника письмово попередити про свій вихід з товариства у визначений [строк](#), який не може перевищувати одного року.

3. Учасник товариства у випадках та в порядку, встановлених законом, може бути виключений з товариства.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 21.04.2011 р. N 3262-VI)

Стаття 101. Управління установою

1. Засновники [установи](#) не беруть участі в управлінні нею.

В установі обов'язково створюється правління, до якого застосовуються положення [статті 99 цього Кодексу](#).

Установчий акт може передбачати створення також інших органів, визначати порядок формування цих органів та їх склад.

2. Нагляд за діяльністю установи здійснює її наглядова рада.

Наглядова рада здійснює нагляд за управлінням [майном](#) установи, додержанням мети установи та за її іншою діяльністю відповідно до установчого акта.

Стаття 102. Передання майна установі

1. В установчому акті визначається [майно](#), яке засновник (а в разі його [смерті](#) - зобов'язана особа) повинен передати [установі](#) після її [державної реєстрації](#).

Стаття 103. Зміна мети установи та структури управління

1. Якщо здійснення мети [установи](#) стало неможливим або воно загрожує суспільним інтересам, то відповідний орган, який здійснює [державну реєстрацію](#), може звернутися до суду з заявою про визначення іншої мети установи за погодженням з органами управління установою.

2. У разі зміни мети установи суд повинен враховувати наміри засновника та дбати про те, щоб вигоди від використання [майна](#) установи передавалися тим дестинаторам, яким ці вигоди призначалися за наміром засновника.

3. Суд може змінити структуру управління установи, якщо це необхідно внаслідок зміни мети установи або з інших поважних причин.

4. У разі зміни мети [установи](#) або зміни структури управління установи її правління зобов'язане повідомити суд у письмовій формі про свою думку з цього питання.

Стаття 104. Припинення юридичної особи

1. [Юридична особа](#) припиняється в результаті передання всього свого [майна](#), прав та обов'язків іншим юридичним особам - правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, [перетворення](#)) або в результаті [ліквідації](#).

2. Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до [єдиного державного реєстру](#) запису про її [припинення](#).
3. Порядок припинення юридичної особи в процесі відновлення її платоспроможності або [банкрутства](#) встановлюється законом.
4. Особливості припинення банку як юридичної особи встановлюються [законом](#).

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 105. Виконання рішення про припинення юридичної особи

1. Учасники [юридичної особи](#), суд або орган, що прийняв рішення про [припинення](#) юридичної особи, зобов'язані протягом трьох робочих днів з дати прийняття рішення письмово повідомити орган, що здійснює державну реєстрацію.
  2. Після внесення запису про прийняття рішення засновників (учасників) юридичної особи, суду або уповноваженого ними органу про припинення юридичної особи до [Єдиного державного реєстру](#) юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців повідомлення про внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців щодо прийняття рішення засновників (учасників) юридичної особи, суду або уповноваженого ними органу про припинення юридичної особи публікується у спеціалізованому [друкованому засобі масової інформації](#).
  3. Учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, відповідно до цього Кодексу призначають комісію з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації, ліквідаційну комісію), голову комісії або ліквідатора та встановлюють порядок і строк заявлення кредиторами своїх вимог до юридичної особи, що припиняється.
- Виконання функцій комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) може бути покладено на орган управління юридичної особи.
4. До комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) або ліквідатора з моменту призначення переходять повноваження щодо управління справами юридичної особи. Голова комісії, її члени або ліквідатор юридичної особи представляють її у відносинах з третіми особами та виступають у суді від імені юридичної особи, яка припиняється.
  5. Строк заявлення кредиторами своїх вимог до [юридичної особи](#), що припиняється, не може становити менше двох і більше шести місяців з дня опублікування повідомлення про рішення щодо припинення юридичної особи.
  6. Кожна окрема вимога кредитора, зокрема щодо сплати [податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування](#), страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, розглядається, після чого приймається відповідне рішення, яке надсилається кредитору не пізніше тридцяти днів з дня отримання юридичною особою, що припиняється, відповідної вимоги кредитора.

(Із змінами, внесеними згідно із Законом
України від 22.02.2006 р. N 3456-IV;
у редакції Закону України
від 19.05.2011 р. N 3384-VI)

Стаття 106. Злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи

1. Злиття, приєднання, поділ та **перетворення юридичної особи** здійснюються за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це **установчими документами**, а у випадках, передбачених законом, - за рішенням суду або відповідних органів державної влади.
2. Законом може бути передбачено одержання згоди відповідних органів державної влади на **припинення юридичної особи** шляхом злиття або приєднання.

Стаття 107. Порядок припинення юридичної особи шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення

1. Кредитор може вимагати від **юридичної особи**, що припиняється, виконання зобов'язань якої не **забезпечено**, припинення або дострокового виконання зобов'язання, або забезпечення виконання зобов'язання, крім випадків, передбачених законом.
2. Після закінчення **строку** для пред'явлення вимог кредиторами та задоволення чи відхилення цих вимог комісія з припинення юридичної особи складає передавальний акт (у разі злиття, приєднання або **перетворення**) або розподільчий баланс (у разі поділу), які мають містити положення про правонаступництво щодо всіх зобов'язань юридичної особи, що припиняється, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспорується сторонами.
3. Передавальний акт та розподільчий баланс затверджуються учасниками **юридичної особи** або органом, який прийняв рішення про її припинення, крім випадків, встановлених **законом**.

Підписані головою і членами комісії з припинення юридичної особи та затверджені учасниками юридичної особи або органом, який прийняв рішення про припинення юридичної особи, примірники передавального акта та розподільчого балансу передаються в орган, який здійснює державну реєстрацію юридичної особи, що припиняється, за місцем її державної реєстрації, а також в орган, який здійснює державну реєстрацію юридичної особи - правонаступника, за місцем її державної реєстрації.

4. Порухення положень частин другої та третьої цієї статті є підставою для відмови у внесенні до **єдиного державного реєстру** запису про **припинення юридичної особи** та **державній реєстрації створюваних юридичних осіб** - правонаступників.
5. Юридична особа - правонаступник, що утворилася внаслідок поділу, несе **субсидіарну відповідальність** за зобов'язаннями юридичної особи, що припинилася, які згідно з розподільчим балансом перейшли до іншої юридичної особи - правонаступника. Якщо юридичних осіб - правонаступників, що утворилися внаслідок поділу, більше двох, таку субсидіарну відповідальність вони несуть солідарно.

6. Якщо правонаступниками юридичної особи є декілька юридичних осіб і точно визначити правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, що припинилася, неможливо, юридичні особи - правонаступники несуть **солідарну відповідальність** перед кредиторами юридичної особи, що припинилася. Учасники (засновники) припиненої юридичної особи, які відповідно до закону або установчих документів відповідали за її зобов'язаннями, відповідають за зобов'язаннями правонаступників, що виникли до моменту **припинення юридичної особи**, у такому самому обсязі, якщо більший обсяг відповідальності учасників (засновників) за зобов'язаннями правонаступників не встановлено законом або їх установчими документами.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 24.07.2009 р. N 1617-VI, від 17.03.2011 р. N 3166-VI, від 21.04.2011 р. N 3263-VI, від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 108. Перетворення юридичної особи

1. Перетворенням **юридичної особи** є зміна її **організаційно-правової форми**.
2. У разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе **майно**, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи.

Стаття 109. Виділ

1. Виділом є перехід за розподільчим балансом частини **майна**, прав та обов'язків **юридичної особи** до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб.

2. Після прийняття рішення про виділ учасники юридичної особи або орган, що прийняв рішення про виділ, складають та затверджують розподільчий баланс.

Суд, що прийняв рішення про виділ, у своєму рішенні визначає учасника юридичної особи або вищий орган юридичної особи (власника), який зобов'язаний скласти та затвердити розподільчий баланс.

3. Юридична особа, що утворилася внаслідок виділу, несе **субсидіарну відповідальність** за зобов'язаннями юридичної особи, з якої був здійснений виділ, які згідно з розподільчим балансом не перейшли до юридичної особи, що утворилася внаслідок виділу. Юридична особа, з якої був здійснений виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які згідно з розподільчим балансом перейшли до юридичної особи, що утворилася внаслідок виділу. Якщо юридичних осіб, що утворилися внаслідок виділу, дві або більше, субсидіарну відповідальність вони несуть спільно з юридичною особою, з якої був здійснений виділ, солідарно.

4. Якщо після виділу неможливо точно встановити обов'язки особи за окремим зобов'язанням, що існувало у юридичної особи до виділу, юридична особа, з якої здійснено виділ, та юридичні особи, що були створені внаслідок виділу, несуть **солідарну відповідальність** перед кредитором за таким зобов'язанням.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 110. Ліквідація юридичної особи

1. **Юридична особа** ліквідується:

1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це **установчими документами**, в тому числі у зв'язку із закінченням **строку**, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

2) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які неможливо усунути, чи в інших випадках, встановлених законом.

2. Вимога про ліквідацію юридичної особи на підставах, зазначених у пункті 2 частини першої цієї статті, може бути пред'явлена до суду органом, що здійснює державну реєстрацію, учасником юридичної особи, відповідним органом державної влади у випадках, встановлених законом.

Рішенням суду про ліквідацію юридичної особи керівника такої юридичної особи, її виконавчий орган чи позивача може бути призначено ліквідатором або включено до складу комісії з припинення юридичної особи.

3. Якщо вартість майна юридичної особи є недостатньою для задоволення вимог кредиторів, юридична особа здійснює всі необхідні дії, встановлені [законом про відновлення платоспроможності або визнання банкрутом](#).

4. Особливості [ліквідації банків](#) встановлюються [законом про банки і банківську діяльність](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
законами України від 17.09.2008 р. N 514-VI,
від 07.07.2011 р. N 3610-VI,
від 22.09.2011 р. N 3795-VI,
від 04.07.2012 р. N 5042-VI)

Стаття 111. Порядок ліквідації юридичної особи

1. З дати внесення до [Єдиного державного реєстру](#) юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців запису про рішення засновників (учасників) юридичної особи, суду або уповноваженого ними органу щодо [ліквідації юридичної особи](#) ліквідаційна комісія (ліквідатор) зобов'язана вжити всіх необхідних заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості [юридичної особи](#), що ліквідується, та письмово повідомити кожного з боржників про припинення юридичної особи в установлені цим Кодексом строки.

Ліквідаційна комісія (ліквідатор) заявляє вимоги та позови про стягнення заборгованості з боржників юридичної особи.

2. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) зобов'язана повідомити учасників юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, про її участь в інших юридичних особах та/або надати відомості про створені нею [господарські товариства](#), [дочірні підприємства](#).

3. Під час проведення заходів щодо ліквідації юридичної особи до завершення строку пред'явлення вимог кредиторів ліквідаційна комісія (ліквідатор) закриває рахунки, відкриті у фінансових установах, крім рахунка, який використовується для розрахунків з кредиторами під час ліквідації юридичної особи.

4. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) вживає заходів щодо інвентаризації майна юридичної особи, що припиняється, а також майна її [філій](#) та [представництв](#), дочірніх підприємств, господарських товариств, а також майна, що підтверджує її [корпоративні права](#) в інших юридичних особах, виявляє та вживає заходів щодо повернення майна, яке перебуває у третіх осіб.

У випадках, установлених законом, ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує проведення незалежної [оцінки майна](#) юридичної особи, що припиняється.

5. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) вживає заходів щодо закриття відокремлених підрозділів юридичної особи (філій, представництв) та відповідно до [законодавства про працю](#) здійснює звільнення працівників юридичної особи, що припиняється.

6. [Ліцензії, документи дозвільного характеру](#) та інші документи, а також печатки та штампи, які підлягають поверненню органам державної влади, органам місцевого самоврядування, повертаються їм ліквідаційною комісією (ліквідатором).

7. Для проведення перевірок та визначення наявності або відсутності заборгованості із сплати [податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування](#), страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує своєчасне надання органам доходів і зборів та Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування документів юридичної особи (її філій, представництв), у тому числі первинних документів, реєстрів бухгалтерського та податкового обліку.

До моменту затвердження ліквідаційного балансу ліквідаційна комісія (ліквідатор) складає та подає органам доходів і зборів, [Пенсійного фонду України](#) та фондів соціального страхування звітність за останній звітний період.

8. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами складає проміжний ліквідаційний баланс, що включає відомості про склад майна юридичної особи, що ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог та результат їх розгляду.

Проміжний ліквідаційний баланс затверджується учасниками юридичної особи, судом або органом, що прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи.

9. Виплата грошових сум кредиторам юридичної особи, що ліквідується, у тому числі за [податками, зборами, єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування](#) та іншими коштами, що належить сплатити до державного або місцевого бюджету, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, провадиться у порядку черговості, встановленому [статтею 112 цього Кодексу](#).

У разі недостатності в юридичної особи, що ліквідується, коштів для [задоволення вимог кредиторів](#) ліквідаційна комісія (ліквідатор) організовує реалізацію майна юридичної особи.

10. До затвердження ліквідаційного балансу ліквідаційна комісія (ліквідатор) складає та подає органам доходів і зборів, Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування звітність за останній звітний період.

11. Після завершення розрахунків з кредиторами ліквідаційна комісія (ліквідатор) складає ліквідаційний баланс, забезпечує його затвердження учасниками юридичної особи, судом або органом, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, та забезпечує подання органам доходів і зборів.

12. Майно [юридичної особи](#), що залишилося після задоволення вимог кредиторів (у тому числі за податками, зборами, єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та іншими коштами, що належить сплатити до державного або місцевого бюджету, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування), передається учасникам юридичної особи, якщо інше не встановлено установчими документами юридичної особи або законом.

13. Документи, що підлягають обов'язковому зберіганню, передаються в установленому законодавством порядку відповідним [архівним установам](#).

14. Ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує подання [державному реєстраторові документів](#), передбачених законом для проведення [державної реєстрації припинення юридичної особи](#) в установленій законом строк.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 17.03.2011 року N 3166-VI;
у редакції Закону України
від 19.05.2011 р. N 3384-VI)

Стаття 112. Задоволення вимог кредиторів

1. У разі [ліквідації](#) платоспроможної [юридичної особи](#) вимоги її кредиторів задовольняються у такій черговості:

1) у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або [смертю](#), та вимоги кредиторів, забезпечені [заставою](#) чи іншим способом;

2) у другу чергу задовольняються вимоги [працівників](#), пов'язані з трудовими відносинами, вимоги [автора](#) про плату за використання результату його інтелектуальної, [творчої діяльності](#);

3) у третю чергу задовольняються вимоги щодо [податків, зборів](#) (обов'язкових платежів);

4) у четверту чергу задовольняються всі інші вимоги.

Вимоги однієї черги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належать кожному кредитору цієї черги.

2. Черговість задоволення вимог кредиторів за [договорами страхування](#) визначається законом.

3. У разі відмови ліквідаційної комісії у задоволенні вимог кредитора або ухилення від їх розгляду кредитор має право протягом місяця з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову звернутися до суду із позовом до ліквідаційної комісії. За рішенням суду вимоги кредитора можуть бути задоволені за рахунок [майна](#), що залишилося після [ліквідації юридичної особи](#).

4. Вимоги кредитора, заявлені після спливу [строку](#), встановленого ліквідаційною комісією для їх пред'явлення, задовольняються з [майна](#) юридичної особи, яку ліквідовують, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, заявлених своєчасно.

5. Вимоги кредиторів, які не визнані ліквідаційною комісією, якщо кредитор у місячний строк після одержання повідомлення про повну або часткову відмову у визнанні його вимог не звертався до суду з позовом, вимоги, у задоволенні яких за рішенням суду кредиторів відмовлено, а також вимоги, які не задоволені через відсутність [майна юридичної особи](#), що ліквідується, вважаються погашеними.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 17.12.2008 р. N 675-VI,
від 19.05.2011 р. N 3384-VI)

Глава 8 ПІДПРИЄМНИЦЬКІ ТОВАРИСТВА

§ 1. Господарські товариства

1. Загальні положення

Стаття 113. Поняття та види господарських товариств

1. Господарським товариством є **юридична особа**, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.
2. Господарські товариства можуть бути створені у формі **повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства**.

Стаття 114. Учасники господарського товариства

1. Учасником господарського товариства може бути **фізична або юридична особа**.

Обмеження щодо участі у господарських товариствах може бути встановлено законом.

2. Господарське товариство, крім **повного і командитного товариств**, може бути створене однією особою, яка стає його єдиним учасником.

Стаття 115. Майно господарського товариства

1. **Господарське товариство** є власником:

- 1) **майна**, переданого йому **учасниками товариства** у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу;
- 2) **продукції**, виробленої товариством у результаті господарської діяльності;
- 3) одержаних доходів;
- 4) іншого майна, набутого на підставах, що не заборонені законом.

2. Вкладом до статутного (складеного) капіталу **господарського товариства** можуть бути гроші, **цінні папери**, інші **речі** або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом.

Грошова оцінка вкладу **учасника господарського товариства** здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній перевірці.

Стаття 116. Права учасників господарського товариства

1. **Учасники господарського товариства** мають право у порядку, встановленому **установчим документом** товариства та законом:

- 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом;

- 2) брати участь у розподілі **прибутку** товариства і одержувати його частину (**дивіденди**);
  - 3) вийти у встановленому порядку з товариства;
  - 4) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, **цінних паперів**, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановленому законом;
  - 5) одержувати **інформацію** про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом.
2. **Учасники господарського товариства** можуть також мати інші права, встановлені **установчим документом** товариства та законом.

Стаття 117. Обов'язки учасників господарського товариства

1. **Учасники господарського товариства** зобов'язані:
  - 1) додержуватися **установчого документа** товариства та виконувати рішення загальних зборів;
  - 2) виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі ті, що пов'язані з майновою участю, а також робити вклади (оплачувати **акції**) у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені установчим документом;
  - 3) не розголошувати **комерційну таємницю** та конфіденційну інформацію про діяльність товариства.
2. **Учасники господарського товариства** можуть також мати інші обов'язки, встановлені **установчим документом** товариства та законом.

Стаття 118. Залежне господарське товариство

1. **Господарське товариство** (**товариство з обмеженою** або **додатковою відповідальністю, акціонерне товариство**) є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих **акцій** акціонерного товариства.
2. **Господарське товариство**, яке придбало або іншим чином набуло двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства, зобов'язане оприлюднити цю інформацію в порядку, встановленому законом.

2. Повне товариство

Стаття 119. Поняття повного товариства

1. Повним є **товариство**, учасники якого відповідно до укладеного між ними **договору** здійснюють **підприємницьку діяльність** від імені товариства і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями усім **майном**, що їм належить.
2. Особа може бути учасником тільки одного повного товариства.

3. Учасник повного товариства не має права без згоди інших учасників вчиняти від свого імені та у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб **правочини**, що є однорідними з тими, які становлять предмет діяльності товариства.

У разі порушення цього правила товариство має право за своїм вибором вимагати від такого учасника або відшкодування завданих товариству **збитків**, або передання товариству усієї вигоди, набутої за такими **правочинами**.

4. **Найменування** повного товариства має містити імена (найменування) всіх його учасників, слова "повне товариство" або містити **ім'я** (найменування) одного чи кількох учасників з доданням слів "і компанія", а також слова "повне товариство".

Стаття 120. Засновницький договір повного товариства

1. **Повне товариство** створюється і діє на підставі **засновницького договору**. Засновницький договір підписується всіма його учасниками.

2. Засновницький договір повного товариства крім відомостей, передбачених **статтю 88 цього Кодексу**, має містити відомості про: розмір та склад складеного капіталу товариства; розмір та порядок зміни часток кожного з учасників у складеному капіталі; розмір, склад та **строки** внесення ними вкладів.

Стаття 121. Управління повним товариством

1. Управління діяльністю **повного товариства** здійснюється за спільною згодою всіх учасників. **Засновницьким договором** товариства можуть бути передбачені випадки, коли рішення приймається більшістю голосів учасників.

2. Кожний учасник повного товариства має один голос, якщо засновницьким договором не передбачений інший порядок визначення кількості голосів.

3. Кожний учасник повного товариства, незалежно від того, чи уповноважений він вести справи товариства, має право ознайомлюватися з усією документацією щодо ведення справ товариства. Відмова від цього права чи його обмеження, зокрема за домовленістю учасників товариства, є нікчемною.

Стаття 122. Ведення справ повного товариства

1. Кожний учасник **повного товариства** має право діяти від імені товариства, якщо **засновницьким договором** не визначено, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам.

У разі спільного ведення учасниками справ товариства для вчинення кожного **правочину** є необхідною згода всіх учасників товариства. Якщо ведення справ доручено окремим учасникам повного товариства, інші учасники можуть вчиняти правочини від імені товариства за наявності у них довіреності, виданої учасниками, яким доручено ведення справ товариства.

У відносинах з третіми особами повне товариство не може посилається на положення **засновницького договору**, які обмежують повноваження учасників повного товариства щодо права діяти від імені товариства, крім випадків, коли буде доведено, що третя особа у момент вчинення правочину знала чи могла знати про відсутність в учасника товариства права діяти від імені товариства.

2. Учасник повного товариства, що діяв у спільних інтересах, але не мав на це повноважень, має право у разі, якщо його дії не були схвалені іншими учасниками, вимагати від товариства відшкодування здійснених ним витрат, якщо він доведе, що у зв'язку з його діями товариство зберегло чи набуло **майно**, яке за вартістю перевищує ці витрати.

3. У разі спору між учасниками **повного товариства** повноваження на ведення справ товариства, надані одному чи кільком учасникам, можуть бути припинені судом на вимогу одного чи кількох інших учасників товариства за наявності для цього достатніх підстав, зокрема внаслідок грубого порушення учасником, уповноваженим на ведення справ товариства, своїх обов'язків чи виявлення його нездатності до розумного ведення справ. На підставі рішення суду до **засновницького договору** товариства вносяться необхідні зміни.

Стаття 123. Розподіл прибутку та збитків повного товариства

1. **Прибуток** та **збитки** повного товариства розподіляються між його учасниками пропорційно до їхніх часток у складеному капіталі, якщо інше не передбачено **засновницьким договором** або домовленістю учасників.

2. Позбавлення учасника **повного товариства** права на участь у розподілі прибутку чи збитків не допускається.

Стаття 124. Відповідальність учасників повного товариства за його зобов'язаннями

1. У разі недостатності у **повного товариства майна** для **задоволення вимог кредиторів** у повному обсязі учасники повного товариства солідарно відповідають за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, на яке може бути звернене стягнення.

2. Учасник повного товариства відповідає за боргами товариства незалежно від того, виникли ці борги до чи після його вступу в товариство.

3. Учасник повного товариства, який вибув із товариства, відповідає за зобов'язаннями товариства, що виникли до моменту його вибуття, рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства.

4. Учасник повного товариства, який сплатив повністю борги товариства, має право звернутися з регресною вимогою у відповідній частині до інших учасників, які несуть перед ним відповідальність пропорційно своїм часткам у складеному капіталі товариства.

Стаття 125. Зміни у складі учасників повного товариства

1. Зміни у складі учасників повного товариства можуть бути у зв'язку з:

- 1) виходом учасника повного товариства з його складу з власної ініціативи;
- 2) виключенням із складу учасників;
- 3) вибуттям із складу учасників з причин, що не залежать від учасника.

2. Порядок і особливості виходу, виключення та вибуття учасників зі складу **повного товариства** визначаються цим Кодексом, іншим **законом** та **засновницьким договором**.

Стаття 126. Вихід з повного товариства

1. Учасник повного товариства, яке було створене на невизначений **строк**, може у будь-який момент вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за три місяці до фактичного виходу із товариства.

Достроковий вихід учасника з повного товариства, що засноване на певний строк, допускається лише з поважних причин.

2. Відмова від права вийти з **повного товариства** є нікчемною.

Стаття 127. Передання учасником частки (її частини) у складеному капіталі повного товариства

1. Учасник повного товариства має право за згодою інших його учасників передати свою частку у складеному капіталі чи її частину іншому учасникові товариства або третій особі.

2. У разі передання частки (її частини) новому учасникові до нього переходять повністю чи у відповідній частині права, що належали учасникові, який передав частку (її частину). Особа, якій передано частку (її частину), відповідає за зобов'язаннями товариства відповідно до частини другої **статті 124 цього Кодексу**.

3. У разі передання учасником товариства усієї частки іншій особі участь цього учасника в **повному товаристві** припиняється і для нього настають наслідки, передбачені частиною третьою **статті 124 цього Кодексу**.

Стаття 128. Виключення зі складу учасників повного товариства

1. Учасник **повного товариства**, який систематично не виконує чи виконує неналежним чином обов'язки, покладені на нього товариством, або який перешкоджає своїми діями (бездіяльністю) досягненню цілей товариства, може бути виключений із товариства у порядку, встановленому **засновницьким договором**.

2. Рішення про виключення зі складу учасників повного товариства може бути оскаржене до суду.

Стаття 129. Вибуття з повного товариства

1. **Повне товариство** може прийняти рішення про визнання учасника повного товариства таким, що вибув із його складу, у разі:

- 1) **смерті** учасника або **оголошення його померлим** - за відсутності спадкоємців;
- 2) **ліквідації юридичної особи** - учасника товариства, в тому числі у зв'язку з визнанням її банкрутом;
- 3) визнання учасника **недієздатним**, **обмеження його цивільної дієздатності** або **визнання безвісно відсутнім**;
- 4) призначення за рішенням суду примусової реорганізації юридичної особи - учасника товариства, зокрема у зв'язку з її **неплатоспроможністю**;

5) звернення стягнення на частину **майна** повного товариства, що відповідає частці учасника у складеному капіталі товариства.

2. Рішення про визнання учасника повного товариства таким, що вибув із його складу, може бути оскаржене заінтересованими особами до суду.

3. У разі вибуття учасника з **повного товариства** з підстав, передбачених частиною першою цієї статті, товариство може продовжити свою діяльність, якщо інше не встановлено **засновницьким договором** товариства чи домовленістю між учасниками, що залишаються.

Стаття 130. Розрахунки у разі виходу, виключення та вибуття з повного товариства

1. Учасникові, що вийшов, якого виключено або який вибув з **повного товариства** з підстав, встановлених у **статтях 126, 128 і 129 цього Кодексу**, виплачується вартість частини **майна** товариства, пропорційна частці цього учасника у складеному капіталі товариства, якщо інше не встановлено **засновницьким договором**.

2. Якщо спадкоємець учасника повного товариства - **фізичної особи** або правонаступник **юридичної особи** не вступив у повне товариство, розрахунки з ним здійснюються відповідно до частини першої цієї статті.

3. Порядок визначення вартості частки учасника у майні повного товариства та **строки** її виплати встановлюються засновницьким договором і законом.

Стаття 131. Звернення стягнення на частину майна повного товариства, пропорційну частці учасника товариства у складеному капіталі

1. Звернення стягнення на частку учасника у складеному капіталі **повного товариства** за його власними зобов'язаннями допускається тільки у разі недостатності іншого **майна** для **задоволення вимог кредиторів**. У разі недостатності майна учасника повного товариства для виконання його зобов'язань перед кредиторами вони можуть вимагати у встановленому порядку виділу частини майна повного товариства, пропорційної частці учасника-боржника у складеному капіталі товариства.

2. Частина майна повного товариства, пропорційна частці учасника-боржника у складеному капіталі, виділяється у грошовій формі чи в натурі відповідно до балансу, складеного на момент вибуття такого учасника з товариства.

Стаття 132. Ліквідація повного товариства

1. **Повне товариство** ліквідується на підставах, встановлених **статтею 110 цього Кодексу**, а також у разі, якщо в товаристві залишається один учасник. Цей учасник має право протягом шести місяців з моменту, коли він став єдиним учасником товариства, перетворити таке товариство в інше **господарське товариство** у порядку, встановленому цим Кодексом.

2. У разі виходу учасника з повного товариства, виключення одного з його учасників із товариства, **смерті** учасника товариства, **ліквідації юридичної особи** - учасника товариства або звернення кредитором одного з учасників стягнення на частину **майна**, пропорційну його частці у складеному капіталі, товариство може продовжити свою діяльність, якщо це передбачено **засновницьким договором** товариства чи домовленістю між учасниками, що залишаються.

3. Командитне товариство

Стаття 133. Основні положення про командитне товариство

1. Командитним товариством є **товариство**, в якому разом з учасниками, які здійснюють від імені товариства **підприємницьку діяльність** і солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм **майном** (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик **збитків**, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства.

2. **Найменування** командитного товариства має містити імена (найменування) всіх повних учасників, слова "командитне товариство" або містити **ім'я** (найменування) хоча б одного повного учасника з доданням слів "і компанія", а також слова "командитне товариство".

Якщо у найменування командитного товариства включене ім'я вкладника, такий вкладник стає повним учасником товариства.

3. До командитного товариства застосовуються положення про **повне товариство**, якщо інше не встановлено цим Кодексом, іншим **законом**.

Стаття 134. Засновницький договір командитного товариства

1. **Командитне товариство** створюється і діє на підставі **засновницького договору**. Засновницький договір підписується усіма повними учасниками.

2. Засновницький договір командитного товариства крім відомостей, передбачених **статтею 88 цього Кодексу**, має містити відомості про: розмір та склад складеного капіталу товариства; розмір та порядок зміни часток кожного з повних учасників у складеному капіталі; сукупний розмір вкладів вкладників.

3. Якщо внаслідок виходу, виключення чи вибуття у **командитному товаристві** залишився один повний учасник, **засновницький договір** переоформляється в одноособову заяву, підписану повним учасником. Якщо командитне товариство створюється одним повним учасником, то **установчим документом** є одноособова заява (меморандум), яка містить усі відомості, встановлені цією статтею для командитного товариства.

Стаття 135. Учасники командитного товариства

1. Правовий статус повних учасників командитного товариства та їх відповідальність за зобов'язаннями товариства встановлюються положеннями цього Кодексу про учасників **повного товариства**.

2. Особа може бути повним учасником тільки в одному **командитному товаристві**.

Повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства.

Повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства.

3. Сукупний розмір вкладів вкладників не повинен перевищувати п'ятдесяти відсотків складеного капіталу **повного товариства**.

Абзац другий частини третьої виключено

4. Складений капітал підлягає сплаті учасниками командитного товариства протягом першого року з дня державної реєстрації товариства.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 21.04.2011 р. N 3263-VI)

Стаття 136. Управління командитним товариством

1. Управління діяльністю **командитного товариства** здійснюється повними учасниками у порядку, встановленому цим Кодексом для **повного товариства**.
2. Вкладники не мають права брати участі в управлінні діяльністю командитного товариства та заперечувати проти дій повних учасників щодо управління діяльністю товариства. Вкладники командитного товариства можуть діяти від імені товариства тільки за **довіреністю**.

Стаття 137. Права та обов'язки вкладника командитного товариства

1. Вкладник командитного товариства зобов'язаний зробити вклад до складеного капіталу. Внесення вкладів посвідчується свідоцтвом про участь у **командитному товаристві**.
2. Вкладник командитного товариства має право:
  - 1) одержувати частину **прибутку** товариства відповідно до його частки у складеному капіталі товариства в порядку, встановленому **засновницьким договором** (меморандумом);
  - 2) діяти від імені товариства у разі видачі йому довіреності та відповідно до неї;
  - 3) переважно перед третіми особами набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства відповідно до положень **статті 147 цього Кодексу**.

Якщо бажання викупити частку (її частину) виявили декілька вкладників, зазначена частка розподіляється між ними відповідно до їхніх часток у складеному капіталі товариства;

- 4) вимагати першочергового повернення вкладу у разі ліквідації товариства;
- 5) ознайомлюватися з річними звітами та балансами товариства;
- 6) після закінчення фінансового року вийти з товариства та одержати свій вклад у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом);
- 7) передати свою частку (її частину) у складеному капіталі іншому вкладнику або третій особі, повідомивши про це товариство.

Передання вкладником усієї своєї частки іншій особі припиняє його участь у **командитному товаристві**.

3. **Засновницьким договором** (меморандумом) **командитного товариства** можуть бути передбачені також інші права вкладника.

Стаття 138. Відповідальність вкладника командитного товариства

1. Якщо вкладник командитного товариства вчиняє **правочин** від імені та в інтересах товариства без відповідних повноважень, то в разі схвалення його дій **командитним товариством** він звільняється від відповідальності перед кредиторами за вчинений правочин.

Якщо схвалення командитного товариства не буде отримано, вкладник відповідає перед третіми особами за вчиненим ним правочином усім своїм **майном**, на яке відповідно до закону може бути звернене стягнення.

2. Вкладник командитного товариства, який не вніс передбаченого **засновницьким договором** (меморандумом) вкладу, несе відповідальність перед товариством у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом).

Стаття 139. Ліквідація командитного товариства

1. **Командитне товариство** ліквідується при вибутті усіх вкладників. Повні учасники мають право у разі вибуття всіх вкладників перетворити командитне товариство у **повне товариство**. Командитне товариство ліквідується також на підставах, встановлених **статтею 132 цього Кодексу**.

Командитне товариство не зобов'язане ліквідуватись, якщо в ньому залишаються хоча б один повний учасник і один вкладник.

2. У разі ліквідації командитного товариства, після розрахунків з кредиторами, вкладники мають переважне право перед повними учасниками на одержання вкладів у порядку та на умовах, встановлених цим Кодексом, іншим законом і **засновницьким договором** (меморандумом). За недостатності коштів товариства для повного повернення вкладникам їхніх вкладів наявні кошти розподіляються між вкладниками пропорційно до їхніх часток у складеному капіталі товариства.

4. Товариство з обмеженою відповідальністю

Стаття 140. Поняття товариства з обмеженою відповідальністю

1. Товариством з обмеженою відповідальністю є засноване одним або кількома особами **товариство**, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється **статутом**.

2. Учасники товариства з обмеженою відповідальністю не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик **збитків**, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів.

Учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників.

3. **Найменування** товариства з обмеженою відповідальністю має містити найменування товариства, а також слова "товариство з обмеженою відповідальністю".

Стаття 141. Учасники товариства з обмеженою відповідальністю

1. Максимальна кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю встановлюється **законом**. При перевищенні цієї кількості **товариство з обмеженою відповідальністю** підлягає **перетворенню** на **акціонерне товариство** протягом одного року, а зі спливом цього **строку** - ліквідації у судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю не може мати єдиним учасником інше господарське товариство, учасником якого є одна особа.

Особа може бути учасником лише одного товариства з обмеженою відповідальністю, яке має одного учасника.

Стаття 142. Договір про заснування товариства з обмеженою відповідальністю

1. Якщо товариство з обмеженою відповідальністю засновується кількома особами, ці особи у разі необхідності визначити взаємовідносини між собою щодо створення товариства укладають договір у письмовій формі, який встановлює порядок заснування товариства, умови здійснення спільної діяльності щодо створення товариства, розмір статутного капіталу, частку у статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови.

2. Договір про заснування товариства з обмеженою відповідальністю не є установчим документом. Подання цього договору при державній реєстрації товариства не є обов'язковим.

Стаття 143. Статут товариства з обмеженою відповідальністю

1. Установчим документом товариства з обмеженою відповідальністю є статут.

Статут товариства з обмеженою відповідальністю крім відомостей, передбачених статтею 88 цього Кодексу, має містити відомості про: розмір статутного капіталу, з визначенням частки кожного учасника; склад та компетенцію органів управління і порядок прийняття ними рішень; розмір і порядок формування резервного фонду; порядок передання (переходу) часток у статутному капіталі.

2. Статут товариства з обмеженою відповідальністю зі всіма наступними змінами зберігається в органі, що здійснив державну реєстрацію товариства, і є відкритим для ознайомлення.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 22.12.2010 р. N 2850-VI)

Стаття 144. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю

1. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю складається із вкладів його учасників. Розмір статутного капіталу дорівнює сумі вартості таких вкладів.

Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів.

2. Не допускається звільнення учасника товариства з обмеженою відповідальністю від обов'язку внесення вкладу до статутного капіталу товариства, у тому числі шляхом зарахування вимог до товариства.

3. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю підлягає сплаті учасниками товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства.

Якщо учасники до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства не внесли (не повністю внесли) свої вклади, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень:

про виключення із складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі;

про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі;

про ліквідацію товариства.

Зміни до статуту, пов'язані із зміною розміру статутного капіталу та/або із зміною складу учасників, підлягають державній реєстрації в установленому законом порядку.

Рішення про зменшення статутного капіталу товариства надсилається поштовим відправленням всім кредиторам товариства не пізніше триденного строку з дня його прийняття.

4. Якщо після закінчення другого чи кожного наступного фінансового року вартість чистих активів **товариства з обмеженою відповідальністю** виявиться меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до **статуту** в установленому порядку, якщо учасники не прийняли рішення про внесення додаткових вкладів. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від визначеного законом **мінімального розміру статутного капіталу**, товариство підлягає ліквідації.

5. Зменшення статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю допускається після повідомлення в порядку, встановленому законом, усіх його кредиторів. У цьому разі кредитори мають право вимагати дострокового припинення або виконання відповідних зобов'язань товариства та **відшкодування їм збитків**.

6. Збільшення статутного капіталу **товариства з обмеженою відповідальністю** допускається після внесення усіма його учасниками вкладів у повному обсязі. Порядок внесення додаткових вкладів встановлюється законом і **статутом** товариства.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 21.04.2011 р. N 3263-VI)

Стаття 145. Управління товариством з обмеженою відповідальністю

1. Вищим органом **товариства з обмеженою відповідальністю** є загальні збори його учасників.

2. У товаристві з обмеженою відповідальністю створюється виконавчий орган (колегіальний або одноособовий), який здійснює поточне керівництво його діяльністю і є підзвітним загальним зборам його учасників. Виконавчий орган товариства може бути обраний також і не зі складу учасників товариства.

3. Компетенція виконавчого органу **товариства з обмеженою відповідальністю**, порядок ухвалення ним рішень і порядок вчинення дій від імені товариства встановлюються цим Кодексом, іншим **законом** і **статутом** товариства.

4. До виключної компетенції загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю належить:

1) визначення основних напрямів діяльності товариства, затвердження його планів і звітів про їх виконання;

- 2) внесення змін до [статуту](#) товариства, зміна розміру його [статутного капіталу](#);
- 3) створення та відкликання виконавчого органу товариства;
- 4) визначення форм контролю за діяльністю виконавчого органу, створення та визначення повноважень відповідних контрольних органів;
- 5) затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл [прибутку](#) та [збитків](#) товариства;
- 6) вирішення питання про придбання товариством частки учасника;
- 7) виключення учасника із товариства;
- 8) прийняття рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу.

[Статутом](#) товариства і [законом](#) до виключної компетенції загальних зборів може бути також віднесене вирішення інших питань.

Питання, віднесені до виключної компетенції загальних зборів учасників товариства, не можуть бути передані ними для вирішення виконавчому органу товариства.

Черговість та порядок скликання загальних зборів встановлюються [статутом](#) товариства і [законом](#).

Стаття 146. Контроль за діяльністю виконавчого органу товариства з обмеженою відповідальністю

1. Контроль за діяльністю виконавчого органу [товариства з обмеженою відповідальністю](#) здійснюється у порядку, встановленому [статутом](#) та [законом](#).
  2. Загальні збори товариства з обмеженою відповідальністю можуть формувати органи, що здійснюють постійний контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу.
- Порядок створення та повноваження контрольного органу встановлюються загальними зборами учасників товариства.
3. Для здійснення контролю за фінансовою діяльністю товариства з обмеженою відповідальністю згідно з рішенням його загальних зборів, а також в інших випадках, встановлених [статутом](#) і [законом](#) товариства, може призначатися [аудиторська перевірка](#).
  4. Порядок проведення аудиторських перевірок діяльності та звітності [товариства з обмеженою відповідальністю](#) встановлюється [статутом](#) товариства і [законом](#).

На вимогу будь-кого з учасників товариства може бути проведено аудиторську перевірку річної фінансової звітності товариства із залученням професійного аудитора, не пов'язаного майновими інтересами з товариством чи з його учасниками.

Витрати, пов'язані з проведенням такої перевірки, покладаються на учасника, на вимогу якого проводиться [аудиторська перевірка](#), якщо інше не встановлено [статутом](#) товариства.

5. Публічна звітність [товариства з обмеженою відповідальністю](#) про результати його діяльності не вимагається, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 147. Перехід частки (її частини) учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю до іншої особи

1. Учасник [товариства з обмеженою відповідальністю](#) має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у [статутному капіталі](#) одному або кільком учасникам цього товариства.

2. Відчуження учасником товариства з обмеженою відповідальністю своєї частки (її частини) третім особам допускається, якщо інше не встановлено [статутом](#) товариства.

Учасники товариства користуються переважним правом купівлі частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю між учасниками не встановлений інший порядок здійснення цього права. Купівля здійснюється за ціною та на інших умовах, на яких частка (її частина) пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники товариства не скористаються своїм переважним правом протягом місяця з дня повідомлення про намір учасника продати частку (її частину) або протягом іншого [строку](#), встановленого статутом товариства чи домовленістю між його учасниками, частка (її частина) учасника може бути відчужена третій особі.

3. Частка учасника товариства з обмеженою відповідальністю може бути відчужена до повної її сплати лише у тій частині, в якій її уже сплачено.

4. У разі придбання частки (її частини) учасника самим [товариством з обмеженою відповідальністю](#) воно зобов'язане реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом [строку](#) та в порядку, встановлених [статутом](#) і законом, або зменшити свій [статутний капітал](#) відповідно до [статті 144](#) цього Кодексу.

5. Частка у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю переходить до спадкоємця [фізичної особи](#) або правонаступника [юридичної особи](#) - учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Розрахунки із спадкоємцями (правонаступниками) учасника, які не вступили до товариства, здійснюються відповідно до положень [статті 148](#) цього Кодексу.

Стаття 148. Вихід учасника із товариства з обмеженою відповідальністю

1. Учасник товариства з обмеженою відповідальністю має право вийти з товариства, повідомивши товариство про свій вихід не пізніше ніж за три місяці до виходу, якщо інший [строк](#) не встановлений [статутом](#).

2. Учасник, який виходить із [товариства з обмеженою відповідальністю](#), має право одержати вартість частини [майна](#), пропорційну його частці у [статутному капіталі товариства](#).

За домовленістю між учасником та товариством виплата вартості частини майна товариства може бути замінена переданням майна в натурі.

Якщо вклад до статутного капіталу був здійснений шляхом передання права користування майном, відповідне майно повертається учасникові без виплати винагороди.

Порядок і спосіб визначення вартості частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному капіталі, а також порядок і строки її виплати встановлюються **статутом** і законом.

3. Спори, що виникають у зв'язку з виходом учасника із **товариства з обмеженою відповідальністю**, у тому числі спори щодо порядку визначення частки у **статутному капіталі**, її розміру і строків виплати, вирішуються судом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 22.12.2010 р. N 2850-VI)

Стаття 149. Звернення стягнення на частину майна товариства з обмеженою відповідальністю, пропорційну частці учасника товариства у статутному капіталі

1. Звернення стягнення на частину **майна товариства з обмеженою відповідальністю**, пропорційну частці учасника товариства у **статутному капіталі**, за його особистими боргами допускається лише у разі недостатності у нього іншого майна для **задоволення вимог кредиторів**. Кредитори такого учасника мають право вимагати від товариства виплати вартості частини майна товариства, пропорційної частці боржника у статутному капіталі товариства, або виділу відповідної частини майна для звернення на нього стягнення. Частина майна, що підлягає виділу, або обсяг коштів, що становлять її вартість, встановлюється згідно з балансом, який складається на дату пред'явлення вимог кредиторами.

2. Звернення стягнення на всю частку учасника в **статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю** припиняє його участь у товаристві.

Стаття 150. Ліквідація товариства з обмеженою відповідальністю

1. **Товариство з обмеженою відповідальністю** може бути ліквідоване за рішенням загальних зборів його учасників, у тому числі у зв'язку зі спливом **строку**, на який товариство було створене, а також за рішенням суду - у випадках, встановлених законом.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю може бути **перетворене** в **акціонерне товариство** чи у **виробничий кооператив**.

Стаття 151. Поняття товариства з додатковою відповідальністю

1. Товариством з додатковою відповідальністю є **товариство**, засноване однією або кількома особами, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких визначений **статутом**.

2. Учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм **майном** у розмірі, який встановлюється статутом товариства і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним учасником вкладу. У разі визнання банкрутом одного з учасників його відповідальність за зобов'язаннями товариства розподіляється між іншими учасниками товариства пропорційно їх часткам у статутному капіталі товариства.

3. **Найменування** товариства з додатковою відповідальністю має містити найменування товариства, а також слова "товариство з додатковою відповідальністю".

4. До товариства з додатковою відповідальністю застосовуються положення цього Кодексу про **товариство з обмеженою відповідальністю**, якщо інше не встановлено **статутом** товариства і законом.

5. Акціонерне товариство

Стаття 152. Поняття акціонерного товариства

1. Акціонерне товариство - господарське товариство, **статутний капітал** якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, **корпоративні права** за якими посвідчуються акціями.

2. Акціонерне товариство самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм **майном**. Акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик **збитків**, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, що їм належать.

Акціонери, які не повністю оплатили акції, у випадках, встановлених **статутом**, відповідають за зобов'язаннями товариства у межах неоплаченої частини вартості належних їм акцій.

Гарантії захисту майнових прав акціонерів встановлюються законом.

3. **Найменування** акціонерного товариства має містити його найменування і зазначення того, що товариство є акціонерним.

4. Особливості правового статусу акціонерних товариств, створених у процесі приватизації **державних підприємств**, встановлюються законом.

5. Акціонерне товариство, яке здійснює публічне розміщення акцій, зобов'язане щорічно публікувати для загального відома річний звіт, бухгалтерський баланс, відомості про **прибутки і збитки**, а також іншу **інформацію**, передбачену законом.

6. **Акціонерні товариства** за типом поділяються на публічні товариства та приватні товариства. Особливості правового статусу публічних та приватних акціонерних товариств встановлюються законом.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 17.09.2008 р. N 514-VI)

Стаття 153. Створення акціонерного товариства

1. **Акціонерне товариство** може бути створене **юридичними** та (або) **фізичними особами**, а також державою в особі уповноваженого органу, територіальною громадою в особі уповноваженого органу.

2. Якщо акціонерне товариство створюється кількома особами, вони укладають між собою **договір**, який визначає порядок здійснення ними спільної діяльності щодо створення товариства.

Цей договір не є установчим документом товариства.

Договір про створення акціонерного товариства укладається в письмовій формі, а якщо товариство створюється **фізичними особами**, договір підлягає нотаріальному посвідченню.

3. Особи, що створюють акціонерне товариство, несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли до **державної реєстрації** товариства.

Акціонерне товариство відповідає за зобов'язаннями учасників, пов'язаними з його створенням, лише у разі наступного схвалення їх дій загальними зборами акціонерів.

4. **Акціонерне товариство** може бути створене однією особою чи може складатися з однієї особи у разі придбання одним акціонером усіх **акцій** товариства. Відомості про це підлягають реєстрації і опублікуванню для загального відома.

Акціонерне товариство не може мати єдиним учасником інше **підприємницьке товариство**, учасником якого є одна особа.

5. Порядок і **строки** вчинення дій щодо створення акціонерного товариства, у тому числі порядок проведення **установчих зборів** та їхня компетенція, встановлюються **законом**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 17.09.2008 р. N 514-VI)

Стаття 154. Статут акціонерного товариства

1. Установчим документом **акціонерного товариства** є його **статут**.

2. Статут акціонерного товариства крім відомостей, передбачених **статтею 88 цього Кодексу**, має містити відомості про: розмір статутного капіталу; умови про категорії **акцій**, що випускаються товариством, та їхню номінальну вартість і кількість; права акціонерів; склад і компетенцію органів управління товариством та про порядок ухвалення ними рішень. У статуті акціонерного товариства мають також міститися інші відомості, передбачені законом.

Стаття 155. Статутний капітал акціонерного товариства

1. Статутний капітал **акціонерного товариства** утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених внаслідок придбання ними акцій.

Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір **майна** товариства, який гарантує інтереси його кредиторів. Він не може бути меншим **розміру**, встановленого законом.

2. У процесі створення **акціонерного товариства** його акції підлягають розміщенню виключно серед засновників шляхом приватного розміщення. Публічне розміщення **акцій** здійснюється після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій.

3. Якщо після закінчення другого та кожного наступного фінансового року вартість чистих активів **акціонерного товариства** виявиться меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до **статуту** у встановленому порядку. Якщо **вартість чистих активів товариства** стає меншою від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 17.09.2008 р. N 514-VI)

Стаття 156. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства

1. **Акціонерне товариство** має право за рішенням загальних зборів акціонерів збільшити **статутний капітал** шляхом збільшення номінальної вартості **акцій** або додаткового випуску акцій.

2. **Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства** допускається після його повної сплати. Збільшення статутного капіталу товариства для покриття збитків не допускається, крім випадків, встановлених законом.

3. У випадках, встановлених **статутом** товариства і законом, може бути встановлене переважне право акціонерів на придбання акцій, що додатково випускаються товариством.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 22.12.2011 р. N 4212-VI)

Стаття 157. Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства

1. **Акціонерне товариство** має право за рішенням загальних зборів акціонерів зменшити **статутний капітал** шляхом зменшення номінальної вартості **акцій** або шляхом купівлі товариством частини випущених акцій з метою зменшення їх загальної кількості.

Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства допускається після повідомлення про це всіх його кредиторів у **порядку**, встановленому законом. При цьому кредитори товариства мають право вимагати дострокового припинення або виконання товариством відповідних зобов'язань та **відшкодування збитків**.

2. **Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства** шляхом купівлі та погашення частини акцій допускається, якщо така можливість передбачена у **статуті** товариства.

3. Зменшення **акціонерним товариством** статутного капіталу нижче від встановленого законом **розміру** має наслідком ліквідацію товариства.

Стаття 158. Обмеження щодо випуску цінних паперів та щодо виплати дивідендів

1. Частка **привілейованих акцій** у загальному обсязі **статутного капіталу акціонерного товариства** не може перевищувати двадцяти п'яти відсотків.

2. Частину другу виключено

3. **Акціонерне товариство** не має права оголошувати та виплачувати **дивіденди**:

1) до повної сплати всього **статутного капіталу**;

2) при зменшенні вартості чистих активів акціонерного товариства до розміру, меншого, ніж розмір статутного капіталу і резервного фонду;

3) в інших випадках, встановлених законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.02.2006 р. N 3480-IV)

Стаття 159. Загальні збори акціонерів

1. Вищим органом **акціонерного товариства** є загальні збори акціонерів. У загальних зборах мають право брати участь усі його акціонери незалежно від кількості і виду **акцій**, що їм належать.

Акціонери (**їхні представники**), які беруть участь у загальних зборах, реєструються із зазначенням кількості голосів, що їх має кожний акціонер, який бере участь у зборах.

2. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів належить:

- 1) внесення змін до **статуту** товариства, у тому числі зміна розміру його **статутного капіталу**;
- 2) утворення та ліквідація наглядової ради та інших органів товариства, обрання та відкликання членів наглядової ради;
- 3) затвердження річного звіту товариства;
- 4) рішення про ліквідацію товариства.

До **виключної компетенції** загальних зборів **статутом** товариства і законом може бути також віднесене вирішення інших питань.

Питання, віднесені законом до виключної компетенції загальних зборів акціонерів, не можуть бути передані ними для вирішення іншим органам товариства.

3. Порядок голосування на загальних зборах акціонерів встановлюється **законом**.

Акціонер має право призначити свого представника для участі у зборах. Представник може бути постійним чи призначеним на певний **строк**. Акціонер має право у будь-який момент замінити свого представника у вищому органі товариства, повідомивши про це виконавчий орган **акціонерного товариства**.

4. Рішення загальних зборів акціонерів приймаються більшістю не менш як у 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, щодо:

- 1) внесення змін до **статуту** товариства;
- 2) ліквідації товариства, крім випадків, встановлених законом;
- 3) питань, передбачених законом, що регулює питання створення, діяльності та припинення **акціонерних товариств**.

З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів акціонерів, які беруть участь у зборах.

5. Загальні збори акціонерів скликаються не рідше одного разу на рік.

Позачергові збори акціонерів скликаються у разі **неплатоспроможності** товариства, а також за наявності обставин, визначених у **статуті** товариства, та в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси **акціонерного товариства** в цілому.

Порядок скликання і проведення загальних зборів, а також умови скликання і проведення позачергових зборів та повідомлення акціонерів встановлюються статутом товариства і **законом**.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 17.09.2008 р. N 514-VI)

Стаття 160. Наглядова рада акціонерного товариства

1. В **акціонерному товаристві** може бути створена наглядова рада акціонерного товариства, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства.

Випадки обов'язкового створення в акціонерному товаристві наглядової ради встановлюються [законом](#).

2. [Статутом акціонерного товариства](#) і [законом](#) встановлюється виключна компетенція наглядової ради. Питання, віднесені статутом до виключної компетенції наглядової ради, не можуть бути передані нею для вирішення виконавчому органу товариства.

3. Члени наглядової ради акціонерного товариства не можуть бути членами його виконавчого органу.

4. Наглядова рада [акціонерного товариства](#) визначає форми контролю за діяльністю його виконавчого органу.

Стаття 161. Виконавчий орган акціонерного товариства

1. Виконавчим органом [акціонерного товариства](#), який здійснює керівництво його поточною діяльністю, є правління або інший орган, визначений [статутом](#).

Виконавчий орган вирішує всі питання діяльності акціонерного товариства, крім тих, що віднесені до компетенції загальних зборів і наглядової ради товариства.

Виконавчий орган є підзвітним загальним зборам акціонерів і наглядовій раді акціонерного товариства та організовує виконання їхніх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом.

2. Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) чи одноособовим (директор, генеральний директор).

Стаття 162. Аудиторська перевірка

1. [Акціонерне товариство](#), яке зобов'язане відповідно до закону публікувати для загального відома документи, передбачені [статтею 152 цього Кодексу](#), повинне для перевірки та підтвердження правильності річної фінансової звітності щорічно залучати [аудитора](#), не пов'язаного майновими інтересами з товариством чи з його учасниками.

2. [Аудиторська перевірка](#) діяльності акціонерного товариства, у тому числі такого, що не зобов'язане публікувати для загального відома документи, має бути проведена у будь-який час на вимогу акціонерів, які разом володіють не менш як десятьма відсотками [акцій](#).

Порядок проведення аудиторських перевірок діяльності акціонерного товариства встановлюється [статутом](#) товариства і [законом](#).

Витрати, пов'язані з проведенням такої перевірки, покладаються на осіб, на вимогу яких проводиться аудиторська перевірка, якщо загальними зборами акціонерів не буде ухвалене рішення про інше.

§ 2. Виробничий кооператив

Стаття 163. Поняття виробничого кооперативу

1. Виробничим кооперативом є добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яка базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднанні його членами [майнових пайових внесків](#). [Статутом](#)

кооперативу та законом може бути передбачено участь у діяльності виробничого кооперативу на засадах членства також інших осіб.

2. Члени виробничого кооперативу несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями кооперативу у розмірах та порядку, встановлених статутом кооперативу і законом.

3. **Найменування** кооперативу має містити його назву, а також слова "виробничий кооператив".

4. Правовий статус виробничих кооперативів, права та обов'язки їх членів встановлюються цим Кодексом та іншим **законом**.

5. Особливості **створення і діяльності сільськогосподарських кооперативів** можуть встановлюватися законом.

Стаття 164. Установчі документи виробничого кооперативу

1. Установчим документом **виробничого кооперативу** є його **статут**, що затверджується загальними зборами його членів.

2. Статут виробничого кооперативу має містити крім відомостей, передбачених **статтею 88 цього Кодексу**, відомості про: розмір **пайового внеску** члена кооперативу; склад і порядок внесення пайових внесків членами кооперативу та про їхню відповідальність за **порушення зобов'язання** щодо внесення пайових внесків; характер і порядок трудової участі його членів у діяльності кооперативу та їхньої відповідальності за порушення зобов'язань щодо особистої трудової участі; порядок розподілу **прибутку і збитків** кооперативу; розмір і умови субсидіарної відповідальності його членів за зобов'язаннями кооперативу; склад і компетенцію органів управління кооперативу та про порядок ухвалення ними рішень.

3. Кількість членів кооперативу не може бути меншою, ніж встановлено законом.

Стаття 165. Майно виробничого кооперативу

1. **Майно**, що є у власності **виробничого кооперативу**, поділяється на **паї** його членів відповідно до **статуту** кооперативу.

2. Член виробничого кооперативу зобов'язаний внести до дня **державної реєстрації** кооперативу не менше десяти відсотків пайового внеску, а частину, що залишилася, - протягом року з дня його державної реєстрації, якщо інший **строк** не встановлений статутом кооперативу.

Порядок внесення пайових внесків членами виробничого кооперативу встановлюється статутом кооперативу і законом.

3. Виробничий кооператив не має права випускати **акції**.

4. **Прибуток** виробничого кооперативу розподіляється між його членами відповідно до їхньої трудової участі, якщо інший порядок не встановлений **статутом** кооперативу.

5. **Майно**, що залишилося після ліквідації **виробничого кооперативу** та **задоволення вимог його кредиторів**, розподіляється між його членами відповідно до їхньої трудової участі, якщо інший порядок не встановлений статутом кооперативу.

Стаття 166. Припинення членства у виробничому кооперативі і перехід паю

1. Член виробничого кооперативу має право на вихід із кооперативу. У цьому разі йому виплачується вартість паю або видається майно, пропорційне розміру його паю, а також здійснюються виплати, встановлені статутом кооперативу.

Видача паю, виплата вартості паю та інші виплати членові кооперативу, що виходить з нього, здійснюються у порядку, встановленому статутом кооперативу і законом.

2. Член виробничого кооперативу може бути виключений із кооперативу за рішенням загальних зборів у разі невиконання чи неналежного виконання обов'язків, покладених на нього статутом кооперативу, а також в інших випадках, встановлених статутом кооперативу і законом.

Член виробничого кооперативу, якого виключили із кооперативу, має право на одержання паю та інших виплат, встановлених статутом кооперативу, відповідно до частини першої цієї статті.

3. Член виробничого кооперативу має право передати свій пай чи його частину іншому членові кооперативу, якщо інше не встановлено статутом кооперативу і законом.

Передавання паю (його частини) особі, яка не є членом виробничого кооперативу, допускається лише за згодою кооперативу. У цьому разі інші члени кооперативу користуються переважним правом купівлі такого паю (його частини). Порядок відчуження паю чи його частини іншому членові кооперативу або третій особі встановлюється статутом кооперативу і законом.

4. У разі смерті члена виробничого кооперативу його спадкоємці можуть бути прийняті у члени кооперативу, якщо інше не встановлено статутом кооперативу. За відмови прийняти спадкоємців у члени кооперативу кооператив виплачує спадкоємцям вартість паю померлого члена кооперативу.

5. Звернення стягнення на пай члена виробничого кооперативу за його власними зобов'язаннями допускається лише у разі недостатності у нього іншого майна у порядку, встановленому статутом кооперативу і законом.

6. У разі звернення заставодержателем стягнення на пай члена виробничого кооперативу, що переданий у заставу, застосовуються положення частини третьої цієї статті.

Підрозділ 3

УЧАСТЬ ДЕРЖАВИ, АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ

Глава 9

ПРАВОВІ ФОРМИ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ, АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ

Стаття 167. Правові форми участі держави у цивільних відносинах

1. Держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

2. Держава може створювати **юридичні особи** публічного права (**державні підприємства, навчальні заклади тощо**) у випадках та в порядку, встановлених **Конституцією України** та законом.

3. Держава може створювати юридичні особи приватного права (**підприємницькі товариства тощо**), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 168. Правові форми участі Автономної Республіки Крим у цивільних відносинах

1. Автономна Республіка Крим діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

2. Автономна Республіка Крим може створювати **юридичні особи** публічного права (навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених **Конституцією України** та законом.

3. Автономна Республіка Крим може створювати юридичні особи приватного права (**підприємницькі товариства тощо**), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 169. Правові форми участі територіальних громад у цивільних відносинах

1. **Територіальні громади** діють у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

2. Територіальні громади можуть створювати **юридичні особи** публічного права (**комунальні підприємства, навчальні заклади тощо**) у випадках та в порядку, встановлених **Конституцією України** та законом.

3. Територіальні громади можуть створювати юридичні особи приватного права (**підприємницькі товариства тощо**), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом.

Глава 10

ОРГАНИ ТА ПРЕДСТАВНИКИ, ЧЕРЕЗ ЯКИХ ДІЮТЬ ДЕРЖАВА, АВТОНОМНА РЕСПУБЛІКА КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ У ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ

Стаття 170. Органи, через які діє держава у цивільних відносинах

1. Держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом.

Стаття 171. Органи, через які діє Автономна Республіка Крим у цивільних відносинах

1. Автономна Республіка Крим набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через **органи влади Автономної Республіки Крим** у межах їхньої компетенції, встановленої законом.

Стаття 172. Органи, через які діють територіальні громади у цивільних відносинах

1. **Територіальні громади** набувають і здійснюють цивільні права та обов'язки через **органи місцевого самоврядування** у межах їхньої компетенції, встановленої законом.

Стаття 173. Представники держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад

1. У випадках і в порядку, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, від імені держави, Автономної Республіки Крим, **територіальних громад** за спеціальними дорученнями можуть виступати **фізичні та юридичні особи**, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та **органи місцевого самоврядування**.

Глава 11

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ДЕРЖАВИ, АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стаття 174. Відповідальність за зобов'язаннями держави

1. Держава відповідає за своїми зобов'язаннями своїм **майном**, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення.

Стаття 175. Відповідальність за зобов'язаннями територіальних громад

1. **Територіальні громади** відповідають за своїми зобов'язаннями своїм **майном**, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення.

Стаття 176. Розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб

1. Держава, Автономна Республіка Крим, **територіальні громади** не відповідають за зобов'язаннями створених ними **юридичних осіб**, крім випадків, встановлених законом.

2. Юридичні особи, створені державою, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами, не відповідають за зобов'язаннями відповідно держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад.

3. Держава не відповідає за зобов'язаннями Автономної Республіки Крим і територіальних громад.

4. Автономна Республіка Крим не відповідає за зобов'язаннями держави і територіальних громад.

5. **Територіальна громада** не відповідає за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим та інших територіальних громад.

РОЗДІЛ III ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Глава 12 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Стаття 177. Види об'єктів цивільних прав

1. Об'єктами цивільних прав є **речі**, у тому числі гроші та **цінні папери**, інше **майно**, майнові права, результати робіт, **послуги**, результати інтелектуальної, **творчої діяльності**, **інформація**, а також інші матеріальні і **нематеріальні блага**.

(положенням статті 177 дано офіційне тлумачення Рішенням Конституційного Суду України від 10.12.2009 р. N 31-рп/2009)

Стаття 178. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав

1. Об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи **спадкування** або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від **фізичної** чи **юридичної особи**.

2. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту), мають бути прямо встановлені у законі.

Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоzdатні), встановлюються законом.

Глава 13 РЕЧІ. МАЙНО

Стаття 179. Поняття речі

1. Річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Стаття 180. Тварини

1. **Тварини** є особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим **речі**, крім випадків, встановлених законом.

2. **Правила поведження з тваринами** встановлюються законом.

3. Тварини, занесені до **Червоної книги України**, можуть бути предметом цивільного обороту лише у випадках та порядку, встановлених законом.

Стаття 181. Нерухомі та рухомі речі

1. До нерухомих **речей** (нерухоме майно, нерухомість) належать **земельні ділянки**, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

2. Рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі.

Стаття 182. Державна реєстрація прав на нерухомість

1. **Право власності** та інші речові права на **нерухомі речі**, **обтяження** цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації.

2. Державна реєстрація прав на нерухомість є публічною, здійснюється відповідним органом, який зобов'язаний надавати інформацію про реєстрацію та зареєстровані права в порядку, встановленому **законом**.

3. Відмова у державній реєстрації права на **нерухомість**, ухилення від реєстрації, відмова від надання інформації про реєстрацію можуть бути оскаржені до суду.

4. **Порядок** проведення державної реєстрації прав на нерухомість та підстави відмови в ній встановлюються законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 183. Речі подільні та неподільні

1. Подільною є **річ**, яку можна поділити без втрати її цільового призначення.

2. Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення.

Стаття 184. Речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками

1. **Річ** є визначеною індивідуальними ознаками, якщо вона наділена тільки її властивими ознаками, що вирізняють її з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи її.

Речі, визначені індивідуальними ознаками, є незамінними.

2. Річ є визначеною родовими ознаками, якщо вона має ознаки, властиві усім речам того ж роду, та вимірюється числом, вагою, мірою.

Річ, що має лише родові ознаки, є заміною.

Стаття 185. Речі споживні та неспоживні

1. Споживною є **річ**, яка внаслідок одноразового її використання знищується або припиняє існувати у первісному вигляді.

2. Неспоживною є річ, призначена для неодноразового використання, яка зберігає при цьому свій первісний вигляд протягом тривалого часу.

Стаття 186. Головна річ і приналежність

1. **Річ**, призначена для обслуговування іншої (головної) речі і пов'язана з нею спільним призначенням, є її приналежністю.
2. Приналежність слідує за головною річчю, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 187. Складові частини речі

1. Складовою частиною **речі** є все те, що не може бути відокремлене від речі без її пошкодження або істотного знецінення.
2. При переході права на річ її складові частини не підлягають відокремленню.

Стаття 188. Складні речі

1. Якщо кілька **речей** утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією річчю (складна річ).
2. **Правочин**, вчинений щодо складної речі, поширюється на всі її складові частини, якщо інше не встановлено **договором**.

Стаття 189. Продукція, плоди та доходи

1. Продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з **речі** або приноситься річчю.
2. Продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 190. Майно

1. Майном як особливим об'єктом вважаються окрема **річ**, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.
2. Майнові права є **неспоживною річчю**. Майнові права визнаються речовими правами.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 15.12.2005 р. N 3201-IV)

Стаття 191. Підприємство як єдиний майновий комплекс

1. **Підприємство** є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.
2. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види **майна**, призначені для його діяльності, включаючи **земельні ділянки**, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, **продукцію**, права вимоги, борги, а також право на **торговельну марку** або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено **договором** або законом.
3. Підприємство як єдиний майновий комплекс є **нерухомістю**.

Права на земельну ділянку та інші об'єкти **нерухомого майна**, які входять до складу єдиного майнового комплексу підприємства, підлягають державній реєстрації в **органах, що здійснюють державну реєстрацію** прав на нерухоме майно.

4. Підприємство або його частина можуть бути об'єктом **купівлі-продажу, застави, оренди** та інших **правочинів**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 192. Гроші (грошові кошти)

1. Законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України - гривня.

2. **Іноземна валюта** може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом.

Стаття 193. Валютні цінності

1. Види **майна**, що вважаються **валютними цінностями**, та порядок вчинення **правочинів** з ними встановлюються законом.

Глава 14 **ЦІННІ ПАПЕРИ**

Стаття 194. Поняття цінного паперу

1. Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає взаємовідносини між особою, яка його розмістила (видала), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

2. До особи, яка набула **право власності** на цінний папір, переходять у сукупності усі права, які ним посвідчуються.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.02.2006 р. N 3480-IV)

Стаття 195. Групи та види цінних паперів

1. В Україні в цивільному обороті можуть бути такі групи **цінних паперів**:

1) пайові цінні папери, які засвідчують участь у статутному капіталі, надають їх власникам право на участь в управлінні емітентом і одержання частини **прибутку**, зокрема у вигляді **дивідендів**, та частини **майна** при ліквідації **емітента**;

2) боргові цінні папери, які засвідчують відносини позики і передбачають **зобов'язання** емітента сплатити у визначений **строк** кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання;

3) похідні цінні папери, механізм розміщення та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого **договором**, цінних паперів, інших фінансових та (або) товарних ресурсів;

4) товаророзпорядчі цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися **майном**, вказаним у цих документах.

Законом можуть визначатися також інші групи цінних паперів.

2. **Види цінних паперів** та порядок їх обігу встановлюються законом.

3. **Цінні папери** можуть існувати в документарній та бездокументарній формі відповідно до закону.

(Із змінами, внесеними згідно із
законами України від 23.02.2006 р. N 3480-IV,
від 02.06.2011 р. N 3461-VI)

Стаття 196. Вимоги до цінного паперу

1. **Обов'язкові реквізити цінних паперів**, вимоги щодо форми цінного паперу та інші необхідні вимоги встановлюються законом.

2. Документ, який не містить обов'язкових реквізитів цінних паперів і не відповідає формі, встановленій для цінних паперів, не є цінним папером.

Стаття 197. Передання прав за цінним папером

1. Права, посвідчені **цінним папером**, можуть належати:

1) пред'явникові цінного паперу (цінний папір на пред'явника);

2) особі, названій у цінному папері (**іменний цінний папір**);

3) особі, названій у цінному папері, яка може сама здійснити ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір).

2. Законом може бути виключена можливість розміщення **цінних паперів** визначеного виду як іменних, або як ордерних, або як паперів на пред'явника.

3. Для передання іншій особі прав, посвідчених цінним папером на пред'явника, достатньо вручення цінного паперу цій особі.

4. Права, посвідчені іменним цінним папером, передаються у порядку, встановленому для відступлення права вимоги (**цесії**). Особа, яка передає право за цінним папером (індосант), відповідає лише за недійсність відповідної вимоги і не відповідає за її невиконання.

5. Права за ордерним **цінним папером** передаються шляхом вчинення на цьому папері передавального напису (індосаменту). Індосант відповідає за існування та здійснення цього права.

За передавальним написом (індосаментом), вчиненим на цінному папері, до особи, якій або у розпорядження якої передаються права за цінним папером (індосата), переходять усі права, посвідчені цінним папером. Індосамент може бути бланковим (без зазначення особи, якій

має бути здійснене виконання) або ордерним (із зазначенням особи, якій або за наказом якої має бути здійснене виконання). Індосамент може бути обмежений тільки дорученням здійснювати права, посвідчені цінним папером, без передання цих прав індосату. У цьому разі індосат виступає як представник.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.02.2006 р. N 3480-IV)

Стаття 198. Виконання за цінним папером

1. Особа, яка розмістила (видала) ордерний цінний папір, та індосанти за ним відповідають перед його законним володільцем солідарно, якщо інше не встановлено законом. У разі задоволення вимоги законного володільця **ордерного цінного паперу** про виконання посвідченого цим папером **зобов'язання** однією або кількома особами з числа тих, хто зобов'язався за цінним папером, вони набувають право зворотної вимоги (регресу) щодо інших осіб, які зобов'язалися за цінним папером.

2. Відмова від виконання зобов'язання, посвідченого цінним папером, з посиланням на відсутність підстави зобов'язання або на його недійсність не допускається.

Володільець незаконно виготовленого або підробленого цінного паперу має право пред'явити особі, яка передала йому папір, вимоги про належне виконання зобов'язання, посвідченого цим папером, та про **відшкодування збитків**.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 23.02.2006 р. N 3480-IV,
від 04.07.2012 р. N 5042-VI)

Глава 15 НЕМАТЕРІАЛЬНІ БЛАГА

Стаття 199. Результати інтелектуальної, творчої діяльності

1. Результати інтелектуальної, **творчої діяльності** та інші **об'єкти права інтелектуальної власності** створюють цивільні права та обов'язки відповідно до **книги четвертої цього Кодексу** та інших законів.

Стаття 200. Інформація

1. Інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

2. Суб'єкт відносин у сфері інформації може вимагати усунення порушень його права та **відшкодування майнової і моральної шкоди**, завданої такими правопорушеннями.

3. Порядок використання інформації та захисту права на неї встановлюється **законом**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 13.01.2011 р. N 2938-VI)

Стаття 201. Особисті немайнові блага

1. Особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством, є: здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я (найменування); авторство; свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством.

2. Відповідно до Конституції України життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

РОЗДІЛ IV ПРАВОЧИНИ. ПРЕДСТАВНИЦТВО

Глава 16 ПРАВОЧИНИ

§ 1. Загальні положення про правочини

Стаття 202. Поняття та види правочинів

1. Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

2. Правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори).

3. Одностороннім правочином є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами.

Односторонній правочин може створювати обов'язки лише для особи, яка його вчинила.

Односторонній правочин може створювати обов'язки для інших осіб лише у випадках, встановлених законом, або за домовленістю з цими особами.

4. Дво- чи багатостороннім правочином є погоджена дія двох або більше сторін.

5. До правовідносин, які виникли з односторонніх правочинів, застосовуються загальні положення про зобов'язання та про договори, якщо це не суперечить актам цивільного законодавства або суті одностороннього правочину.

Стаття 203. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину

1. Зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

2. Особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності.

3. Волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

4. Правочин має вчинятися у формі, встановленій законом.

5. Правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

6. Правочин, що вчиняється батьками (**усиновлювачами**), не може суперечити правам та інтересам їхніх **малолітніх, неповнолітніх** чи **непрацездатних** дітей.

(Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 02.12.2010 р. N 2756-VI)

Стаття 204. Презумпція правомірності правочину

1. **Правочин** є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Стаття 205. Форма правочину. Способи волевиявлення

1. **Правочин** може вчинятися усно або в письмовій формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом.

2. Правочин, для якого законом не встановлена обов'язкова письмова форма, вважається вчиненим, якщо поведінка сторін засвідчує їхню волю до настання відповідних правових наслідків.

3. У випадках, встановлених **договором** або законом, воля сторони до вчинення правочину може виражатися її мовчанням.

Стаття 206. Правочини, які можуть вчинятися усно

1. Усно можуть вчинятися **правочини**, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають **нотаріальному посвідченню** та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність.

2. **Юридичній особі**, що сплатила за товари та **послуги** на підставі усного правочину з другою стороною, видається документ, що підтверджує підставу сплати та суму одержаних грошових коштів.

3. Правочини на виконання **договору**, укладеного в письмовій формі, можуть за домовленістю сторін вчинятися усно, якщо це не суперечить договору або закону.

Стаття 207. Вимоги до письмової форми правочину

1. **Правочин** вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо його зміст зафіксований в одному або кількох документах, у **листах, телеграмах**, якими обмінялися сторони.

Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо воля сторін виражена за допомогою телетайпного, електронного або іншого технічного засобу зв'язку.

2. Правочин вважається таким, що вчинений у письмовій формі, якщо він підписаний його стороною (сторонами).

Правочин, який вчиняє **юридична особа**, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, **довіреністю**, законом або іншими **актами цивільного законодавства**, та скріплюється печаткою.

3. Використання при вчиненні **правочинів** факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, **електронного підпису** або іншого аналога власноручного підпису допускається у випадках, встановлених законом, іншими **актами цивільного законодавства**, або за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідного аналога їхніх власноручних підписів.

4. Якщо **фізична особа** у зв'язку з хворобою або фізичною вадою не може підписатися власноручно, за її дорученням текст **правочину** у її присутності підписує інша особа.

Підпис іншої особи на тексті правочину, що **посвідчується нотаріально**, засвідчується **нотаріусом** або **посадовою особою, яка має право на вчинення такої нотаріальної дії**, із зазначенням причин, з яких текст правочину не може бути підписаний особою, яка його вчиняє.

Підпис іншої особи на тексті правочину, щодо якого не вимагається нотаріального посвідчення, може бути засвідчений відповідною посадовою особою за місцем роботи, навчання, **проживання** або лікування особи, яка його вчиняє.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 18.09.2012 р. N 5284-VI)

Стаття 208. Правочини, які належить вчиняти у письмовій формі

1. У письмовій формі належить вчиняти:

1) **правочини** між **юридичними особами**;

2) правочини між **фізичною** та юридичною особою, крім правочинів, передбачених частиною першою **статті 206 цього Кодексу**;

3) правочини фізичних осіб між собою на суму, що перевищує у двадцять і більше разів розмір **неоподаткованого мінімуму** доходів громадян, крім правочинів, передбачених частиною першою **статті 206 цього Кодексу**;

4) інші правочини, щодо яких законом встановлена письмова форма.

Стаття 209. Нотаріальне посвідчення правочину

1. **Правочин**, який вчинений у письмовій формі, підлягає **нотаріальному посвідченню** лише у випадках, встановлених законом або домовленістю сторін. Договір про закупівлю, який укладається відповідно до **Закону України "Про здійснення державних закупівель"**, на вимогу замовника підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню.

2. **Нотаріальне посвідчення** правочину здійснюється **нотаріусом** або іншою **посадовою особою, яка відповідно до закону має право на вчинення такої нотаріальної дії**, шляхом вчинення на документі, в якому викладено текст правочину, посвідчувального напису.

3. Нотаріальне посвідчення може бути вчинене на тексті лише такого правочину, який відповідає загальним вимогам, встановленим **статтею 203 цього Кодексу**.

4. На вимогу **фізичної** або **юридичної особи** будь-який правочин з її участю може бути нотаріально посвідчений.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 16.06.2005 р. N 2664-IV, від 01.06.2010 р. N 2289-VI, який вводиться в дію з 31 липня 2010 року)

Стаття 210. Державна реєстрація правочину

1. **Правочин** підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. Такий правочин є вчиненим з моменту його державної реєстрації.
2. Перелік органів, які здійснюють державну реєстрацію, порядок реєстрації, а також порядок ведення відповідних реєстрів встановлюються законом.

Стаття 211. Місце вчинення правочину

1. Якщо у **правочині** не вказане місце його вчинення, то:
  - 1) місцем вчинення **одностороннього правочину** є місце вираження волі сторони;
  - 2) місце вчинення **дво- або багатостороннього правочину** встановлюється відповідно до **статті 647** цього Кодексу.

Стаття 212. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини

1. Особи, які вчиняють **правочин**, мають право обумовити настання або зміну прав та обов'язків обставиною, щодо якої невідомо, настане вона чи ні (відкладальна обставина).
2. Особи, які вчиняють правочин, мають право обумовити припинення прав та обов'язків обставиною, щодо якої невідомо, настане вона чи ні (скасувальна обставина).
3. Якщо настанню обставини недобросовісно перешкоджала сторона, якій це не вигідно, обставина вважається такою, що настала.
4. Якщо настанню обставини недобросовісно сприяла сторона, якій це вигідно, обставина вважається такою, що не настала.

Стаття 213. Тлумачення змісту правочину

1. Зміст **правочину** може бути витлумачений стороною (сторонами).
2. На вимогу однієї або обох сторін суд може постановити рішення про тлумачення змісту правочину.
3. При тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів.

Якщо буквально значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін.

4. Якщо за правилами, встановленими частиною третьою цієї статті, немає можливості визначити справжню волю особи, яка вчинила правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, що мають істотне значення.

Стаття 214. Відмова від правочину

1. Особа, яка вчинила **односторонній правочин**, має право відмовитися від нього, якщо інше не встановлено законом. Якщо такою відмовою від правочину порушено права іншої особи, ці права підлягають захисту.

2. Особи, які вчинили **дво- або багатосторонній правочин**, мають право за взаємною згодою сторін, а також у випадках, передбачених законом, відмовитися від нього, навіть і в тому разі, якщо його умови повністю ними виконані.

3. Відмова від правочину вчиняється у такій самій формі, в якій було вчинено правочин.

4. Правові наслідки відмови від правочину встановлюються законом або домовленістю сторін.

§ 2. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону

Стаття 215. Недійсність правочину

1. Підставою недійсності **правочину** є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п'ятою та шостою **статті 203 цього Кодексу**.

2. Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (**нікчемний правочин**). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

У випадках, встановлених цим Кодексом, **нікчемний правочин** може бути визнаний судом дійсним.

3. Якщо недійсність правочину прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

Стаття 216. Правові наслідки недійсності правочину

1. Недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю.

У разі недійсності правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення, зокрема тоді, коли одержане полягає у користуванні **майном**, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

2. Якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано **збитків** та **моральної шкоди**, вони підлягають відшкодуванню винною стороною.

3. Правові наслідки, передбачені частинами першою та другою цієї статті, застосовуються, якщо законом не встановлені особливі умови їх застосування або особливі правові наслідки окремих видів недійсних правочинів.

4. Правові наслідки **недійсності нікчемного правочину**, які встановлені законом, не можуть змінюватися за домовленістю сторін.

5. Вимога про застосування наслідків недійсності **нікчемного правочину** може бути пред'явлена будь-якою заінтересованою особою.

Суд може застосувати наслідки недійсності **нікчемного правочину** з власної ініціативи.

Стаття 217. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину

1. **Недійсність** окремої частини **правочину** не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної частини.

Стаття 218. Правові наслідки недодержання вимоги щодо письмової форми правочину

1. Недодержання сторонами письмової форми **правочину**, яка встановлена законом, не має наслідком його **недійсність**, крім випадків, встановлених законом.

Заперечення однією із сторін факту вчинення правочину або оспорювання окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами **аудіо-, відеозапису** та іншими доказами. Рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків.

2. Якщо правочин, для якого законом встановлена його недійсність у разі недодержання вимоги щодо письмової форми, укладений усно і одна із сторін вчинила дію, а друга сторона підтвердила її вчинення, зокрема шляхом прийняття виконання, такий правочин у разі спору може бути визнаний судом дійсним.

Стаття 219. Правові наслідки недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення одностороннього правочину

1. У разі недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення **одностороннього правочину** такий **правочин** є нікчемним.

2. Суд може визнати такий правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він відповідав справжній волі особи, яка його вчинила, а **нотаріальному посвідченню** правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі.

Стаття 220. Правові наслідки недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору

1. У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення **договору** такий договір є нікчемним.

2. Якщо сторони домовилися щодо усіх **істотних умов договору**, що підтверджується письмовими доказами, і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилилася від його **нотаріального посвідчення**, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається.

Стаття 221. Правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності

1. **Правочин**, який вчинено **малолітньою особою** за межами її цивільної дієздатності, може бути згодом схвалений її батьками (**усиновлювачами**) або одним з них, з ким вона проживає, або **опікуном**.

Правочин вважається схваленим, якщо ці особи, дізнавшись про його вчинення, протягом одного місяця не заявили претензії другій стороні.

2. У разі відсутності схвалення правочину він є нікчемним.

На вимогу заінтересованої особи суд може визнати такий правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він вчинений на користь **малолітньої особи**.

3. Якщо правочин з малолітньою особою вчинила **фізична особа** з повною цивільною дієздатністю, то вона зобов'язана повернути особам, вказаним у частині першій цієї статті, все те, що вона одержала за таким правочином від малолітньої особи.

4. Дієздатна сторона зобов'язана також **відшкодувати збитки**, завдані укладенням **недійсного правочину**, якщо у момент вчинення правочину вона знала або могла знати про вік другої сторони. Батьки (**усиновлювачі**) або **опікун малолітньої особи** зобов'язані повернути дієздатній стороні все одержане нею за цим правочином у натурі, а за неможливості повернути одержане в натурі - відшкодувати його вартість за цінами, які існують на момент відшкодування.

5. Якщо обома сторонами правочину є малолітні особи, то кожна з них зобов'язана повернути другій стороні все, що одержала за цим правочином, у натурі. У разі неможливості повернення **майна** відшкодування його вартості провадиться батьками (**усиновлювачами**) або **опікуном**, якщо буде встановлено, що вчиненню правочину або втраті майна, яке було предметом правочину, сприяла їхня винна поведінка.

6. У разі вчинення **неповнолітньою особою** правочину з **малолітньою особою** настають наслідки, встановлені частиною третьою **статті 222 цього Кодексу**.

Стаття 222. Правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності

1. **Правочин**, який **неповнолітня особа** вчинила за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (**усиновлювачів**), **піклувальника**, може бути згодом схвалений ними у порядку, встановленому **статтею 221 цього Кодексу**.

2. Правочин, вчинений неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без згоди батьків (**усиновлювачів**), **піклувальників**, може бути визнаний судом **недійсним** за позовом заінтересованої особи.

3. Якщо обома сторонами **недійсного правочину** є неповнолітні особи, то кожна з них зобов'язана повернути другій стороні усе одержане нею за цим правочином у натурі. У разі неможливості повернення одержаного в натурі відшкодовується його вартість за цінами, які існують на момент відшкодування.

Якщо у **неповнолітньої особи** відсутні кошти, достатні для відшкодування, батьки (**усиновлювачі**) або **піклувальник** зобов'язані відшкодувати завдані **збитки**, якщо вони своєю

винною поведінкою сприяли вчиненню правочину або втраті **майна**, яке було предметом правочину.

Стаття 223. Правові наслідки вчинення правочину фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за межами її цивільної дієздатності

1. **Правочин**, який вчинила **фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена**, за межами її цивільної дієздатності без згоди **підкувальника**, може бути згодом схвалений ним у порядку, встановленому **статтею 221 цього Кодексу**.

2. У разі відсутності такого схвалення правочин за позовом підкувальника може бути визнаний судом недійсним, якщо буде встановлено, що він суперечить інтересам самого підопічного, членів його **сім'ї** або осіб, яких він відповідно до закону зобов'язаний утримувати.

Стаття 224. Правові наслідки вчинення правочину без дозволу органу опіки та піклування

1. **Правочин**, вчинений без дозволу **органу опіки та піклування** (стаття 71 цього Кодексу), є нікчемним.

2. На вимогу заінтересованої особи такий правочин може бути визнаний судом дійсним, якщо буде встановлено, що він відповідає інтересам **фізичної особи**, над якою встановлено **опіку** або **піклування**.

Стаття 225. Правові наслідки вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними

1. **Правочин**, який дієздатна **фізична особа** вчинила у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, може бути визнаний судом недійсним за позовом цієї особи, а в разі її **смерті** - за позовом інших осіб, чий цивільні права або інтереси порушені.

2. У разі наступного визнання фізичної особи, яка вчинила правочин, **недієздатною** позов про визнання правочину недійсним може пред'явити її **опікун**.

3. Сторона, яка знала про стан **фізичної особи** у момент вчинення правочину, зобов'язана **відшкодувати їй моральну шкоду**, завдану у зв'язку із вчиненням такого правочину.

Стаття 226. Правові наслідки вчинення правочину недієздатною фізичною особою

1. **Опікун** може схвалити **дрібний побутовий правочин**, вчинений **недієздатною фізичною особою**, у порядку, встановленому **статтею 221 цього Кодексу**.

У разі відсутності такого схвалення цей правочин та інші **правочини**, які вчинені недієздатною фізичною особою, є нікчемними.

2. На вимогу **опікуна** правочин, вчинений недієздатною фізичною особою, може бути визнаний судом дійсним, якщо буде встановлено, що він вчинений на користь недієздатної фізичної особи.

3. Дієздатна сторона зобов'язана повернути опікунові **недієздатної фізичної особи** все одержане нею за цим правочином, а в разі неможливості такого повернення - відшкодувати вартість **майна** за цінами, які існують на момент відшкодування.

Опікун зобов'язаний повернути дієздатній стороні все одержане недієздатною фізичною особою за **нікчемним правочином**. Якщо майно не збереглося, опікун зобов'язаний відшкодувати його вартість, якщо вчиненню правочину або втраті майна, яке було предметом правочину, сприяла винна поведінка опікуна.

4. Дієздатна сторона зобов'язана відшкодувати **опікунові недієздатної фізичної особи** або членам її **сім'ї моральну шкоду**, якщо буде встановлено, що вона знала про психічний розлад або недоумство другої сторони або могла припустити такий її стан.

Стаття 227. Правові наслідки укладення юридичною особою правочину, якого вона не мала права вчиняти

1. **Правочин** юридичної особи, вчинений нею без відповідного дозволу (ліцензії), може бути визнаний судом недійсним.

2. Якщо **юридична особа** ввела другу сторону в оману щодо свого права на вчинення такого правочину, вона зобов'язана **відшкодувати їй моральну шкоду**, завдану таким правочином.

Стаття 228. Правові наслідки вчинення правочину, який порушує публічний порядок, вчинений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства

1. **Правочин** вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення **конституційних прав і свобод людини і громадянина**, знищення, пошкодження **майна фізичної або юридичної особи**, держави, Автономної Республіки Крим, **територіальної громади**, незаконне заволодіння ним.

2. Правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним.

3. У разі недодержання вимоги щодо відповідності правочину інтересам держави і суспільства, його моральним засадам такий правочин може бути визнаний недійсним. Якщо визнаний судом недійсний правочин було вчинено з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, то при наявності умислу у обох сторін - в разі виконання правочину обома сторонами - в дохід держави за рішенням суду стягується все одержане ними за угодою, а в разі виконання правочину однією стороною з іншої сторони за рішенням суду стягується в дохід держави все одержане нею і все належне - з неї першій стороні на відшкодування одержаного. При наявності умислу лише у однієї із сторін все одержане нею за правочином повинно бути повернуто іншій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного за рішенням суду стягується в дохід держави.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 02.12.2010 р. N 2756-VI)

Стаття 229. Правові наслідки правочину, який вчинено під впливом помилки

1. Якщо особа, яка вчинила **правочин**, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним.

Істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей **речі**, які значно знижують її цінність або можливість використання за

цільовим призначенням. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом.

2. У разі визнання правочину недійсним особа, яка помилилася в результаті її власного недбальства, зобов'язана відшкодувати другій стороні завдані їй збитки.

Сторона, яка своєю необережною поведінкою сприяла помилці, зобов'язана відшкодувати другій стороні завдані їй збитки.

Стаття 230. Правові наслідки вчинення правочину під впливом обману

1. Якщо одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення (частина перша статті 229 цього Кодексу), такий правочин визнається судом недійсним.

Обман має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування.

2. Сторона, яка застосувала обман, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки у подвійному розмірі та моральну шкоду, що завдані у зв'язку з вчиненням цього правочину.

Стаття 231. Правові наслідки правочину, який вчинено під впливом насильства

1. Правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним.

2. Винна сторона (інша особа), яка застосувала фізичний або психічний тиск до другої сторони, зобов'язана відшкодувати їй збитки у подвійному розмірі та моральну шкоду, що завдані у зв'язку з вчиненням цього правочину.

Стаття 232. Правові наслідки правочину, який вчинено у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною

1. Правочин, який вчинено внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною, визнається судом недійсним.

2. Довіритель має право вимагати від свого представника та другої сторони солідарного відшкодування збитків та моральної шкоди, що завдані йому у зв'язку із вчиненням правочину внаслідок зловмисної домовленості між ними.

Стаття 233. Правові наслідки правочину, який вчинено під впливом тяжкої обставини

1. Правочин, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину.

2. При визнанні такого правочину недійсним застосовуються наслідки, встановлені статтею 216 цього Кодексу. Сторона, яка скористалася тяжкою обставиною, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки і моральну шкоду, що завдані їй у зв'язку з вчиненням цього правочину.

Стаття 234. Правові наслідки фіктивного правочину

1. Фіктивним є **правочин**, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином.
2. Фіктивний правочин визнається судом недійсним.
3. Правові наслідки визнання фіктивного правочину недійсним встановлюються законами.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 02.12.2010 р. N 2756-VI)

Стаття 235. Правові наслідки удаваного правочину

1. Удаваним є **правочин**, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили.
2. Якщо буде встановлено, що правочин був вчинений сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили, відносини сторін регулюються правилами щодо правочину, який сторони насправді вчинили.

Стаття 236. Момент недійсності правочину

1. **Нікчемний правочин** або правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення.
2. Якщо за **недійсним правочином** права та обов'язки передбачалися лише на майбутнє, можливість настання їх у майбутньому припиняється.

Глава 17 ПРЕДСТАВНИЦТВО

Стаття 237. Поняття та підстави представництва

1. Представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити **правочин** від імені другої сторони, яку вона представляє.
2. Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів.
3. Представництво виникає на підставі **договору**, закону, акта органу **юридичної особи** та з інших підстав, встановлених **актами цивільного законодавства**.

Стаття 238. Правочини, які може вчиняти представник

1. Представник може бути уповноважений на вчинення лише тих **правочинів**, право на вчинення яких має особа, яку він представляє.
2. Представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє.

3. Представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком [комерційного представництва](#), а також щодо інших осіб, встановлених законом.

Стаття 239. Правові наслідки вчинення правочину представником

1. [Правочин](#), вчинений представником, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє.

Стаття 240. Передоручення

1. Представник зобов'язаний вчиняти [правочин](#) за наданими йому повноваженнями особисто. Він може передати своє повноваження частково або в повному обсязі іншій особі, якщо це встановлено [договором](#) або законом між особою, яку представляють, і представником, або якщо представник був вимушений до цього з метою охорони інтересів особи, яку він представляє.

2. Представник, який передав своє повноваження іншій особі, повинен повідомити про це особу, яку він представляє, та надати їй необхідні відомості про особу, якій передані відповідні повноваження (замісника). Невиконання цього обов'язку покладає на особу, яка передала повноваження, відповідальність за дії замісника як за свої власні.

3. Правочин, вчинений замісником, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє.

Стаття 241. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень

1. [Правочин](#), вчинений представником з перевищенням повноважень, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою. Правочин вважається схваленим зокрема у разі, якщо особа, яку він представляє, вчинила дії, що свідчать про прийняття його до виконання.

2. Наступне схвалення правочину особою, яку представляють, створює, змінює і припиняє цивільні права та обов'язки з моменту вчинення цього правочину.

Стаття 242. Представництво за законом

1. Батьки ([усиновлювачі](#)) є законними представниками своїх [малолітніх](#) та [неповнолітніх дітей](#).

2. [Опікун](#) є законним представником малолітньої особи та [фізичної особи, визнаної недієздатною](#).

3. Законним представником у випадках, встановлених законом, може бути інша особа.

Стаття 243. Комерційне представництво

1. Комерційним представником є особа, яка постійно та самостійно виступає представником підприємців при укладенні ними [договорів](#) у сфері [підприємницької діяльності](#).

2. Комерційне [представництво](#) одночасно кількох сторін [правочину](#) допускається за згодою цих сторін та в інших випадках, встановлених законом.

3. Повноваження комерційного представника можуть бути підтверджені письмовим [договором](#) між ним та особою, яку він представляє, або [довіреністю](#).
4. Особливості комерційного представництва в окремих сферах [підприємницької діяльності](#) встановлюються законом.

Стаття 244. Представництво за довіреністю

1. [Представництво](#), яке ґрунтується на [договорі](#), може здійснюватися за довіреністю.
2. Представництво за довіреністю може ґрунтуватися на акті органу [юридичної особи](#).
3. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення [правочину](#) представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Стаття 245. Форма довіреності

1. Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися [правочин](#).
2. [Довіреність](#), що видається у порядку [передоручення](#), підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків, встановлених частиною четвертою цієї статті.
3. Довіреність [військовослужбовця](#) або іншої особи, яка перебуває на лікуванні у госпіталі, санаторії та іншому військово-лікувальному закладі, може бути посвідчена начальником цього закладу, його заступником з медичної частини, старшим або черговим лікарем.

Довіреність [військовослужбовця](#), а в пунктах дислокації [військової частини](#), з'єднання, [установи](#), військово-навчального закладу, де немає [нотаріуса](#) чи [органу, що вчиняє нотаріальні дії](#), також довіреність працівника, члена його сім'ї і члена [сім'ї](#) [військовослужбовця](#) може бути посвідчена командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу.

Довіреність особи, яка тримається в [установі виконання покарань](#) чи [слідчому ізоляторі](#), може бути посвідчена начальником установи виконання покарань чи слідчого ізолятора.

Довіреність особи, яка проживає у населеному пункті, де немає нотаріусів, може бути посвідчена уповноваженою на це посадовою особою органу місцевого самоврядування, крім довіреностей на право розпорядження [нерухомим майном](#), довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування і розпорядження транспортними засобами.

Довіреність суб'єкта права на [безоплатну вторинну правову допомогу](#), за зверненням якого прийнято рішення про надання такої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), уповноваженого [законом](#) на надання безоплатної правової допомоги.

Довіреності, посвідчені зазначеними посадовими особами, прирівнюються до нотаріально посвідчених.

4. [Довіреність](#) на одержання [заробітної плати](#), стипендії, [пенсії](#), аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо) може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за [місцем його проживання](#).

5. **Довіреність** на право участі та голосування на загальних зборах може посвідчуватися реєстратором, депозитарієм, зберігачем, **нотаріусом** та іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, чи в іншому порядку, передбаченому законодавством.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 17.09.2008 р. N 514-VI, від 03.03.2009 р. N 1055-VI, від 14.04.2009 р. N 1254-VI, від 06.07.2010 р. N 2435-VI, від 06.11.2012 р. N 5477-VI)

Стаття 246. Довіреність юридичної особи

1. **Довіреність** від імені **юридичної особи** видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її **установчими документами**, та скріплюється печаткою цієї юридичної особи.

Стаття 247. Строк довіреності

1. **Строк** довіреності встановлюється у довіреності. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії.

2. Строк довіреності, виданої в порядку **передоручення**, не може перевищувати строку основної довіреності, на підставі якої вона видана.

3. **Довіреність**, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною.

Стаття 248. Припинення представництва за довіреністю

1. **Представництво за довіреністю** припиняється у разі:

- 1) закінчення **строку** довіреності;
- 2) скасування довіреності особою, яка її видала;
- 3) відмови представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю;
- 4) **припинення юридичної особи**, яка видала довіреність;
- 5) припинення юридичної особи, якій видана довіреність;
- 6) **смерті** особи, яка видала довіреність, **оголошення її померлою**, **визнання її недієздатною** або **безвісно відсутньою**, **обмеження її цивільної дієздатності**.

У разі смерті особи, яка видала довіреність, представник зберігає своє повноваження за довіреністю для ведення невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення **збитків**;

7) смерті особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

2. З припиненням **представництва за довіреністю** втрачає чинність **передоручення**.

3. У разі припинення **представництва** за довіреністю представник зобов'язаний негайно повернути довіреність.

Стаття 249. Скасування довіреності

1. Особа, яка видала **довіреність**, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або **передоручення**. Відмова від цього права є нікчемною.

2. Особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для **представництва** перед якими була видана довіреність.

3. Права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення **правочину** представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала **довіреність**, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася.

4. Законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 19.06.2003 р. N 980-IV)

Стаття 250. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю

1. Представник має право відмовитися від вчинення дій, які були визначені **довіреністю**.

2. Представник зобов'язаний негайно повідомити особу, яку він представляє, про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

3. Представник не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню **збитків** особі, яку він представляє, чи іншим особам.

4. Представник відповідає перед особою, яка видала **довіреність**, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимог, встановлених частинами другою та третьою цієї статті.

РОЗДІЛ V СТРОКИ ТА ТЕРМІНИ. ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ

Глава 18 ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ

Стаття 251. Поняття строку та терміну

1. Строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

2. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

3. Строк та термін можуть бути визначені [актами цивільного законодавства](#), [правочином](#) або рішенням суду.

Стаття 252. Визначення строку та терміну

1. [Строк](#) визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами.
2. [Термін](#) визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Стаття 253. Початок перебігу строку

1. Перебіг [строку](#) починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

Стаття 254. Закінчення строку

1. [Строк](#), що визначений роками, спливає у відповідні місяць та число останнього року строку.
2. До строку, що визначений півроком або кварталом року, застосовуються правила про строки, які визначені місяцями. При цьому відлік кварталів ведеться з початку року.
3. Строк, що визначений місяцями, спливає у відповідне число останнього місяця строку.

Строк, що визначений у півмісяця, дорівнює п'ятнадцяти дням.

Якщо закінчення строку, визначеного місяцем, припадає на такий місяць, у якому немає відповідного числа, строк спливає в останній день цього місяця.

4. Строк, що визначений тижнями, спливає у відповідний день останнього тижня строку.
5. Якщо останній день [строку](#) припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, що визначений відповідно до закону у місці вчинення певної дії, днем закінчення строку є перший за ним робочий день.

Стаття 255. Порядок вчинення дій в останній день строку

1. Якщо [строк](#) встановлено для вчинення дії, вона може бути вчинена до закінчення останнього дня строку. У разі, якщо ця дія має бути вчинена в [установі](#), то строк спливає тоді, коли у цій установі за встановленими правилами припиняються відповідні операції.
2. Письмові заяви та повідомлення, здані до установи зв'язку до закінчення останнього дня [строку](#), вважаються такими, що здані своєчасно.

Глава 19 ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ

Стаття 256. Поняття позовної давності

1. Позовна давність - це [строк](#), у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Стаття 257. Загальна позовна давність

1. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки.

Стаття 258. Спеціальна позовна давність

1. Для окремих видів вимог законом може встановлюватися спеціальна **позовна давність**: скорочена або більш тривала порівняно із загальною позовною давністю.

2. Позовна давність в один рік застосовується, зокрема, до вимог:

1) про стягнення **неустойки (штрафу, пені)**;

2) про спростування недостовірної **інформації**, поміщеної у **засобах масової інформації**.

У цьому разі позовна давність обчислюється від дня поміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа дізналася чи могла дізнатися про ці відомості;

3) про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у **праві спільної часткової власності (стаття 362 цього Кодексу)**;

4) у зв'язку з недоліками проданого товару (**стаття 681 цього Кодексу**);

5) про розірвання **договору дарування (стаття 728 цього Кодексу)**;

6) у зв'язку з перевезенням вантажу, **пошти (стаття 925 цього Кодексу)**;

7) про оскарження дій виконавця **заповіту (стаття 1293 цього Кодексу)**.

3. Частину третю виключено.

4. Частину четверту виключено.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 20.12.2011 р. N 4176-VI)

Стаття 259. Зміна тривалості позовної давності

1. **Позовна давність**, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін.

Договір про збільшення позовної давності укладається у письмовій формі.

2. Позовна давність, встановлена законом, не може бути скорочена за домовленістю сторін.

Стаття 260. Обчислення позовної давності

1. **Позовна давність** обчислюється за загальними правилами визначення строків, встановленими **статтями 253 - 255 цього Кодексу**.

2. Порядок обчислення позовної давності не може бути змінений за домовленістю сторін.

Стаття 261. Початок перебігу позовної давності

1. Перебіг **позовної давності** починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.
2. Перебіг позовної давності за вимогами про визнання **недійсним правочину**, вчиненого під впливом насильства, починається від дня припинення насильства.
3. Перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків **нікчемного правочину** починається від дня, коли почалося його виконання.
4. У разі порушення цивільного права або інтересу **неповнолітньої особи** позовна давність починається від дня досягнення нею **повноліття**.
5. За **зобов'язаннями** з визначеним **строком** виконання перебіг **позовної давності** починається зі спливом строку виконання.

За зобов'язаннями, строк виконання яких не визначений або визначений моментом вимоги, перебіг позовної давності починається від дня, коли у кредитора виникає право пред'явити вимогу про виконання зобов'язання. Якщо боржникові надається пільговий строк для виконання такої вимоги, перебіг позовної давності починається зі спливом цього строку.

6. За регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.
7. Винятки з правил, встановлених частинами першою та другою цієї статті, можуть бути встановлені законом.

Стаття 262. Позовна давність у разі заміन сторін у зобов'язанні

1. Заміна сторін у зобов'язанні не змінює порядку обчислення та перебігу **позовної давності**.

Стаття 263. Зупинення перебігу позовної давності

1. Перебіг **позовної давності** зупиняється:

- 1) якщо пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна або невідворотна за даних умов подія (непереборна сила);
- 2) у разі відстрочення виконання **зобов'язання** (мораторій) на підставах, встановлених законом;
- 3) у разі зупинення дії закону або іншого нормативно-правового акта, який регулює відповідні відносини;
- 4) якщо позивач або відповідач перебуває у складі **Збройних Сил України** або в інших створених відповідно до закону **військових формуваннях**, що переведені на **воєнний стан**.

2. У разі виникнення обставин, встановлених частиною першою цієї статті, перебіг **позовної давності** зупиняється на весь час існування цих обставин.

3. Від дня припинення обставин, що були підставою для зупинення перебігу позовної давності, перебіг позовної давності продовжується з урахуванням часу, що минув до його зупинення.

Стаття 264. Переривання перебігу позовної давності

1. Перебіг **позовної давності** переривається вчиненням особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку.

2. Позовна давність переривається у разі пред'явлення особою позову до одного із кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач.

3. Після переривання перебіг позовної давності починається заново.

Час, що минув до переривання перебігу **позовної давності**, до нового **строку** не зараховується.

Стаття 265. Перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду

1. Залишення позову без розгляду не зупиняє перебігу **позовної давності**.

2. Якщо суд залишив без розгляду позов, пред'явлений у **кримінальному провадженні**, час від дня пред'явлення позову до набрання законної сили судовим рішенням, яким позов було залишено без розгляду, не зараховується до позовної давності.

Якщо частина **строку**, що залишилася, є меншою ніж шість місяців, вона подовжується до шести місяців.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 13.04.2012 р. N 4652-VI)

Стаття 266. Застосування позовної давності до додаткових вимог

1. Зі спливом **позовної давності** до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги (стягнення **неустойки**, накладення стягнення на заставлене **майно** тощо).

Стаття 267. Наслідки спливу позовної давності

1. Особа, яка виконала **зобов'язання** після спливу **позовної давності**, не має права вимагати повернення виконаного, навіть якщо вона у момент виконання не знала про сплив позовної давності.

2. Заява про захист цивільного права або інтересу має бути прийнята судом до розгляду незалежно від спливу позовної давності.

3. Позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення.

4. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові.

5. Якщо суд визнає поважними причини пропущення позовної давності, порушене право підлягає захисту.

Стаття 268. Вимоги, на які позовна давність не поширюється

1. **Позовна давність** не поширюється:

- 1) на вимогу, що впливає із порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом;
  - 2) на вимогу вкладника до банку (фінансової установи) про видачу вкладу;
  - 3) на вимогу про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, крім випадків завдання такої шкоди внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію;
  - 4) пункт 4 виключено;
  - 5) на вимогу страховальника (застрахованої особи) до страховика про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування);
  - 6) на вимогу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного матеріального резерву, стосовно виконання зобов'язань, що впливають із Закону України "Про державний матеріальний резерв".
2. Законом можуть бути встановлені також інші вимоги, на які не поширюється позовна давність.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 12.05.2004 р. N 1713-IV, від 19.05.2011 р. N 3390-VI, від 20.12.2011 р. N 4176-VI, від 16.10.2012 р. N 5463-VI)

КНИГА ДРУГА

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Глава 20

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Стаття 269. Поняття особистого немайнового права

1. Особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом.
2. Особисті немайнові права фізичної особи не мають економічного змісту.
3. Особисті немайнові права тісно пов'язані з фізичною особою. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав.
4. Особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно.

Стаття 270. Види особистих немайнових прав

1. Відповідно до Конституції України фізична особа має право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої

кореспонденції, право на недоторканність [житла](#), право на вільний вибір [місця проживання](#) та на [свободу пересування](#), право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

2. Цим Кодексом та іншим законом можуть бути передбачені й інші особисті немайнові права фізичної особи.

3. Перелік особистих немайнових прав, які встановлені [Конституцією України](#), цим Кодексом та іншим законом, не є вичерпним.

Стаття 271. Зміст особистого немайнового права

1. Зміст [особистого немайнового права](#) становить можливість [фізичної особи](#) вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя.

Стаття 272. Здійснення особистих немайнових прав

1. [Фізична особа](#) здійснює [особисті немайнові права](#) самостійно. В інтересах [малолітніх, неповнолітніх](#), а також [повнолітніх](#) фізичних осіб, які за віком або за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої особисті немайнові права, їхні права здійснюють батьки ([усиновлювачі](#)), [опікуни](#), [піклувальники](#).

2. Фізична особа має право вимагати від посадових і службових осіб вчинення відповідних дій, спрямованих на забезпечення здійснення нею [особистих немайнових прав](#).

Стаття 273. Забезпечення здійснення особистих немайнових прав

1. Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, [органи місцевого самоврядування](#) у межах своїх повноважень забезпечують здійснення фізичною особою [особистих немайнових прав](#).

2. [Юридичні особи](#), їх [працівники](#), окремі [фізичні особи](#), професійні обов'язки яких стосуються [особистих немайнових прав](#) фізичної особи, зобов'язані утримуватися від дій, якими ці права можуть бути порушені.

3. Діяльність фізичних та юридичних осіб не може порушувати особисті немайнові права.

Стаття 274. Обмеження особистих немайнових прав

1. Обмеження [особистих немайнових прав фізичної особи](#), встановлених [Конституцією України](#), можливе лише у випадках, передбачених нею.

2. Обмеження особистих немайнових прав фізичної особи, встановлених цим Кодексом та іншим законом, можливе лише у випадках, передбачених ними.

Стаття 275. Захист особистого немайнового права

1. [Фізична особа](#) має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими [главою 3 цього Кодексу](#).

2. Захист **особистого немайнового права** може здійснюватися також іншим способом відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що їх спричинило це порушення.

Стаття 276. Поновлення порушеного особистого немайнового права

1. Орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, **орган місцевого самоврядування**, **фізична особа** або **юридична особа**, рішеннями, діями або бездіяльністю яких порушено особисте немайнове право фізичної особи, зобов'язані вчинити необхідні дії для його негайного поновлення.

2. Якщо дії, необхідні для негайного поновлення порушеного **особистого немайнового права фізичної особи**, не вчиняються, суд може постановити рішення щодо поновлення порушеного права, а також **відшкодування моральної шкоди**, завданої його порушенням.

Стаття 277. Спростування недостовірної інформації

1. **Фізична особа**, **особисті немайнові права** якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її **сім'ї** недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

2. Право на відповідь, а також на спростування недостовірної **інформації** щодо особи, яка померла, належить членам її сім'ї, **близьким родичам** та іншим заінтересованим особам.

3. Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного.

4. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила **інформацію**.

Поширювачем інформації, яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, вважається **юридична особа**, у якій вона працює.

Якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, **фізична особа**, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування.

5. Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який прийняла (видала) **юридична особа**, цей документ має бути відкликаний.

6. **Фізична особа**, **особисті немайнові права** якої порушено у **друкованих** або інших засобах масової інформації, має право на відповідь, а також на спростування недостовірної **інформації** у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом.

Якщо відповідь та спростування у тому ж **засобі масової інформації** є неможливими у зв'язку з його припиненням, така відповідь та спростування мають бути оприлюднені в іншому засобі масової інформації, за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію.

Спростування недостовірної інформації здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила.

7. Спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена.

Стаття 278. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права

1. Якщо особисте немайнове право **фізичної особи** порушене у **газеті, книзі**, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які готуються до випуску у світ, суд може заборонити розповсюдження відповідної інформації.
2. Якщо **особисте немайнове право** фізичної особи порушене в номері (випуску) газети, книзі, кінофільмі, теле-, радіопередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення, а якщо усунення порушення неможливе, - вилучити **тираж** газети, книги тощо з метою його знищення.

(У редакції Закону України
від 22.12.2005 р. N 3261-IV)

Стаття 279. Правові наслідки невиконання рішення суду про захист особистого немайнового права

1. Якщо особа, яку суд зобов'язав вчинити відповідні дії для усунення порушення **особистого немайнового права**, ухиляється від виконання судового рішення, на неї може бути накладено штраф відповідно до **Цивільного процесуального кодексу України**.
2. Сплата штрафу не звільняє особу від обов'язку виконати рішення суду.

Стаття 280. Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди

1. Якщо **фізичній особі** внаслідок порушення її **особистого немайнового права** завдано **майнової** та (або) **моральної шкоди**, ця шкода підлягає відшкодуванню.

Глава 21 ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Стаття 281. Право на життя

1. **Фізична особа** має невід'ємне право на життя.
2. Фізична особа не може бути позбавлена життя.

Фізична особа має право захищати своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом.

3. Медичні, наукові та інші дослідження можуть провадитися лише щодо **повнолітньої** дієздатної фізичної особи за її вільною згодою.

Клінічні випробування лікарських засобів проводяться відповідно до **закону**.

4. Забороняється задоволення прохання **фізичної особи** про припинення її життя.

5. Стерилізація може відбутися лише за бажанням повнолітньої фізичної особи.

Стерилізація **недієздатної фізичної особи** за наявності медичних показань може бути проведена лише за згодою її **опікуна**, з додержанням вимог, встановлених законом.

6. Штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки.

У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів.

Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством.

7. **Повнолітні** жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 02.11.2004 р. N 2135-IV, від 12.05.2011 р. N 3323-VI)

Стаття 282. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю

1. **Фізична особа** має право вимагати усунення небезпеки, створеної внаслідок **підприємницької** або іншої діяльності, яка загрожує життю та здоров'ю.

Стаття 283. Право на охорону здоров'я

1. **Фізична особа** має право на охорону її здоров'я.

2. Охорона здоров'я забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій, передбаченою **Конституцією України** та законом.

Стаття 284. Право на медичну допомогу

1. **Фізична особа** має право на надання їй **медичної допомоги**.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років і яка звернулася за наданням їй медичної допомоги, має право на вибір лікаря та вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій.

3. Надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла чотирнадцяти років, провадиться за її згодою.

4. **Повнолітня** дієздатна **фізична особа**, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, має право відмовитися від лікування.

5. У невідкладних випадках, за наявності реальної загрози життю фізичної особи, **медична допомога** надається без згоди фізичної особи або її батьків (**усиновлювачів**), **опікуна**, **піклувальника**.

6. Надання **фізичній особі** психіатричної допомоги здійснюється відповідно до закону.

Стаття 285. Право на інформацію про стан свого здоров'я

1. **Повнолітня фізична особа** має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються її здоров'я.
2. Батьки (**усиновлювачі**), **опікун**, **піклувальник** мають право на **інформацію** про стан здоров'я **дитини** або **підопічного**.
3. Якщо інформація про хворобу **фізичної особи** може погіршити стан її здоров'я або погіршити стан здоров'я фізичних осіб, визначених частиною другою цієї статті, зашкодити процесові лікування, медичні працівники мають право дати неповну інформацію про стан здоров'я фізичної особи, обмежити можливість їх ознайомлення з окремими медичними документами.
4. У разі смерті фізичної особи члени її **сім'ї** або інші **фізичні особи**, уповноважені ними, мають право бути присутніми при дослідженні причин її смерті та ознайомитись із висновками щодо причин смерті, а також право на оскарження цих висновків до суду.

Стаття 286. Право на таємницю про стан здоров'я

1. **Фізична особа** має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за **медичною допомогою**, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні.
2. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи.
3. Фізична особа зобов'язана утримуватися від поширення інформації, зазначеної у частині першій цієї статті, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків або з інших джерел.
4. **Фізична особа** може бути зобов'язана до проходження медичного огляду у випадках, встановлених законодавством.

Стаття 287. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я

1. **Фізична особа**, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у **закладі охорони здоров'я**, має право на допуск до неї інших медичних працівників, членів **сім'ї**, **опікуна**, **піклувальника**, **нотаріуса** та **адвоката**.
2. Фізична особа, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, має право на допуск до неї священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду.

Стаття 288. Право на свободу

1. **Фізична особа** має право на свободу.
2. Забороняються будь-які форми фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, **наркотичних** та **психотропних засобів**, вчинення інших дій, що порушують право на свободу.

Стаття 289. Право на особисту недоторканність

1. **Фізична особа** має право на особисту недоторканність.
  2. Фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.
  3. Фізичне покарання батьками (**усиновлювачами**), **опікунами**, **піклувальниками**, вихователями **малолітніх, неповнолітніх дітей** та підопічних не допускається.
- У разі жорстокої, аморальної поведінки **фізичної особи** щодо іншої особи, яка є в безпорадному стані, застосовуються заходи, встановлені цим Кодексом та іншим законом.
4. Фізична особа має право розпорядитися щодо передачі після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам.

Стаття 290. Право на донорство

1. **Повнолітня** дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин.

Донорство крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів, репродуктивних клітин здійснюється відповідно до закону.

2. Взяття органів та інших анатомічних матеріалів з тіла **фізичної особи**, яка померла, не допускається, крім випадків і в **порядку**, встановлених законом.
3. Фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його.

Особа донора не повинна бути відомою реципієнту, а особа реципієнта - родині донора, крім випадків, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є **близькими родичами**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 31.05.2011 р. N 3436-VI)

Стаття 291. Право на сім'ю

1. **Фізична особа** незалежно від віку та стану здоров'я має **право на сім'ю**.
2. Фізична особа не може бути проти її волі розлучена з сім'єю, крім випадків, встановлених законом.
3. Фізична особа має право на підтримання зв'язків з членами своєї сім'ї та родичами незалежно від того, де вона перебуває.
4. Ніхто не має права втручатися у сімейне життя фізичної особи, крім випадків, передбачених **Конституцією України**.

Стаття 292. Право на опіку або піклування

1. **Малолітня, неповнолітня особа**, а також **фізична особа, яка визнана недієздатною** або **цивільна дієздатність якої обмежена**, має право на **опіку** або **піклування**.

Стаття 293. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля

1. **Фізична особа** має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на достовірну **інформацію** про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення.

2. Діяльність фізичної та **юридичної особи**, що призводить до нищення, псування, забруднення довкілля, є незаконною. Кожен має право вимагати припинення такої діяльності.

Діяльність фізичної та юридичної особи, яка завдає шкоди довкіллю, може бути припинена за рішенням суду.

3. Фізична особа має право на безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти та предмети побуту).

4. **Фізична особа** має право на належні, безпечні і здорові **умови праці**, проживання, навчання тощо.

Глава 22

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ СОЦІАЛЬНЕ БУТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Стаття 294. Право на ім'я

1. **Фізична особа** має право на **ім'я**.

2. Фізична особа має право на транскрибований запис її прізвища та імені відповідно до своєї національної традиції.

3. У разі перекручення імені фізичної особи воно має бути виправлене. Якщо перекручення імені було здійснене у документі, такий документ підлягає заміні. Якщо перекручення імені здійснене у **засобі масової інформації**, воно має бути виправлене у тому ж засобі масової інформації.

Стаття 295. Право на зміну імені

1. **Фізична особа**, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне **ім'я**.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я за згодою батьків або одного з них у разі, якщо другий з батьків помер, **визнаний безвісно відсутнім, оголошений померлим, визнаний обмежено дієздатним, недієздатним, позбавлений батьківських прав** щодо цієї дитини, а також якщо відомості про батька (матір) **дитини** виключено з актового запису про її народження або якщо відомості про чоловіка як батька дитини внесені до актового запису про її народження за заявою матері.

У разі якщо над фізичною особою, яка досягла чотирнадцяти років, встановлено **піклування**, зміна прізвища та (або) власного імені такої особи здійснюється за згодою **піклувальника**.

3. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право на зміну по батькові у разі зміни її батьком свого власного **імені** або виключення відомостей про нього як батька дитини з актового запису про її народження.

4. Прізвище, власне ім'я та по батькові **фізичної особи** можуть бути змінені у разі її **усиновлення, визнання усиновлення недійсним** або його **скасування** відповідно до закону.
5. Прізвище фізичної особи може бути змінено у разі **реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу** або **визнання його недійсним**.
6. Підставами для відмови у зміні імені є:

здійснення стосовно заявника кримінального провадження або його перебування під **адміністративним наглядом**;

наявність у заявника **судимості**, яку не **погашено** або не **знято** в установленому законом порядку;

офіційне звернення правоохоронних органів іноземних держав про оголошення розшуку заявника;

подання заявником неправдивих відомостей про себе.

7. **Порядок розгляду заяв про зміну імені** (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи встановлюється Кабінетом Міністрів України.

(У редакції Закону України
від 22.12.2006 р. N 524-V,
із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 16.05.2013 р. N 245-VII)

Стаття 296. Право на використання імені

1. **Фізична особа** має право використовувати своє **ім'я** у всіх сферах своєї діяльності.
2. Використання імені фізичної особи в **літературних** та інших творах, крім творів документального характеру, як персонажа (дійової особи) допускається лише за її згодою, а після її смерті - за згодою її дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, - батьків, братів та сестер.
3. Використання імені фізичної особи з метою висвітлення її діяльності або діяльності організації, в якій вона працює чи навчається, що ґрунтується на відповідних документах (звіти, стенограми, протоколи, **аудіо-, відеозаписи**, архівні матеріали тощо), допускається без її згоди.
4. **Ім'я фізичної особи**, яка затримана, підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, або особи, яка вчинила **адміністративне правопорушення**, може бути використане (обнародуване) лише в разі **набрання законної сили обвинувальним вироком** суду щодо неї або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення та в інших випадках, передбачених законом.
5. Ім'я потерпілого від правопорушення може бути обнародуване лише за його згодою.
6. **Ім'я** учасника цивільного спору, який стосується особистого життя сторін, може бути використане іншими особами лише за його згодою.
7. Використання початкової літери прізвища **фізичної особи** у **засобах масової інформації, літературних творах** не є порушенням її права.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 22.12.2005 р. N 3261-IV, від 16.05.2013 р. N 245-VII)

Стаття 297. Право на повагу до гідності та честі

1. Кожен має право на повагу до його гідності та честі.
2. Гідність та честь **фізичної особи** є недоторканими.
3. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі.

Стаття 298. Повага до людини, яка померла

1. Кожен зобов'язаний шанобливо ставитися до тіла людини, яка померла.
2. Кожен зобов'язаний шанобливо ставитися до **місця поховання** людини.
3. У разі глузу над тілом людини, яка померла, або над місцем її поховання члени її **сім'ї, близькі родичі** мають право на **відшкодування майнової та моральної шкоди**.

Стаття 299. Право на недоторканність ділової репутації

1. **Фізична особа** має право на недоторканність своєї **ділової репутації**.
2. Фізична особа може звернутися до суду з позовом про захист своєї ділової репутації.

Стаття 300. Право на індивідуальність

1. **Фізична особа** має право на індивідуальність.
2. Фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

Стаття 301. Право на особисте життя та його таємницю

1. **Фізична особа** має право на особисте життя.
2. Фізична особа сама визначає своє особисте життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб.
3. Фізична особа має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя.
4. Обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із Законом України від 22.12.2005 р. N 3261-IV)

Стаття 302. Право на інформацію

1. **Фізична особа** має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

2. Фізична особа, яка поширює інформацію, зобов'язана переконатися в її достовірності.

Фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел (інформація органів державної влади, органів місцевого самоврядування, звіти, стенограми тощо), не зобов'язана перевіряти її достовірність та не несе відповідальності в разі її спростування.

Фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел, зобов'язана робити посилання на таке джерело.

(У редакції Закону України
від 22.12.2005 р. N 3261-IV)

Стаття 303. Право на особисті папери

1. Особисті папери (документи, фотографії, щоденники, інші записи, особисті архівні матеріали тощо) **фізичної особи** є її власністю.

2. Ознайомлення з особистими паперами, їх використання, зокрема шляхом опублікування, допускаються лише за згодою фізичної особи, якій вони належать.

3. Якщо особисті папери фізичної особи стосуються особистого життя іншої особи, для їх використання, у тому числі шляхом опублікування, потрібна згода цієї особи.

4. У разі смерті фізичних осіб, визначених частинами другою і третьою цієї статті, особисті папери можуть бути використані, у тому числі шляхом опублікування, лише за згодою їхніх дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, - батьків, братів та сестер.

Стаття 304. Розпорядження особистими паперами

1. **Фізична особа**, якій належать особисті папери, може усно або у письмовій формі розпорядитися ними, у тому числі і на випадок своєї смерті.

Стаття 305. Право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів

1. **Фізична особа** має право вільно ознайомлюватися і використовувати, зокрема шляхом опублікування, будь-які особисті папери, передані до фонду бібліотек або архівів, з додержанням прав фізичних осіб, визначених частинами третьою та четвертою **статті 303 цього Кодексу**, якщо інше не встановлено **договором**, на підставі якого були передані особисті папери.

Стаття 306. Право на таємницю кореспонденції

1. **Фізична особа** має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції.

[Листи, телеграми](#) тощо є власністю адресата.

2. Листи, телеграми та інші види кореспонденції можуть використовуватися, зокрема шляхом опублікування, лише за згодою особи, яка направила їх, та адресата.

Якщо кореспонденція стосується особистого життя іншої фізичної особи, для її використання, зокрема шляхом опублікування, потрібна згода цієї особи.

3. У разі смерті фізичної особи, яка направила кореспонденцію, і адресата використання кореспонденції, зокрема шляхом її опублікування, можливе лише за згодою фізичних осіб, визначених частиною четвертою [статті 303 цього Кодексу](#).

У разі смерті фізичної особи, яка направила кореспонденцію, і адресата, а також у разі смерті фізичних осіб, визначених частиною четвертою [статті 303 цього Кодексу](#), кореспонденція, яка має наукову, художню, історичну цінність, може бути опублікована в порядку, встановленому законом.

4. Кореспонденція, яка стосується [фізичної особи](#), може бути долучена до судової справи лише у разі, якщо в ній містяться докази, що мають значення для вирішення справи. Інформація, яка міститься в такій кореспонденції, не підлягає розголошенню.

5. Порушення таємниці кореспонденції може бути дозволено судом у випадках, встановлених законом, з метою запобігання [злочинів](#) чи під час [кримінального провадження](#), якщо іншими способами одержати [інформацію](#) неможливо.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 13.04.2012 р. N 4652-VI)

Стаття 307. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок

1. [Фізична особа](#) може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. Згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру.

2. Фізична особа, яка погодилася на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, може вимагати припинення їх [публічного показу](#) в тій частині, яка стосується її особистого життя. Витрати, пов'язані з демонтажем виставки чи запису, відшкодовуються цією фізичною особою.

3. Знімання [фізичної особи](#) на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку, в тому числі таємне, без згоди особи може бути проведене лише у випадках, встановлених законом.

Стаття 308. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах

1. Фотографія, інші художні твори, на яких зображено [фізичну особу](#), можуть бути [публічно показані, відтворені, розповсюджені](#) лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті - за згодою осіб, визначених частиною четвертою [статті 303 цього Кодексу](#).

Згода, яку дала фізична особа, зображена на фотографії, іншому художньому творі, може бути після її смерті відкликана особами, визначеними частиною четвертою [статті 303 цього](#)

Кодексу. Витрати особи, яка здійснювала **публічний показ, відтворення** чи розповсюдження фотографії, іншого художнього твору, відшкодовуються цими особами.

2. Якщо **фізична особа** позувала авторові за плату, фотографія, інший художній твір може бути публічно показаний, відтворений або розповсюджений без її згоди.

Фізична особа, яка позувала авторові фотографії, іншого художнього твору за плату, а після її смерті - її діти та вдова (вдівець), батьки, брати та сестри можуть вимагати припинення **публічного показу, відтворення** чи **розповсюдження** фотографії, іншого художнього твору за умови відшкодування автору або іншій особі пов'язаних із цим **збитків**.

3. Фотографія може бути розповсюджена без дозволу **фізичної особи**, яка зображена на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів або інтересів інших осіб.

Стаття 309. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості

1. **Фізична особа** має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

2. Фізична особа має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості.

Цензура процесу творчості та результатів **творчої діяльності** не допускається.

Стаття 310. Право на місце проживання

1. **Фізична особа** має право на **місце проживання**.

2. Фізична особа має право на вільний вибір місця проживання та його зміну, крім **випадків**, встановлених законом.

Стаття 311. Право на недоторканність житла

1. **Житло фізичної особи** є недоторканим.

2. Проникнення до житла чи до іншого володіння фізичної особи, проведення в ньому огляду чи **обшуку** може відбутися лише за вмотивованим рішенням суду.

3. У невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей та **майна** або з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні **злочину**, законом може бути встановлено інший порядок проникнення до **житла** чи до іншого володіння **фізичної особи**, проведення в них огляду та **обшуку**.

4. Фізична особа не може бути виселена або іншим чином примусово позбавлена житла, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 312. Право на вибір роду занять

1. **Фізична особа** має право на вибір та зміну роду занять.

2. Фізичній особі може бути заборонено виконувати певну роботу або обіймати певні посади у випадках і в порядку, встановлених законом.

3. Використання примусової праці забороняється.

Не вважаються примусовою працею **військова** або **альтернативна (невійськова) служба**, робота чи служба, яка виконується особою за **вироком** чи іншими рішеннями суду, а також робота чи служба відповідно до законів про **воєнний** і про **надзвичайний стан**.

Стаття 313. Право на свободу пересування

1. **Фізична особа** має право на свободу пересування.

2. Фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право на вільне самостійне пересування по території України і на вибір місця перебування.

Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, має право пересуватися по території України лише за згодою батьків (**усиновлювачів**), **опікунів** та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними.

3. **Фізична особа**, яка є **громадянином України**, має право на безперешкодне повернення в Україну.

Фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України.

Фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (**усиновлювачів**), **піклувальників** та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними.

4. **Фізична особа** може бути обмежена у здійсненні права на пересування лише у випадках, встановлених законом.

5. Фізична особа не може бути видворена з обраного нею місця перебування, доступ до якого не заборонений законом.

6. Законом можуть бути встановлені особливі правила доступу на окремі території, якщо цього потребують інтереси державної безпеки, охорони громадського порядку, життя та здоров'я людей.

Стаття 314. Право на свободу об'єднання

1. **Фізичні особи** мають право на свободу об'єднання у **політичні партії** та **громадські організації**.

2. Належність чи неналежність фізичної особи до політичної партії або громадської організації не є підставою для обмеження її прав, надання їй пільг чи переваг.

Стаття 315. Право на мирні зібрання

1. **Фізичні особи** мають право вільно збиратися на мирні збори, конференції, засідання, фестивалі тощо.

2. Обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання може встановлюватися судом відповідно до закону.

КНИГА ТРЕТЯ

ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА

РОЗДІЛ І

ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Глава 23

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Стаття 316. Поняття права власності

1. Правом власності є право особи на **рiч (майно)**, яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.
2. Особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або **договору управління майном**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 19.06.2003 р. N 980-IV)

Стаття 317. Зміст права власності

1. Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм **майном**.
2. На зміст права власності не впливають **місце проживання** власника та місцезнаходження майна.

Стаття 318. Суб'єкти права власності

1. Суб'єктами **права власності** є Український народ та інші учасники цивільних відносин, визначені **статтею 2 цього Кодексу**.
2. Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом.

Стаття 319. Здійснення права власності

1. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм **майном** на власний розсуд.
2. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

При здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства.

3. Усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав.
4. Власність зобов'язує.
5. Власник не може використовувати **право власності** на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості **землі**.
6. Держава не втручається у здійснення власником права власності.

7. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його **майном** інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

8. Особливості здійснення **права власності** на культурні цінності встановлюються законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

Стаття 320. Використання власником свого майна для здійснення підприємницької діяльності

1. Власник має право використовувати своє **майно** для здійснення **підприємницької діяльності**, крім випадків, встановлених законом.

2. Законом можуть бути встановлені умови використання власником свого майна для здійснення підприємницької діяльності.

Стаття 321. Непорушність права власності

1. **Право власності** є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

2. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

3. Примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків, встановлених частиною другою **статті 353 цього Кодексу**.

Стаття 322. Тягар утримання майна

1. Власник зобов'язаний утримувати **майно**, що йому належить, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 323. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна

1. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) **майна** несе його власник, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 324. Право власності Українського народу

1. **Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси**, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її **континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони** є об'єктами права власності Українського народу.

2. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та **органи місцевого самоврядування** в межах, встановлених **Конституцією України**.

3. Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності Українського народу відповідно до закону.

Стаття 325. Право приватної власності

1. Суб'єктами права приватної власності є **фізичні** та **юридичні особи**.
2. Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого **майна**, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати.
3. Склад, кількість та вартість **майна**, яке може бути у власності **фізичних** та **юридичних осіб**, не є обмеженими.

Законом може бути встановлено обмеження розміру **земельної ділянки**, яка може бути у власності фізичної та юридичної особи.

Стаття 326. Право державної власності

1. У державній власності є **майно**, у тому числі грошові кошти, яке належить державі Україна.
2. Від імені та в інтересах держави Україна **право власності** здійснюють відповідно органи державної влади.
3. Управління майном, що є у державній власності, здійснюється державними органами, а у випадках, передбачених законом, може здійснюватися іншими суб'єктами.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.09.2006 р. N 185-V)

Стаття 327. Право комунальної власності

1. У комунальній власності є **майно**, у тому числі грошові кошти, яке належить **територіальній громаді**.
2. Управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею **органи місцевого самоврядування**.

Глава 24

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Стаття 328. Підстави набуття права власності

1. **Право власності** набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із **правочинів**.
2. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Стаття 329. Набуття права власності юридичною особою публічного права

1. **Юридична особа** публічного права набуває **право власності** на **майно**, передане їй у власність, та на майно, набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом.

Стаття 330. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права

1. Якщо **майно** відчужене особою, яка не мала на це права, добросовісний набувач набуває **право власності** на нього, якщо відповідно до **статті 388 цього Кодексу** майно не може бути витребуване у нього.

(Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 18.11.2003 р. N 1255-IV)

Стаття 331. Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва

1. **Право власності** на нову **річ**, яка виготовлена (створена) особою, набувається нею, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Особа, яка виготовила (створила) річ зі своїх матеріалів на підставі договору, є власником цієї **речі**.

2. Право власності на новостворене **нерухоме майно** (**житлові будинки**, будівлі, споруди тощо) виникає з моменту завершення **будівництва** (створення майна).

Якщо **договором** або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, право власності виникає з моменту його прийняття до експлуатації.

Якщо право власності на **нерухоме майно** відповідно до закону підлягає **державній реєстрації**, право власності виникає з моменту державної реєстрації.

3. До завершення будівництва (створення **майна**) особа вважається власником матеріалів, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна).

У разі необхідності особа, зазначена в абзаці першому цієї частини, може укласти договір щодо об'єкта незавершеного будівництва, право власності на який реєструється **органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно** на підставі документів, що підтверджують **право власності** або **користування земельною ділянкою** для створення об'єкта **нерухомого майна**, **дозволу** на виконання будівельних робіт, а також документів, що містять опис об'єкта незавершеного будівництва.

4. Частину четверту виключено

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 15.12.2005 р. N 3201-IV, від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 332. Набуття права власності на перероблену річ

1. Переробкою є використання однієї **речі** (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ.

2. Особа, яка самочинно переробила чужу **річ**, не набуває **право власності** на нову річ і зобов'язана відшкодувати власникові матеріалу його вартість.

3. Право власності на **рухому річ**, створену особою шляхом переробки з матеріалу, що їй не належить, набувається власником матеріалу за його бажанням, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

4. Якщо вартість переробки і створеної нової **речі** істотно перевищує вартість матеріалу, **право власності** на нову річ набуває за її бажанням особа, яка здійснила таку переробку. У цьому разі особа, яка здійснила переробку, зобов'язана відшкодувати власникові матеріалу **моральну шкоду**.

5. Власник матеріалу, який набув право власності на виготовлену з нього річ, зобов'язаний відшкодувати вартість переробки особі, яка її здійснила, якщо інше не встановлено **договором**.

Стаття 333. Привласнення загальнодоступних дарів природи

1. Особа, яка зібрала ягоди, лікарські рослини, зловила рибу або здобула іншу **річ у лісі, водоймі** тощо, є їхнім власником, якщо вона діяла відповідно до закону, місцевого **звичаю** або загального дозволу власника відповідної **земельної ділянки**.

Стаття 334. Момент набуття права власності за договором

1. **Право власності** у набувача **майна** за **договором** виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Переданням **майна** вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки.

До передання майна прирівнюється вручення **коносаменту** або іншого товарно-розпорядчого документа на майно.

3. **Право власності** на **майно** за **договором**, який підлягає **нотаріальному посвідченню**, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним.

4. Права на **нерухоме майно**, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до **закону**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 335. Набуття права власності на безхазяйну річ

1. Безхазяйною є **річ**, яка не має власника або власник якої невідомий.

2. Безхазяйні **нерухомі речі** беруться на облік органом, що здійснює державну реєстрацію прав на нерухоме майно, за заявою **органу місцевого самоврядування**, на території якого вони розміщені. Про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік робиться оголошення у **друкованих засобах масової інформації**.

Після спливу одного року з дня взяття на облік безхазяйної нерухомої речі вона за заявою органу, уповноваженого управляти **майном** відповідної **територіальної громади**, може бути передана за рішенням суду у комунальну власність.

3. Безхазяйні **рухомі речі** можуть набуватися у власність за **набувальною давністю**, крім випадків, встановлених **статтями 336, 338, 341 і 343 цього Кодексу**.

Стаття 336. Набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився

1. Особа, яка заволоділа **рухомою річчю**, від якої власник відмовився (**стаття 347 цього Кодексу**), набуває **право власності** на цю **річ** з моменту заволодіння нею.

Стаття 337. Знахідка

1. Особа, яка знайшла загублену **річ**, зобов'язана негайно повідомити про це особу, яка її загубила, або власника речі і повернути знайдену річ цій особі.

Особа, яка знайшла загублену річ у приміщенні або **транспортному засобі**, зобов'язана передати її особі, яка представляє володільця цього приміщення чи транспортного засобу. Особа, якій передана знахідка, набуває прав та обов'язків особи, яка знайшла загублену річ.

2. Якщо особа, яка має право вимагати повернення загубленої **речі**, або місце її перебування невідомі, особа, яка знайшла загублену річ, зобов'язана заявити про знахідку **міліції** або **органові місцевого самоврядування**.

3. Особа, яка знайшла загублену річ, має право зберігати її у себе або здати на зберігання міліції, або органів місцевого самоврядування, або передати знахідку особі, яку вони вказали.

Річ, що швидко псується, або річ, витрати на зберігання якої є непропорційно великими порівняно з її вартістю, може бути продана особою, яка її знайшла, з одержанням письмових доказів, що підтверджують суму виторгу. Сума грошей, одержана від продажу знайденої речі, підлягає поверненню особі, яка має право вимагати її повернення.

4. Особа, яка знайшла загублену **річ**, відповідає за її втрату, знищення або пошкодження в межах її вартості лише в разі свого умислу або грубої необережності.

Стаття 338. Набуття права власності на знахідку

1. Особа, яка знайшла загублену **річ**, набуває **право власності** на неї після спливу шести місяців з моменту заявлення про знахідку **міліції** або **органові місцевого самоврядування**, якщо:

1) не буде встановлено власника або іншу особу, яка має право вимагати повернення загубленої речі;

2) власник або інша особа, яка має право вимагати повернення загубленої речі, не заявить про свої права на **річ** особі, яка її знайшла, міліції або органів місцевого самоврядування.

2. Якщо особа, яка знайшла загублену річ, подасть органам місцевого самоврядування письмову заяву про відмову від набуття **права власності** на неї, ця річ переходить у власність **територіальної громади**.

3. Знайдені **транспортні засоби** передаються на зберігання **міліції**, про що робиться оголошення в **друкованих засобах масової інформації**.

Якщо протягом шести місяців від дня опублікування цього оголошення власник або інша особа, яка має право вимагати повернення транспортного засобу, не будуть виявлені або вони не заявлять про свої права на транспортний засіб, міліція має право продати його, а суму виторгу внести на спеціальний рахунок у **банку**. Якщо протягом трьох років колишній

власник транспортного засобу не вимагатиме передання йому суми виторгу, ця сума переходить у власність [територіальної громади](#), на території якої було знайдено транспортний засіб.

Стаття 339. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою

1. Особа, яка знайшла загублену річ, має право вимагати від особи, якій вона повернута, або особи, яка набула [право власності](#) на неї, відшкодування необхідних витрат, пов'язаних із знахідкою (зберігання, розшук власника, продаж [речі](#) тощо).
2. Особа, яка знайшла загублену річ, має право вимагати від її власника (володільця) винагороду за знахідку в розмірі до двадцяти відсотків вартості речі.
3. Якщо власник (володілець) публічно обіцяв винагороду за знахідку, винагорода виплачується на умовах публічної обіцянки.
4. Право на одержання винагороди не виникає, якщо особа, яка знайшла загублену річ, не заявила про знахідку або вчинила спробу приховати її.

Стаття 340. Бездоглядна домашня тварина

1. Особа, яка затримала бездоглядну [домашню тварину](#), зобов'язана негайно повідомити про це власника і повернути її. Якщо власник бездоглядної домашньої тварини або місце його перебування невідомі, особа, яка затримала тварину, зобов'язана протягом трьох днів заявити про це [міліції](#) або [органові місцевого самоврядування](#), який вживає заходів щодо розшуку власника.
2. Особа, яка затримала бездоглядну домашню тварину, може на час розшуку власника залишити її у себе на утриманні та в користуванні або передати іншій особі, якщо ця особа може забезпечити утримання та догляд за твариною з додержанням ветеринарних правил, або передати її [міліції](#) або [органові місцевого самоврядування](#).
3. Особа, у якій залишена бездоглядна домашня тварина, відповідає за її загибель або пошкодження у межах її вартості лише у разі свого умислу або грубої необережності.

Стаття 341. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину

1. Якщо протягом шести місяців з моменту заявлення про затримання бездоглядної робочої або великої рогатої худоби і протягом двох місяців - щодо інших домашніх тварин не буде виявлено їхнього власника або він не заявить про своє право на них, [право власності](#) на ці тварини переходить до особи, у якій вони були на утриманні та в користуванні.
2. У разі відмови особи, у якій бездоглядна [домашня тварина](#) була на утриманні та в користуванні, від набуття права власності на неї ця тварина переходить у власність [територіальної громади](#), на території якої її було виявлено.

Стаття 342. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди

1. У разі повернення бездоглядної домашньої тварини власникові особа, яка затримала тварину, та особа, якій вона була передана на утримання та в користування, мають право на

відшкодування витрат, пов'язаних з утриманням тварини, з вирахуванням вигод, здобутих від користування нею.

2. Особа, яка затримала бездоглядну домашню тварину, має право на винагороду відповідно до [статті 339 цього Кодексу](#).

Стаття 343. Набуття права власності на скарб

1. Скарбом є закопані у [землі](#) чи приховані іншим способом гроші, [валютні цінності](#), інші цінні [речі](#), власник яких невідомий або за законом втратив на них [право власності](#).

2. Особа, яка виявила скарб, набуває право власності на нього.

Якщо скарб був прихований у [майні](#), що належить на праві власності іншій особі, особа, яка виявила його, та власник майна, у якому скарб був прихований, набувають у рівних частках [право спільної часткової власності](#) на нього.

3. У разі виявлення скарбу особою, яка здійснювала розкопки чи пошук цінностей без згоди на це власника [майна](#), в якому він був прихований, право власності на скарб набуває власник цього майна.

4. У разі виявлення скарбу, що становить культурну цінність відповідно до закону, [право власності](#) на нього набуває держава.

Особа, яка виявила такий скарб, має право на одержання від держави винагороди у розмірі до двадцяти відсотків від його вартості на момент виявлення, якщо вона негайно повідомила [міліцію](#) або [органові місцевого самоврядування](#) про скарб і передала його відповідному державному органу або органу місцевого самоврядування.

Якщо скарб, що становить культурну цінність, був виявлений у [майні](#), що належить іншій особі, ця особа, а також особа, яка виявила скарб, мають право на винагороду у розмірі до десяти відсотків від вартості скарбу кожна.

5. Положення цієї статті не поширюються на осіб, які виявили скарб під час розкопок, пошуків, що проводилися відповідно до їхніх трудових або договірних обов'язків.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

Стаття 344. Набувальна давність

1. Особа, яка добросовісно заволоділа чужим [майном](#) і продовжує відкрито, безперервно володіти [нерухомим майном](#) протягом десяти років або [рухомим майном](#) - протягом п'яти років, набуває [право власності](#) на це майно (набувальна давність), якщо інше не встановлено цим Кодексом.

[Набуття права власності на земельну ділянку за набувальною давністю](#) регулюється законом.

Право власності на нерухоме майно, що підлягає [державній реєстрації](#), виникає за набувальною давністю з моменту державної реєстрації.

2. Особа, яка заявляє про давність володіння, може приєднати до часу свого володіння увесь час, протягом якого цим [майном](#) володіла особа, чийм спадкоємцем (правонаступником) вона є.

3. Якщо особа заволоділа майном на підставі **договору** з його власником, який після закінчення **строку договору** не пред'явив вимоги про його повернення, вона набуває **право власності** за набувальною давністю на **нерухоме майно** через п'ятнадцять, а на **рухоме майно** - через п'ять років з часу спливу **позовної давності**.

Втрата не з своєї волі майна його володільцем не перериває набувальної давності у разі повернення майна протягом одного року або пред'явлення протягом цього **строку** позову про його витребування.

4. Право власності за набувальною давністю на **нерухоме майно, транспортні засоби, цінні папери** набувається за рішенням суду.

Стаття 345. Набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності

1. **Фізична** або **юридична особа** може набути **право власності** у разі **приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності**.

2. Приватизація здійснюється у порядку, встановленому законом.

Глава 25 ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Стаття 346. Підстави припинення права власності

1. **Право власності** припиняється у разі:

1) відчуження власником свого **майна**;

2) **відмови власника від права власності**;

3) **припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі**;

4) **знищення майна**;

5) **викупу пам'яток культурної спадщини**;

6) примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів **нерухомого майна**, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до **закону**;

7) **виключено**

8) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника;

9) **реквізиції**;

10) **конфіскації**;

11) **припинення юридичної особи** чи смерті власника.

2. Право власності може бути припинене в інших випадках, встановлених законом.

Стаття 347. Відмова від права власності

1. Особа може відмовитися від [права власності](#) на [майно](#), заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності.
2. У разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову.
3. У разі відмови від права власності на [майно](#), права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до [державного реєстру](#).

Стаття 348. Припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати

1. Якщо з підстав, що не були заборонені законом, особа набула [право власності](#) на [майно](#), яке за законом, який був прийнятий пізніше, не може їй належати, це майно має бути відчужене власником протягом [строку](#), встановленого законом.

Якщо майно не відчужене власником у встановлені законом строки, це майно з урахуванням його характеру і призначення за рішенням суду на підставі заяви відповідного органу державної влади підлягає примусовому продажу. У разі примусового продажу майна його колишньому власникові передається сума виторгу з вирахуванням витрат, пов'язаних з відчуженням майна.

Якщо майно не було продане, воно за рішенням суду передається у власність держави. У цьому разі колишньому власникові майна виплачується сума, визначена за рішенням суду.

2. Якщо з підстав, що не були заборонені законом, особа набула [право власності](#) на [майно](#), на набуття якого за законом, який був прийнятий пізніше, потрібен особливий дозвіл, а в його видачі цій особі було відмовлено, це майно підлягає відчуженню у порядку, встановленому частиною першою цієї статті.

Стаття 349. Припинення права власності внаслідок знищення майна

1. [Право власності](#) на [майно](#) припиняється в разі його знищення.
2. У разі знищення майна, права на яке підлягають [державній реєстрації](#), право власності на це майно припиняється з моменту внесення за заявою власника змін до [державного реєстру](#).

Стаття 350. Викуп земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, приватної власності для суспільних потреб чи їх примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності

[Викуп земельних ділянок](#), інших об'єктів [нерухомого майна](#), що на них розміщені, приватної власності для суспільних потреб чи їх [примусове відчуження](#) з мотивів суспільної необхідності здійснюються в порядку, встановленому [законом](#).

Стаття 351. Припинення права власності на нерухоме майно у зв'язку з викупом для суспільних потреб чи примусовим відчуженням з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене

1. Право власності на житловий будинок, інші будівлі, споруди, багаторічні насадження може бути припинене за згодою власника у разі **викупу земельної ділянки**, на якій вони розміщені, для **суспільних потреб** чи за рішенням суду в разі її **примусового відчуження** з мотивів **суспільної необхідності** з обов'язковим попереднім і повним відшкодуванням їх вартості.
2. Особа, право власності якої підлягає припиненню, має право вимагати надання їй в межах території, на яку поширюються повноваження відповідного органу місцевого самоврядування або органу виконавчої влади, іншої земельної ділянки, вартість якої враховується при визначенні викупної ціни.
3. У разі якщо власник земельної ділянки, що підлягає примусовому відчуженню з мотивів суспільної необхідності, є власником житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, що на ній розміщені, вимога про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності розглядається разом із вимогою про припинення права власності на такі об'єкти.
4. У разі якщо власник земельної ділянки, що підлягає примусовому відчуженню з мотивів суспільної необхідності, не є власником житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, що на ній розміщені, питання про відчуження розглядається з кожним власником окремо.
5. До набрання законної сили рішенням суду про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності власник має право на власний розсуд розпоряджатися житловим будинком, іншими будівлями, спорудами, багаторічними насадженнями, що розміщені на такій земельній ділянці.
6. Власник земельної ділянки в разі її відчуження на користь іншої особи зобов'язаний попередити таку особу про рішення, прийняте органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування про **викуп земельної ділянки**, інших об'єктів **нерухомого майна**, що на ній розміщені, для суспільних потреб, та в десятиденний строк повідомити орган, що прийняв таке рішення, про відчуження земельної ділянки на користь іншої особи. Рішення про викуп земельної ділянки для суспільних потреб зберігає свою чинність для нового власника земельної ділянки.

Стаття 352. Викуп пам'ятки культурної спадщини

1. Якщо в результаті дій або бездіяльності власника **пам'ятки культурної спадщини** їй загрожує пошкодження або знищення, відповідний орган охорони культурної спадщини робить власнику пам'ятки відповідне попередження.
2. Якщо власник пам'ятки культурної спадщини не вживе заходів щодо її збереження, зокрема у зв'язку з неможливістю створення необхідних для цього умов, суд за позовом відповідного органу охорони культурної спадщини може постановити рішення про її викуп.

3. У разі невідкладної необхідності забезпечення умов для збереження пам'ятки культурної спадщини позов про її викуп може бути пред'явлено без попередження.
4. Викуплена пам'ятка культурної спадщини переходить у власність держави.
5. Викупна ціна пам'ятки культурної спадщини визначається за згодою сторін, а в разі спору - судом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

Стаття 353. Реквізиція

1. У разі стихійного лиха, **аварії, епідемії, епізоотії** та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності **майно** може бути примусово відчужене у власника на підставі та в порядку, встановлених законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості (реквізиція).
2. В умовах **воєнного** або **надзвичайного стану майно** може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості.
3. Реквізоване майно переходить у власність держави або знищується.
4. Оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду.
5. У разі реквізиції **майна** його попередній власник може вимагати взамін надання йому іншого майна, якщо це можливо.
6. Якщо після припинення надзвичайної обставини реквізоване майно збереглося, особа, якій воно належало, має право вимагати його повернення у судовому порядку.

У разі повернення майна особі у неї поновлюється **право власності** на це майно, одночасно вона зобов'язується повернути грошову суму або річ, яка була нею одержана у зв'язку з реквізицією, з вирахуванням розумної плати за використання цього **майна**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 17.05.2012 р. N 4765-VI)

Стаття 354. Конфіскація

1. До особи може бути застосовано позбавлення **права власності** на **майно** за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом.

Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно.

2. Обсяг та порядок конфіскації **майна** встановлюються законом.

Глава 26 ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 355. Поняття і види права спільної власності

1. **Майно**, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно).
2. Майно може належати особам на **праві спільної часткової** або на **праві спільної сумісної власності**.
3. Право спільної власності виникає з підстав, не заборонених законом.
4. Спільна власність вважається частковою, якщо **договором** або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно.

Стаття 356. Право спільної часткової власності

1. Власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.
2. Суб'єктами права спільної часткової власності можуть бути **фізичні особи, юридичні особи, держава, територіальні громади**.

Стаття 357. Визначення часток у праві спільної часткової власності

1. Частки у **праві спільної часткової власності** вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом.
2. Якщо розмір часток у праві спільної часткової власності не встановлений за домовленістю співвласників або законом, він визначається з урахуванням вкладу кожного з співвласників у придбання (виготовлення, спорудження) **майна**.
3. Співвласник має право на відповідне збільшення своєї частки у **праві спільної часткової власності**, якщо поліпшення **спільного майна**, які не можна відокремити, зроблені ним своїм коштом за згодою всіх співвласників, з додержанням встановленого порядку використання спільного майна.
4. Співвласник **житлового будинку**, іншої будівлі, споруди може зробити у встановленому законом порядку за свій рахунок добудову (прибудову) без згоди інших співвласників, якщо це не порушує їхніх прав. Така добудова (прибудова) є власністю співвласника, який її зробив, і не змінює розміру часток співвласників у **праві спільної часткової власності**.
5. Поліпшення **спільного майна**, які можна відокремити, є власністю того з співвласників, який їх зробив, якщо інше не встановлено домовленістю співвласників.

Стаття 358. Здійснення права спільної часткової власності

1. **Право спільної часткової власності** здійснюється співвласниками за їхньою згодою.
2. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування **майном**, що є їхньою спільною частковою власністю.
3. Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини **спільного майна** в натурі, яка відповідає його частці у **праві спільної часткової власності**. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

4. Якщо **договір** між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно.

Стаття 359. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності

1. **Плоди, продукція та доходи** від використання **майна**, що є у **спільній частковій власності**, надходять до складу **спільного майна** і розподіляються між співвласниками відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Стаття 360. Утримання майна, що є у спільній частковій власності

1. Співвласник відповідно до своєї частки у **праві спільної часткової власності** зобов'язаний брати участь у витратах на управління, утримання та збереження **спільного майна**, у сплаті **податків, зборів** (обов'язкових платежів), а також нести відповідальність перед третіми особами за зобов'язаннями, пов'язаними із спільним майном.

Стаття 361. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності

1. Співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у **праві спільної часткової власності**.

Стаття 362. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності

1. У разі продажу частки у **праві спільної часткової власності** співвласник має переважне право перед іншими особами на її купівлю за ціною, оголошеною для продажу, та на інших рівних умовах, крім випадку продажу з публічних торгів.

2. Продавець частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний письмово повідомити інших співвласників про намір продати свою частку, вказавши ціну та інші умови, на яких він її продає.

Якщо інші співвласники відмовилися від здійснення переважного права купівлі чи не здійснять цього права щодо **нерухомого майна** протягом одного місяця, а щодо **рухомого майна** - протягом десяти днів від дня отримання ними повідомлення, продавець має право продати свою частку іншій особі.

3. Якщо бажання придбати частку у **праві спільної часткової власності** виявили кілька співвласників, продавець має право вибору покупця.

4. У разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Одночасно позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за **договором** повинен сплатити покупець.

До таких вимог застосовується **позовна давність** в один рік.

5. Передача співвласником свого переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності іншій особі не допускається.

Стаття 363. Момент переходу частки у праві спільної часткової власності до набувача за договором

1. Частка у праві спільної часткової власності переходить до набувача за договором з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін.

2. Частка у праві спільної часткової власності за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, переходить до набувача відповідно до статті 334 цього Кодексу.

Стаття 364. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності

1. Співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності.

2. Якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (частина друга статті 183 цього Кодексу), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки.

Компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою.

Право на частку у праві спільної часткової власності у співвласника, який отримав таку компенсацію, припиняється з дня її отримання.

3. У разі виділу співвласником у натурі частки із спільного майна для співвласника, який здійснив такий виділ, право спільної часткової власності на це майно припиняється. Така особа набуває право власності на виділене майно, і у випадку, встановленому законом, таке право підлягає державній реєстрації.

4. Договір про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 365. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників

1. Право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо:

- 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- 2) річ є неподільною;
- 3) спільне володіння і користування майном є неможливим;
- 4) таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

2. Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у **спільному майні** за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

Стаття 366. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності

1. Кредитор співвласника **майна**, що є у **спільній частковій власності**, у разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, може пред'явити позов про виділ частки із **спільного майна** в натурі для звернення стягнення на неї.

Якщо виділ в натурі частки із спільного майна має наслідком зміну його призначення або проти цього заперечують інші співвласники, спір вирішується судом.

2. У разі неможливості виділу в натурі частки із спільного майна або заперечення інших співвласників проти такого виділу кредитор має право вимагати продажу боржником своєї частки у праві спільної часткової власності з направленням суми виторгу на погашення боргу.

У разі відмови боржника від продажу своєї частки у праві спільної часткової власності або відмови інших співвласників від придбання частки боржника кредитор має право вимагати продажу цієї частки з публічних торгів або переведення на нього прав та обов'язків співвласника-боржника, з проведенням відповідного перерахунку.

Стаття 367. Поділ майна, що є у спільній частковій власності

1. **Майно**, що є у **спільній частковій власності**, може бути поділене в натурі між співвласниками за домовленістю між ними.

2. У разі поділу **спільного майна** між співвласниками право спільної часткової власності на нього припиняється.

3. Договір про поділ **нерухомого майна**, що є у спільній частковій власності, укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**.

Стаття 368. Право спільної сумісної власності

1. **Спільна власність** двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у **праві власності** є спільною сумісною власністю.

2. Суб'єктами права спільної сумісної власності можуть бути **фізичні особи, юридичні особи**, а також держава, **територіальні громади**, якщо інше не встановлено законом.

3. **Майно**, набуте подружжям за час **шлюбу**, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

4. Майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів **сім'ї**, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі.

Стаття 369. Здійснення права спільної сумісної власності

1. Співвласники **майна**, що є у **спільній сумісній власності**, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

2. Розпорядження майном, що є у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників.

У разі вчинення одним із співвласників **правочину** щодо розпорядження **спільним майном** вважається, що він вчинений за згодою всіх співвласників.

Згода співвласників на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном, який підлягає **нотаріальному посвідченню** та (або) державній реєстрації, має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена.

3. Співвласники мають право уповноважити одного з них на вчинення правочинів щодо розпорядження **спільним майном**.

4. Правочин щодо розпорядження спільним **майном**, вчинений одним із співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень.

Стаття 370. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності

1. Співвласники мають право на виділ у натурі частки із **майна**, що є у **спільній сумісній власності**.

2. У разі виділу частки із майна, що є у спільній сумісній власності, вважається, що частки кожного із співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними, законом або рішенням суду.

3. Виділ частки із **майна**, що є у **спільній сумісній власності**, здійснюється у порядку, встановленому **статтею 364 цього Кодексу**.

Стаття 371. Звернення стягнення на частку майна, що є у спільній сумісній власності

1. Кредитор співвласника **майна**, що є у **спільній сумісній власності**, у разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, може пред'явити позов про виділ частки із **спільного майна** в натурі для звернення стягнення на неї.

2. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності, для звернення стягнення на неї здійснюється у порядку, встановленому **статтею 366 цього Кодексу**.

Стаття 372. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності

1. **Майно**, що є у **спільній сумісній власності**, може бути поділене між співвласниками за домовленістю між ними.

2. У разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності, вважається, що частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом.

За рішенням суду частка співвласника може бути збільшена або зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

3. У разі поділу **майна** між співвласниками **право спільної сумісної власності** на нього припиняється.

4. Договір про поділ нерухомого майна, що є у спільній сумісній власності, укладається у письмовій формі і підлягає [нотаріальному посвідченню](#).

Глава 27 **ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ (ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ)**

Стаття 373. Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності

1. [Земля](#) є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

2. [Право власності на землю](#) гарантується [Конституцією України](#).

[Право власності на землю](#) (земельну ділянку) набувається і здійснюється відповідно до закону.

3. Право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (грунтовий) шар у межах цієї ділянки, на [водні об'єкти](#), [ліси](#), багаторічні насадження, які на ній знаходяться, а також на простір, що є над і під поверхнею ділянки, висотою та глибиною, які необхідні для зведення [житлових](#), виробничих та інших будівель і споруд.

4. Власник [земельної ділянки](#) має право використовувати її на свій розсуд відповідно до її цільового призначення.

5. Власник земельної ділянки може використовувати на свій розсуд все, що знаходиться над і під поверхнею цієї ділянки, якщо інше не встановлено законом та якщо це не порушує прав інших осіб.

Стаття 374. Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку)

1. Суб'єктами [права власності на землю \(земельну ділянку\)](#) є [фізичні особи](#), [юридичні особи](#), держава, [територіальні громади](#).

2. [Іноземці](#), [особи без громадянства](#) можуть набувати право власності на землю (земельні ділянки) відповідно до закону.

3. Іноземні юридичні особи, іноземні держави та міжнародні організації можуть бути суб'єктами [права власності на землю \(земельну ділянку\)](#) у випадках, встановлених законом.

4. [Права](#) та [обов'язки](#) суб'єктів права власності на землю (земельну ділянку) встановлюються законом.

Стаття 375. Право власника на забудову земельної ділянки

1. Власник земельної ділянки має право зводити на ній будівлі та споруди, створювати закриті [водойми](#), здійснювати перебудову, а також дозволяти [будівництво](#) на своїй ділянці іншим особам.

2. Власник земельної ділянки набуває [право власності](#) на зведені ним будівлі, споруди та інше [нерухоме майно](#).

3. Право власника на забудову здійснюється ним за умови додержання архітектурних, будівельних, санітарних, екологічних та інших норм і правил, а також за умови використання [земельної ділянки](#) за її цільовим призначенням.
4. Правові наслідки самочинної забудови, здійсненої власником на його земельній ділянці, встановлюються [статтею 376 цього Кодексу](#).

Стаття 376. Самочинне будівництво

1. [Житловий будинок](#), будівля, споруда, інше [нерухоме майно](#) вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на [земельній ділянці](#), що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати [будівельні роботи](#), чи належно затвердженого проекту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил.
2. Особа, яка здійснила або здійснює самочинне будівництво [нерухомого майна](#), не набуває [права власності](#) на нього.
3. Право власності на самочинно збудоване [нерухоме майно](#) може бути за рішенням суду визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на [земельній ділянці](#), що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване [нерухоме майно](#).
4. Якщо власник (користувач) земельної ділянки заперечує проти визнання права власності на [нерухоме майно](#) за особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво на його земельній ділянці, або якщо це порушує права інших осіб, майно підлягає знесенню особою, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, або за її рахунок.
5. На вимогу власника (користувача) земельної ділянки суд може визнати за ним [право власності](#) на [нерухоме майно](#), яке самочинно збудоване на ній, якщо це не порушує права інших осіб.
6. Особа, яка здійснила самочинне будівництво, має право на відшкодування витрат на будівництво, якщо право власності на [нерухоме майно](#) визнано за власником (користувачем) [земельної ділянки](#), на якій воно розміщене.
7. У разі істотного відхилення від проекту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, істотного порушення будівельних норм і правил суд за позовом відповідного органу державної влади або [органу місцевого самоврядування](#) може постановити рішення, яким зобов'язати особу, яка здійснила (здійснює) будівництво, провести відповідну перебудову.

Якщо проведення такої перебудови є неможливим або особа, яка здійснила (здійснює) будівництво, відмовляється від її проведення, таке [нерухоме майно](#) за рішенням суду підлягає знесенню за рахунок особи, яка здійснила (здійснює) будівництво. Особа, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, зобов'язана відшкодувати витрати, пов'язані з приведенням [земельної ділянки](#) до попереднього стану.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 22.12.2011 р. N 4220-VI)

Стаття 377. Право на земельну ділянку у разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю або споруду, що розміщені на ній

1. До особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, переходить **право власності, право користування** на **земельну ділянку**, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення в обсязі та на умовах, встановлених для попереднього землевласника (землекористувача).

2. Розмір та кадастровий номер земельної ділянки, право на яку переходить у зв'язку з переходом права власності на житловий будинок, будівлю або споруду, є істотними умовами договору, який передбачає набуття права власності на ці об'єкти (крім багатоквартирних будинків).

(У редакції Закону України
від 05.11.2009 р. N 1702-VI)

Стаття 378. Припинення права власності на земельну ділянку

1. **Право власності особи на земельну ділянку** може бути припинене за рішенням суду у випадках, встановлених законом.

Глава 28

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО

Стаття 379. Поняття житла

1. Житлом **фізичної особи** є **житловий будинок, квартира**, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них.

Стаття 380. Житловий будинок як об'єкт права власності

1. Житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання.

Стаття 381. Садиба як об'єкт права власності

1. Садибою є **земельна ділянка** разом з розташованими на ній **житловим будинком**, господарсько-побутовими будівлями, наземними і підземними комунікаціями, багаторічними насадженнями.

2. У разі відчуження житлового будинку вважається, що відчужується вся садиба, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 382. Квартира як об'єкт права власності

1. Квартирою є ізольоване помешкання в **житловому будинку**, призначене та придатне для постійного у ньому проживання.

2. Власникам квартири у дво- або багатоквартирному житловому будинку належать на **праві спільної сумісної власності** приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або всередині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, які призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, а також власників нежитлових приміщень, які розташовані у житловому будинку.

Стаття 383. Права власника житлового будинку, квартири

1. Власник [житлового будинку, квартири](#) має право використовувати помешкання для власного проживання, проживання членів своєї [сім'ї](#), інших осіб і не має права використовувати його для промислового виробництва.
2. Власник квартири може на свій розсуд здійснювати ремонт і зміни у квартирі, наданій йому для використання як єдиного цілого, - за умови, що ці зміни не призведуть до порушень прав власників інших квартир у багатоквартирному житловому будинку та не порушать санітарно-технічних вимог і правил експлуатації будинку.

Стаття 384. Права житлово-будівельного (житлового) кооперативу та їх членів на квартиру в будинку кооперативу

1. Будинок, споруджений або придбаний [житлово-будівельним \(житловим\) кооперативом](#), є його власністю.
2. Член житлово-будівельного (житлового) кооперативу має право володіння і користування, а за згодою кооперативу - і розпоряджання [квартирою](#), яку він займає в будинку кооперативу, якщо він не викупив її.
3. У разі викупу квартири член житлово-будівельного (житлового) кооперативу стає її власником.

Стаття 385. Об'єднання власників житлових будинків, квартир

1. Власники [квартир](#) для забезпечення експлуатації багатоквартирного [житлового будинку](#), користування квартирами та [спільним майном](#) житлового будинку можуть створювати [об'єднання власників квартир \(житла\)](#).

Таке об'єднання може бути створено також власниками житлових будинків.

2. Об'єднання власників квартир, житлових будинків є [юридичною особою](#), яка створюється та діє відповідно до [статуту](#) та [закону](#).

Глава 29 ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Стаття 386. Засади захисту права власності

1. Держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів [права власності](#).
2. Власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню.
3. Власник, права якого порушені, має право на [відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди](#).

Стаття 387. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння

1. Власник має право витребувати своє **майно** від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним.

Стаття 388. Право власника на витребування майна від добросовісного набувача

1. Якщо **майно** за відплатним **договором** придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно:

- 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;
- 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння;
- 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

2. **Майно** не може бути витребувано від добросовісного набувача, якщо воно було продане у порядку, встановленому для виконання судових рішень.

3. Якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках.

Стаття 389. Витребування грошей та цінних паперів

1. Гроші, а також **цінні папери** на пред'явника не можуть бути витребувані від добросовісного набувача.

Стаття 390. Розрахунки при витребуванні майна із чужого незаконного володіння

1. Власник **майна** має право вимагати від особи, яка знала або могла знати, що вона володіє майном незаконно (недобросовісного набувача), передання усіх доходів від майна, які вона одержала або могла одержати за весь час володіння ним.

2. Власник майна має право вимагати від добросовісного набувача передання усіх доходів від майна, які він одержав або міг одержати з моменту, коли дізнався чи міг дізнатися про незаконність володіння ним, або з моменту, коли йому було вручено повістку до суду у справі за позовом власника про витребування майна.

3. Добросовісний або недобросовісний набувач (володілець) має право вимагати від власника **майна** відшкодування необхідних витрат на утримання, збереження майна, здійснених ним з часу, з якого власникові належить право на повернення майна або передання доходів.

4. Добросовісний набувач (володілець) має право залишити собі здійснені ним поліпшення майна, якщо вони можуть бути відокремлені від майна без завдання йому шкоди. Якщо поліпшення не можуть бути відокремлені від майна, добросовісний набувач (володілець) має право на відшкодування здійснених витрат у сумі, на яку збільшилася його вартість.

Стаття 391. Захист **права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння**

1. Власник **майна** має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном.

Стаття 392. Визнання права власності

1. Власник **майна** може пред'явити позов про визнання його **права власності**, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

Стаття 393. Визнання незаконним правового акта, що порушує **право власності**

1. Правовий акт органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або **органу місцевого самоврядування**, який не відповідає законowi і порушує права власника, за позовом власника **майна** визнається судом незаконним та скасовується.

2. Власник майна, права якого порушені внаслідок видання правового акта органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, має право вимагати відновлення того становища, яке існувало до видання цього акта. У разі неможливості відновлення попереднього становища власник має право на **відшкодування майнової та моральної шкоди**.

Стаття 394. Відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку із зниженням їх цінності

1. Власник **земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель** має право на компенсацію у зв'язку із зниженням цінності цих об'єктів у результаті діяльності, що призвела до зниження рівня екологічної, шумової захищеності території, погіршення природних властивостей **землі**.

РОЗДІЛ II РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО

Глава 30 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО

Стаття 395. Види речових прав на чуже майно

1. Речовими правами на чуже **майно** є:

- 1) право володіння;
- 2) право користування (**сервітут**);
- 3) право користування **земельною ділянкою** для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);
- 4) право забудови земельної ділянки (**суперфіцій**).

2. Законом можуть бути встановлені інші речові права на чуже майно.

Стаття 396. Захист речових прав на чуже майно

1. Особа, яка має речове право на чуже **майно**, має право на захист цього права, у тому числі і від власника майна, відповідно до положень **глави 29** цього Кодексу.

Глава 31 **ПРАВО ВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ**

Стаття 397. Суб'єкти права володіння чужим майном

1. Володільцем чужого **майна** є особа, яка фактично тримає його у себе.
2. Право володіння чужим майном може належати одночасно двом або більше особам.
3. Фактичне володіння майном вважається правомірним, якщо інше не впливає із закону або не встановлено рішенням суду.

Стаття 398. Виникнення права володіння

1. Право володіння виникає на підставі **договору** з власником або особою, якій **майно** було передане власником, а також на інших підставах, встановлених законом.

Стаття 399. Припинення права володіння

1. Право володіння припиняється у разі:
  - 1) відмови володільця від володіння **майном**;
  - 2) витребування майна від володільця власником майна або іншою особою;
  - 3) знищення майна.
2. Право володіння припиняється також в інших випадках, встановлених законом.

Стаття 400. Обов'язок недобросовісного володільця негайно повернути майно особі, яка має на нього право власності чи інше право або яка є добросовісним володільцем

1. **Недобросовісний володілець** зобов'язаний негайно повернути **майно** особі, яка має на нього **право власності** або інше право відповідно до **договору** або закону, або яка є добросовісним володільцем цього майна. У разі невиконання недобросовісним володільцем цього обов'язку заінтересована особа має право пред'явити позов про витребування цього майна.

Глава 32 **ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ**

Стаття 401. Поняття користування чужим майном

1. Право користування чужим **майном** (сервітут) може бути встановлене щодо **земельної ділянки**, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого **нерухомого майна** для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом.
2. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій, конкретно визначеній особі (особистий сервітут).

Стаття 402. Встановлення сервіту

1. Сервітут може бути встановлений **договором**, законом, **заповітом** або рішенням суду.
2. **Земельний сервітут** може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (володільцем) **земельної ділянки**.

Земельний сервітут підлягає державній реєстрації в порядку, встановленому для **державної реєстрації прав на нерухоме майно**.

3. У разі недосягнення домовленості про встановлення сервіту та про його умови спір вирішується судом за позовом особи, яка вимагає встановлення сервіту.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 04.07.2013 р. N 402-VII)

Стаття 403. Зміст сервіту

1. **Сервітут** визначає обсяг прав щодо користування особою чужим **майном**.
2. Сервітут може бути встановлений на певний **строк** або без визначення строку.
3. Особа, яка користується сервітутом, зобов'язана вносити плату за користування **майном**, якщо інше не встановлено **договором**, законом, **заповітом** або рішенням суду.
4. Сервітут не підлягає відчуженню.
5. **Сервітут** не позбавляє власника **майна**, щодо якого він встановлений, права володіння, користування та розпоряджання цим майном.
6. Сервітут зберігає чинність у разі переходу до інших осіб **права власності** на **майно**, щодо якого він встановлений.
7. **Збитки**, завдані власникові (володільцеві) **земельної ділянки** або іншого **нерухомого майна**, особою, яка користується **сервітутом**, підлягають **відшкодуванню** на загальних підставах.

Стаття 404. Право користування чужою земельною ділянкою або іншим нерухомим майном

1. Право користування чужою **земельною ділянкою** або іншим **нерухомим майном** полягає у можливості проходу, проїзду через чужу земельну ділянку, прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку і трубопроводів, забезпечення водопостачання, **меліорації** тощо.
2. Особа має право вимагати від власника (володільця) сусідньої земельної ділянки, а в разі необхідності - від власника (володільця) іншої земельної ділянки надання **земельного сервіту**.
3. Право користування чужим **майном** може бути встановлено щодо іншого **нерухомого майна** (будівлі, споруди тощо).

Стаття 405. Право членів сім'ї власника житла на користування цим житлом

1. Члени сім'ї власника житла, які проживають разом з ним, мають право на користування цим житлом відповідно до закону.

Житлове приміщення, яке вони мають право займати, визначається його власником.

2. Член сім'ї власника житла втрачає право на користування цим житлом у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин понад один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом.

Стаття 406. Припинення сервітуту

1. Сервітут припиняється у разі:

1) поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлений сервітут, і власника майна, обтяженого сервітutom;

2) відмови від нього особи, в інтересах якої встановлений сервітут;

3) спливу строку, на який було встановлено сервітут;

4) припинення обставини, яка була підставою для встановлення сервітуту;

5) невикористання сервітуту протягом трьох років підряд;

6) смерті особи, на користь якої було встановлено особистий сервітут.

2. Сервітут може бути припинений за рішенням суду на вимогу власника майна за наявності обставин, які мають істотне значення.

3. Власник земельної ділянки має право вимагати припинення сервітуту, якщо він перешкоджає використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням.

4. Сервітут може бути припинений в інших випадках, встановлених законом.

Глава 33

ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖОЮ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПОТРЕБ

Стаття 407. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб

1. Право користування чужою земельною ділянкою встановлюється договором між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (далі - землекористувач).

2. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) може відчужуватися і передаватися у порядку спадкування, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті.

3. Право користування земельною ділянкою державної або комунальної власності для сільськогосподарських потреб не може бути відчужено її землекористувачем іншим особам, внесено до статутного фонду, передано у заставу.

Стаття 408. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб

1. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб встановлюється договором і для земельних ділянок державної або комунальної власності не може перевищувати 50 років.
2. Якщо договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб укладено на невизначений строк, кожна із сторін може відмовитися від договору, попередньо попередивши про це другу сторону не менш як за один рік.

Стаття 409. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб

1. Власник земельної ділянки має право вимагати від землекористувача використання її за призначенням, встановленим у договорі.
2. Власник земельної ділянки має право на одержання плати за користування нею. Розмір плати, її форма, умови, порядок та строки її виплати встановлюються договором.
3. Власник земельної ділянки зобов'язаний не перешкоджати землекористувачеві у здійсненні його прав.

Стаття 410. Права та обов'язки землекористувача

1. Землекористувач має право користуватися земельною ділянкою в повному обсязі, відповідно до договору.
2. Землекористувач зобов'язаний вносити плату за користування земельною ділянкою, а також інші платежі, встановлені законом.
3. Землекористувач зобов'язаний ефективно використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення, підвищувати її родючість, застосовувати природоохоронні технології виробництва, утримуватися від дій, які можуть призвести до погіршення екологічної ситуації.

Стаття 411. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою

1. Землекористувач має право на відчуження права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, якщо інше не встановлено законом.
2. У разі продажу права користування земельною ділянкою власник цієї земельної ділянки має переважне перед іншими особами право на його придбання, за ціною, що оголошена для продажу, та на інших рівних умовах.

3. Землекористувач зобов'язаний письмово повідомити власника земельної ділянки про продаж права користування нею. Якщо протягом одного місяця власник не надішле письмової згоди на купівлю, [право користування земельною ділянкою](#) може бути продане іншій особі.

4. У разі порушення права переважної купівлі настають наслідки, передбачені [статтею 362 цього Кодексу](#).

5. У разі продажу землекористувачем права користування [земельною ділянкою](#) для сільськогосподарських потреб іншій особі власник земельної ділянки має право на одержання відсотків від ціни продажу (вартості права), встановлених [договором](#).

Стаття 412. Припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб

1. Право користування [земельною ділянкою](#) для сільськогосподарських потреб припиняється у разі:

- 1) поєднання в одній особі власника земельної ділянки та землекористувача;
- 2) спливу [строку](#), на який було надано право користування;
- 3) [викупу земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю](#).

2. Право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб може бути припинене за рішенням суду в інших випадках, встановлених законом.

Глава 34 ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖОЮ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ ДЛЯ ЗАБУДОВИ

Стаття 413. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови

1. Власник [земельної ділянки](#) має право надати її в користування іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель (суперфіцій). Таке право виникає на підставі [договору](#) або [заповіту](#).

2. Право користування земельною ділянкою, наданою для забудови, може відчужуватися або передаватися землекористувачем у порядку [спадкування](#), крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті.

3. Право користування земельною ділянкою [державної](#) або [комунальної власності](#) для забудови не може бути відчужено її землекористувачем іншим особам (крім випадків переходу права власності на будівлі та споруди, що розміщені на такій земельній ділянці), внесено до статутного фонду, передано у [заставу](#).

4. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови може бути встановлено на визначений або на невизначений строк, крім випадків, передбачених частиною п'ятою цієї статті.

5. Строк користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності для забудови не може перевищувати 50 років.

Стаття 414. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови

1. Власник **земельної ділянки**, наданої для забудови, має право на одержання плати за користування нею.

Якщо на земельній ділянці збудовані промислові об'єкти, договором може бути передбачено право власника земельної ділянки на одержання частки від доходу землекористувача.

2. Власник земельної ділянки має право володіти, користуватися нею в обсязі, встановленому **договором** із землекористувачем.

Перехід **права власності** на земельну ділянку до іншої особи не впливає на обсяг права власника будівлі (споруди) щодо користування земельною ділянкою.

Стаття 415. Права та обов'язки землекористувача

1. Землекористувач має право користуватися **земельною ділянкою** в обсязі, встановленому **договором**.

2. Землекористувач має **право власності** на будівлі (споруди), споруджені на земельній ділянці, переданій йому для забудови.

3. Особа, до якої перейшло право власності на будівлі (споруди), набуває **право користування земельною ділянкою** на тих же умовах і в тому ж обсязі, що й попередній власник будівлі (споруди).

4. Землекористувач зобов'язаний вносити плату за користування земельною ділянкою, наданою йому для забудови, а також інші платежі, встановлені законом.

5. Землекористувач зобов'язаний використовувати **земельну ділянку** відповідно до її цільового призначення.

Стаття 416. Припинення права користування земельною ділянкою для забудови

1. Право користування **земельною ділянкою** для забудови припиняється у разі:

1) поєднання в одній особі власника земельної ділянки та землекористувача;

2) спливу **строку** права користування;

3) відмови землекористувача від права користування;

4) невикористання земельної ділянки для забудови протягом трьох років підряд.

2. Право користування земельною ділянкою для забудови може бути припинене за рішенням суду в інших випадках, встановлених законом.

Стаття 417. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою

1. У разі **припинення права користування земельною ділянкою**, на якій була споруджена будівля (споруда), власник земельної ділянки та власник цієї будівлі (споруди) визначають правові наслідки такого припинення.

У разі недосягнення домовленості між ними власник земельної ділянки має право вимагати від власника будівлі (споруди) її знесення та приведення земельної ділянки до стану, в якому вона була до надання її у користування.

2. Якщо знесення будівлі (споруди), що розміщена на **земельній ділянці**, заборонено законом (**житлові будинки, пам'ятки культурної спадщини** тощо) або є недоцільним у зв'язку з явним перевищенням вартості будівлі (споруди) порівняно з вартістю земельної ділянки, суд може з урахуванням підстав припинення права користування земельною ділянкою постановити рішення про викуп власником будівлі (споруди) земельної ділянки, на якій вона розміщена, або про викуп власником земельної ділянки будівлі (споруди), або визначити умови користування земельною ділянкою власником будівлі (споруди) на новий **строк**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

КНИГА ЧЕТВЕРТА ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Глава 35

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 418. Поняття права інтелектуальної власності

1. Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, **творчої діяльності** або на інший **об'єкт права інтелектуальної власності**, визначений цим Кодексом та іншим законом.
2. Право інтелектуальної власності становлять **особисті немайнові права інтелектуальної власності** та (або) **майнові права інтелектуальної власності**, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом.
3. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 419. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності

1. **Право інтелектуальної власності** та **право власності на річ** не залежать одне від одного.
2. Перехід права на **об'єкт права інтелектуальної власності** не означає переходу права власності на річ.
3. Перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності.

Стаття 420. Об'єкти права інтелектуальної власності

1. До об'єктів **права інтелектуальної власності**, зокрема, належать:

літературні та художні твори;

комп'ютерні програми;

компіляції даних (бази даних);

виконання;

фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;

наукові відкриття;

винаходи, корисні моделі, промислові зразки;

компонування (топографії) інтегральних мікросхем;

раціоналізаторські пропозиції;

сорти рослин, породи тварин;

комерційні (фірмові) найменування, **торговельні марки** (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;

комерційні таємниці.

Стаття 421. Суб'єкти права інтелектуальної власності

1. Суб'єктами **права інтелектуальної власності** є: творець (творці) **об'єкта права інтелектуальної власності** (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать **особисті немайнові** та (або) **майнові права інтелектуальної власності** відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи **договору**.

Стаття 422. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності

1. **Право інтелектуальної власності** виникає (набувається) з підстав, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи **договором**.

Стаття 423. Особисті немайнові права інтелектуальної власності

1. Особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) **об'єкта права інтелектуальної власності**;

2) право перешкоджати будь-якому посяганням на **право інтелектуальної власності**, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві **об'єкта права інтелектуальної власності**. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам.
3. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності.
4. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

Стаття 424. Майнові права інтелектуальної власності

1. Майновими правами інтелектуальної власності є:
  - 1) право на використання **об'єкта права інтелектуальної власності**;
  - 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
  - 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
  - 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.
2. Законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав.
3. Майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу **юридичної особи**, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах.

Стаття 425. Строк чинності прав інтелектуальної власності

1. **Особисті немайнові права інтелектуальної власності** є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом.
2. **Майнові права інтелектуальної власності** є чинними протягом **строків**, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи **договором**.
3. Майнові права інтелектуальної власності можуть бути припинені достроково у випадках, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором.

Стаття 426. Використання об'єкта права інтелектуальної власності

1. Способи використання **об'єкта права інтелектуальної власності** визначаються цим Кодексом та іншим законом.
2. Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовувати цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб.
3. Використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права

інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом.

4. Умови надання **дозволу (видачі ліцензії)** на використання об'єкта права інтелектуальної власності можуть бути визначені **ліцензійним договором**, який укладається з дотриманням вимог цього Кодексу та іншого закону.

Стаття 427. Передання майнових прав інтелектуальної власності

1. **Майнові права інтелектуальної власності** можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі.

2. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені **договором**, який укладається відповідно до цього Кодексу та іншого закону.

Стаття 428. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам

1. **Право інтелектуальної власності**, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватися за **договором** між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно.

Стаття 429. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору

1. **Особисті немайнові права інтелектуальної власності** на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням **трудового договору**, належать **працівникові**, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати **юридичній** або **фізичній особі**, де або у якої працює працівник.

2. **Майнові права інтелектуальної власності** на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

3. Особливості здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом.

Стаття 430. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням

1. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта.

У випадках, передбачених законом, окремі **особисті немайнові права інтелектуальної власності** на такий об'єкт можуть належати замовникові.

2. **Майнові права інтелектуальної власності** на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено **договором**.

Стаття 431. Наслідки порушення права інтелектуальної власності

1. Порухення [права інтелектуальної власності](#), в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи [договором](#).

Стаття 432. Захист права інтелектуальної власності судом

1. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого [права інтелектуальної власності](#) відповідно до [статті 16 цього Кодексу](#).

2. Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про:

1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних [доказів](#);

2) зупинення [пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту](#) яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;

3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість [відшкодування збитків](#) за неправомірне використання [об'єкта права інтелектуальної власності](#). Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в [засобах масової інформації](#) відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 31.05.2007 р. N 1111-V)

Глава 36

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЛІТЕРАТУРНИЙ, ХУДОЖНІЙ ТА ІНШИЙ ТВІР ([АВТОРСЬКЕ ПРАВО](#))

Стаття 433. Об'єкти авторського права

1. Об'єктами авторського права є твори, а саме:

1) [літературні та художні твори](#), зокрема:

романи, поеми, статті та інші письмові твори;

лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори;

музичні твори (з текстом або без тексту);

аудіовізуальні твори;

твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;

фотографічні твори;

твори ужиткового мистецтва;

ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;

переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів;

збірники творів, якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

2) комп'ютерні програми;

3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добром або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;

4) інші твори.

2. Твори є об'єктами авторського права без виконання будь-яких формальностей щодо них та незалежно від їх завершеності, призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження.

3. Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі.

4. Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

5. Компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу охороняються як такі. Ця охорона не поширюється на дані або матеріал як такі та не зачіпає авторське право на дані або матеріал, що є складовими компіляції.

Стаття 434. Твори, які не є об'єктами авторського права

1. Не є об'єктами авторського права:

1) акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови, рішення тощо), а також їх офіційні переклади;

2) державні символи України, грошові знаки, емблеми тощо, затверджені органами державної влади;

3) повідомлення про новини дня або інші факти, що мають характер звичайної прес-інформації;

4) інші твори, встановлені законом.

Стаття 435. Суб'єкти авторського права

1. Первинним суб'єктом авторського права є **автор** твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається **фізична особа**, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або **примірнику твору** (презумпція авторства).
2. Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та **юридичні особи**, які набули прав на твори відповідно до **договору** або закону.

Стаття 436. Співавторство

1. **Авторське право** на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору.
2. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.
3. Відносини між співавторами можуть бути визначені **договором**. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

Стаття 437. Виникнення авторського права

1. **Авторське право** виникає з моменту створення твору.
2. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати **спеціальний знак**, встановлений законом.

Стаття 438. Особисті немайнові права автора

1. Автору твору належать особисті немайнові права, встановлені **статтею 423 цього Кодексу**, а також право:
  - 1) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з **використанням твору**, якщо це практично можливо;
  - 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
  - 3) обирати **псевдонім** у зв'язку з використанням твору;
  - 4) на недоторканність твору.

Стаття 439. Забезпечення недоторканності твору

1. **Автор** має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводженню твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо.
2. У разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами.

Стаття 440. Майнові права інтелектуальної власності на твір

1. Майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

- 1) право на **використання твору**;
- 2) **виключне право** дозволяти використання твору;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші **майнові права інтелектуальної власності**, встановлені законом.

2. Майнові права на твір належать його **авторові**, якщо інше не встановлено **договором** чи законом.

Стаття 441. Використання твору

1. Використанням твору є його:

- 1) **опублікування (випуск у світ)**;
- 2) **відтворення** будь-яким способом та у будь-якій формі;
- 3) переклад;
- 4) переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни;
- 5) включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо;
- 6) **публічне виконання**;
- 7) продаж, передання в **найм (оренду)** тощо;
- 8) **імпорт** його примірників, **примірників** його перекладів, переробок тощо.

2. Використанням твору є також інші дії, встановлені законом.

Стаття 442. Опублікування твору (випуск твору у світ)

1. Твір вважається опублікованим (випущеним у світ), якщо він будь-яким способом повідомлений невизначеному колу осіб, у тому числі виданий, **публічно виконаний, публічно показаний**, переданий по радіо чи телебаченню, відображений у загальнодоступних електронних системах інформації.

2. Твір не може бути опублікований, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого і сімейного життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральності населення.

3. Ніхто не має права опублікувати твір без згоди **автора**, крім випадків, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

4. У разі смерті автора його правонаступники мають право на опублікування твору, якщо це не суперечить волі автора.

Стаття 443. Використання твору за згодою автора

1. Використання твору здійснюється лише за згодою автора, крім випадків правомірного використання твору без такої згоди, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Стаття 444. Випадки правомірного використання твору без згоди автора

1. Твір може бути вільно, без згоди автора та інших осіб, та безоплатно використаний будь-якою особою:

1) як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання, за умови дотримання звичаїв, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою;

2) для відтворення у судовому та адміністративному провадженні в обсязі, виправданому цією метою;

3) в інших випадках, передбачених законом.

2. Особа, яка використовує твір, зобов'язана зазначити ім'я автора твору та джерело запозичення.

Стаття 445. Право автора на плату за використання його твору

1. Автор має право на плату за використання його твору, якщо інше не встановлено цим Кодексом та іншим законом.

Стаття 446. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір

1. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 447. Правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір

1. Після закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір він може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Стаття 448. Право автора на частку від суми продажу оригіналу твору

1. Автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору.

2. Право, встановлене частиною першою цієї статті, переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, установленого статтею 446 цього Кодексу.

Глава 37
**ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИКОНАННЯ,
ФОНОГРАМУ, ВІДЕОГРАМУ ТА ПРОГРАМУ (ПЕРЕДАЧУ) ОРГАНІЗАЦІЇ
МОВЛЕННЯ (СУМІЖНІ ПРАВА)**

Стаття 449. Об'єкти суміжних прав

1. Об'єктами суміжних прав без виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів та незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження є:

- а) виконання;
- б) фонограми;
- в) відеограми;
- г) програми (передачі) організацій мовлення.

Стаття 450. Суб'єкти суміжних прав

1. Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. За відсутності доказів іншого виконавцем, виробником фонограми, відеограми, програми (передачі) організації мовлення вважається особа, ім'я (найменування) якої зазначено відповідно у фонограмі, відеограмі, їх примірниках чи на упаковці, а також під час передачі організації мовлення.

2. Суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону.

Стаття 451. Виникнення суміжних прав

1. Право інтелектуальної власності на виконання виникає з моменту першого його здійснення.

2. Право інтелектуальної власності на фонограму чи відеограму виникає з моменту її вироблення.

3. Право інтелектуальної власності на передачу (програму) організації мовлення виникає з моменту її першого здійснення.

4. Особа, яка має суміжне право, для сповіщення про свої права може використовувати спеціальний знак, встановлений законом.

Стаття 452. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав

1. Майновими правами інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав є:

- 1) право на використання об'єкта суміжних прав;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта суміжних прав;

3) право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав належать відповідно **виконавцеві, виробнику фонограми, виробнику відеограми** чи **організації мовлення**, якщо інше не встановлено **договором** чи законом.

Стаття 453. Використання виконання

1. Використанням виконання є:

1) доведення виконання до відома публіки під час його здійснення;

2) записування (фіксування) виконання під час його здійснення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та передачі виконання за допомогою технічних засобів;

3) пряме чи опосередковане відтворення запису виконання будь-яким способом та у будь-якій формі;

4) продаж та інше відчуження оригіналу чи примірника запису виконання;

5) оренда оригіналу чи **примірника** запису виконання;

6) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до записаного виконання з місця та в час, обраних нею.

2. Використанням виконання є також інші дії, встановлені законом.

Стаття 454. Використання фонограми, відеограми

1. Використанням **фонограми, відеограми** є:

1) пряме або опосередковане **відтворення** будь-яким способом та у будь-якій формі відеограми, фонограми;

2) продаж та інше відчуження оригіналу чи **примірника фонограми, відеограми**;

3) оренда оригіналу чи примірника фонограми, відеограми;

4) забезпечення засобами зв'язку можливості доступу будь-якої особи до фонограми, відеограми з місця та в час, обраних нею.

2. Використанням фонограми, відеограми є також інші дії, встановлені законом.

Стаття 455. Використання передачі (програми) організації мовлення

1. Використанням передачі (програми) **організації мовлення** є:

1) здійснення (трансляція, ретрансляція) передачі (програми) організації мовлення;

2) записування (фіксування) передачі (програми) організації мовлення, якщо таке записування дає можливість сприйняття, відтворення та здійснення її за допомогою технічних засобів;

3) **відтворення запису** передачі (програми) організації мовлення;

4) представлення передачі (програми) організації мовлення публіці у місці, де встановлено вхідну плату.

2. Використанням передачі (програми) організації мовлення є також інші дії, встановлені законом.

Стаття 456. Строки чинності суміжних майнових прав

1. **Строк** чинності **майнових прав інтелектуальної власності** на виконання спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком здійснення першого запису виконання, а за відсутності такого **запису** - з 1 січня року, наступного за роком здійснення виконання.

2. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на **фонограму, відеограму** спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її **опублікування**, а за відсутності такого опублікування протягом п'ятдесяти років від дати її вироблення - з 1 січня року, наступного за роком вироблення фонограми, відеограми.

3. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на передачу (програму) **організації мовлення** спливає через п'ятдесят років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком її першого здійснення.

4. Законом в окремих випадках можуть встановлюватися інші **строки** чинності суміжних прав.

Глава 38

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НАУКОВЕ ВІДКРИТТЯ

Стаття 457. Поняття наукового відкриття

1. Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Стаття 458. Право на наукове відкриття

1. Автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє **ім'я** або спеціальну назву.

2. Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

Глава 39

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ МОДЕЛЬ, ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК

Стаття 459. Придатність винаходу для набуття права інтелектуальної власності на нього

1. **Винахід** вважається придатним для набуття **права інтелектуальної власності** на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання.
2. Об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.
3. Законом можуть бути встановлені продукти та процеси, які не є придатними для набуття права інтелектуальної власності на них відповідно до цієї статті.

Стаття 460. Придатність корисної моделі для набуття права інтелектуальної власності на неї

1. **Корисна модель** вважається придатною для набуття **права інтелектуальної власності** на неї, якщо вона, відповідно до закону, є новою і придатною для промислового використання.
2. Об'єктом корисної моделі може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.
3. Законом можуть бути встановлені продукти та процеси, які не є придатними для набуття права інтелектуальної власності на них відповідно до цієї статті.

Стаття 461. Придатність промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на нього

1. **Промисловий зразок** вважається придатним для набуття **права інтелектуальної власності** на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим.
2. Об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу.

Стаття 462. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Набуття **права інтелектуальної власності** на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом.
2. Обсяг правової охорони визначається формулою **винаходу**, **корисної моделі**, сукупністю суттєвих ознак **промислового зразка**.
3. Умови та порядок видачі патенту встановлюються законом.

Стаття 463. Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Суб'єктами **права інтелектуальної власності** на винахід, корисну модель та промисловий зразок є:
  - 1) **винахідник**, автор промислового зразка;

2) інші особи, які набули прав на [винахід](#), [корисну модель](#) та [промисловий зразок](#) за [договором](#) чи законом.

Стаття 464. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Майновими правами інтелектуальної власності на [винахід](#), [корисну модель](#), [промисловий зразок](#) є:

- 1) право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка;
- 2) виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка (видавати [ліцензії](#));
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належать володільцю відповідного патенту, якщо інше не встановлено [договором](#) чи законом.

Стаття 465. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. [Майнові права інтелектуальної власності на винахід](#), [корисну модель](#), [промисловий зразок](#) є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

2. Законом можуть бути встановлені умови тимчасової чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід до набрання ними чинності відповідно до частини першої цієї статті.

3. [Строк](#) чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід спливає через двадцять років, що відліковуються від дати подання заявки на винахід в установленому законом порядку. Цей строк може бути продовжений в установленому законом порядку щодо [винаходу](#), використання якого потребує спеціальних випробувань та офіційного дозволу.

4. Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель спливає через десять років від дати подання заявки на корисну модель в установленому законом порядку.

5. [Строк](#) чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на [промисловий зразок](#) спливає через п'ятнадцять років від дати подання заявки на промисловий зразок в установленому законом порядку.

Стаття 466. Дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Чинність майнових прав інтелектуальної власності на [винахід](#), [корисну модель](#), [промисловий зразок](#) може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони

належать, якщо це не суперечить умовам [договору](#), а також в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 467. Правові наслідки припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. У разі припинення чинності виключних [майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок](#) ці об'єкти можуть вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

2. Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок завдано [збитків](#) особі, якій було надано дозвіл на використання цих об'єктів, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено [договором](#) чи законом.

Стаття 468. Відновлення чинності достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Чинність достроково припинених виключних [майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок](#) може бути відновлено у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення.

Стаття 469. Визнання прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок недійсними

1. Права інтелектуальної власності на [винахід, корисну модель, промисловий зразок](#) визнаються недійсними з підстав та в порядку, встановлених законом.

Стаття 470. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок

1. Будь-яка особа, яка до дати подання заявки на [винахід, корисну модель, промисловий зразок](#) або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала винахід, корисну модель, промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача).

2. Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із [підприємством](#) чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано винахід, корисну модель, промисловий зразок або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Глава 40

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМПОНУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ МІКРОСХЕМИ

Стаття 471. Придатність компонування інтегральної мікросхеми для набуття права інтелектуальної власності на нього

1. **Компонування інтегральної мікросхеми** вважається придатним для набуття **права інтелектуальної власності** на нього, якщо воно є оригінальним.

Стаття 472. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. Набуття права інтелектуальної власності на **компонування інтегральної мікросхеми** засвідчується **свідоцтвом**.

2. Обсяг правової охорони компонування інтегральної мікросхеми визначається зображенням цього компонування на матеріальному носіїві.

3. **Умови та порядок видачі свідоцтва** встановлюються законом.

Стаття 473. Суб'єкти права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на **компонування інтегральної мікросхеми** є:

1) **автор компонування інтегральної мікросхеми**;

2) інші особи, які набули прав на компонування **інтегральної мікросхеми** за **договором** чи законом.

Стаття 474. Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. Майновими правами інтелектуальної власності на **компонування інтегральної мікросхеми** є:

1) право на використання компонування інтегральної мікросхеми;

2) виключне право дозволяти використання компонування **інтегральної мікросхеми**;

3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню компонування інтегральної мікросхеми, в тому числі забороняти таке використання;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на **компонування інтегральної мікросхеми** належать володільцю відповідного свідоцтва, якщо інше не встановлено законом чи **договором**.

Стаття 475. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. **Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми** є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

2. **Строк** чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми спливає через десять років, що відліковуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку.

Стаття 476. Дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. Чинність майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 477. Правові наслідки спливу строку чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. У разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми воно може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

2. Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми завдано збитків особі, якій було надано дозвіл на його використання, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Стаття 478. Відновлення чинності достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми

1. Чинність достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми може бути відновлено у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення.

Стаття 479. Визнання прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми недійсними

1. Права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми визнаються недійсними з підстав та в порядку, встановлених законом.

Стаття 480. Право попереднього користувача на компонування інтегральної мікросхеми

1. Будь-яка особа, яка до дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала компонування інтегральної мікросхеми в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача).

2. Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано компонування інтегральної мікросхеми або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Глава 41

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ

Стаття 481. Поняття та об'єкти раціоналізаторської пропозиції

1. Раціоналізаторською пропозицією є визнана **юридичною особою** пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.
2. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Стаття 482. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції

1. Обсяг правової охорони **раціоналізаторської пропозиції** визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Стаття 483. Суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на **раціоналізаторську пропозицію** є її автор та **юридична особа**, якій ця пропозиція подана.

Стаття 484. Права суб'єктів права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію

1. Автор **раціоналізаторської пропозиції** має право на добросовісне заохочення від **юридичної особи**, якій ця пропозиція подана.
2. **Юридична особа**, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Глава 42

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТ РОСЛИН, ПОРОДУ ТВАРИН

Стаття 485. Види прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин

1. **Право інтелектуальної власності** на **сорт рослин**, породи тварин становлять:
  - 1) **особисті немайнові права інтелектуальної власності** на сорт рослин, породи тварин, засвідчені державною реєстрацією;
  - 2) **майнові права інтелектуальної власності** на сорт рослин, породи тварин, засвідчені **патентом**;
  - 3) майнове право інтелектуальної власності на **поширення сорту рослин**, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Стаття 486. Суб'єкти права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин є:
  - 1) **автор сорту рослин**, породи тварин;

2) інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на **сорт рослин**, породи тварин за **договором** чи законом.

Стаття 487. Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом

1. Майновими правами інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідченими **патентом**, є:

- 1) право на використання **сорту рослин**, породи тварин, придатних для **поширення** в Україні;
- 2) виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин належать володільцю патенту, якщо інше не встановлено **договором** чи законом.

Стаття 488. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин

1. **Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин**, породи тварин, засвідчені **патентом**, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону.

2. Законом можуть бути встановлені умови тимчасової чинності майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин до набрання ними чинності відповідно до частини першої цієї статті.

3. **Строк** чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин спливає через тридцять років, а щодо дерев та винограду - через тридцять п'ять років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

4. Чинність виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин може бути припинено достроково або поновлено у випадках та у порядку, встановлених законом.

5. Право на **поширення сорту рослин**, породи тварин є чинним з дати, наступної за датою його державної реєстрації, та діє безстроково за умови підтримання чинності цього права відповідно до закону.

6. Чинність виключних **майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин** може бути припинено достроково або поновлено у випадках та у порядку, встановлених законом.

Глава 43

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ

Стаття 489. Правова охорона комерційного найменування

1. Правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.
2. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною [торговельної марки](#).
3. Відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом.
4. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та [послуг](#), які ними надаються.

Стаття 490. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування

1. Майновими правами інтелектуальної власності на комерційне найменування є:
  - 1) право на використання комерційного найменування;
  - 2) право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, в тому числі забороняти таке використання;
  - 3) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.
2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом з [цілісним майновим комплексом](#) особи, якій ці права належать, або його відповідною частиною.

Стаття 491. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування

1. Чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі [ліквідації юридичної особи](#) та з інших підстав, встановлених законом.

Глава 44

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Стаття 492. Торговельна марка

1. Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів ([послуг](#)), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Стаття 493. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на [торговельну марку](#) є [фізичні](#) та [юридичні особи](#).
2. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам.

Стаття 494. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку

1. Набуття права інтелектуальної власності на [торговельну марку](#) засвідчується свідоцтвом. [Умови та порядок видачі свідоцтва](#) встановлюються законом.
2. Обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і [послуг](#), якщо інше не встановлено законом.
3. Набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має [міжнародну реєстрацію](#) або визнана в установленому законом порядку добре відомою, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Стаття 495. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку

1. Майновими правами інтелектуальної власності на [торговельну марку](#) є:
  - 1) право на використання торговельної марки;
  - 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;
  - 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
  - 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.
2. Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено [договором](#).

Стаття 496. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку

1. [Майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку](#) є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку в установленому законом порядку, якщо інше не встановлено законом. Зазначений [строк](#) може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, встановленому законом.

Стаття 497. Дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку

1. Чинність [майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку](#) припиняється в установленому законом порядку достроково у зв'язку з перетворенням торговельної марки у загальноживане позначення певного виду товарів чи [послуг](#).

2. Чинність майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам [договору](#), а також в інших випадках, передбачених законом.

3. Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на [торговельну марку](#) завдано [збитків](#) особі, якій було надано дозвіл на її використання, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено [договором](#) чи законом.

Стаття 498. Відновлення чинності достроково припинених виключних майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку

1. Чинність достроково припинених виключних [майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку](#) може бути відновлено у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення.

Стаття 499. Визнання прав інтелектуальної власності на торговельну марку недійсними

1. Права інтелектуальної власності на [торговельну марку](#) визнаються недійсними з підстав та в порядку, встановлених законом.

Стаття 500. Право попереднього користувача на торговельну марку

1. Будь-яка особа, яка до дати подання заявки на [торговельну марку](#) або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала торговельну марку в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача).

2. Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із [підприємством](#) чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано торговельну марку або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Глава 45 ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ГЕОГРАФІЧНЕ ЗАЗНАЧЕННЯ

Стаття 501. Набуття права інтелектуальної власності на географічне зазначення

1. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права, якщо інше не встановлено законом.

2. Обсяг правової охорони [географічного зазначення](#) визначається характеристиками товару ([послуги](#)) і межами географічного місця його (її) походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Стаття 502. Суб'єкти права інтелектуальної власності на географічне зазначення

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на **географічне зазначення** є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені законом.

Стаття 503. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення

1. **Правами інтелектуальної власності** на географічне зазначення є:

- 1) право на визнання позначення товару (послуги) **географічним зазначенням**;
- 2) право на використання географічного зазначення;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

2. Права інтелектуальної власності на географічне зазначення, що належать окремим суб'єктам права інтелектуальної власності на географічне зазначення, встановлюються законом.

Стаття 504. Строк чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення

1. **Право інтелектуальної власності на географічне зазначення** є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (**послуги**), позначених цим зазначенням.

Глава 46

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Стаття 505. Поняття комерційної таємниці

1. Комерційною таємницею є **інформація**, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

2. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Стаття 506. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю

1. Майновими правами інтелектуальної власності на **комерційну таємницю** є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

2. Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено [договором](#).

Стаття 507. Охорона комерційної таємниці органами державної влади

1. Органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є [комерційною таємницею](#) та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця [інформація](#) охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання.

2. Органи державної влади зобов'язані охороняти комерційну таємницю також в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 508. Строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю

1. [Строк](#) чинності права інтелектуальної власності на [комерційну таємницю](#) обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці, встановлених частиною першою [статті 505](#) цього Кодексу.

КНИГА П'ЯТА ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

РОЗДІЛ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 47 ПОНЯТТЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. СТОРОНИ У ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Стаття 509. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення

1. Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати [майно](#), виконати роботу, надати [послугу](#), сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

2. Зобов'язання виникають з підстав, встановлених [статтею 11](#) цього Кодексу.

3. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості.

Стаття 510. Сторони у зобов'язанні

1. Сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор.

2. У зобов'язанні на стороні боржника або кредитора можуть бути одна або одночасно кілька осіб.

3. Якщо кожна із сторін у зобов'язанні має одночасно і права, і обов'язки, вона вважається боржником у тому, що вона зобов'язана вчинити на користь другої сторони, і одночасно кредитором у тому, що вона має право вимагати від неї.

Стаття 511. Третя особа у зобов'язанні

1. **Зобов'язання** не створює обов'язку для третьої особи. У випадках, встановлених **договором**, зобов'язання може породжувати для третьої особи права щодо боржника та (або) кредитора.

Стаття 512. Підстави заміни кредитора у зобов'язанні

1. Кредитор у **зобов'язанні** може бути замінений іншою особою внаслідок:

1) передання ним своїх прав іншій особі за **правочином** (відступлення права вимоги);

2) правонаступництва;

3) виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем);

4) виконання обов'язку боржника третьою особою.

2. Кредитор у зобов'язанні може бути замінений також в інших випадках, встановлених законом.

3. Кредитор у зобов'язанні не може бути замінений, якщо це встановлено **договором** або законом.

Стаття 513. Форма правочину щодо заміни кредитора у зобов'язанні

1. **Правочин** щодо заміни кредитора у **зобов'язанні** вчиняється у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги за яким передається новому кредиторі.

2. Правочин щодо заміни кредитора у зобов'язанні, яке виникло на підставі правочину, що підлягає державній реєстрації, має бути зареєстрований в порядку, встановленому для реєстрації цього правочину, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 514. Обсяг прав, що переходять до нового кредитора у зобов'язанні

1. До нового кредитора переходять права первісного кредитора у **зобов'язанні** в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 515. Зобов'язання, в яких заміна кредитора не допускається

1. Заміна кредитора не допускається у **зобов'язаннях**, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Стаття 516. Порядок заміни кредитора у зобов'язанні

1. Заміна кредитора у [зобов'язанні](#) здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено [договором](#) або законом.
2. Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків. У цьому разі виконання боржником свого обов'язку первісному кредиторові є належним виконанням.

Стаття 517. Докази прав нового кредитора у зобов'язанні

1. Первісний кредитор у [зобов'язанні](#) повинен передати новому кредиторові документи, які засвідчують права, що передаються, та [інформацію](#), яка є важливою для їх здійснення.
2. Боржник має право не виконувати свого обов'язку новому кредиторові до надання боржникові доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні.

Стаття 518. Заперечення боржника проти вимоги нового кредитора у зобов'язанні

1. Боржник має право висувати проти вимоги нового кредитора у [зобов'язанні](#) заперечення, які він мав проти первісного кредитора на момент одержання письмового повідомлення про заміну кредитора.
2. Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, він має право висунути проти вимоги нового кредитора заперечення, які він мав проти первісного кредитора на момент пред'явлення йому вимоги новим кредитором або, якщо боржник виконав свій обов'язок до пред'явлення йому вимоги новим кредитором, - на момент його виконання.

Стаття 519. Відповідальність первісного кредитора у зобов'язанні

1. Первісний кредитор у [зобов'язанні](#) відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не відповідає за невиконання боржником свого обов'язку, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором.

Стаття 520. Заміна боржника у зобов'язанні

1. Боржник у [зобов'язанні](#) може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 24.07.2009 р. N 1617-VI)

Стаття 521. Форма правочину щодо заміни боржника у зобов'язанні

1. Форма [правочину](#) щодо заміни боржника у [зобов'язанні](#) визначається відповідно до положень [статті 513](#) цього Кодексу.

Стаття 522. Заперечення нового боржника у зобов'язанні проти вимоги кредитора

1. Новий боржник у **зобов'язанні** має право висунути проти вимоги кредитора всі заперечення, що ґрунтуються на відносинах між кредитором і первісним боржником.

Стаття 523. Правові наслідки заміни боржника у зобов'язанні, забезпеченому порукою або заставою

1. **Порука** або **застава**, встановлена іншою особою, припиняється після заміни боржника, якщо поручитель або заставадавець не погодився забезпечувати виконання **зобов'язання** новим боржником.

2. Застава, встановлена первісним боржником, зберігається після заміни боржника, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Стаття 524. Валюта зобов'язання

1. **Зобов'язання** має бути виражене у грошовій одиниці України - гривні.

2. Сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в **іноземній валюті**.

Стаття 525. Недопустимість односторонньої відмови від зобов'язання

1. Одностороння відмова від **зобов'язання** або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Глава 48 ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 526. Загальні умови виконання зобов'язання

1. **Зобов'язання** має виконуватися належним чином відповідно до умов **договору** та вимог цього Кодексу, інших **актів цивільного законодавства**, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до **звичаїв** ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Стаття 527. Виконання зобов'язання належними сторонами

1. Боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор - прийняти виконання особисто, якщо інше не встановлено **договором** або законом, не впливає із суті **зобов'язання** чи **звичаїв** ділового обороту.

2. Кожна із сторін у зобов'язанні має право вимагати доказів того, що обов'язок виконується належним боржником або виконання приймається належним кредитором чи уповноваженою на це особою, і несе ризик наслідків неперед'явлення такої вимоги.

Стаття 528. Виконання обов'язку боржника іншою особою

1. Виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов **договору**, вимог цього Кодексу, інших **актів цивільного законодавства** або суті **зобов'язання** не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. У цьому разі кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою.

2. У разі невиконання або неналежного виконання обов'язку боржника іншою особою цей обов'язок боржник повинен виконати сам.

3. Інша особа може задовольнити вимогу кредитора без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на [майно](#) боржника (право [оренди](#), право [застави](#) тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно. У цьому разі до іншої особи переходять права кредитора у зобов'язанні і застосовуються положення [статей 512 - 519 цього Кодексу](#).

Стаття 529. Виконання зобов'язання частинами

1. Кредитор має право не приймати від боржника виконання його обов'язку частинами, якщо інше не встановлено [договором](#), [актами цивільного законодавства](#) або не впливає із суті [зобов'язання](#) чи [звичаїв](#) ділового обороту.

Стаття 530. Строк (термін) виконання зобов'язання

1. Якщо у [зобов'язанні](#) встановлений [строк \(термін\)](#) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін).

Зобов'язання, строк (термін) виконання якого визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати, підлягає виконанню з настанням цієї події.

2. Якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із [договору](#) або [актів цивільного законодавства](#).

Стаття 531. Дострокове виконання зобов'язання

1. Боржник має право виконати свій обов'язок достроково, якщо інше не встановлено [договором](#), [актами цивільного законодавства](#) або не впливає із суті [зобов'язання](#) чи [звичаїв](#) ділового обороту.

Стаття 532. Місце виконання зобов'язання

1. Місце виконання [зобов'язання](#) встановлюється у [договорі](#).

Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у [договорі](#), виконання провадиться:

- 1) за зобов'язанням про передання [нерухомого майна](#) - за місцезнаходженням цього майна;
- 2) за зобов'язанням про передання товару ([майна](#)), що виникає на підставі [договору перевезення](#), - за місцем здавання товару ([майна](#)) перевізникові;
- 3) за зобов'язанням про передання товару ([майна](#)), що виникає на підставі інших [правочинів](#), - за місцем виготовлення або зберігання товару ([майна](#)), якщо це місце було відоме кредиторіві на момент виникнення зобов'язання;
- 4) за грошовим зобов'язанням - за [місцем проживання](#) кредитора, а якщо кредитором є [юридична особа](#), - за її [місцезнаходженням](#) на момент виникнення зобов'язання. Якщо кредитор на момент виконання зобов'язання змінив місце проживання ([місцезнаходження](#)) і сповістив про це боржника, зобов'язання виконується за новим місцем проживання ([місцезнаходженням](#)) кредитора з віднесенням на кредитора всіх витрат, пов'язаних із зміною місця виконання;
- 5) за іншим зобов'язанням - за [місцем проживання \(місцезнаходженням\)](#) боржника.

2. **Зобов'язання** може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено **актами цивільного законодавства** або впливає із суті зобов'язання чи **звичаїв** ділового обороту.

Стаття 533. Валюта виконання грошового зобов'язання

1. Грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях.

2. Якщо у **зобов'язанні** визначено грошовий еквівалент в **іноземній валюті**, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений **договором** або законом чи іншим нормативно-правовим актом.

3. Використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом.

Стаття 534. Черговість погашення вимог за грошовим зобов'язанням

1. У разі недостатності суми проведеного платежу для виконання грошового зобов'язання у повному обсязі ця сума погашає вимоги кредитора у такій черговості, якщо інше не встановлено **договором**:

1) у першу чергу відшкодовуються витрати кредитора, пов'язані з одержанням виконання;

2) у другу чергу сплачуються **проценти** і **неустойка**;

3) у третю чергу сплачується основна сума боргу.

Стаття 535. Збільшення суми, що виплачується фізичній особі за грошовим зобов'язанням

1. У разі збільшення встановленого законом **неоподаткованого мінімуму** доходів громадян сума, що виплачується за грошовим зобов'язанням **фізичній особі** (на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, за **договором довічного утримання (догляду)** та в інших випадках, встановлених договором або законом), пропорційно збільшується.

2. Якщо внаслідок виплати збільшеної суми сторона, яка зобов'язана провадити ці виплати, втрачає вигоди, на одержання яких вона могла розраховувати при укладенні **договору**, на вимогу цієї сторони договір може бути розірваний за рішенням суду.

Стаття 536. Проценти

1. За користування чужими грошовими коштами боржник зобов'язаний сплачувати **проценти**, якщо інше не встановлено **договором** між **фізичними особами**.

2. Розмір процентів за користування чужими грошовими коштами встановлюється **договором**, законом або іншим **актом цивільного законодавства**.

Стаття 537. Виконання зобов'язання внесенням боргу в депозит нотаріуса, нотаріальної контори

1. Боржник має право виконати свій обов'язок шляхом внесення належних з нього кредиторів грошей або [цінних паперів](#) у [депозит нотаріуса](#), нотаріальної контори в разі:

- 1) відсутності кредитора або уповноваженої ним особи у [місці виконання зобов'язання](#);
- 2) ухилення кредитора або уповноваженої ним особи від прийняття виконання або в разі іншого прострочення з їхнього боку;
- 3) відсутності представника [недієздатного](#) кредитора.

2. [Нотаріус](#) повідомляє кредитора у порядку, встановленому законом, про [внесення боргу у депозит](#).

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 538. Зустрічне виконання зобов'язання

1. Виконання свого обов'язку однією із сторін, яке відповідно до [договору](#) обумовлене виконанням другою стороною свого обов'язку, є зустрічним виконанням [зобов'язання](#).

2. При зустрічному виконанні зобов'язання сторони повинні виконувати свої обов'язки одночасно, якщо інше не встановлено договором, [актами цивільного законодавства](#), не впливає із суті зобов'язання або [звичаїв](#) ділового обороту.

Сторона, яка наперед знає, що вона не зможе виконати свого обов'язку, повинна своєчасно повідомити про це другу сторону.

3. У разі невиконання однією із сторін у зобов'язанні свого обов'язку або за наявності очевидних підстав вважати, що вона не виконає свого обов'язку у встановлений [строк \(термін\)](#) або виконає його не в повному обсязі, друга сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання частково або в повному обсязі.

4. Якщо зустрічне виконання обов'язку здійснено однією із сторін, незважаючи на невиконання другою стороною свого обов'язку, друга сторона повинна виконати свій обов'язок.

Стаття 539. Виконання альтернативного зобов'язання

1. Альтернативним є [зобов'язання](#), в якому боржник зобов'язаний вчинити одну з двох або кількох дій. Боржник має право вибору предмета зобов'язання, якщо інше не встановлено [договором, актами цивільного законодавства](#), не впливає із суті зобов'язання або [звичаїв](#) ділового обороту.

Стаття 540. Виконання зобов'язання, в якому беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників

1. Якщо у [зобов'язанні](#) беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці, якщо інше не встановлено [договором](#) або [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 541. Солідарне зобов'язання

1. Солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених [договором](#) або законом, зокрема у разі неподільності предмета [зобов'язання](#).

Стаття 542. Солідарна вимога кредиторів

1. У разі солідарної вимоги кредиторів (солідарних кредиторів) кожний із кредиторів має право пред'явити боржникові вимогу у повному обсязі.

До пред'явлення вимоги одним із солідарних кредиторів боржник має право виконати свій обов'язок будь-кому із них на свій розсуд.

2. Боржник не має права висувати проти вимоги одного із солідарних кредиторів заперечення, що ґрунтуються на таких відносинах боржника з іншими солідарними кредиторами, в яких цей кредитор не бере участі.

3. Виконання боржником свого обов'язку одному із солідарних кредиторів у повному обсязі звільняє боржника від виконання решті солідарних кредиторів.

4. Солідарний кредитор, який одержав виконання від боржника, зобов'язаний передати належне кожному з решти солідарних кредиторів у рівній частці, якщо інше не встановлено [договором](#) між ними.

Стаття 543. Солідарний обов'язок боржників

1. У разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо.

2. Кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників.

Солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі.

3. Солідарний боржник не має права висувати проти вимоги кредитора заперечення, що ґрунтуються на таких відносинах решти солідарних боржників з кредитором, у яких цей боржник не бере участі.

4. Виконання солідарного обов'язку у повному обсязі одним із боржників припиняє обов'язок решти солідарних боржників перед кредитором.

Стаття 544. Право боржника, який виконав солідарний обов'язок, на зворотну вимогу

1. Боржник, який виконав солідарний обов'язок, має право на зворотну вимогу (регрес) до кожного з решти солідарних боржників у рівній частці, якщо інше не встановлено [договором](#) або законом, за вирахуванням частки, яка припадає на нього.

2. Якщо один із солідарних боржників не сплатив частку, належну солідарному боржникові, який у повному обсязі виконав солідарний обов'язок, несплачене припадає на кожного з решти солідарних боржників у рівній частці.

Стаття 545. Підтвердження виконання зобов'язання

1. Приймавши виконання **зобов'язання**, кредитор повинен на вимогу боржника видати йому розписку про одержання виконання частково або в повному обсязі.
2. Якщо боржник видав кредиторіві борговий документ, кредитор, приймаючи виконання зобов'язання, повинен повернути його боржникові. У разі неможливості повернення боргового документа кредитор повинен вказати про це у розписці, яку він видає.
3. Наявність боргового документа у боржника підтверджує виконання ним свого обов'язку.
4. У разі відмови кредитора повернути борговий документ або видати розписку боржник має право затримати виконання **зобов'язання**. У цьому разі настає **прострочення кредитора**.

Глава 49

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

§ 1. Загальні положення про забезпечення виконання зобов'язання

Стаття 546. Види забезпечення виконання зобов'язання

1. Виконання **зобов'язання** може забезпечуватися **неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком**.
2. **Договором** або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

Стаття 547. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання

1. **Правочин** щодо забезпечення виконання **зобов'язання** вчиняється у письмовій формі.
2. Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання, вчинений із недодержанням письмової форми, є нікчемним.

Стаття 548. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язання

1. Виконання **зобов'язання** (основного зобов'язання) забезпечується, якщо це встановлено **договором** або законом.
2. Недійсне зобов'язання не підлягає забезпеченню. Недійсність основного зобов'язання (вимоги) спричиняє **недійсність правочину** щодо його забезпечення, якщо інше не встановлено цим Кодексом.
3. Недійсність правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання не спричиняє недійсність основного зобов'язання.

§ 2. Неустойка

Стаття 549. Поняття неустойки

1. Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше **майно**, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання.
2. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або **неналежно виконаного зобов'язання**.

3. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Стаття 550. Підстави виникнення права на неустойку

1. Право на неустойку виникає незалежно від наявності у кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

2. Проценти на неустойку не нараховуються.

3. Кредитор не має права на неустойку в разі, якщо боржник не відповідає за порушення зобов'язання (стаття 617 цього Кодексу).

Стаття 551. Предмет неустойки

1. Предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно.

2. Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства.

Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі.

Сторони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки, встановленого актом цивільного законодавства, крім випадків, передбачених законом.

3. Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення.

Стаття 552. Правові наслідки сплати (передання) неустойки

1. Сплата (передання) неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі.

2. Сплата (передання) неустойки не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

§ 3. Порука

Стаття 553. Договір поруки

1. За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку.

Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

2. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

3. Поручителем може бути одна особа або кілька осіб.

Стаття 554. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого порукою

1. У разі **порушення боржником зобов'язання**, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.
2. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, **процентів**, **неустойки**, **відшкодування збитків**, якщо інше не встановлено договором поруки.
3. Особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено **договором поруки**.

Стаття 555. Права та обов'язки поручителя у разі пред'явлення до нього вимоги

1. У разі одержання вимоги кредитора поручитель зобов'язаний повідомити про це боржника, а в разі пред'явлення до нього позову - подати клопотання про залучення боржника до участі у справі.

Якщо поручитель не повідомить боржника про вимогу кредитора і сам виконає **зобов'язання**, боржник має право висунути проти вимоги поручителя всі заперечення, які він мав проти вимоги кредитора.

2. Поручитель має право висунути проти вимоги кредитора заперечення, які міг би висунути сам боржник, за умови, що ці заперечення не пов'язані з особою боржника. Поручитель має право висунути ці заперечення також у разі, якщо боржник відмовився від них або визнав свій борг.

Стаття 556. Права поручителя, який виконав зобов'язання

1. Після виконання поручителем **зобов'язання**, забезпеченого порукою, кредитор повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.
2. До поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене **порукою**, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання.
3. До кожного з кількох поручителів, які виконали **зобов'язання**, забезпечене порукою, переходять права кредитора у розмірі частини обов'язку, що виконана ним.

Стаття 557. Повідомлення поручителя про виконання зобов'язання боржником

1. Боржник, який виконав **зобов'язання**, забезпечене порукою, повинен негайно повідомити про це поручителя.
2. Поручитель, який виконав зобов'язання, забезпечене **порукою**, у зв'язку з ненаправленням йому боржником повідомлення про виконання ним свого обов'язку, має право стягнути з кредитора безпідставно одержане або пред'явити зворотну вимогу до боржника.

Стаття 558. Оплата послуг поручителя

1. Поручитель має право на оплату **послуг**, наданих ним боржникові.

Стаття 559. Припинення поруки

1. Порука припиняється з припиненням забезпеченого нею **зобов'язання**, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.
2. Порука припиняється, якщо після настання **строку** виконання зобов'язання кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником або поручителем.
3. Порука припиняється у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника.
4. Порука припиняється після закінчення строку, встановленого в **договорі поруки**. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного **зобов'язання** не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки.

§ 4. Гарантія

Стаття 560. Поняття гарантії

1. За гарантією **банк**, інша **фінансова установа**, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку.

Гарант відповідає перед кредитором за **порушення зобов'язання** боржником.

Стаття 561. Строк дії гарантії

1. Гарантія діє протягом **строку**, на який вона видана.
2. Гарантія є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше.
3. Гарантія не може бути відкликана гарантом, якщо в ній не встановлено інше.

Стаття 562. Незалежність гарантії від основного зобов'язання

1. Зобов'язання гаранта перед кредитором не залежить від основного **зобов'язання** (його **припинення** або недійсності), зокрема і тоді, коли в **гарантії** міститься посилання на основне зобов'язання.

Стаття 563. Правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією

1. У разі **порушення боржником зобов'язання**, забезпеченого **гарантією**, гарант зобов'язаний сплатити кредиторowi грошову суму відповідно до умов гарантії.
2. Вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії пред'являється у письмовій формі. До вимоги додаються документи, вказані в гарантії.
3. У вимозі до гаранта або у доданих до неї документах кредитор повинен вказати, у чому полягає порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією.
4. Кредитор може пред'явити вимогу до гаранта у межах **строку**, встановленого у гарантії, на який її видано.

5. Кредитор не може передавати іншій особі право вимоги до гаранта, якщо інше не встановлено [гарантією](#).

Стаття 564. Обов'язки гаранта під час розгляду вимоги кредитора

1. Після одержання вимоги кредитора гарант повинен негайно повідомити про це боржника і передати йому копії вимоги разом з доданими до неї документами.

2. Гарант повинен розглянути вимогу кредитора разом з доданими до неї документами в установленій у [гарантії строк](#), а у разі його відсутності - в розумний строк і встановити відповідність вимоги та доданих до неї документів умовам гарантії.

Стаття 565. Право гаранта на відмову в задоволенні вимоги кредитора

1. Гарант має право відмовитися від [задоволення вимоги кредитора](#), якщо вимога або додані до неї документи не відповідають умовам [гарантії](#) або якщо вони подані гарантові після закінчення [строку](#) дії гарантії.

2. Гарант повинен негайно повідомити кредитора про відмову від задоволення його вимоги.

3. Якщо гарант після пред'явлення до нього вимоги кредитора дізнався про недійсність основного [зобов'язання](#) або про його [припинення](#), він повинен негайно повідомити про це кредитора і боржника.

Повторна вимога кредитора, одержана гарантом після такого повідомлення, підлягає задоволенню.

Стаття 566. Обов'язок гаранта

1. Обов'язок гаранта перед кредитором обмежується сплатою суми, на яку видано [гарантію](#).

У разі порушення гарантом свого обов'язку його відповідальність перед кредитором не обмежується сумою, на яку видано гарантію, якщо інше не встановлено у гарантії.

Стаття 567. Оплата послуг гаранта

1. Гарант має право на оплату [послуг](#), наданих ним боржникові.

Стаття 568. Припинення гарантії

1. [Зобов'язання](#) гаранта перед кредитором припиняється у разі:

1) сплати кредитором суми, на яку видано [гарантію](#);

2) закінчення [строку](#) дії гарантії;

3) відмови кредитора від своїх прав за гарантією шляхом повернення її гарантові або шляхом подання гаранту письмової заяви про звільнення його від обов'язків за гарантією.

2. Гарант, якому стало відомо про припинення гарантії, повинен негайно повідомити про це боржника.

Стаття 569. Право гаранта на зворотну вимогу до боржника

1. Гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за **гарантією** кредиторів, якщо інше не встановлено **договором** між гарантом і боржником.

2. Гарант не має права на зворотну вимогу (регрес) до боржника у разі, якщо сума, сплачена гарантом кредиторів, не відповідає умовам гарантії, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником.

§ 5. Завдаток

Стаття 570. Поняття завдатку

1. Завдатком є грошова сума або **рухоме майно**, що видається кредиторів боржником у рахунок належних з нього за **договором** платежів, на підтвердження **зобов'язання** і на забезпечення його виконання.

2. Якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом.

Стаття 571. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком

1. Якщо **порушення зобов'язання** сталося з вини боржника, завдаток залишається у кредитора.

Якщо порушення зобов'язання сталося з вини кредитора, він зобов'язаний повернути боржникові завдаток та додатково сплатити суму у розмірі завдатку або його вартості.

2. Сторона, винна у **порушенні зобов'язання**, має відшкодувати другій стороні **збитки** в сумі, на яку вони перевищують розмір (вартість) **завдатку**, якщо інше не встановлено **договором**.

3. У разі **припинення зобов'язання** до початку його виконання або внаслідок неможливості його виконання завдаток підлягає поверненню.

§ 6. Застава

Стаття 572. Поняття застави

1. В силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) **зобов'язання**, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого **майна** переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави).

Стаття 573. Забезпечення майбутньої вимоги

1. Заставою може бути забезпечена вимога, яка може виникнути в майбутньому.

Стаття 574. Підстави виникнення застави

1. **Застава** виникає на підставі **договору**, закону або рішення суду.

2. До застави, яка виникає на підставі закону, застосовуються положення цього Кодексу щодо застави, яка виникає на підставі договору, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 575. Окремі види застав

1. **Іпотекою** є застава **нерухомого майна**, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи.
2. **Закладом** є застава **рухомого майна**, що передається у володіння заставодержателя або за його наказом - у володіння третій особі.
3. **Правила про іпотеку землі та інші окремі види застав** встановлюються законом.

Стаття 576. Предмет застави

1. Предметом **застави** може бути будь-яке **майно** (зокрема **річ, цінні папери**, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення.
2. Предметом застави може бути майно, яке заставодавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, приплід худоби тощо).
3. Права заставодержателя (право застави) на річ, яка є предметом застави, поширюються на її **приналежності**, якщо інше не встановлено **договором**. Право застави поширюється на **плоди, продукцію та доходи**, одержані від використання заставленого **майна**, у випадках, встановлених договором.
4. Предметом застави не можуть бути:

культурні цінності, що є об'єктами права державної чи комунальної власності і занесені або підлягають занесенню до **Державного реєстру національного культурного надбання**;

пам'ятки культурної спадщини, занесені до **Переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації**.
5. Предметом застави не можуть бути вимоги, які мають особистий характер, а також інші вимоги, застава яких заборонена законом.
6. Предмет застави залишається у заставодавця, якщо інше не встановлено **договором** або законом.
7. **Застава** окремих видів **майна** може бути заборонена або обмежена законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

Стаття 577. Нотаріальне посвідчення договору застави та реєстрація застави

1. Якщо предметом застави є **нерухоме майно**, а також в інших випадках, встановлених законом, договір застави підлягає **нотаріальному посвідченню**.
2. **Застава** нерухомого майна підлягає державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом.
3. Застава **рухомого майна** може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця з внесенням запису до **Державного реєстру обтяжень рухомого майна**.

4. Моментом реєстрації застави є дата та час [внесення відповідного запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна](#).

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 18.11.2003 р. N 1255-IV)

Стаття 578. Застава майна, що є у спільній власності

1. [Майно](#), що є у [спільній власності](#), може бути передане у [заставу](#) лише за згодою усіх співвласників.

Стаття 579. Заміна предмета застави

1. [Предмет застави](#) може бути замінений лише за згодою заставодержателя, якщо інше не встановлено [договором](#) або законом.

Стаття 580. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави

1. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження [предмета застави](#) несе власник заставленого [майна](#), якщо інше не встановлено [договором](#) або законом.

2. У разі випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави заставодавець на вимогу заставодержателя зобов'язаний надати рівноцінний предмет або, якщо це можливо, відновити знищений або пошкоджений предмет застави.

Стаття 581. Страхування предмета застави

1. Якщо [предмет застави](#) не підлягає [обов'язковому страхуванню](#), він може бути застрахований за згодою сторін на погоджену суму.

У разі настання [страхового випадку](#) предметом застави стає право вимоги до [страховика](#).

Стаття 582. Оцінка предмета застави

1. Оцінка [предмета застави](#) здійснюється у випадках, встановлених [договором](#) або законом.

2. Оцінка предмета застави здійснюється заставодавцем разом із заставодержателем відповідно до звичайних цін, що склалися на момент виникнення права застави, якщо інший порядок оцінки предмета застави не встановлений [договором](#) або законом.

Стаття 583. Сторони у договорі застави

1. Заставодавцем може бути боржник або третя особа (майновий поручитель).

2. Заставодавцем може бути власник [речі](#) або особа, якій належить майнове право, а також особа, якій власник речі або особа, якій належить майнове право, передали річ або майнове право з правом їх застави.

3. [Застава](#) права на чужу [річ](#) здійснюється за згодою власника цієї речі, якщо для відчуження цього права відповідно до [договору](#) або закону потрібна згода власника.

Стаття 584. Зміст договору застави

1. У договорі застави визначаються суть, розмір і **строк** виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, подається опис **предмета застави**, а також визначаються інші умови, погоджені сторонами **договору**.

2. Опис предмета застави у договорі застави може бути поданий у загальній формі (вказівка на вид заставленого **майна** тощо).

Стаття 585. Момент виникнення права застави

1. Право **застави** виникає з моменту укладення договору застави, а у випадках, коли **договір** підлягає **нотаріальному посвідченню**, - з моменту його нотаріального посвідчення.

2. Якщо **предмет застави** відповідно до договору або закону повинен перебувати у володінні заставодержателя, право застави виникає в момент передання йому предмета застави. Якщо таке передання було здійснене до укладення договору застави, право застави виникає з моменту його укладення.

Стаття 586. Користування та розпорядження предметом застави

1. Заставадавець має право користуватися **предметом застави** відповідно до його призначення, у тому числі здобувати з нього **плоди та доходи**, якщо інше не встановлено **договором** і якщо це впливає із суті застави.

2. Заставадавець має право відчужувати предмет застави, передавати його в користування іншій особі або іншим чином розпоряджатися ним лише за згодою заставодержателя, якщо інше не встановлено договором.

3. Заставадавець має право заповідати заставлене **майно**. **Правочин**, яким обмежується право заставодавця заповідати заставлене майно, є нікчемним.

4. Заставодержатель має право користуватися переданим йому предметом застави лише у випадках, встановлених **договором**. За договором на заставодержателя може бути покладений обов'язок здобувати з предмета застави **плоди та доходи**.

Стаття 587. Обов'язки володільця предмета застави

1. Особа, яка володіє **предметом застави**, зобов'язана, якщо інше не встановлено **договором**:

1) вживати заходів, необхідних для збереження предмета застави;

2) утримувати предмет застави належним чином;

3) негайно повідомляти другу сторону договору застави про виникнення загрози знищення або пошкодження предмета застави.

2. Заставадавець, який володіє предметом застави, у разі втрати, псування, пошкодження або знищення заставленого **майна** з його вини зобов'язаний замінити або відновити це майно, якщо інше не встановлено **договором**.

3. Заставодержатель, який володіє **предметом застави**, у разі втрати, псування, пошкодження або знищення заставленого майна з його вини зобов'язаний відшкодувати заставодавцю завдані **збитки**.

Стаття 588. Наступна застава

1. Наступна застава **майна**, що вже заставлене, допускається, якщо інше не встановлено **попереднім договором** застави або законом.
2. Наступна **застава** майна не припиняє право застави попереднього заставодержателя.
3. Перший заставодержатель має переважне право перед наступними заставодержателями на задоволення своїх вимог за рахунок заставленого майна. Вимоги наступних заставодержателів задовольняються в порядку черговості виникнення права застави, крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті.
4. Якщо **предметом застави** є рухоме майно, заставодержатель зареєстрованої застави має переважне право на задоволення вимог із заставленого **майна** перед заставодержателями незареєстрованих застав та застав, які зареєстровані пізніше.
5. Заставадавець незареєстрованої застави зобов'язаний надати кожному із заставодержателів **інформацію** про всі попередні застави майна в обсязі, встановленому **статтею 584 цього Кодексу**. Заставадавець зобов'язаний відшкодувати **збитки**, що виникли у будь-кого із заставодержателів внаслідок невиконання ним цього обов'язку.

(Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 18.11.2003 р. N 1255-IV)

Стаття 589. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою

1. У разі невиконання **зобов'язання**, забезпеченого **заставою**, заставодержатель набуває право звернення стягнення на **предмет застави**.
2. За рахунок предмета застави заставодержатель має право задовольнити в повному обсязі свою вимогу, що визначена на момент фактичного задоволення, включаючи сплату **процентів**, **неустойки**, **відшкодування збитків**, завданих **порушенням зобов'язання**, необхідних витрат на утримання заставленого **майна**, а також витрат, понесених у зв'язку із пред'явленням вимоги, якщо інше не встановлено **договором**.

Стаття 590. Звернення стягнення на предмет застави

1. Звернення стягнення на **предмет застави** здійснюється за рішенням суду, якщо інше не встановлено **договором** або законом.
2. Заставодержатель набуває право звернення стягнення на предмет застави в разі, коли **зобов'язання** не буде виконано у встановлений **строк (термін)**, якщо інше не встановлено договором або законом.
3. У разі **ліквідації юридичної особи** - заставадавця заставодержатель набуває право звернення стягнення на заставлене **майно** незалежно від настання строку виконання зобов'язання, забезпеченого **заставою**.
4. У разі часткового виконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, право звернення на предмет застави зберігається в первісному обсязі.
5. Якщо предметом застави є дві або більше **речей** (два або більше прав), стягнення може бути звернене на всі ці речі (права) або на будь-яку з речей (прав) на вибір заставодержателя.

Якщо заставодержатель зверне стягнення на одну річ (одне право), але його вимогу не буде задоволено в повному обсязі, він зберігає право застави на інші речі (права), які є **предметом застави**.

Стаття 591. Реалізація предмета застави

1. Реалізація **предмета застави**, на який звернене стягнення, провадиться шляхом його продажу з публічних торгів, якщо інше не встановлено **договором** або законом. Порядок реалізації предмета застави з публічних торгів встановлюється законом.
2. Початкова ціна предмета застави для його продажу з публічних торгів визначається в порядку, встановленому договором або законом. Якщо звернення стягнення здійснюється за рішенням суду, суд у своєму рішенні може визначити початкову ціну предмета застави.
3. Якщо публічні торги оголошено такими, що не відбулися, **предмет застави** може бути за згодою заставодержателя та заставодавця переданий у власність заставодержателя за початковою ціною, якщо інше не встановлено **договором** або законом.
4. Якщо сума, одержана від реалізації предмета застави, не покриває вимоги заставодержателя, він має право отримати суму, якої не вистачає, з іншого **майна** боржника в порядку черговості відповідно до **статті 112 цього Кодексу**, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 592. Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою

1. Заставодержатель має право вимагати дострокового виконання зобов'язання, забезпеченого **заставою**, у разі:
  - 1) передання заставодавцем **предмета застави** іншій особі без згоди заставодержателя, якщо одержання такої згоди було необхідним;
  - 2) порушення заставодавцем правил про заміну предмета застави;
  - 3) втрати предмета застави за обставин, за які заставодержатель не відповідає, якщо заставодавець не змінив або не відновив предмет застави.
2. Заставодержатель має право вимагати дострокового виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, а якщо його вимога не буде задоволена, - звернути стягнення на предмет застави:
  - 1) у разі порушення заставодавцем правил про наступну заставу;
  - 2) у разі порушення заставодавцем правил про розпорядження предметом застави;
  - 3) в інших випадках, встановлених **договором**.

Стаття 593. Припинення права застави

1. **Право застави** припиняється у разі:
  - 1) **припинення зобов'язання**, забезпеченого заставою;
  - 2) втрати **предмета застави**, якщо заставодавець не змінив предмет застави;

- 3) реалізації предмета застави;
- 4) набуття заставодержателем **права власності** на предмет застави.

Право застави припиняється також в інших випадках, встановлених законом.

2. У разі припинення права застави на **нерухоме майно** до державного реєстру вносяться відповідні дані.
3. У разі припинення права застави внаслідок виконання забезпеченого **заставою зобов'язання** заставодержатель, у володінні якого перебувало заставлене **майно**, зобов'язаний негайно повернути його заставодавцеві.

§ 7. Притримання

Стаття 594. Право притримання

1. Кредитор, який правомірно володіє **реччю**, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у **строк зобов'язання** щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат та інших **збитків** має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.
2. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено **договором** або законом.
3. Кредитор має право притримати річ у себе також у разі, якщо права на неї, які виникли після передачі речі у володіння кредитора, набула третя особа.
4. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження притриманої речі несе кредитор, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 595. Обов'язки кредитора, який притримує річ у себе

1. Кредитор, який **притримує річ** у себе, зобов'язаний негайно повідомити про це боржника.
2. Кредитор відповідає за втрату, псування або пошкодження речі, яку він притримує в себе, якщо втрата, псування або пошкодження сталися з його вини.
3. Кредитор не має права користуватися **реччю**, яку він притримує у себе.

Стаття 596. Розпорядження реччю, яку притримує кредитор

1. До кредитора, який притримує у себе **річ** боржника, не переходить **право власності** на неї.
2. Боржник, річ якого кредитор притримує, має право розпорядитися нею, повідомивши набувача про **притримання речі** і права кредитора.

Стаття 597. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор

1. Вимоги кредитора, який **притримує річ** у себе, задовольняються з її вартості відповідно до **статті 591 цього Кодексу**.

Глава 50 ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 598. Підстави припинення зобов'язання

1. **Зобов'язання** припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених **договором** або законом.
2. Припинення зобов'язання на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом.

Стаття 599. Припинення зобов'язання виконанням

1. Зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

Стаття 600. Припинення зобов'язання переданням відступного

1. **Зобов'язання** припиняється за згодою сторін внаслідок передання боржником кредиторів відступного (грошей, іншого **майна** тощо). Розмір, **строки** й порядок передання відступного встановлюються сторонами.

Стаття 601. Припинення зобов'язання зарахуванням

1. **Зобов'язання** припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, **строк** виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги.
2. Зарахування зустрічних вимог може здійснюватися за заявою однієї із сторін.

Стаття 602. Недопустимість зарахування зустрічних вимог

1. Не допускається зарахування зустрічних вимог:
  - 1) про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
  - 2) про стягнення аліментів;
  - 3) щодо **довічного утримання (догляду)**;
  - 4) у разі спливу **позовної давності**;
  - 5) в інших випадках, встановлених **договором** або законом.

Стаття 603. Зарахування у разі заміни кредитора

1. У разі заміни кредитора боржник має право пред'явити проти вимоги нового кредитора свою зустрічну вимогу до первісного кредитора.
2. У разі заміни кредитора зарахування проводиться, якщо вимога виникла на підставі, що існувала на момент одержання боржником письмового повідомлення про заміну кредитора, і **строк** вимоги настав до його одержання або цей строк не встановлений чи визначений моментом пред'явлення вимоги.

Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора, зарахування проводиться, якщо вимога виникла на підставі, що існувала на момент пред'явлення боржникові вимоги новим кредитором або, якщо боржник виконав свій обов'язок до пред'явлення йому вимоги новим кредитором, - на момент його виконання.

Стаття 604. Припинення зобов'язання за домовленістю сторін

1. **Зобов'язання** припиняється за домовленістю сторін.
2. Зобов'язання припиняється за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами (новація).
3. Новація не допускається щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, про сплату аліментів та в інших випадках, встановлених законом.
4. Новація припиняє додаткові зобов'язання, пов'язані з первісним зобов'язанням, якщо інше не встановлено **договором**.

Стаття 605. Припинення зобов'язання прощенням боргу

1. **Зобов'язання** припиняється внаслідок звільнення (прощення боргу) кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо **майна** кредитора.

Стаття 606. Припинення зобов'язання поєднанням боржника і кредитора в одній особі

1. Зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі.

Стаття 607. Припинення зобов'язання неможливістю його виконання

1. **Зобов'язання** припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна із сторін не відповідає.

Стаття 608. Припинення зобов'язання смертю фізичної особи

1. **Зобов'язання** припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою.
2. Зобов'язання припиняється смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора.

Стаття 609. Припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи

1. **Зобов'язання** припиняється **ліквідацією юридичної особи** (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Глава 51

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 610. Порухення зобов'язання

1. Порухенням **зобов'язання** є його невиконання або виконання з порухенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Стаття 611. Правові наслідки порухення зобов'язання

1. У разі порухення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені **договором** або законом, зокрема:

- 1) **припинення зобов'язання** внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору;
- 2) зміна умов **зобов'язання**;
- 3) сплата **неустойки**;
- 4) **відшкодування збитків** та **моральної шкоди**.

Стаття 612. Прострочення боржника

1. Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у **строк**, встановлений **договором** або законом.

2. Боржник, який прострочив виконання зобов'язання, відповідає перед кредитором за завдані простроченням **збитки** і за неможливість виконання, що випадково настала після прострочення.

3. Якщо внаслідок прострочення боржника виконання зобов'язання втратило інтерес для кредитора, він може відмовитися від прийняття виконання і вимагати **відшкодування збитків**.

4. Прострочення боржника не настає, якщо зобов'язання не може бути виконане внаслідок прострочення кредитора.

Стаття 613. Прострочення кредитора

1. Кредитор вважається таким, що прострочив, якщо він відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником, або не вчинив дій, що встановлені **договором, актами цивільного законодавства** чи впливають із суті **зобов'язання** або **звичаїв** ділового обороту, до вчинення яких боржник не міг виконати свого обов'язку.

Кредитор також вважається таким, що прострочив, у випадках, встановлених частиною четвертою **статті 545 цього Кодексу**.

2. Якщо кредитор не вчинив дії, до вчинення яких боржник не міг виконати свій обов'язок, виконання зобов'язання може бути відстрочене на час прострочення кредитора.

3. Боржник не має права на **відшкодування збитків**, завданих простроченням кредитора, якщо кредитор доведе, що прострочення не є наслідком його вини або осіб, на яких за законом чи дорученням кредитора було покладено прийняття виконання.

4. Боржник за грошовим зобов'язанням не сплачує **проценти** за час прострочення кредитора.

Стаття 614. Вина як підстава відповідальності за порушення зобов'язання

1. Особа, яка порушила **зобов'язання**, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено **договором** або законом.

Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання.

2. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання.

3. **Правочин**, яким скасовується чи обмежується відповідальність за умисне **порушення зобов'язання**, є нікчемним.

Стаття 615. Одностороння відмова від зобов'язання

1. У разі **порушення зобов'язання** однією стороною друга сторона має право частково або в повному обсязі відмовитися від **зобов'язання**, якщо це встановлено **договором** або законом.

2. Одностороння відмова від зобов'язання не звільняє винну сторону від відповідальності за порушення зобов'язання.

3. Внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання частково або у повному обсязі відповідно змінюються умови зобов'язання або воно припиняється.

Стаття 616. Правові наслідки порушення зобов'язання з вини кредитора

1. Якщо **порушення зобов'язання** сталося з вини кредитора, суд відповідно зменшує розмір **збитків** та **неустойки**, які стягуються з боржника.

2. Суд має право зменшити розмір збитків та неустойки, які стягуються з боржника, якщо кредитор умисно або з необережності сприяв збільшенню розміру збитків, завданих порушенням зобов'язання, або не вжив заходів щодо їх зменшення.

Стаття 617. Підстави звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання

1. Особа, яка порушила **зобов'язання**, звільняється від відповідальності за **порушення зобов'язання**, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або **непереборної сили**.

Не вважається випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів.

Стаття 618. Відповідальність боржника за дії інших осіб

1. Боржник відповідає за **порушення зобов'язання** іншими особами, на яких було покладено його виконання (**стаття 528 цього Кодексу**), якщо **договором** або законом не встановлено відповідальність безпосереднього виконавця.

Стаття 619. Субсидіарна відповідальність

1. **Договором** або законом може бути передбачена поряд із відповідальністю боржника додаткова (субсидіарна) відповідальність іншої особи.

2. До пред'явлення вимоги особі, яка несе субсидіарну відповідальність, кредитор повинен пред'явити вимогу до основного боржника.

Якщо основний боржник відмовився задовольнити вимогу кредитора або кредитор не одержав від нього в розумний **строк** відповіді на пред'явлену вимогу, кредитор може пред'явити вимогу в повному обсязі до особи, яка несе субсидіарну відповідальність.

3. Кредитор не може вимагати задоволення своєї вимоги від особи, яка несе субсидіарну відповідальність, якщо ця вимога може бути задоволена шляхом зарахування зустрічної вимоги до основного боржника.

4. Особа, яка несе субсидіарну відповідальність, повинна до **задоволення вимоги**, пред'явленої їй кредитором, повідомити про це основного боржника, а у разі пред'явлення позову, - подати клопотання про залучення основного боржника до участі у справі.

У разі недотримання цих вимог особою, яка несе субсидіарну відповідальність, основний боржник має право висунути проти регресної вимоги особи, яка несе субсидіарну відповідальність, заперечення, які він мав проти кредитора.

Стаття 620. Правові наслідки невиконання обов'язку передати річ, визначену індивідуальними ознаками

1. У разі невиконання боржником обов'язку передати кредиторіві у власність або у користування **річ, визначену індивідуальними ознаками**, кредитор має право витребувати цю річ у боржника та вимагати її передання відповідно до умов **зобов'язання**.

2. Кредитор втрачає право на витребування у боржника речі, визначеної індивідуальними ознаками, у разі, якщо ця **річ** вже передана третій особі у власність або в користування.

Якщо річ, визначену індивідуальними ознаками, ще не передано, переважне право на її одержання має той з кредиторів, зобов'язання на користь якого виникло раніше, а коли це неможливо визначити, кредитор, який першим пред'явив позов.

Стаття 621. Виконання зобов'язання за рахунок боржника

1. У разі невиконання боржником для кредитора певної роботи чи ненадання йому послуги кредитор має право виконати цю роботу власними силами або доручити її виконання чи надання послуги третій особі і вимагати від боржника **відшкодування збитків**, якщо інше не встановлено **договором, актами цивільного законодавства** або не впливає із суті **зобов'язання**.

Стаття 622. Відповідальність і виконання зобов'язання в натурі

1. Боржник, який сплатив **неустойку** і відшкодував **збитки**, завдані **порушенням зобов'язання**, не звільняється від обов'язку виконати **зобов'язання** в натурі, якщо інше не встановлено **договором** або законом.

2. У разі відмови кредитора від прийняття виконання, яке внаслідок прострочення втратило для нього інтерес (**стаття 612 цього Кодексу**), або передання відступного (**стаття 600 цього Кодексу**) боржник звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі.

3. У разі відмови кредитора від договору ([стаття 615 цього Кодексу](#)) боржник звільняється від обов'язку виконати зобов'язання в натурі.

Стаття 623. Відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання

1. Боржник, який порушив [зобов'язання](#), має відшкодувати кредиторів завдані цим [збитки](#).
2. Розмір збитків, завданих [порушенням зобов'язання](#), доказується кредитором.
3. Збитки визначаються з урахуванням ринкових цін, що існували на день добровільного задоволення боржником вимоги кредитора у місці, де зобов'язання має бути виконане, а якщо вимога не була задоволена добровільно, - у день пред'явлення позову, якщо інше не встановлено [договором](#) або законом. Суд може задовольнити вимогу про [відшкодування збитків](#), беручи до уваги ринкові ціни, що існували на день ухвалення рішення.
4. При визначенні неодержаних доходів ([упущеної вигоди](#)) враховуються заходи, вжиті кредитором щодо їх одержання.

Стаття 624. Збитки і неустойка

1. Якщо за [порушення зобов'язання](#) встановлено [неустойку](#), то вона підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від [відшкодування збитків](#).
2. [Договором](#) може бути встановлено обов'язок відшкодувати [збитки](#) лише в тій частині, в якій вони не покриті неустойкою.
3. Договором може бути встановлено стягнення неустойки без права на відшкодування збитків або можливість за вибором кредитора стягнення неустойки чи відшкодування збитків.

Стаття 625. Відповідальність за порушення грошового зобов'язання

1. Боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання.
2. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час [прострочення](#), а також три [проценти](#) річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений [договором](#) або законом.

РОЗДІЛ II ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОГОВІР

Глава 52 ПОНЯТТЯ ТА УМОВИ ДОГОВОРУ

Стаття 626. Поняття та види договору

1. Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

2. Договір є одностороннім, якщо одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони.
3. Договір є двостороннім, якщо правами та обов'язками наділені обидві сторони договору.
4. До договорів, що укладаються більш як двома сторонами (багатосторонні договори), застосовуються загальні положення про договір, якщо це не суперечить багатосторонньому характеру цих договорів.
5. Договір є відплатним, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із суті договору.

Стаття 627. Свобода договору

1. Відповідно до [статті 6 цього Кодексу](#) сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших [актів цивільного законодавства](#), [звичаїв](#) ділового обороту, вимог розумності та справедливості.
2. У договорах за участю фізичної особи - споживача враховуються вимоги [законодавства про захист прав споживачів](#).

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 628. Зміст договору

1. Зміст [договору](#) становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до [актів цивільного законодавства](#).
2. Сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення [актів цивільного законодавства](#) про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору.

Стаття 629. Обов'язковість договору

1. Договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Стаття 630. Типові умови договору

1. [Договором](#) може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до типових умов договорів певного виду, оприлюднених у встановленому порядку.
2. Якщо у договорі не міститься посилання на типові умови, такі типові умови можуть застосовуватись як [звичай](#) ділового обороту, якщо вони відповідають вимогам [статті 7 цього Кодексу](#).

Стаття 631. Строк договору

1. [Строком](#) договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до [договору](#).

2. Договір набирає чинності з моменту його укладення.
3. Сторони можуть встановити, що умови договору застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення.
4. Закінчення строку договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії договору.

Стаття 632. Ціна

1. Ціна в **договорі** встановлюється за домовленістю сторін.

У випадках, встановлених законом, застосовуються ціни (тарифи, ставки тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або **органами місцевого самоврядування**.

2. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, встановлених договором або законом.
3. Зміна ціни в договорі після його виконання не допускається.
4. Якщо ціна у договорі не встановлена і не може бути визначена виходячи з його умов, вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або **послуги** на момент укладення договору.

Стаття 633. Публічний договір

1. Публічним є **договір**, в якому одна сторона - підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до неї звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо).
2. Умови публічного договору встановлюються однаковими для всіх споживачів, крім тих, кому за законом надані відповідні пільги.
3. Підприємець не має права надавати переваги одному споживачеві перед іншим щодо укладення публічного договору, якщо інше не встановлено законом.
4. Підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних товарів (робіт, **послуг**).

У разі необґрунтованої відмови підприємця від укладення публічного договору він має відшкодувати **збитки**, завдані споживачеві такою відмовою.

5. **Актами цивільного законодавства** можуть бути встановлені правила, обов'язкові для сторін при укладенні і виконанні публічного договору.
6. Умови публічного договору, які суперечать частині другій цієї статті та правилам, обов'язковим для сторін при укладенні і виконанні публічного договору, є нікчемними.

Стаття 634. Договір приєднання

1. Договором приєднання є **договір**, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої

сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору.

2. Договір приєднання може бути змінений або розірваний на вимогу сторони, яка приєдналася, якщо вона позбавляється прав, які звичайно мала, а також якщо договір виключає чи обмежує відповідальність другої сторони за **порушення зобов'язання** або містить інші умови, явно обтяжливі для сторони, яка приєдналася. Сторона, яка приєдналася, має довести, що вона, виходячи зі своїх інтересів, не прийняла б цих умов за наявності у неї можливості брати участь у визначенні умов договору.

3. Якщо вимога про зміну або розірвання договору пред'явлена стороною, яка приєдналася до нього у зв'язку зі здійсненням нею **підприємницької діяльності**, сторона, що надала договір для приєднання, може відмовити у задоволенні цих вимог, якщо доведе, що сторона, яка приєдналася, знала або могла знати, на яких умовах вона приєдналася до договору.

Стаття 635. Попередній договір

1. Попереднім є **договір**, сторони якого зобов'язуються протягом певного **строку** (у певний **термін**) укласти договір в майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором.

Законом може бути встановлено обмеження щодо строку (терміну), в який має бути укладений основний договір на підставі попереднього договору.

Істотні умови основного договору, що не встановлені попереднім договором, погоджуються у порядку, встановленому сторонами у попередньому договорі, якщо такий порядок не встановлений **актами цивільного законодавства**.

Попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена, - у письмовій формі.

2. Сторона, яка необгрунтовано ухиляється від укладення **договору**, передбаченого попереднім договором, повинна відшкодувати другій стороні **збитки**, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або **актами цивільного законодавства**.

3. **Зобов'язання**, встановлене попереднім договором, припиняється, якщо основний договір не укладений протягом **строку** (у **термін**), встановленого попереднім договором, або якщо жодна із сторін не направить другій стороні пропозицію про його укладення.

4. Договір про наміри (протокол про наміри тощо), якщо в ньому немає волевиявлення сторін щодо надання йому сили попереднього договору, не вважається попереднім договором.

Стаття 636. Договір на користь третьої особи

1. Договором на користь третьої особи є **договір**, в якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі.

2. Виконання договору на користь третьої особи може вимагати як особа, яка уклала договір, так і третя особа, на користь якої передбачено виконання, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із суті договору.

3. З моменту вираження третьою особою наміру скористатися своїм правом сторони не можуть розірвати або змінити договір без згоди третьої особи, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. Якщо третя особа відмовилася від права, наданого їй на підставі договору, сторона, яка уклала договір на користь третьої особи, може сама скористатися цим правом, якщо інше не впливає із суті договору.

Стаття 637. Тлумачення умов договору

1. Тлумачення умов [договору](#) здійснюється відповідно до [статті 213 цього Кодексу](#).
2. У разі тлумачення умов договору можуть враховуватися також типові умови (типові договори), навіть якщо в договорі немає посилання на ці умови.

Глава 53 УКЛАДЕННЯ, ЗМІНА І РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

Стаття 638. Укладення договору

1. [Договір](#) є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

2. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір ([оферти](#)) і прийняття пропозиції ([акцепту](#)) другою стороною.

Стаття 639. Форма договору

1. [Договір](#) може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом.

2. Якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася.

3. Якщо сторони домовились укласти у письмовій формі договір, щодо якого законом не встановлена письмова форма, такий договір є укладеним з моменту його підписання сторонами.

4. Якщо сторони домовилися про [нотаріальне посвідчення](#) договору, щодо якого законом не вимагається нотаріальне посвідчення, такий договір є укладеним з моменту його нотаріального посвідчення. Договір про закупівлю, який укладається відповідно до [Закону України "Про здійснення державних закупівель"](#), на вимогу замовника підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню та вважається укладеним з моменту його нотаріального посвідчення.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 16.06.2005 р. N 2664-IV,
від 01.06.2010 р. N 2289-VI,
який вводиться в дію з [31 липня 2010 року](#))

Стаття 640. Момент укладення договору

1. **Договір** є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції.
2. Якщо відповідно до **акта цивільного законодавства** для укладення договору необхідні також передання **майна** або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії.
3. Договір, що підлягає **нотаріальному посвідченню**, є укладеним з дня такого посвідчення.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 641. Пропозиція укласти договір

1. Пропозицію укласти **договір** (оферту) може зробити кожна із сторін майбутнього договору.

Пропозиція укласти договір має містити **істотні умови договору** і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

2. Реклама або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано у рекламі або інших пропозиціях.
3. Пропозиція укласти договір може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом. Пропозиція укласти договір, одержана адресатом, не може бути відкликана протягом **строку** для відповіді, якщо інше не вказане у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена.

Стаття 642. Прийняття пропозиції

1. Відповідь особи, якій адресована пропозиція укласти **договір**, про її прийняття (акцепт) повинна бути повною і безумовною.
2. Якщо особа, яка одержала пропозицію укласти договір, у межах **строку** для відповіді вчинила дію відповідно до вказаних у пропозиції умов договору (відвантажила товари, надала **послуги**, виконала роботи, сплатила відповідну суму грошей тощо), яка засвідчує її бажання укласти договір, ця дія є прийняттям пропозиції, якщо інше не вказане в пропозиції укласти договір або не встановлено законом.
3. Особа, яка прийняла пропозицію, може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції.

Стаття 643. Укладення договору за пропозицією, в якій вказаний строк для відповіді

1. Якщо у пропозиції укласти **договір** вказаний **строк** для відповіді, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку.

Стаття 644. Укладення договору за пропозицією, в якій не вказаний строк для відповіді

1. Якщо пропозицію укласти **договір** зроблено усно і в ній не вказаний **строк** для відповіді, договір є укладеним, коли особа, якій було зроблено пропозицію, негайно заявила про її прийняття.

2. Якщо пропозицію укласти договір, в якій не вказаний **строк** для відповіді, зроблено у письмовій формі, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь протягом строку, встановленого **актом цивільного законодавства**, а якщо цей строк не встановлений, - протягом нормально необхідного для цього часу.

Стаття 645. Відповідь про прийняття пропозиції, яка одержана із запізненням

1. Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти **договір** одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію, звільняється від відповідних зобов'язань.

2. Якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено своєчасно, але одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію укласти договір, звільняється від відповідних зобов'язань, якщо вона негайно повідомила особу, якій було направлено пропозицію, про одержання відповіді із запізненням.

Відповідь, одержана із запізненням, є новою пропозицією.

3. За згодою особи, яка зробила пропозицію, договір може вважатись укладеним незалежно від того, що відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено та (або) одержано із запізненням.

Стаття 646. Відповідь про згоду укласти договір на інших умовах

1. Відповідь про згоду укласти **договір** на інших, ніж було запропоновано, умовах є відмовою від одержаної пропозиції і водночас новою пропозицією особі, яка зробила попередню пропозицію.

Стаття 647. Місце укладення договору

1. **Договір** є укладеним у **місці проживання фізичної особи** або за **місцезнаходженням юридичної особи**, яка зробила пропозицію укласти договір, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 648. Договір та правові акти органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування

1. Зміст **договору**, укладеного на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, **органу місцевого самоврядування**, обов'язкового для сторін (сторони) договору, має відповідати цьому акту.

2. Особливості укладення договору на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування встановлюються **актами цивільного законодавства**.

Стаття 649. Вирішення переддоговірних спорів

1. Розбіжності, що виникли між сторонами при укладенні **договору** на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, **органу місцевого самоврядування** та в інших випадках, встановлених законом, вирішуються судом.

2. Розбіжності, що виникли між сторонами при укладенні договору не на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, можуть бути вирішені судом у випадках, встановлених за домовленістю сторін або законом.

Стаття 650. Укладення договорів на біржах, аукціонах, конкурсах

1. Особливості укладення **договорів** на біржах, аукціонах, конкурсах тощо встановлюються відповідними **актами цивільного законодавства**.

Стаття 651. Підстави для зміни або розірвання договору

1. Зміна або розірвання **договору** допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

Істотним є таке порушення стороною договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору.

3. У разі односторонньої відмови від договору у повному обсязі або частково, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є відповідно розірваним або зміненим.

Стаття 652. Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин

1. У разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні **договору**, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті **зобов'язання**.

Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах.

2. Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний, а з підстав, встановлених частиною четвертою цієї статті, - змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов:

1) в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане;

2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися;

3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;

4) із суті договору або **звичаїв** ділового обороту не впливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

3. У разі розірвання **договору** внаслідок істотної зміни обставин суд, на вимогу будь-якої із сторін, визначає наслідки розірвання договору виходячи з необхідності справедливого розподілу між сторонами витрат, понесених ними у зв'язку з виконанням цього договору.

4. Зміна договору у зв'язку з істотною зміною обставин допускається за рішенням суду у виняткових випадках, коли розірвання договору суперечить суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.

Стаття 653. Правові наслідки зміни або розірвання договору

1. У разі зміни **договору** зобов'язання сторін змінюються відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, **строків** виконання тощо.

2. У разі розірвання договору **зобов'язання** сторін припиняються.

3. У разі зміни або розірвання договору зобов'язання змінюється або припиняється з моменту досягнення домовленості про зміну або розірвання договору, якщо інше не встановлено договором чи не обумовлено характером його зміни. Якщо договір змінюється або розривається у судовому порядку, зобов'язання змінюється або припиняється з моменту набрання рішенням суду про зміну або розірвання договору законної сили.

4. Сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за **зобов'язанням** до моменту зміни або розірвання **договору**, якщо інше не встановлено договором або законом.

5. Якщо договір змінений або розірваний у зв'язку з істотним порушенням договору однією із сторін, друга сторона може вимагати **відшкодування збитків**, завданих зміною або розірванням договору.

Стаття 654. Форма зміни або розірвання договору

1. Зміна або розірвання **договору** вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється або розривається, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із **звичаїв** ділового обороту.

РОЗДІЛ III ОКРЕМІ ВИДИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Підрозділ 1 ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 54 КУПІВЛЯ-ПРОДАЖ

§ 1. Загальні положення про купівлю-продаж

Стаття 655. Договір купівлі-продажу

1. За **договором** купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати **майно** (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Стаття 656. Предмет договору купівлі-продажу

1. Предметом договору купівлі-продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому.
2. Предметом договору купівлі-продажу можуть бути майнові права. До договору купівлі-продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав.
3. Предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі-продажу права вимоги застосовуються положення про **відступлення права вимоги**, якщо інше не встановлено договором або законом.
4. До договору купівлі-продажу на біржах, конкурсах, аукціонах (публічних торгах), договору купівлі-продажу **валютних цінностей** і **цінних паперів** застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено законом про ці види договорів купівлі-продажу або не впливає з їхньої суті.
5. Особливості договору купівлі-продажу окремих видів **майна** можуть встановлюватися законом.

Стаття 657. Форма окремих видів договорів купівлі-продажу

1. **Договір купівлі-продажу земельної ділянки**, єдиного майнового комплексу, **житлового будинку (квартири)** або іншого **нерухомого майна** укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**, крім договорів купівлі-продажу майна, що перебуває в **податковій заставі**.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 02.12.2010 р. N 2756-VI, від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 658. Право продажу товару

1. Право продажу товару, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом, належить власникові товару. Якщо продавець товару не є його власником, покупець набуває **право власності** лише у випадку, якщо власник не має права вимагати його повернення.

Стаття 659. Обов'язок продавця попередити покупця про права третіх осіб на товар

1. Продавець зобов'язаний попередити покупця про всі права третіх осіб на товар, що продається (права наймача, **право застави**, право довічного користування тощо). У разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання **договору купівлі-продажу**, якщо він не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар.

Стаття 660. Обов'язки покупця і продавця у разі пред'явлення третьою особою позову про витребування товару

1. Якщо третя особа на підставах, що виникли до продажу товару, пред'явить до покупця позов про витребування товару, покупець повинен повідомити про це продавця та подати

клопотання про залучення його до участі у справі. Продавець повинен вступити у справу на стороні покупця.

2. Якщо покупець не повідомив продавця про пред'явлення третьою особою позову про витребування товару та не подав клопотання про залучення продавця до участі у справі, продавець не відповідає перед покупцем, якщо продавець доведе, що, взявши участь у справі, він міг би відвернути відібрання проданого товару у покупця.

3. Якщо продавець був залучений до участі у справі, але ухилився від участі в її розгляді, він не має права доводити неправильність ведення справи покупцем.

Стаття 661. Відповідальність продавця у разі відсудження товару у покупця

1. У разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав.

2. Правочин щодо звільнення продавця від відповідальності або щодо її обмеження у разі витребування товару у покупця третьою особою є нікчемним.

Стаття 662. Обов'язок продавця передати товар покупцеві

1. Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений [договором купівлі-продажу](#).

2. Продавець повинен одночасно з товаром передати покупцеві його [приналежності](#) та документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару та підлягають переданню разом із товаром відповідно до договору або [актів цивільного законодавства](#).

Стаття 663. Строк виконання обов'язку передати товар

1. Продавець зобов'язаний передати товар покупцеві у [строк](#), встановлений [договором купівлі-продажу](#), а якщо зміст договору не дає змоги визначити цей строк, - відповідно до положень [статті 530 цього Кодексу](#).

Стаття 664. Момент виконання обов'язку продавця передати товар

1. Обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент:

1) вручення товару покупцеві, якщо договором встановлений обов'язок продавця доставити товар;

2) надання товару в розпорядження покупця, якщо товар має бути переданий покупцеві за місцезнаходженням товару.

[Договором купівлі-продажу](#) може бути встановлений інший момент виконання продавцем обов'язку передати товар.

Товар вважається наданим у розпорядження покупця, якщо у [строк](#), встановлений договором, він готовий до передання покупцеві у належному місці і покупець поінформований про це. Готовий до передання товар повинен бути відповідним чином ідентифікований для цілей цього договору, зокрема шляхом маркування.

2. Якщо з договору купівлі-продажу не випливає обов'язок продавця доставити товар або передати товар у його місцезнаходженні, обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент здачі товару перевізникові або організації зв'язку для доставки покупцеві.

Стаття 665. Правові наслідки відмови продавця передати товар

1. У разі відмови продавця передати проданий товар покупець має право відмовитися від [договору купівлі-продажу](#).

2. Якщо продавець відмовився передати [річ, визначену індивідуальними ознаками](#), покупець має право пред'явити продавцеві вимоги відповідно до [статті 620 цього Кодексу](#).

Стаття 666. Правові наслідки невиконання продавцем обов'язку передати приналежності товару та документи, що стосуються товару

1. Якщо продавець не передає покупцеві [приналежності](#) товару та документи, що стосуються товару та підлягають переданню разом з товаром відповідно до [договору купівлі-продажу](#) або [актів цивільного законодавства](#), покупець має право встановити розумний [строк](#) для їх передання.

2. Якщо приналежності товару або документи, що стосуються товару, не передані продавцем у встановлений строк, покупець має право відмовитися від договору купівлі-продажу та повернути товар продавцеві.

Стаття 667. Обов'язок продавця зберігати проданий товар

1. Якщо [право власності](#) переходить до покупця раніше від передання товару, продавець зобов'язаний до передання зберігати товар, не допускаючи його погіршення. Необхідні для цього витрати покупець зобов'язаний відшкодувати продавцеві, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 668. Перехід ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження товару

1. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передання йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару, проданого під час його [транспортування](#), переходить до покупця з моменту укладення [договору купівлі-продажу](#), якщо інше не встановлено договором або [звичаями](#) ділового обороту.

3. Умова договору купівлі-продажу про те, що ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту здачі товару першому перевізникові, на вимогу покупця може бути визнана судом недійсною, якщо в момент укладення договору продавець знав або міг знати, що товар втрачено або пошкоджено, але не повідомив про це покупця.

Стаття 669. Кількість товару

1. Кількість товару, що продається, встановлюється у [договорі купівлі-продажу](#) у відповідних одиницях виміру або грошовому вираженні.

2. Умова щодо кількості товару може бути погоджена шляхом встановлення у договорі купівлі-продажу порядку визначення цієї кількості.

Стаття 670. Правові наслідки порушення умови договору щодо кількості товару

1. Якщо продавець передав покупцеві меншу кількість товару, ніж це встановлено **договором купівлі-продажу**, покупець має право вимагати передання кількості товару, якої не вистачає, або відмовитися від переданого товару та його оплати, а якщо він оплачений, - вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

2. Якщо продавець передав покупцеві більшу кількість товару, ніж це встановлено договором купівлі-продажу, покупець зобов'язаний повідомити про це продавця. Якщо в розумний **строк** після одержання такого повідомлення продавець не розпорядиться товаром, покупець має право прийняти весь товар, якщо інше не встановлено договором.

3. Якщо покупець прийняв більшу кількість товару, ніж це встановлено договором купівлі-продажу, він зобов'язаний оплатити додатково прийнятий товар за ціною, встановленою для товару, прийнятого відповідно до договору, якщо інша ціна не встановлена за домовленістю сторін.

Стаття 671. Асортимент товару

1. Якщо за **договором купівлі-продажу** переданню підлягає товар у певному співвідношенні за видами, моделями, розмірами, кольорами або іншими ознаками (асортимент), продавець зобов'язаний передати покупцеві товар в асортименті, погодженому сторонами.

2. Якщо договором купівлі-продажу асортимент товару не встановлений або асортимент не був визначений у порядку, встановленому договором, але із суті **зобов'язання** випливає, що товар підлягає переданню покупцеві в асортименті, продавець має право передати покупцеві товар в асортименті виходячи з потреб покупця, які були відомі продавцеві на момент укладення договору, або відмовитися від договору.

Стаття 672. Правові наслідки порушення умови договору щодо асортименту товару

1. Якщо продавець передав товар в асортименті, що не відповідає умовам **договору купівлі-продажу**, покупець має право відмовитися від його прийняття та оплати, а якщо він вже оплачений, - вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

2. Якщо продавець передав покупцеві частину товару, асортимент якого відповідає умовам договору купівлі-продажу, і частину товару з порушенням асортименту, покупець має право на свій вибір:

- 1) прийняти частину товару, що відповідає умовам договору, і відмовитися від решти товару;
- 2) відмовитися від усього товару;
- 3) вимагати заміни частини товару, що не відповідає асортименту, товаром в асортименті, який встановлено договором;
- 4) прийняти весь товар.

3. У разі відмови від товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, або пред'явлення вимоги про заміну цього товару покупець має право відмовитися від оплати цього товару, а якщо він вже оплачений, - вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

4. Товар, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, є прийнятим, якщо покупець у розумний **строк** після його одержання не повідомив продавця про свою відмову від нього.

5. Якщо покупець не відмовився від товару, асортимент якого не відповідає умовам договору купівлі-продажу, він зобов'язаний оплатити його за ціною, погодженою з продавцем.

Якщо продавець не вжив необхідних заходів щодо погодження ціни в розумний **строк**, покупець оплачує товар за ціною, яка на момент укладення договору купівлі-продажу застосовувалася щодо аналогічного товару.

Стаття 673. Якість товару

1. Продавець повинен передати покупцеві товар, якість якого відповідає умовам **договору купівлі-продажу**.

2. У разі відсутності в договорі купівлі-продажу умов щодо якості товару продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, придатний для мети, з якою товар такого роду звичайно використовується.

Якщо продавець при укладенні договору купівлі-продажу був повідомлений покупцем про конкретну мету придбання товару, продавець повинен передати покупцеві товар, придатний для використання відповідно до цієї мети.

3. У разі продажу товару за зразком та (або) за описом продавець повинен передати покупцеві товар, який відповідає зразку та (або) опису.

4. Якщо законом встановлено вимоги щодо якості товару, продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, який відповідає цим вимогам.

Продавець і покупець можуть домовитися про передання товару підвищеної якості порівняно з вимогами, встановленими законом.

Стаття 674. Підтвердження відповідності товару вимогам законодавства

1. Відповідність товару вимогам законодавства підтверджується способом та в **порядку**, встановленими законом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 675. Гарантії якості товару

1. Товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено **договором купівлі-продажу**.

2. Договором або законом може бути встановлений **строк**, протягом якого продавець гарантує якість товару (**гарантійний строк**).

3. Гарантія якості товару поширюється на всі комплектуючі вироби, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 676. Обчислення гарантійного строку

1. Гарантійний строк починається з моменту передання товару покупцеві, якщо інше не встановлено [договором купівлі-продажу](#).

2. Гарантійний строк, встановлений договором купівлі-продажу, продовжується на час, протягом якого покупець не міг використовувати товар у зв'язку з обставинами, що залежать від продавця, до усунення їх продавцем.

Гарантійний строк продовжується на час, протягом якого товар не міг використовуватися у зв'язку з виявленими в ньому недоліками, за умови повідомлення про це продавця в порядку, встановленому [статтею 688 цього Кодексу](#).

3. Гарантійний строк на комплектуючий виріб дорівнює гарантійному строку на основний виріб і починає спливати одночасно з ним.

4. У разі заміни товару (комплектуючого виробу) неналежної якості на товар (комплектуючий виріб), що відповідає умовам договору купівлі-продажу, гарантійний строк на нього починає спливати з моменту заміни.

Стаття 677. Строк придатності товару

1. Законом або іншими нормативно-правовими актами може бути встановлений строк, зі спливом якого товар вважається непридатним для використання за призначенням ([строк придатності](#)).

2. Строк придатності товару визначається періодом часу, який обчислюється з дня його виготовлення і протягом якого товар є придатним для використання, або [терміном](#) (датою), до настання якого товар є придатним для використання.

3. Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, на який встановлено строк придатності, з таким розрахунком, щоб він міг бути використаний за призначенням до спливу цього строку.

Стаття 678. Правові наслідки передання товару неналежної якості

1. Покупець, якому переданий товар неналежної якості, має право, незалежно від можливості використання товару за призначенням, вимагати від продавця за своїм вибором:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний [строк](#);
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

2. У разі істотного порушення вимог щодо якості товару (виявлення недоліків, які не можна усунути, недоліків, усунення яких пов'язане з непропорційними витратами або затратами часу, недоліків, які виявилися неодноразово чи з'явилися знову після їх усунення) покупець має право за своїм вибором:

- 1) відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) вимагати заміни товару.

3. Якщо продавець товару неналежної якості не є його виготовлювачем, вимоги щодо заміни, безоплатного усунення недоліків товару і [відшкодування збитків](#) можуть бути пред'явлені до продавця або виготовлювача товару.

4. Положення цієї статті застосовуються, якщо інше не встановлено цим Кодексом або іншим законом.

Стаття 679. Недоліки товару, за які відповідає продавець

1. Продавець відповідає за недоліки товару, якщо покупець доведе, що вони виникли до передання товару покупцеві або з причин, які існували до цього моменту.

2. Якщо продавцем надані гарантії щодо якості товару, продавець відповідає за його недоліки, якщо він не доведе, що вони виникли після його передання покупцеві внаслідок порушення покупцем правил користування чи зберігання товару, дій третіх осіб, випадку або непереборної сили.

Стаття 680. Строки виявлення недоліків і пред'явлення вимоги у зв'язку з недоліками проданого товару

1. Покупець має право пред'явити вимогу у зв'язку з недоліками товару за умови, що недоліки виявлені в [строки](#), встановлені цією статтею, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Якщо на товар не встановлений [гарантійний строк](#) або [строк придатності](#), вимога у зв'язку з його недоліками може бути пред'явлена покупцем за умови, що недоліки були виявлені протягом розумного строку, але в межах двох років, а щодо [нерухомого майна](#) - в межах трьох років від дня передання товару покупцеві, якщо договором або законом не встановлений більший строк.

Якщо встановити день передання нерухомого майна неможливо або якщо покупець володів нерухомим майном до укладення договору, зазначені строки обчислюються від дня укладення договору.

Строк для виявлення недоліків товару, що перевозився або був відправлений [поштою](#), обчислюється від дня одержання товару в місці призначення.

3. Якщо на товар встановлено [гарантійний строк](#), покупець має право пред'явити вимогу у зв'язку з недоліками товару, які були виявлені протягом цього строку.

Якщо на комплектуючий виріб встановлено гарантійний строк меншої тривалості, ніж на основний виріб, покупець має право пред'явити вимогу у зв'язку з недоліками комплектуючого виробу, якщо ці недоліки були виявлені протягом гарантійного строку на основний виріб.

Якщо на комплектуючий виріб встановлено гарантійний строк більшої тривалості, ніж гарантійний строк на основний виріб, покупець має право пред'явити вимогу у зв'язку з недоліками товару, якщо недоліки у комплектуючому виробі виявлені протягом гарантійного строку на нього, незалежно від впливу гарантійного строку на основний виріб.

4. Покупець має право пред'явити вимогу у зв'язку з недоліками товару, на який встановлений строк придатності, якщо вони виявлені протягом строку придатності товару.

5. Якщо недоліки товару виявлені покупцем після спливу [гарантійного строку](#) або [строку придатності](#), продавець несе відповідальність, якщо покупець доведе, що недоліки товару виникли до передання йому товару або з причин, які існували до цього моменту.

Стаття 681. Позовна давність, що застосовується до вимог у зв'язку з недоліками проданого товару

1. До вимог у зв'язку з недоліками проданого товару застосовується [позовна давність](#) в один рік, яка обчислюється від дня виявлення недоліків у межах строків, встановлених [статтею 680 цього Кодексу](#), а якщо на товар встановлено [гарантійний строк \(строк придатності\)](#), - від дня виявлення недоліків у межах гарантійного строку (строку придатності).

Стаття 681¹. Правові наслідки відкликання товару у покупця

1. У разі якщо виготовлювач товару відповідно до [закону](#) відкликає його у покупця, покупець має право вимагати від продавця або виготовлювача за своїм вибором:

- 1) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 2) повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 3) заміни товару на такий самий товар або на аналогічний товар з числа наявних у продавця (виготовлювача).

2. Сплачена за товар грошова сума, що підлягає поверненню покупцеві у разі відкликання товару, визначається виходячи з ціни такого товару на час відкликання, а в разі зниження ціни - виходячи з ціни товару на час його придбання покупцем.

3. Виготовлювач повертає покупцеві грошову суму, сплачену ним за товар, у момент фактичного повернення покупцем такого товару виготовлювачу чи іншій особі, уповноваженій виготовлювачем, або в інший строк за домовленістю з покупцем.

4. До відносин, пов'язаних з правовими наслідками відкликання товару у покупця, не врегульованих цією статтею, застосовуються положення цього параграфу та [законодавства про захист прав споживачів](#).

(Доповнено статтею 681¹ згідно із
Законом України від 02.12.2010 р. N 2735-VI)

Стаття 682. Комплектність товару

1. Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, що відповідає умові [договору купівлі-продажу](#) щодо комплектності.

2. Якщо договором купівлі-продажу не встановлено умов щодо комплектності товару, продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, комплектність якого визначається [звичаями](#) ділового обороту або іншими вимогами, що звичайно ставляться.

Стаття 683. Комплект товару

1. Якщо [договором купівлі-продажу](#) встановлений обов'язок продавця передати покупцеві певний набір товару у комплекті (комплект товару), [зобов'язання](#) є виконаним з моменту передання продавцем усього товару, включеного до комплекту.

2. Продавець зобов'язаний передати весь товар, який входить до комплекту, одночасно, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання.

Стаття 684. Правові наслідки передання некомплектного товару

1. У разі передання некомплектного товару покупець має право вимагати від продавця за своїм вибором:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) доукомплектування товару в розумний [строк](#).

2. Якщо продавець у розумний строк не доукомплектував товар, покупець має право за своїм вибором:

- 1) вимагати заміни некомплектного товару на комплектний;
- 2) відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої грошової суми.

3. Наслідки, передбачені частинами першою та другою цієї статті, застосовуються також у разі порушення продавцем обов'язку передати покупцеві комплект товару ([стаття 683 цього Кодексу](#)), якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті [зобов'язання](#).

Стаття 685. Тара та упаковка за договором купівлі-продажу

1. Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар у [тарі](#) та (або) в [упаковці](#), якщо інше не встановлено [договором купівлі-продажу](#) або не впливає із суті [зобов'язання](#).

Обов'язок передання товару у тарі та (або) в упаковці не поширюється на товари, які за своїм характером не потребують застосування тари та (або) упакування.

2. Товар повинен бути переданий у тарі та (або) упакований звичайним для нього способом в упаковку, а за їх відсутності - способом, який забезпечує схоронність товару цього роду за звичайних умов зберігання і [транспортування](#), якщо договором купівлі-продажу не встановлено вимог щодо тари та (або) упаковки.

3. Продавець, який здійснює [підприємницьку діяльність](#), зобов'язаний передати покупцеві товар у тарі та (або) в упаковці, які відповідають вимогам, встановленим [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 686. Правові наслідки передання товару з порушенням вимоги про тару та (або) упаковку

1. Якщо продавець передав покупцеві товар без [тари](#) та (або) [упаковки](#) чи в неналежних тарі та (або) упаковці, покупець має право вимагати від продавця передання товару у належних тарі та (або) упаковці або заміни неналежних тари та (або) упаковки, якщо інше не впливає із суті [зобов'язання](#) чи характеру товару, або пред'явити до нього інші вимоги, що впливають із передання товару неналежної якості ([стаття 678 цього Кодексу](#)).

Стаття 687. Перевірка додержання продавцем умов договору купівлі-продажу

1. Перевірка додержання продавцем умов [договору купівлі-продажу](#) щодо кількості, асортименту, якості, комплектності, [тари](#) та (або) [упаковки](#) товару та інших умов

здійснюється у випадках та в порядку, встановлених договором або [актами цивільного законодавства](#).

Якщо нормативно-правовими актами з питань стандартизації встановлено вимоги щодо порядку перевірки кількості, асортименту, якості, комплектності, тари та (або) упаковки товару, порядок перевірки, визначений договором, має відповідати цим вимогам.

2. Якщо порядок перевірки додержання продавцем умов договору купівлі-продажу не встановлений відповідно до частини першої цієї статті, перевірка здійснюється відповідно до [звичаїв](#) ділового обороту або вимог, що звичайно ставляться в таких випадках.

3. Обов'язок перевіряти кількість, асортимент, якість, комплектність, [тару](#) та (або) [упаковку](#) товару (випробовування, аналіз, огляд тощо) може бути покладений на продавця відповідно до [договору купівлі-продажу](#), [актів цивільного законодавства](#) та нормативно-правових актів з питань стандартизації. У цьому разі продавець повинен на вимогу покупця надати йому докази проведення такої перевірки.

4. Перевірка додержання умов договору купівлі-продажу щодо предмета договору продавцем і покупцем має здійснюватися на одних і тих самих умовах.

Стаття 688. Повідомлення продавця про порушення умов договору купівлі-продажу

1. Покупець зобов'язаний повідомити продавця про порушення умов [договору купівлі-продажу](#) щодо кількості, асортименту, якості, комплектності, [тари](#) та (або) [упаковки](#) товару у [строк](#), встановлений договором або [актами цивільного законодавства](#), а якщо такий строк не встановлений, - в розумний строк після того, як порушення могло бути виявлене відповідно до характеру і призначення товару.

У разі невиконання покупцем цього обов'язку продавець має право частково або в повному обсязі відмовитися від задоволення відповідних вимог покупця, якщо продавець доведе, що невиконання покупцем обов'язку повідомити продавця про порушення умов договору купівлі-продажу спричинило неможливість задоволення його вимог або спричинить для продавця витрати, що перевищують його витрати у разі своєчасного повідомлення про порушення умов договору.

2. Якщо продавець знав або міг знати про те, що переданий покупцеві товар не відповідає умовам договору купівлі-продажу, він не має права посилатися на те, що не одержав від покупця повідомлення про порушення умов договору, та на наслідки невиконання покупцем цього обов'язку, встановлені частиною першою цієї статті.

Стаття 689. Обов'язок покупця прийняти товар

1. Покупець зобов'язаний прийняти товар, крім випадків, коли він має право вимагати заміни товару або має право відмовитися від [договору купівлі-продажу](#).

2. Покупець зобов'язаний вчинити дії, які відповідно до вимог, що звичайно ставляться, необхідні з його боку для забезпечення передання та одержання товару, якщо інше не встановлено договором або [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 690. Зберігання товару, не прийнятого покупцем

1. Якщо покупець (одержувач) відмовився від прийняття товару, переданого продавцем, він зобов'язаний забезпечити схоронність цього товару, негайно повідомивши про це продавця.

2. Продавець зобов'язаний забрати (вивезти) товар, не прийнятий покупцем (одержувачем), або розпорядитися ним в розумний [строк](#).

Якщо продавець у цей строк не розпорядиться товаром, покупець має право реалізувати товар або повернути його продавцеві.

3. Витрати покупця у зв'язку із зберіганням товару, його реалізацією або поверненням продавцеві підлягають відшкодуванню продавцем. При цьому суми, одержані від реалізації товару, передаються продавцеві за вирахуванням сум, що належать покупцеві.

4. Якщо покупець без достатніх підстав зволікає з прийняттям товару або відмовився його прийняти, продавець має право вимагати від нього прийняти та оплатити товар або має право відмовитися від договору купівлі-продажу.

Стаття 691. Ціна товару

1. Покупець зобов'язаний оплатити товар за ціною, встановленою у [договорі купівлі-продажу](#), або, якщо вона не встановлена у договорі і не може бути визначена виходячи з його умов, - за ціною, що визначається відповідно до [статті 632 цього Кодексу](#), а також вчинити за свій рахунок дії, які відповідно до договору, [актів цивільного законодавства](#) або вимог, що звичайно ставляться, необхідні для здійснення платежу.

2. Якщо ціну встановлено залежно від ваги товару, вона визначається за вагою нетто, якщо інше не встановлено договором купівлі-продажу.

3. Якщо договором купівлі-продажу встановлено, що ціна товару підлягає зміні залежно від показників, що зумовлюють ціну товару (собівартість, затрати тощо), але при цьому не визначено способу її перегляду, ціна визначається виходячи із співвідношення цих показників на момент укладення договору і на момент передання товару.

Якщо продавець прострочив виконання обов'язку щодо передання товару, ціна визначається виходячи із співвідношення цих показників на момент укладення договору і на день передання товару, встановлений у договорі, а якщо такий день не встановлений договором, - на день, визначений відповідно до [статті 530 цього Кодексу](#).

Положення цієї частини про визначення ціни товару застосовуються, якщо інше не встановлено [актами цивільного законодавства](#) або не впливає із суті [зобов'язання](#).

Стаття 692. Оплата товару

1. Покупець зобов'язаний оплатити товар після його прийняття або прийняття товаророзпорядчих документів на нього, якщо договором або [актами цивільного законодавства](#) не встановлений інший [строк](#) оплати товару.

2. Покупець зобов'язаний сплатити продавцеві повну ціну переданого товару. [Договором купівлі-продажу](#) може бути передбачено розстрочення платежу.

3. У разі прострочення оплати товару продавець має право вимагати оплати товару та сплати [процентів](#) за користування чужими грошовими коштами.

4. Якщо покупець відмовився прийняти та оплатити товар, продавець має право за своїм вибором вимагати оплати товару або відмовитися від договору купівлі-продажу.

5. Якщо продавець зобов'язаний передати покупцеві крім неоплаченого також інший товар, він має право зупинити передання цього товару до повної оплати всього раніше переданого товару, якщо інше не встановлено договором або [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 693. Попередня оплата товару

1. Якщо договором встановлений обов'язок покупця частково або повністю оплатити товар до його передання продавцем (попередня оплата), покупець повинен здійснити оплату в [строк](#), встановлений [договором купівлі-продажу](#), а якщо такий строк не встановлений договором, - у строк, визначений відповідно до [статті 530 цього Кодексу](#).

У разі невиконання покупцем обов'язку щодо попередньої оплати товару застосовуються положення [статті 538 цього Кодексу](#).

2. Якщо продавець, який одержав суму попередньої оплати товару, не передав товар у встановлений [строк](#), покупець має право вимагати передання оплаченого товару або повернення суми попередньої оплати.

3. На суму попередньої оплати нараховуються [проценти](#) відповідно до [статті 536 цього Кодексу](#) від дня, коли товар мав бути переданий, до дня фактичного передання товару покупцеві або повернення йому суми попередньої оплати. Договором може бути встановлений обов'язок продавця сплачувати проценти на суму попередньої оплати від дня одержання цієї суми від покупця.

Стаття 694. Продаж товару в кредит

1. [Договором купівлі-продажу](#) може бути передбачений продаж товару в кредит з відстроченням або з розстроченням платежу.

2. Товар продається в кредит за цінами, що діють на день продажу. Зміна ціни на товар, проданий в кредит, не є підставою для проведення перерахунку, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. У разі невиконання продавцем обов'язку щодо передання товару, проданого в кредит, застосовуються положення [статті 665 цього Кодексу](#).

4. Якщо покупець прострочив оплату товару, проданого в кредит, продавець має право вимагати повернення неоплаченого товару.

5. Якщо покупець прострочив оплату товару, на прострочену суму нараховуються [проценти](#) відповідно до [статті 536 цього Кодексу](#) від дня, коли товар мав бути оплачений, до дня його фактичної оплати.

[Договором купівлі-продажу](#) може бути передбачений обов'язок покупця сплачувати проценти на суму, що відповідає ціні товару, проданого в кредит, починаючи від дня передання товару продавцем.

6. З моменту передання товару, проданого в кредит, і до його оплати продавцю належить [право застави](#) на цей товар.

Стаття 695. Особливості оплати товару з розстроченням платежу

1. Договором про продаж товару в кредит може бути передбачено оплату товару з розстроченням платежу.

Істотними умовами договору про продаж товару в кредит з умовою про розстрочення платежу є ціна товару, порядок, строки і розміри платежів.

2. Якщо покупець не здійснив у встановлений договором строк чергового платежу за проданий з розстроченням платежу і переданий йому товар, продавець має право відмовитися від договору і вимагати повернення проданого товару.

3. До договору про продаж товару в кредит з умовою про розстрочення платежу застосовуються положення частин третьої, п'ятої та шостої статті 694 цього Кодексу.

Стаття 696. Страхування товару

1. Договором може бути встановлений обов'язок продавця або покупця страхувати товар.

2. Якщо сторона, яка зобов'язана страхувати товар, не застрахувала його, друга сторона має право застрахувати товар і вимагати відшкодування витрат на страхування або відмовитися від договору.

Стаття 697. Збереження права власності за продавцем

1. Договором може бути встановлено, що право власності на переданий покупцеві товар зберігається за продавцем до оплати товару або настання інших обставин. У цьому разі покупець не має права до переходу до нього права власності розпоряджатися товаром, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із призначення та властивостей товару.

2. Якщо покупець прострочив оплату товару, продавець має право вимагати від нього повернення товару.

Продавець має право вимагати від покупця повернення товару також у разі ненастання обставин, за яких право власності на товар мало перейти до покупця.

§ 2. Роздрібна купівля-продаж

Стаття 698. Договір роздрібною купівлі-продажу

1. За договором роздрібною купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його.

2. Договір роздрібною купівлі-продажу є публічним.

3. До відносин за договором роздрібною купівлі-продажу з участю покупця - фізичної особи, не врегульованих цим Кодексом, застосовується законодавство про захист прав споживачів.

4. Умови договору, що обмежують права покупця - фізичної особи порівняно з правами, встановленими цим Кодексом та законодавством про захист прав споживачів, є нікчемними.

5. Покупець має право на відшкодування збитків, завданих йому продавцем внаслідок використання ним переваг свого становища у виробничій або торговельній діяльності.

Стаття 699. Публічна пропозиція укласти договір купівлі-продажу

1. Пропозиція товару в [рекламі](#), каталогах, а також інших описах товару, звернених до невизначеного кола осіб, є публічною пропозицією укласти договір, якщо вона містить усі [істотні умови договору](#).
2. Виставлення товару, демонстрація його зразків або надання відомостей про товар (описів, каталогів, фотознімків тощо) у місцях його продажу є публічною пропозицією укласти договір незалежно від того чи вказана ціна та інші істотні умови [договору купівлі-продажу](#), крім випадків, коли продавець явно визначив, що відповідний товар не призначений для продажу.

Стаття 700. Надання покупцеві інформації про товар

1. Продавець зобов'язаний надати покупцеві необхідну і достовірну [інформацію](#) про товар, що пропонується до продажу. Інформація має відповідати вимогам закону та правилам роздрібної торгівлі щодо її змісту і способів надання.
2. Покупець має право до укладення [договору купівлі-продажу](#) оглянути товар, вимагати проведення в його присутності перевірки властивостей товару або демонстрації користування товаром, якщо це не виключено характером товару і не суперечить правилам роздрібної торгівлі.
3. Якщо покупцеві не надано можливості негайно одержати повну і достовірну інформацію про товар у місці його продажу, він має право вимагати [відшкодування збитків](#), завданих необґрунтованим ухиленням від укладення договору, а якщо договір укладено, - в розумний [строк](#) відмовитися від договору, вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми і відшкодування збитків, а також [моральної шкоди](#).
4. Продавець, який не надав покупцеві можливості одержати повну і достовірну інформацію про товар, несе відповідальність за недоліки товару, які виникли після передання його покупцеві, якщо покупець доведе, що вони виникли у зв'язку з відсутністю у нього такої інформації.

Стаття 701. Договір з умовою про прийняття покупцем товару у встановлений строк

1. Сторони можуть укласти [договір купівлі-продажу](#) з умовою про прийняття покупцем товару у [строк](#), встановлений договором, і протягом цього строку товар не може бути проданий продавцем іншому покупцеві.
2. Якщо покупець не з'явився або не вчинив інших необхідних дій для прийняття товару у встановлений строк, вважається, що покупець відмовився від договору, якщо інше не встановлено договором.
3. Додаткові витрати продавця на забезпечення передання товару покупцеві у встановлений строк включаються в ціну товару, якщо інше не встановлено договором або [актами цивільного законодавства](#).

Стаття 702. Продаж товару за зразками

1. Сторони можуть укласти [договір купівлі-продажу товару](#) на підставі ознайомлення покупця із зразком товару (за описом, каталогом тощо).
2. Договір купівлі-продажу товару за зразком є виконаним з моменту доставки товару у місце, встановлене договором, а якщо місце передання товару не встановлено договором, - з

моменту доставки товару за **місцем проживання фізичної особи**-покупця або **місцезнаходженням юридичної особи**-покупця, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Покупець до передання товару має право відмовитися від договору за умови відшкодування продавцеві витрат, пов'язаних із вчиненням дій щодо виконання договору.

Стаття 703. Продаж товарів з використанням автоматів

1. Якщо продаж товару здійснюється з використанням **автоматів**, володілець автоматів зобов'язаний довести до покупців **інформацію** про продавця товару шляхом розміщення на автоматі або надання покупцям іншим чином відомостей про найменування продавця, його місцезнаходження, режим роботи, а також про дії, які необхідно вчинити покупцеві для одержання товару.

2. **Договір роздрібної купівлі-продажу** з використанням автоматів є укладеним з моменту вчинення покупцем дій, необхідних для одержання товару.

3. Якщо покупцеві не надається оплачений товар, продавець повинен на вимогу покупця негайно надати покупцеві товар або повернути сплачену ним грошову суму.

4. Якщо автомат використовується для розміну грошей, придбання платіжних засобів або обміну валюти, застосовуються положення про роздрібну купівлю-продаж, якщо інше не впливає із суті **зобов'язання**.

Стаття 704. Договір з умовою про доставку товару покупцеві

1. Якщо **договір роздрібної купівлі-продажу** укладено з умовою про доставку товару покупцеві, продавець зобов'язаний у встановлений договором **строк** доставити товар за місцем, указаним покупцем, а якщо місце передання товару покупцем не вказане, - за **місцем проживання фізичної особи** - покупця або **місцезнаходженням юридичної особи** - покупця.

2. Договір роздрібної купівлі-продажу з умовою про доставку товару покупцеві є виконаним з моменту вручення товару покупцеві, а у разі його відсутності - особі, яка пред'явила квитанцію або інший документ, що засвідчує укладення договору або оформлення доставки товару, якщо інше не встановлено договором, **актами цивільного законодавства** або не впливає із суті **зобов'язання**.

3. Якщо договором не встановлений **строк** доставки товару для вручення його покупцеві, товар має бути доставлений у розумний строк після одержання вимоги покупця.

Стаття 705. Договір найму-продажу

1. За договором найму-продажу до переходу до покупця **права власності** на переданий йому продавцем товар покупець є наймачем (орендарем) цього товару.

2. Покупець стає власником товару, переданого йому за договором найму-продажу, з моменту оплати товару, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 706. Ціна та оплата товару

1. Покупець зобов'язаний оплатити товар за ціною, оголошеною продавцем у момент укладення договору, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті **зобов'язання**.

2. Якщо договором встановлено попередню оплату товару ([стаття 693 цього Кодексу](#)), прострочення покупцем оплати товару є відмовою покупця від договору, якщо інше не встановлено договором.
3. До [договору роздрібної купівлі-продажу](#) товару в кредит, у тому числі з розстроченням платежу, не застосовуються положення абзацу першого частини п'ятої [статті 694 цього Кодексу](#).
4. Покупець має право повністю оплатити товар у будь-який час у межах встановленого договором періоду розстрочення його оплати.

Стаття 707. Обмін товару

1. Покупець має право протягом чотирнадцяти днів не рахуючи дня купівлі непродуктового товару належної якості, якщо триваліший [строк](#) не оголошений продавцем, обміняти його у місці купівлі або інших місцях, оголошених продавцем, на аналогічний товар інших розміру, форми, габариту, фасону, комплектації тощо. У разі виявлення різниці в ціні покупець проводить необхідний перерахунок з продавцем.

Якщо у продавця немає необхідного для обміну товару, покупець має право повернути придбаний товар продавцеві та одержати сплачену за нього грошову суму.

Вимога покупця про обмін або повернення товару підлягає задоволенню, якщо товар не був у споживанні, збережено його товарний вид, споживчі властивості та за наявності доказів придбання товару у цього продавця.

2. Перелік товарів, які не підлягають обміну або поверненню на підставах, передбачених цією статтею, встановлюється нормативно-правовими актами.

(Із змінами, внесеними згідно із
законами України від 14.05.2010 р. N 2257-VI,
від 02.12.2010 р. N 2741-VI)

Стаття 708. Права покупця у разі продажу йому товару неналежної якості

1. У разі виявлення покупцем протягом [гарантійного](#) або інших [строків](#), встановлених обов'язковими для сторін правилами чи договором, [недоліків](#), не застережених продавцем, або фальсифікації товару покупець має право за своїм вибором:

- 1) вимагати від продавця або виготовлювача безоплатного усунення [недоліків](#) товару або відшкодування витрат, здійснених покупцем чи третьою особою, на їх виправлення;
- 2) вимагати від продавця або виготовлювача заміни товару на аналогічний товар належної якості або на такий самий товар іншої моделі з відповідним перерахунком у разі різниці в ціні;
- 3) вимагати від продавця або виготовлювача відповідного зменшення ціни;
- 4) відмовитися від договору і вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми.

2. Покупець, який придбав непродуктові товари, що вже були в користуванні і реалізовані через роздрібні комісійні торговельні підприємства, про що він був поінформований продавцем, має право пред'явити вимоги, передбачені частиною першою цієї статті, якщо придбані товари містили [істотні недоліки](#), не застережені продавцем.

Стаття 709. Порядок і строки задоволення вимог покупця про заміну товару або усунення недоліків

1. Продавець або виготовлювач (чи уповноважені ними представники) зобов'язані прийняти товар неналежної якості від покупця і задовольнити його вимоги про заміну товару або усунення недоліків. Доставка товару продавцеві та його повернення покупцеві здійснюються продавцем або виготовлювачем, а в разі невиконання ними цього обов'язку або відсутності продавця чи виготовлювача в місцезнаходженні покупця повернення товару може бути здійснене покупцем за їхній рахунок.

2. Вимога покупця про заміну товару підлягає негайному задоволенню, а в разі необхідності перевірки якості товару - протягом чотирнадцяти днів або, за домовленістю сторін, в інший [строк](#).

У разі відсутності необхідного товару вимога покупця про заміну товару підлягає задоволенню у двомісячний строк з моменту подання відповідної заяви.

Якщо задовольнити вимогу покупця про заміну товару у встановлені строки неможливо, покупець на свій вибір має право пред'явити продавцеві або виготовлювачу інші вимоги відповідно до [статті 708 цього Кодексу](#).

3. Вимога покупця про безоплатне усунення недоліків товару підлягає задоволенню продавцем або виготовлювачем протягом чотирнадцяти днів або, за домовленістю сторін, в інший [строк](#). На вимогу покупця на час ремонту йому має бути наданий у користування аналогічний товар, незалежно від моделі, з доставкою.

4. У разі усунення недоліків товару шляхом заміни комплектуючого виробу або складової частини товару, на які встановлено [гарантійні строки](#), гарантійний строк на новий комплектуючий виріб або складову частину обчислюється від дня видачі покупцеві товару після усунення недоліків.

5. За кожний день прострочення продавцем або виготовлювачем усунення недоліків товару і невиконання вимоги про надання в користування аналогічного товару на час усунення недоліків продавець сплачує покупцеві [неустойку](#) в розмірі одного відсотка вартості товару.

Стаття 710. Відшкодування різниці в ціні у разі заміни товару, зменшення ціни і повернення товару неналежної якості

1. У разі заміни товару з недоліками на товар належної якості продавець не має права вимагати відшкодування різниці між ціною товару, встановленою [договором купівлі-продажу](#), і ціною товару, яка існує на момент заміни товару або постановлення судом рішення про заміну товару.

2. У разі заміни товару неналежної якості на аналогічний, але інший за розміром, фасоном, сортом тощо товар належної якості відшкодуванню підлягає різниця між ціною заміненого товару і ціною товару належної якості, що діють на момент заміни товару або постановлення судом рішення про заміну товару.

3. У разі пред'явлення вимоги про відповідне зменшення ціни товару для розрахунку береться ціна товару на момент пред'явлення вимоги про зменшення ціни, а якщо вимогу покупця добровільно не задоволено продавцем, - на момент постановлення судом рішення про відповідне зменшення ціни товару.

4. У разі відмови покупця від договору та повернення продавцю товару неналежної якості покупець має право вимагати відшкодування різниці між ціною товару, встановленою договором, і ціною відповідного товару на момент добровільного задоволення його вимоги, а якщо вимогу добровільно не задоволено продавцем, - на момент постановлення судом рішення.

5. Якщо на час виконання рішення суду про відшкодування різниці в ціні у разі заміни товару, зменшення ціни або повернення товару неналежної якості підвищилися ціни на цей товар, покупець із цих підстав може заявити додаткові вимоги до продавця.

Стаття 711. Відповідальність за шкоду, завдану внаслідок недоліків товару

1. Шкода, завдана майну покупця, та шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю у зв'язку з придбанням [товару, що має недолік](#), відшкодовується відповідно до положень [глави 82 цього Кодексу](#).

(У редакції Закону України
від 19.05.2011 р. N 3390-VI)

§ 3. Поставка

Стаття 712. Договір поставки

1. За [договором](#) поставки продавець (постачальник), який здійснює [підприємницьку діяльність](#), зобов'язується передати у встановлений [строк](#) (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму.

2. До договору поставки застосовуються [загальні положення про купівлю-продаж](#), якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін.

3. Законом можуть бути передбачені особливості регулювання укладення та виконання договорів поставки, у тому числі договору [поставки товару для державних потреб](#).

§ 4. Контрактація сільськогосподарської продукції

Стаття 713. Договір контрактації сільськогосподарської продукції

1. За [договором](#) контрактації сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору.

2. До договору контрактації застосовуються [загальні положення про купівлю-продаж](#) та [положення про договір поставки](#), якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання [договорів контрактації сільськогосподарської продукції](#).

§ 5. Постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу

Стаття 714. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу

1. За **договором** постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати другій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів та дотримуватись передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання.
2. До договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу застосовуються **загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки**, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин сторін.
3. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору постачання енергетичними та іншими ресурсами.

§ 6. Міна

Стаття 715. Договір міни

1. За **договором** міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар.
2. Кожна із сторін договору міни є продавцем того товару, який він передає в обмін, і покупцем товару, який він одержує взамін.
3. Договором може бути встановлена доплата за товар більшої вартості, що обмінюється на товар меншої вартості.
4. **Право власності** на обмінювані товари переходить до сторін одночасно після виконання зобов'язань щодо передання **майна** обома сторонами, якщо інше не встановлено договором або законом.
5. Договором може бути встановлений обмін майна на роботи (**послуги**).
6. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору міни.

Стаття 716. Правове регулювання міни

1. До договору міни застосовуються **загальні положення про купівлю-продаж, положення про договір поставки, договір контрактації** або інші **договори**, елементи яких містяться в договорі міни, якщо це не суперечить суті **зобов'язання**.

Глава 55 ДАРУВАННЯ

Стаття 717. Договір дарування

1. За **договором** дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно **майно** (дарунок) у власність.

2. Договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування.

Стаття 718. Предмет договору дарування

1. Дарунком можуть бути **рухомі речі**, в тому числі гроші та **цінні папери**, а також **нерухомі речі**.
2. Дарунком можуть бути майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому.

Стаття 719. Форма договору дарування

1. Договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення може бути укладений усно.
2. Договір дарування **нерухомої речі** укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**.
3. **Договір дарування** майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним.
4. Договір дарування **рухомих речей**, які мають особливу цінність, укладається у письмовій формі. Передання такої **речі** за усним договором є правомірним, якщо суд не встановить, що обдарований заволодів нею незаконно.
5. Договір дарування **валютних цінностей** на суму, яка перевищує п'ятдесятикратний розмір **неоподаткованого мінімуму** доходів громадян, укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**.

Стаття 720. Сторони у договорі дарування

1. Сторонами у **договорі дарування** можуть бути **фізичні особи**, **юридичні особи**, держава Україна, Автономна Республіка Крим, **територіальна громада**.
2. Батьки (**усиновлювачі**), **опікуни** не мають права дарувати **майно** дітей, підопічних.
3. **Підприємницькі товариства** можуть **укладати договір дарування** між собою, якщо право здійснювати дарування прямо встановлено **установчим документом** дарувальника. Це положення не поширюється на право **юридичної особи** укладати договір пожертви.
4. Договір дарування від імені дарувальника може укласти його представник. Доручення на укладення договору дарування, в якому не встановлено імені обдаровуваного, є нікчемним.

Стаття 721. Обов'язки дарувальника

1. Якщо дарувальникові відомо про недоліки **речі**, що є дарунком, або її особливі властивості, які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, **майна** обдаровуваного або інших осіб, він зобов'язаний повідомити про них обдаровуваного.
2. Дарувальник, якому було відомо про недоліки або особливі властивості подарованої речі і який не повідомив про них обдаровуваного, зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану

майну, та шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю в результаті володіння чи користування дарунком.

Стаття 722. Прийняття дарунка

1. **Право власності** обдаровуваного на дарунок виникає з моменту його прийняття.
2. Дарувальник, який передав **річ** підприємству, організації транспорту, зв'язку або іншій особі для вручення її обдаровуваному, має право відмовитися від **договору дарування** до вручення речі обдаровуваному.
3. Якщо дарунок направлено обдаровуваному без його попередньої згоди, дарунок є прийнятним, якщо обдарований негайно не заявить про відмову від його прийняття.
4. Прийняття обдаровуваним документів, які посвідчують **право власності** на річ, інших документів, які посвідчують належність дарувальникові предмета договору, або символів речі (ключів, макетів тощо) є прийняттям дарунка.

Стаття 723. Договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому

1. **Договором дарування** може бути встановлений обов'язок дарувальника передати дарунок обдаровуваному в майбутньому через певний **строк** (у певний **термін**) або у разі настання відкладальної обставини.
2. У разі настання строку (терміну) або відкладальної обставини, встановлених договором дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому, обдарований має право вимагати від дарувальника передання дарунка або відшкодування його вартості.
3. Якщо до настання строку (терміну) або відкладальної обставини, встановленої договором дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому, дарувальник або обдарований помре, договір дарування припиняється.

Стаття 724. Одностороння відмова від договору дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому

1. Дарувальник має право відмовитися від передання дарунка у майбутньому, якщо після укладення договору його майновий стан істотно погіршився.
2. Обдарований має право у будь-який час до прийняття дарунка на підставі **договору дарування** з обов'язком передати дарунок у майбутньому відмовитися від нього.

Стаття 725. Обов'язок обдаровуваного на користь третьої особи

1. **Договором дарування** може бути встановлений обов'язок обдаровуваного вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи або утриматися від її вчинення (передати грошову суму чи інше **майно** у власність, виплачувати грошову ренту, надати право довічного користування дарунком чи його частиною, не пред'являти вимог до третьої особи про виселення тощо).
2. Дарувальник має право вимагати від обдаровуваного виконання покладеного на нього обов'язку на користь третьої особи.

У разі смерті дарувальника, оголошення його померлим, визнання безвісно відсутнім чи недієздатним виконання обов'язку на користь третьої особи має право вимагати від обдаровуваної особи, на користь якої встановлений цей обов'язок.

Стаття 726. Правові наслідки порушення обдаровуваним обов'язку на користь третьої особи

1. У разі порушення обдаровуваним обов'язку на користь третьої особи дарувальник має право вимагати розірвання договору і повернення дарунка, а якщо таке повернення неможливе, - відшкодування його вартості.

Стаття 727. Розірвання договору дарування на вимогу дарувальника

1. Дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування **нерухомих речей** чи іншого особливо цінного **майна**, якщо обдаровуваний **умисно** вчинив **злочин** проти життя, здоров'я, власності дарувальника, його батьків, дружини (чоловіка) або дітей.

Якщо обдаровуваний вчинив **умисне вбивство** дарувальника, спадкоємці дарувальника мають право вимагати розірвання **договору дарування**.

2. Дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, якщо обдаровуваний створює загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність.

3. Дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, якщо внаслідок недбалого ставлення обдаровуваного до **речі**, що становить культурну цінність, ця річ може бути знищена або істотно пошкоджена.

4. Дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, якщо на момент пред'явлення вимоги дарунок є збереженим.

5. У разі розірвання договору дарування обдаровуваний зобов'язаний повернути дарунок у натурі.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 09.09.2010 р. N 2518-VI)

Стаття 728. Позовна давність, що застосовується до вимог про розірвання договору дарування

1. До вимог про розірвання **договору дарування** застосовується **позовна давність** в один рік.

Стаття 729. Пожертва

1. Пожертвою є дарування **нерухомих** та **рухомих речей**, зокрема грошей та **цінних паперів**, особам, встановленим частиною першою **статті 720 цього Кодексу**, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

2. **Договір** про пожертву є укладеним з моменту прийняття пожертви.

3. До договору про пожертву застосовуються **положення про договір дарування**, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 730. Права пожертвувача

1. Пожертвувач має право здійснювати контроль за використанням **пожертви** відповідно до мети, встановленої договором про пожертву.
2. Якщо використання пожертви за призначенням виявилось неможливим, використання її за іншим призначенням можливе лише за згодою пожертвувача, а в разі його смерті чи **ліквідації юридичної особи** - за рішенням суду.
3. Пожертвувач або його правонаступники мають право вимагати розірвання договору про пожертву, якщо пожертва використовується не за призначенням.

Глава 56 РЕНТА

Стаття 731. Договір ренти

1. За **договором** ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність **майно**, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі.
2. Договором ренти може бути встановлений обов'язок виплачувати ренту безстроково (безстрокова рента) або протягом певного строку.

Стаття 732. Форма договору ренти

1. Договір ренти укладається у письмовій формі.
2. Договір ренти та договір про передачу **нерухомого майна** під виплату ренти підлягають **нотаріальному посвідченню**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 733. Сторони у договорі ренти

1. Сторонами у договорі ренти можуть бути **фізичні** або **юридичні особи**.

Стаття 734. Передання майна під виплату ренти

1. **Договором ренти** може бути встановлено, що одержувач ренти передає **майно** у власність платника ренти за плату або безоплатно.
2. Якщо договором ренти встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату, до відносин сторін щодо передання майна застосовуються **загальні положення про купівлю-продаж**, а якщо майно передається безоплатно, - **положення про договір дарування**, якщо це не суперечить суті **договору ренти**.

Стаття 735. Забезпечення виплати ренти

1. У разі передання під виплату ренти **земельної ділянки** або іншого **нерухомого майна** одержувач ренти набуває **право застави** на це майно.

2. Платник ренти має право відчужувати [майно](#), передане йому під виплату ренти, лише за згодою одержувача ренти.

У разі відчуження нерухомого майна іншій особі до неї переходять обов'язки платника ренти.

3. Виплата ренти може бути забезпечена шляхом встановлення обов'язку платника ренти застрахувати ризик невиконання ним своїх обов'язків за [договором ренти](#).

Стаття 736. Відповідальність за прострочення виплати ренти

1. За прострочення виплати ренти платник ренти сплачує одержувачеві ренти [проценти](#).

Стаття 737. Форма і розмір ренти

1. Рента може виплачуватися у грошовій формі або шляхом передання [речей](#), виконання робіт або надання [послуг](#). Форма виплати ренти встановлюється [договором ренти](#).

2. Розмір ренти встановлюється договором.

Якщо одержувач ренти передав у власність платника ренти грошову суму, розмір ренти встановлюється у розмірі облікової ставки Національного банку України, якщо більший розмір не встановлений договором ренти.

Розмір ренти змінюється відповідно до зміни розміру [облікової ставки Національного банку України](#), якщо інше не встановлено договором.

Стаття 738. Строк виплати ренти

1. Рента виплачується після закінчення кожного календарного кварталу, якщо інше не встановлено [договором ренти](#).

Стаття 739. Право платника безстрокової ренти на відмову від договору ренти

1. Платник безстрокової ренти має право відмовитися від [договору ренти](#).

Умова договору, відповідно до якої платник безстрокової ренти не може відмовитися від договору ренти, є нікчемною.

2. Договором ренти можуть бути встановлені умови здійснення платником безстрокової ренти відмови від договору ренти.

3. Договір ренти припиняється після спливу трьох місяців від дня одержання одержувачем ренти письмової відмови платника безстрокової ренти від договору за умови повного розрахунку між ними.

Стаття 740. Право одержувача безстрокової ренти на розірвання договору ренти

1. Одержувач безстрокової ренти має право вимагати розірвання [договору ренти](#) у разі, якщо:

1) платник безстрокової ренти прострочив її виплату більш як на один рік;

- 2) платник безстрокової ренти порушив свої [зобов'язання](#) щодо забезпечення виплати ренти;
  - 3) платник безстрокової ренти визнаний неплатоспроможним або виникли інші обставини, які явно свідчать про неможливість виплати ним ренти у розмірі і в [строки](#), що встановлені договором.
2. Одержувач безстрокової ренти має право вимагати розірвання договору ренти також в інших випадках, встановлених договором ренти.

Стаття 741. Розрахунки між сторонами у разі розірвання договору ренти

1. Якщо [договором ренти](#) не встановлені правові наслідки розірвання договору ренти, розрахунки провадяться залежно від того, чи [майно](#) було передано у власність платника ренти за плату чи безоплатно.
2. Якщо майно було передано у власність платника ренти безоплатно, у разі розірвання договору ренти одержувач ренти має право вимагати від платника ренти виплати річної суми ренти.
3. Якщо майно було передано у власність платника ренти за плату, одержувач ренти має право вимагати від платника ренти виплати річної суми ренти та вартості переданого майна.

Стаття 742. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого під виплату безстрокової ренти

1. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого безоплатно під виплату безстрокової ренти, несе платник ренти.
2. У разі випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого за плату під виплату безстрокової ренти, платник має право вимагати відповідно [припинення зобов'язання](#) щодо виплати ренти або зміни умов її виплати.

Стаття 743. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого під виплату ренти на певний строк

1. У разі випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, переданого під виплату ренти на певний [строк](#), платник ренти не звільняється від обов'язку виплачувати її до закінчення строку виплати ренти на умовах, встановлених [договором ренти](#).

Глава 57

ДОВІЧНЕ УТРИМАННЯ (ДОГЛЯД)

Стаття 744. Поняття договору довічного утримання (догляду)

1. За [договором](#) довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність [житловий будинок](#), [квартиру](#) або їх частину, інше [нерухоме майно](#) або [рухоме майно](#), яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

Стаття 745. Форма договору довічного утримання (догляду)

1. Договір довічного утримання (догляду) укладається у письмовій формі та підлягає [нотаріальному посвідченню](#).

2. Частину другу виключено

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 746. Сторони в договорі довічного утримання (догляду)

1. Відчужувачем у **договорі довічного утримання (догляду)** може бути **фізична особа** незалежно від її віку та стану здоров'я.
2. Набувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути **повнолітня** дієздатна фізична особа або **юридична особа**.
3. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, вони стають співвласниками **майна**, переданого їм за договором довічного утримання (догляду), на **праві спільної сумісної власності**.

Якщо набувачами є кілька **фізичних осіб**, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним.

4. Договір довічного утримання (догляду) може бути укладений відчужувачем на користь третьої особи.

Стаття 747. Особливості укладення договору довічного утримання (догляду) щодо майна, що є у спільній сумісній власності

1. **Майно**, що належить співвласникам на **праві спільної сумісної власності**, зокрема майно, що належить подружжю, може бути відчужене ними на підставі **договору довічного утримання (догляду)**.

У разі смерті одного із співвласників майна, що було відчужене ними на підставі договору довічного утримання (догляду), обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується.

2. Якщо відчужувачем є один із співвласників майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, договір довічного утримання (догляду) може бути укладений після визначення частки цього співвласника у **спільному майні** або визначення між співвласниками порядку користування цим майном.

Стаття 748. Момент виникнення у набувача права власності на майно, передане за договором довічного утримання (догляду)

1. Набувач стає власником **майна**, переданого йому за **договором довічного утримання (догляду)**, відповідно до **статті 334 цього Кодексу**.

Стаття 749. Обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду)

1. У договорі довічного утримання (догляду) можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача.
2. Якщо обов'язки набувача не були конкретно визначені або у разі виникнення потреби забезпечити відчужувача іншими видами матеріального забезпечення та догляду спір має вирішуватися відповідно до засад справедливості та розумності.

3. Набувач зобов'язаний у разі смерті відчужувача поховати його, навіть якщо це не було передбачено [договором довічного утримання \(догляду\)](#).

Якщо частина [майна](#) відчужувача перейшла до його спадкоємців, витрати на його [поховання](#) мають бути справедливо розподілені між ними та набувачем.

Стаття 750. Обов'язок набувача забезпечити відчужувача житлом

1. Набувач може бути зобов'язаний забезпечити відчужувача або третю особу [житлом](#) у будинку ([квартирі](#)), який йому переданий за [договором довічного утримання \(догляду\)](#).

У цьому разі в договорі має бути конкретно визначена та частина помешкання, в якій відчужувач має право проживати.

Стаття 751. Грошова оцінка матеріального забезпечення відчужувача

1. Матеріальне забезпечення, яке щомісячно має надаватися відчужувачу, підлягає грошовій оцінці. Така оцінка підлягає індексації у порядку, встановленому законом.

Стаття 752. Заміна набувача за договором довічного утримання (догляду)

1. У разі неможливості подальшого виконання [фізичною особою](#) обов'язків набувача за [договором довічного утримання \(догляду\)](#) з підстав, що мають істотне значення, обов'язки набувача можуть бути передані за згодою відчужувача члену [сім'ї](#) набувача або іншій особі за їхньою згодою.

2. Відмова відчужувача у наданні згоди на передання обов'язків набувача за договором довічного утримання (догляду) іншій особі може бути оскаржена до суду. У цьому разі суд бере до уваги тривалість виконання договору та інші обставини, які мають істотне значення.

Стаття 753. Заміна майна, яке було передане набувачеві за договором довічного утримання (догляду)

1. Набувач та відчужувач можуть домовитися про заміну [речі](#), яка була передана за [договором довічного утримання \(догляду\)](#), на іншу річ.

У цьому разі обсяг обов'язків набувача може бути за домовленістю сторін змінений або залишений незмінним.

Стаття 754. Забезпечення виконання договору довічного утримання (догляду)

1. Набувач не має права до смерті відчужувача продавати, дарувати, міняти [майно](#), передане за [договором довічного утримання \(догляду\)](#), укладати щодо нього договір застави, передавати його у власність іншій особі на підставі іншого [правочину](#).

2. На майно, передане набувачу за договором довічного утримання (догляду), не може бути звернене стягнення протягом життя відчужувача.

3. Втрата (знищення), пошкодження [майна](#), яке було передане набувачеві, не є підставою для припинення чи зменшення обсягу його обов'язків перед відчужувачем.

Стаття 755. Припинення договору довічного утримання (догляду)

1. **Договір довічного утримання (догляду)** може бути розірваний за рішенням суду:

1) на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини;

2) на вимогу набувача.

2. Договір довічного утримання (догляду) припиняється зі смертю відчужувача.

Стаття 756. Правові наслідки розірвання договору довічного утримання (догляду)

1. У разі розірвання **договору довічного утримання (догляду)** у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням набувачем обов'язків за договором, відчужувач набуває **право власності** на **майно**, яке було ним передане, і має право вимагати його повернення.

У цьому разі витрати, зроблені набувачем на утримання та (або) догляд відчужувача, не підлягають поверненню.

2. У разі розірвання договору у зв'язку з неможливістю його подальшого виконання набувачем з підстав, що мають істотне значення, суд може залишити за набувачем **право власності** на частину **майна**, з урахуванням тривалості часу, протягом якого він належно виконував свої обов'язки за договором.

Стаття 757. Правові наслідки смерті набувача

1. Обов'язки набувача за **договором довічного утримання (догляду)** переходять до тих спадкоємців, до яких перейшло **право власності** на **майно**, що було передане відчужувачем.

Якщо спадкоємець за **заповітом** відмовився від прийняття майна, що було передане відчужувачем, право власності на це майно може перейти до спадкоємця за законом.

2. Якщо у набувача немає спадкоємців або вони відмовилися від прийняття **майна**, переданого відчужувачем, відчужувач набуває **право власності** на це майно. У цьому разі **договір довічного утримання (догляду)** припиняється.

Стаття 758. Правові наслідки припинення юридичної особи - набувача

1. У разі **припинення юридичної особи** - набувача з визначенням правонаступників до них переходять права та обов'язки за **договором довічного утримання (догляду)**.

2. У разі **ліквідації юридичної особи** - набувача **право власності** на **майно**, передане за договором довічного утримання (догляду), переходить до відчужувача.

Якщо в результаті ліквідації юридичної особи - набувача майно, що було передане їй за договором довічного утримання (догляду), перейшло до її засновника (учасника), до нього переходять права та обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду).

Глава 58 НАЙМ (ОРЕНДА)

§ 1. Загальні положення про найм (оренду)

Стаття 759. Договір найму

1. За **договором** найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві **майно** у користування за плату на певний **строк**.
2. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору найму (оренди).

Стаття 760. Предмет договору найму

1. Предметом договору найму може бути **річ, яка визначена індивідуальними ознаками** і яка зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (**неспоживна річ**).

Законом можуть бути встановлені види **майна**, що не можуть бути предметом договору найму.

2. Предметом договору найму можуть бути майнові права.
3. Особливості найму окремих видів майна встановлюються цим Кодексом та іншим законом.

(положенням статті 760 дано офіційне тлумачення
Рішенням Конституційного Суду України від
10.12.2009 р. N 31-рп/2009)

Стаття 761. Право передання майна у найм

1. Право передання **майна** у найм має власник **речі** або особа, якій належать майнові права.
2. Наймодавцем може бути також особа, уповноважена на укладення договору найму.

Стаття 762. Плата за користування майном

1. За користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється **договором найму**.

Якщо розмір плати не встановлений договором, він визначається з урахуванням споживчої якості **речі** та інших обставин, які мають істотне значення.

2. Плата за користування **майном** може вноситися за вибором сторін у грошовій або натуральній формі. Форма плати за користування майном встановлюється договором найму.
3. Договором або законом може бути встановлено періодичний перегляд, зміну (індексацію) розміру плати за користування майном.
4. Наймач має право вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які він не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася.
5. Плата за користування майном вноситься щомісячно, якщо інше не встановлено договором.

6. Наймач звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає.

Стаття 763. Строк договору найму

1. **Договір найму** укладається на строк, встановлений договором.

2. Якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк.

Кожна із сторін договору найму, укладеного на невизначений строк, може відмовитися від договору в будь-який час, письмово попередивши про це другу сторону за один місяць, а у разі найму **нерухомого майна** - за три місяці. Договором або законом може бути встановлений інший строк для попередження про відмову від договору найму, укладеного на невизначений строк.

3. Законом можуть бути встановлені максимальні (граничні) **строки договору** найму окремих видів **майна**.

Якщо до спливу встановленого законом максимального строку найму жодна із сторін не відмовилася від договору, укладеного на невизначений строк, він припиняється зі спливом максимального строку договору.

Договір найму, строк якого перевищує встановлений законом максимальний строк, вважається укладеним на строк, що відповідає максимальному строку.

Стаття 764. Правові наслідки продовження користування майном після закінчення строку договору найму

1. Якщо наймач продовжує користуватися **майном** після закінчення **строку договору** найму, то, за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором.

Стаття 765. Передання майна наймачеві

1. Наймодавець зобов'язаний передати наймачеві **майно** у користування негайно або у **строк**, встановлений **договором найму**.

Стаття 766. Правові наслідки непередання майна наймачеві

1. Якщо наймодавець не передає наймачеві **майно**, наймач має право за своїм вибором:

1) вимагати від наймодавця передання майна і **відшкодування збитків**, завданих затримкою;

2) відмовитися від **договору найму** і вимагати відшкодування завданих йому збитків.

Стаття 767. Якість речі, переданої у найм

1. Наймодавець зобов'язаний передати наймачеві **річ** у комплекті і у стані, що відповідають умовам **договору найму** та її призначенню.

2. Наймодавець зобов'язаний попередити наймача про особливі властивості та недоліки речі, які йому відомі і які можуть бути небезпечними для життя, здоров'я, майна наймача або інших осіб або призвести до пошкодження самої речі під час користування нею.

3. Наймач зобов'язаний у присутності наймодавця перевірити справність речі. Якщо наймач у момент передання речі в його володіння не переконається у її справності, річ вважається такою, що передана йому в належному стані.

Стаття 768. Гарантія якості речі, переданої у найм

1. Наймодавець може гарантувати якість речі протягом всього строку найму.

2. Якщо у речі, яка була передана наймачеві з гарантією якості, виявляться недоліки, що перешкоджають її використанню відповідно до договору, наймач має право за своїм вибором вимагати:

- 1) заміни речі, якщо це можливо;
- 2) відповідного зменшення розміру плати за користування річчю;
- 3) безоплатного усунення недоліків речі або відшкодування витрат на їх усунення;
- 4) розірвання договору і відшкодування збитків, які були йому завдані.

Стаття 769. Права третіх осіб на річ, передану у найм

1. Передання речі у найм не припиняє та не змінює прав на неї третіх осіб, зокрема права застави.

2. При укладенні договору найму наймодавець зобов'язаний повідомити наймача про всі права третіх осіб на річ, що передається у найм. Якщо наймодавець не повідомив наймача про всі права третіх осіб на річ, що передається у найм, наймач має право вимагати зменшення розміру плати за користування річчю або розірвання договору та відшкодування збитків.

Стаття 770. правонаступництво у разі зміни власника речі, переданої у найм

1. У разі зміни власника речі, переданої у найм, до нового власника переходять права та обов'язки наймодавця.

2. Сторони можуть встановити у договорі найму, що у разі відчуження наймодавцем речі договір найму припиняється.

Стаття 771. Страхування речі, переданої у найм

1. Передання у найм речі, що була застрахована наймодавцем, не припиняє чинності договору страхування.

2. Договором або законом може бути встановлений обов'язок наймача укласти договір страхування речі, що передана у найм.

Стаття 772. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження речі

1. Наймач, який затримав повернення **речі** наймодавцеві, несе ризик її випадкового знищення або випадкового пошкодження.

Стаття 773. Користування річчю, переданою у найм

1. Наймач зобов'язаний користуватися **річчю** відповідно до її призначення та умов договору.
2. Якщо наймач користується річчю, переданою йому у найм, не за її призначенням або з порушенням умов договору найму, наймодавець має право вимагати розірвання договору та **відшкодування збитків**.
3. Наймач має право змінювати стан речі, переданої йому у найм, лише за згодою наймодавця.

Стаття 774. Піднайм

1. Передання наймачем **речі** у користування іншій особі (піднайм) можливе лише за згодою наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом.
2. **Строк договору** піднайму не може перевищувати строку договору найму.
3. До договору піднайму застосовуються **положення про договір найму**.

Стаття 775. Право власності на плоди, продукцію, доходи, одержані від користування річчю, переданою у найм

1. Наймачеві належить **право власності** на **плоди, продукцію, доходи**, одержані ним у результаті користування **річчю**, переданою у найм.

Стаття 776. Ремонт речі, переданої у найм

1. Поточний ремонт **речі**, переданої у найм, провадиться наймачем за його рахунок, якщо інше не встановлено договором або законом.
2. Капітальний ремонт речі, переданої у найм, провадиться наймодавцем за його рахунок, якщо інше не встановлено договором або законом.

Капітальний ремонт провадиться у **строк**, встановлений договором. Якщо строк не встановлений договором або ремонт викликаний невідкладною потребою, капітальний ремонт має бути проведений у розумний строк.

3. Якщо наймодавець не провів капітального ремонту **речі**, що перешкоджає її використанню відповідно до призначення та умов договору, наймач має право:

- 1) відремонтувати річ, зарахувавши вартість ремонту в рахунок плати за користування річчю, або вимагати відшкодування вартості ремонту;
- 2) вимагати розірвання договору та **відшкодування збитків**.

Стаття 777. Переважні права наймача

1. Наймач, який належно виконує свої обов'язки за [договором найму](#), після спливу [строку договору](#) має переважне право перед іншими особами на укладення договору найму на новий строк.

Наймач, який має намір скористатися переважним правом на укладення договору найму на новий строк, зобов'язаний повідомити про це наймодавця до спливу строку договору найму у строк, встановлений договором, а якщо він не встановлений договором, - в розумний строк.

Умови договору найму на новий строк встановлюються за домовленістю сторін. У разі недосягнення домовленості щодо плати та інших умов договору переважне право наймача на укладення договору припиняється.

2. Наймач, який належно виконує свої обов'язки за договором найму, у разі продажу [речі](#), переданої у найм, має переважне право перед іншими особами на її придбання.

(положенням частини другої статті 777 дано офіційне тлумачення Рішенням Конституційного Суду України від 10.12.2009 р. N 31-рп/2009)

Стаття 778. Поліпшення наймачем речі, переданої у найм

1. Наймач може поліпшити [річ](#), яка є предметом [договору найму](#), лише за згодою наймодавця.

2. Якщо поліпшення можуть бути відокремлені від речі без її пошкодження, наймач має право на їх вилучення.

3. Якщо поліпшення речі зроблено за згодою наймодавця, наймач має право на відшкодування вартості необхідних витрат або на зарахування їх вартості в рахунок плати за користування річчю.

4. Якщо в результаті поліпшення, зробленого за згодою наймодавця, створена нова [річ](#), наймач стає її співвласником. Частка наймача у [праві власності](#) відповідає вартості його витрат на поліпшення речі, якщо інше не встановлено договором або законом.

5. Якщо наймач без згоди наймодавця зробив поліпшення, які не можна відокремити без шкоди для речі, він не має права на відшкодування їх вартості.

Стаття 779. Наслідки погіршення речі, переданої у найм

1. Наймач зобов'язаний усунути погіршення [речі](#), які сталися з його вини.

2. У разі неможливості відновлення речі наймодавець має право вимагати [відшкодування завданих йому збитків](#).

3. Наймач не відповідає за погіршення речі, якщо це сталося внаслідок нормального її зношення або упущень наймодавця.

Стаття 780. Відповідальність за шкоду, що завдана у зв'язку з користуванням річчю, переданою у найм

1. Шкода, завдана третім особам у зв'язку з користуванням **рiччю**, переданою у найм, відшкодовується наймачем на загальних підставах.

2. Шкода, завдана у зв'язку з користуванням **рiччю**, відшкодовується наймодавцем, якщо буде встановлено, що це сталося внаслідок особливих властивостей або недоліків речі, про наявність яких наймач не був попереджений наймодавцем і про які він не знав і не міг знати.

Умова **договору найму** про звільнення наймодавця від відповідальності за шкоду, завдану внаслідок особливих властивостей чи недоліків речі, про наявність яких наймач не був попереджений наймодавцем і про які він не знав і не міг знати, є нікчемною.

Стаття 781. Припинення договору найму

1. **Договір найму** припиняється у разі смерті **фізичної особи** - наймача, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Договір найму припиняється у разі **ліквідації юридичної особи**, яка була наймачем або наймодавцем.

Стаття 782. Право наймодавця відмовитися від договору найму

1. Наймодавець має право відмовитися від **договору найму** і вимагати повернення **речі**, якщо наймач не вносить плату за користування **рiччю** протягом трьох місяців підряд.

2. У разі відмови наймодавця від договору найму договір є розірваним з моменту одержання наймачем повідомлення наймодавця про відмову від договору.

Стаття 783. Розірвання договору найму на вимогу наймодавця

1. Наймодавець має право вимагати розірвання **договору найму**, якщо:

1) наймач користується **рiччю** всупереч договору або призначенню речі;

2) наймач без дозволу наймодавця передав рiч у користування іншій особі;

3) наймач своєю недбалою поведінкою створює загрозу пошкодження речі;

4) наймач не приступив до проведення капітального ремонту речі, якщо обов'язок проведення капітального ремонту був покладений на наймача.

Стаття 784. Розірвання договору найму на вимогу наймача

1. Наймач має право вимагати розірвання **договору найму**, якщо:

1) наймодавець передав у користування **рiч**, якість якої не відповідає умовам договору та призначенню речі;

2) наймодавець не виконує свого обов'язку щодо проведення капітального ремонту речі.

Стаття 785. Обов'язки наймача у разі припинення договору найму

1. У разі припинення **договору найму** наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві **рiч** у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі.

2. Якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати **неустойки** у розмірі подвійної плати за користування **рiччю** за час прострочення.

Стаття 786. Позовна давність, що застосовується до вимог, які впливають із договору найму

1. До вимог про **вiдшкодування збитків** у зв'язку з пошкодженням **речі**, яка була передана у користування наймачеві, а також до вимог про вiдшкодування витрат на поліпшення речі застосовується **позовна давність** в один рік.

2. Перебіг позовної давності щодо вимог наймодавця починається з моменту повернення речі наймачем, а щодо вимог наймача - з моменту припинення **договору найму**.

(положенням статті 786 дано офіційне тлумачення Рішенням Конституційного Суду України від 03.07.2012 р. N 14-рп/2012)

§ 2. Прокат

Стаття 787. Договір прокату

1. За **договором** прокату наймодавець, який здійснює **пiдприємницьку діяльність** з передання **речей** у найм, передає або зобов'язується передати **рухому рiч** наймачеві у користування за плату на певний **строк**.

2. Договір прокату є **договором приєднання**. Наймодавець може встановлювати типові умови договору прокату. Типові умови договору прокату не можуть порушувати прав наймачів, встановлених законом.

Умови договору прокату, які погіршують становище наймача порівняно з тим, що встановлено типовими умовами договору, є нікчемними.

3. Договір прокату є **публічним договором**.

Стаття 788. Предмет договору прокату

1. Предметом договору прокату є **рухома рiч**, яка використовується для задоволення побутових невиробничих потреб.

2. Предмет договору прокату може використовуватися для виробничих потреб, якщо це встановлено договором.

Стаття 789. Плата за прокат речі

1. Плата за прокат **речі** встановлюється за тарифами наймодавця.

Стаття 790. Право наймача на відмову від договору прокату

1. Наймач має право відмовитися від [договору прокату](#) і повернути [рiч](#) наймодавцевi у будь-який час.
2. Плата за прокат речi, що сплачена наймачем за весь [строк договору](#), зменшується вiдповiдно до тривалостi фактичного користування рiччю.

Стаття 791. Особливостi договору прокату

1. Наймач не має права на укладення [договору пiднайму](#).
2. Наймач не має переважного права на купiвлю [речi](#) у разi її продажу наймодавцем.
3. Капiтальний i поточний ремонт речi здiйснює наймодавець за свiй рахунок, якщо вiн не доведе, що пошкодження речi сталось з вини наймача.

§ 3. Найм (оренда) земельної дiлянки

Стаття 792. Договiр найму земельної дiлянки

1. За [договором найму \(оренди\) земельної дiлянки](#) наймодавець зобов'язується передати наймачевi [земельну дiлянку](#) на встановлений договором [строк](#) у володiння та користування за плату.

Земельна дiлянка може передаватись у найм разом з насадженнями, будiвлями, спорудами, [водоймами](#), якi знаходяться на нiй, або без них.

2. Вiдносини щодо найму (оренди) земельної дiлянки регулюються [законом](#).

§ 4. Найм будiвлi або iншої капiтальної споруди

Стаття 793. Форма договору найму будiвлi або iншої капiтальної споруди

1. [Договiр](#) найму будiвлi або iншої капiтальної споруди (iх окремої частини) укладається у письмовiй формi.
2. Договiр найму будiвлi або iншої капiтальної споруди (iх окремої частини) строком на три роки i бiльше пiдлягає [нотарiальному посвiдченню](#).

(Iз змiнами, внесеними згiдно iз
Законом України вiд 20.12.2006 р. N 501-V)

Стаття 794. Державна реєстрацiя права користування нерухомим майном, яке виникає на пiдставi договору найму будiвлi або iншої капiтальної споруди

1. Право користування [нерухомим майном](#), яке виникає на пiдставi договору найму будiвлi або iншої капiтальної споруди (iх окремої частини), укладеного на строк не менш як три роки, пiдлягає державнiй реєстрацiї вiдповiдно до [закону](#).

(Iз змiнами, внесеними згiдно iз
Законом України вiд 20.12.2006 р. N 501-V;
у редакцiї Закону України
вiд 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 795. Передання будівлі або іншої капітальної споруди у найм

1. Передання наймачеві будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) оформляється відповідним документом (актом), який підписується сторонами договору. З цього моменту починається обчислення **строку договору найму**, якщо інше не встановлено договором.
2. Повернення наймачем предмета договору найму оформляється відповідним документом (актом), який підписується сторонами договору. З цього моменту договір найму припиняється.

Стаття 796. Надання наймачеві права користування земельною ділянкою

1. Одночасно з правом найму будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) наймачеві надається **право користування земельною ділянкою**, на якій вони знаходяться, а також право користування земельною ділянкою, яка прилягає до будівлі або споруди, у розмірі, необхідному для досягнення мети найму.
2. У договорі найму сторони можуть визначити розмір земельної ділянки, яка передається наймачеві. Якщо розмір земельної ділянки у договорі не визначений, наймачеві надається право користування усією земельною ділянкою, якою володів наймодавець.
3. Якщо наймодавець не є власником **земельної ділянки**, вважається, що власник земельної ділянки погоджується на надання наймачеві права користування земельною ділянкою, якщо інше не встановлено договором наймодавця з власником земельної ділянки.

Стаття 797. Плата за користування

1. Плата, яка справляється з наймача будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), складається з плати за користування нею і плати за користування **земельною ділянкою**.

§ 5. Найм (оренда) транспортного засобу

Стаття 798. Предмет договору найму

1. Предметом **договору найму транспортного засобу** можуть бути **повітряні**, морські, річкові судна, а також наземні самохідні транспортні засоби тощо.
2. **Договором найму** транспортного засобу може бути встановлено, що він передається у найм з екіпажем, який його обслуговує.
3. Сторони можуть домовитися про надання наймодавцем наймачеві комплексу **послуг** для забезпечення нормального використання транспортного засобу.

Стаття 799. Форма договору найму транспортного засобу

1. Договір найму **транспортного засобу** укладається у письмовій формі.
2. Договір найму транспортного засобу за участю **фізичної особи** підлягає **нотаріальному посвідченню**.

Стаття 800. Діяльність наймача транспортного засобу

1. Наймач самостійно здійснює використання **транспортного засобу** у своїй діяльності і має право без згоди наймодавця укласти від свого імені **договори перевезення**, а також інші договори відповідно до призначення транспортного засобу.

Стаття 801. Витрати, пов'язані з використанням транспортного засобу

1. Наймач зобов'язаний підтримувати **транспортний засіб** у належному технічному стані.
2. Витрати, пов'язані з використанням транспортного засобу, в тому числі зі сплатою **податків** та інших платежів, несе наймач.

Стаття 802. Страхування транспортного засобу

1. **Страхування** транспортного засобу здійснюється наймодавцем.
2. Порядок страхування відповідальності наймача за шкоду, яка може бути завдана іншій особі у зв'язку з використанням **транспортного засобу**, встановлюється законом.

Стаття 803. Правові наслідки пошкодження транспортного засобу

1. Наймач зобов'язаний **відшкодувати збитки**, завдані у зв'язку із втратою або пошкодженням **транспортного засобу**, якщо він не доведе, що це сталося не з його вини.

Стаття 804. Правові наслідки завдання шкоди іншій особі у зв'язку з використанням транспортного засобу

1. Наймач зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану іншій особі у зв'язку з використанням **транспортного засобу**, відповідно до **глави 82 цього Кодексу**.

Стаття 805. Особливості найму транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує

1. Управління та технічна експлуатація **транспортного засобу**, переданого у найм з екіпажем, провадяться його екіпажем. Екіпаж не припиняє трудових відносин з наймодавцем. Витрати на утримання екіпажу несе наймодавець.
2. Екіпаж транспортного засобу зобов'язаний відмовитися від виконання розпоряджень наймача, якщо вони суперечать умовам договору найму, умовам використання транспортного засобу, а також якщо вони можуть бути небезпечними для екіпажу, транспортного засобу, прав інших осіб.
3. Законом можуть встановлюватися також інші особливості договору найму транспортного засобу з екіпажем.

§ 6. Лізинг

Стаття 806. Договір лізингу

1. За **договором** лізингу одна сторона (**лізингодавець**) передає або зобов'язується передати другій стороні (**лізингоодержувачеві**) у користування **майно**, що належить лізингодавцю на **праві власності** і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямої лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у **продавця (постачальника)**

відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний **строк** і за встановлену плату (**лізингові платежі**).

2. До договору лізингу застосовуються **загальні положення про найм (оренду)** з урахуванням особливостей, встановлених цим параграфом та законом.

До відносин, пов'язаних з лізингом, застосовуються **загальні положення про купівлю-продаж та положення про договір поставки**, якщо інше не встановлено законом.

3. Особливості окремих видів і форм лізингу встановлюються законом.

Стаття 807. Предмет договору лізингу

1. Предметом договору лізингу може бути **неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками**, віднесена відповідно до законодавства до основних фондів.

2. Не можуть бути предметом договору лізингу **земельні ділянки** та інші природні об'єкти, а також інші речі, встановлені законом.

Стаття 808. Відповідальність продавця (постачальника) предмета договору лізингу

1. Якщо відповідно до договору непрямого лізингу вибір продавця (постачальника) предмета **договору лізингу** був здійснений лізингоодержувачем, продавець (постачальник) несе відповідальність перед лізингоодержувачем за **порушення зобов'язання** щодо якості, комплектності, справності предмета договору лізингу, його доставки, заміни, безоплатного усунення недоліків, монтажу та запуску в експлуатацію тощо. Якщо вибір продавця (постачальника) предмета договору лізингу був здійснений лізингодавцем, продавець (постачальник) та лізингодавець несуть перед лізингоодержувачем солідарну відповідальність за **зобов'язанням** щодо продажу (поставки) предмета договору лізингу.

2. Ремонт і технічне обслуговування предмета договору лізингу здійснюються продавцем (постачальником) на підставі договору між лізингоодержувачем та продавцем (постачальником).

Стаття 809. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета договору лізингу

1. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета **договору лізингу** несе лізингоодержувач, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Якщо лізингодавець або продавець (постачальник) прострочили передання предмета договору лізингу лізингоодержувачу або лізингоодержувач прострочив повернення предмета договору лізингу лізингодавцю, ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження несе сторона, яка прострочила.

Глава 59 НАЙМ (ОРЕНДА) ЖИТЛА

Стаття 810. Договір найму житла

1. За **договором** найму (оренди) житла одна сторона - власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) **житло** для проживання у ньому на певний **строк** за плату.
2. Підстави, умови, порядок укладення та припинення договору найму житла, що є об'єктом права державної або комунальної власності, встановлюються законом.
3. До договору найму житла, крім найму житла, що є об'єктом права державної або комунальної власності, застосовуються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 810¹. Оренда житла з викупом

1. Оренда **житла** з викупом є особливим видом найму (оренди) житла, що може передбачати відступлення орендодавцем права вимоги боргу іншій особі - вигодонабувачу.
2. За **договором оренди житла з викупом** одна сторона підприємство-орендодавець передає другій стороні - фізичній особі (особі-орендарю) житло за плату на довготривалий (до 30 років) строк, після закінчення якого або достроково, за умови повної сплати орендних платежів, житло переходить у власність орендаря.
3. Підприємство-орендодавець набуває **право власності** на попередньо обране особою-орендарем житло з метою подальшої передачі такого житла у довгострокову оренду з викупом такій особі та здійснює розпорядження таким житлом до його повного викупу.
4. Укладення та припинення договору оренди житла з викупом здійснюються на умовах та у порядку, визначених законом.
5. Істотними умовами договору оренди житла з викупом є:
  - 1) найменування сторін;
  - 2) характеристики житла, щодо якого встановлюються відносини оренди з викупом;
  - 3) строк, на який укладається договір;
  - 4) розміри, порядок формування, спосіб, форма і строки внесення орендних платежів та умови їх перегляду;
  - 5) умови дострокового розірвання договору;
  - 6) порядок повернення коштів у разі дострокового розірвання або припинення договору;
  - 7) права та зобов'язання сторін;
  - 8) відповідальність сторін;
  - 9) інші умови, визначені законом.
6. До договору оренди житла з викупом застосовуються положення **статей 811, 813 - 820, 823**, частини другої **статті 825, статей 826, 1232¹** цього Кодексу з урахуванням особливостей, встановлених законом.

7. **Договір оренди житла з викупом** є документом, що свідчить про перехід права власності на **нерухоме майно** від підприємства-орендодавця до особи-орендаря з відкладальними обставинами, визначеними законом.

(Доповнено статтею 810¹ згідно із
Законом України від 25.12.2008 р. N 800-VI,
із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 29.06.2010 р. N 2367-VI)

Стаття 811. Форма договору найму житла

1. Договір найму житла укладається у письмовій формі.
2. **Договір оренди житла з викупом** підлягає обов'язковому **нотаріальному посвідченню**.
3. Частина третю виключено.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 25.12.2008 р. N 800-VI,
від 04.07.2013 р. N 402-VII)

Стаття 812. Предмет договору найму житла

1. Предметом **договору найму житла** можуть бути помешкання, зокрема **квартира** або її частина, **житловий будинок** або його частина.
2. Помешкання має бути придатним для постійного проживання у ньому.
3. Наймач **житла** у багатоквартирному житловому будинку має право користування **майном**, що обслуговує будинок.

Стаття 813. Сторони у договорі найму житла

1. Сторонами у **договорі найму житла** можуть бути **фізичні та юридичні особи**.
2. Якщо наймачем є юридична особа, вона може використовувати **житло** лише для проживання у ньому фізичних осіб.

Стаття 814. правонаступництво у разі зміни власника житла, переданого у найм

1. У разі зміни власника **житла**, переданого у найм, до нового власника переходять права та обов'язки наймодавця.

Стаття 815. Обов'язки наймача житла

1. Наймач зобов'язаний використовувати **житло** лише для проживання у ньому, забезпечувати збереження житла та підтримувати його в належному стані.
2. Наймач не має права провадити перевлаштування та реконструкцію житла без згоди наймодавця.

3. Наймач зобов'язаний своєчасно вносити плату за житло. Наймач зобов'язаний самостійно вносити плату за комунальні послуги, якщо інше не встановлено договором найму.

Стаття 816. Наймач та особи, які постійно проживають разом з ним

1. У **договорі найму житла** мають бути вказані особи, які проживатимуть разом із наймачем. Ці особи набувають рівних з наймачем прав та обов'язків щодо користування **житлом**.

2. Наймач несе відповідальність перед наймодавцем за порушення умов договору особами, які проживають разом з ним.

3. Якщо наймачами житла є кілька осіб, їхні обов'язки за договором найму житла є солідарними.

4. Порядок користування житлом наймачем та особами, які постійно проживають разом з ним, визначається за домовленістю між ними, а у разі спору - встановлюється за рішенням суду.

Стаття 817. Право наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на вселення інших осіб у житло

1. Наймач та особи, які постійно проживають разом з ним, мають право за їхньою взаємною згодою та за згодою наймодавця вселити у **житло** інших осіб для постійного проживання у ньому.

2. Особи, які вселилися у житло відповідно до частини першої цієї статті, набувають рівних з іншими особами прав користування житлом, якщо інше не було передбачено при їх вселенні.

Стаття 818. Тимчасові мешканці

1. Наймач та особи, які постійно проживають разом з ним, за їхньою взаємною згодою та з попереднім повідомленням наймодавця можуть дозволити тимчасове проживання у помешканні іншої особи (осіб) без стягнення плати за користування **житлом** (тимчасових мешканців).

2. Тимчасові мешканці не мають самостійного права користування житлом.

3. Тимчасові мешканці повинні звільнити житло після спливу погодженого з ними **строку** проживання або не пізніше семи днів від дня пред'явлення до них наймачем або наймодавцем вимоги про звільнення помешкання.

Стаття 819. Ремонт житла, переданого у найм

1. Поточний ремонт **житла**, переданого у найм, зобов'язаний здійснювати наймач, якщо інше не встановлено **договором**.

2. Капітальний ремонт житла, переданого у найм, зобов'язаний здійснювати наймодавець, якщо інше не встановлено договором.

3. Переобладнання **житлового будинку**, в якому знаходиться житло, передане у найм, якщо таке переобладнання істотно змінить умови користування житлом, не допускається без згоди наймача.

Стаття 820. Плата за користування житлом

1. Розмір плати за користування **житлом** встановлюється у **договорі найму житла**.

Якщо законом встановлений максимальний розмір плати за користування житлом, плата, встановлена у договорі, не може перевищувати цього розміру.

2. Одностороння зміна розміру плати за користування житлом не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом.

3. Наймач вносить плату за користування житлом у **строк**, встановлений договором найму житла.

Якщо строк внесення плати за користування житлом не встановлений договором, наймач вносить її щомісяця.

4. Орендні платежі за **договором оренди житла з викупом** періодичні платежі, які особа-орендар сплачує підприємству-орендодавцю відповідно до умов договору оренди житла з викупом протягом усього строку дії договору. Орендні платежі включають платежі на викуп обраного особою-орендарем житла, винагороду (дохід) орендодавця. Особа-орендар також зобов'язана компенсувати підприємству-орендодавцю витрати, визначені **законом**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 25.12.2008 р. N 800-VI)

Стаття 821. Строк договору найму житла

1. **Договір найму житла** укладається на **строк**, встановлений договором. Якщо у договорі строк не встановлений, договір вважається укладеним на п'ять років.

2. До договору найму житла, укладеного на строк до одного року (короткостроковий найм), не застосовуються положення частини першої **статті 816**, положення **статті 818** та **статей 822 - 824** цього Кодексу.

Стаття 822. Переважні права наймача житла

1. У разі спливу **строку договору** найму житла наймач має переважне право на укладення **договору найму житла** на новий строк.

Не пізніше ніж за три місяці до спливу строку договору найму житла наймодавець може запропонувати наймачеві укласти договір на таких самих або інших умовах чи попередити наймача про відмову від укладення договору на новий строк. Якщо наймодавець не попередив наймача, а наймач не звільнив помешкання, договір вважається укладеним на таких самих умовах і на такий самий строк.

Якщо наймодавець відмовився від укладення договору на новий строк, але протягом одного року уклав договір найму житла з іншою особою, наймач має право вимагати переведення на нього прав наймача та (або) **відшкодування збитків**, завданих відмовою укласти з ним договір на новий строк.

2. У разі продажу **житла**, яке було предметом договору найму, наймач має переважне перед іншими особами право на його придбання.

Стаття 823. Договір піднайму житла

1. За договором піднайму житла наймач за згодою наймодавця передає на певний **строк** частину або все найняте ним помешкання у користування піднаймачеві. Піднаймач не набуває самостійного права користування **житлом**.
2. Договір піднайму житла є оплатним. Розмір плати за користування житлом встановлюється договором піднайму.
3. **Строк договору** піднайму не може перевищувати строку **договору найму житла**.
4. У разі дострокового припинення договору найму житла одночасно з ним припиняється договір піднайму.
5. До договору піднайму не застосовується положення про переважне право на укладення договору на новий **строк**.

Стаття 824. Заміна наймача у договорі найму житла

1. На вимогу наймача та інших осіб, які постійно проживають разом з ним, та за згодою наймодавця наймач у **договорі найму житла** може бути замінений однією з **повнолітніх осіб**, яка постійно проживає разом з наймачем.
2. У разі смерті наймача або вибуття його з **житла** наймачами можуть стати усі інші повнолітні особи, які постійно проживали з колишнім наймачем, або, за погодженням з наймодавцем, одна або кілька із цих осіб. У цьому разі договір найму житла залишається чинним на попередніх умовах.

Стаття 825. Розірвання договору найму житла

1. Наймач **житла** має право за згодою інших осіб, які постійно проживають разом з ним, у будь-який час відмовитися від **договору найму**, письмово попередивши про це наймодавця за три місяці.

Якщо наймач звільнив помешкання без попередження, наймодавець має право вимагати від нього плату за користування житлом за три місяці, якщо наймодавець доведе, що він не міг укласти договір найму житла на таких самих умовах з іншою особою.

Наймач має право відмовитися від договору найму житла, якщо житло стало непридатним для постійного проживання у ньому.

Дострокове розірвання **договору оренди житла з викупом** до моменту набуття орендодавцем права на житло здійснюється у порядку, визначеному законом. Договір оренди житла з викупом може бути розірвано у випадках, визначених законом.

2. **Договір найму житла** може бути розірваний за рішенням суду на вимогу наймодавця у разі:

- 1) невнесення наймачем плати за житло за шість місяців, якщо договором не встановлений більш тривалий **строк**, а при короткостроковому наймі - понад два рази;

- 2) руйнування або псування житла наймачем або іншими особами, за дії яких він відповідає.

За рішенням суду наймачеві може бути наданий строк не більше одного року для відновлення житла.

Якщо протягом строку, визначеного судом, наймач не усуне допущених порушень, суд за повторним позовом наймодавця постановляє рішення про розірвання договору найму житла. На прохання наймача суд може відстрочити виконання рішення не більше ніж на один рік.

3. Договір найму частини будинку, **квартири**, кімнати (частини кімнати) може бути розірваний на вимогу наймодавця у разі необхідності використання **житла** для проживання самого наймодавця та членів його **сім'ї**.

Наймодавець повинен попередити наймача про розірвання договору не пізніше ніж за два місяці.

4. Якщо наймач житла або інші особи, за дії яких він відповідає, використовують житло не за призначенням або систематично порушують права та інтереси сусідів, наймодавець може попередити наймача про необхідність усунення цих порушень.

Якщо наймач або інші особи, за дії яких він відповідає, після попередження продовжують використовувати житло не за призначенням або порушувати права та інтереси сусідів, наймодавець має право вимагати розірвання договору найму житла.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 25.12.2008 р. N 800-VI)

Стаття 826. Правові наслідки розірвання договору найму житла

1. У разі розірвання **договору найму житла** наймач та інші особи, які проживали у помешканні, підлягають виселенню з **житла** на підставі рішення суду, без надання їм іншого житла.

Глава 60 ПОЗИЧКА

Стаття 827. Договір позички

1. За **договором** позички одна сторона (позичкодавець) безоплатно передає або зобов'язується передати другій стороні (користувачеві) **річ** для користування протягом встановленого **строку**.

2. Користування річчю вважається безоплатним, якщо сторони прямо домовилися про це або якщо це впливає із суті відносин між ними.

3. До договору позички застосовуються положення **глави 58 цього Кодексу**.

Стаття 828. Форма договору позички

1. Договір позички **речі** побутового призначення між **фізичними особами** може укладатися усно.

2. Договір позички між **юридичними особами**, а також між юридичною та фізичною особою укладається у письмовій формі.

3. Договір позички будівлі, іншої капітальної споруди (їх окремої частини) укладається у формі, яка визначена відповідно до **статті 793 цього Кодексу**.

4. Договір позички **транспортного засобу** (крім наземних самохідних транспортних засобів), в якому хоча б однією стороною є **фізична особа**, укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 05.07.2011 р. N 3565-VI)

Стаття 829. Позичкодавець

1. Позичкодавцем може бути **фізична** або **юридична особа**.

Особа, яка здійснює управління **майном**, може бути позичкодавцем за згодою власника.

2. Юридична особа, яка здійснює **підприємницьку діяльність**, не може передавати **речі** у безоплатне користування особі, яка є її засновником, учасником, керівником, членом її органу управління або контролю.

Стаття 830. Правові наслідки невиконання обов'язку передати річ у користування

1. Якщо позичкодавець не виконує обов'язку передати **річ** у користування, друга сторона має право вимагати розірвання **договору позички** та **відшкодування завданих збитків**.

Стаття 831. Строк договору позички

1. Якщо сторони не встановили **строку** користування **річчю**, він визначається відповідно до мети користування нею.

Стаття 832. Право позичкодавця на відчуження речі

1. Позичкодавець має право на відчуження **речі**, яка передана ним у користування. До набувача речі переходять права та обов'язки позичкодавця.

2. Користувач не має переважного права перед іншими особами на купівлю речі, переданої йому у користування.

Стаття 833. Обов'язки користувача

1. Користувач несе звичайні витрати щодо підтримання належного стану **речі**, переданої йому в користування.

2. Користувач зобов'язаний:

1) користуватися річчю за її призначенням або відповідно до мети, визначеної у договорі;

2) користуватися річчю особисто, якщо інше не встановлено договором;

3) повернути річ після закінчення **строку договору** в такому самому стані, в якому вона була на момент її передання.

Стаття 834. Розірвання договору позички

1. Користувач має право повернути **рiч**, передану йому у користування, в будь-який час до спливу **строку договору**. Якщо рiч потребує особливого догляду або зберiгання, користувач зобов'язаний повідомити позичкодавця про вiдмову вiд **договору (позички)** не пiзнiш як за сiм днiв до повернення речi.

2. Позичкодавець має право вимагати розiрвання договору i повернення речi у разi, якщо:

1) у зв'язку з непередбаченими обставинами **рiч** стала потрiбною йому самому;

2) користування рiччю не вiдповiдає її призначенню та умовам договору;

3) рiч самочинно передана у користування iншiй особi;

4) в результатi недбалого поводження з рiччю вона може бути знищена або пошкоджена.

3. Особа, яка стала власником речi, переданої у користування, має право вимагати розiрвання договору, який укладено без визначення **строку**. Про розiрвання договору користувач має бути повідомлений заздалегiдь, у строк, що вiдповiдає метi позички.

Стаття 835. Припинення договору позички

1. **Договiр позички** припиняється у разi смертi **фiзичної особи** або **лiквiдацiї юридичної особи**, якiй **рiч** було передано в користування, якщо iнше не встановлено договором.

Стаття 836. Правовi наслiдки неповернення речi пiсля закінчення строку користування нею

1. Якщо пiсля припинення договору користувач не повертає **рiч**, позичкодавець має право вимагати її примусового повернення, а також **вiдшкодування завданих збиткiв**.

Глава 61 ПiДРЯД

§ 1. Загальнi положення про пiдряд

Стаття 837. Договiр пiдряду

1. За **договором** пiдряду одна сторона (пiдрядник) зобов'язується на свiй ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

2. Договiр пiдряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт **речi** або на виконання iншої роботи з переданням її результату замовниковi.

3. Для виконання окремих видiв робiт, встановлених законом, пiдрядник (субпiдрядник) зобов'язаний одержати спеціальний дозвiл.

4. До окремих видiв договорiв пiдряду, встановлених **параграфами 2 - 4 цiєї глави**, положення цього параграфу застосовуються, якщо iнше не встановлено положеннями цього Кодексу про цi види договорiв.

Стаття 838. Генеральний пiдрядник i субпiдрядник

1. Підрядник має право, якщо інше не встановлено договором, залучити до виконання роботи інших осіб (субпідрядників), залишаючись відповідальним перед замовником за результат їхньої роботи. У цьому разі підрядник виступає перед замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядником - як замовник.

2. Генеральний підрядник відповідає перед субпідрядником за невиконання або неналежне виконання замовником своїх обов'язків за договором підряду, а перед замовником - за порушення субпідрядником свого обов'язку.

Замовник і субпідрядник не мають права пред'являти один одному вимоги, пов'язані з порушенням договорів, укладених кожним з них з генеральним підрядником, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 839. Виконання роботи з матеріалу підрядника та його засобами

1. Підрядник зобов'язаний виконати роботу, визначену [договором підряду](#), із свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено договором.

2. Підрядник відповідає за неналежну якість наданих ним матеріалу і устаткування, а також за надання матеріалу або устаткування, обтяженого правами третіх осіб.

Стаття 840. Виконання роботи з матеріалу замовника

1. Якщо робота виконується частково або в повному обсязі з матеріалу замовника, підрядник відповідає за неправильне використання цього матеріалу. Підрядник зобов'язаний надати замовникові звіт про використання матеріалу та повернути його залишок.

2. Якщо робота виконується з матеріалу замовника, у [договорі підряду](#) мають бути встановлені норми витрат матеріалу, [строки](#) повернення його залишку та основних відходів, а також відповідальність підрядника за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків.

3. Підрядник відповідає за невиконання або неналежне виконання роботи, спричинене недоліками матеріалу, наданого замовником, якщо не доведе, що ці недоліки не могли бути ним виявлені при належному прийманні матеріалу.

Стаття 841. Обов'язок підрядника зберігати надане йому майно

1. Підрядник зобов'язаний вживати усіх заходів щодо збереження [майна](#), переданого йому замовником, та відповідає за втрату або пошкодження цього майна.

Стаття 842. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження матеріалу

1. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження (псування) матеріалу до настання [строку](#) здачі підрядником визначеної [договором підряду](#) роботи несе сторона, яка надала матеріал, а після настання цього строку - сторона, яка пропустила строк, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 843. Ціна роботи

1. У [договорі підряду](#) визначається ціна роботи або способи її визначення.

2. Якщо у договорі підряду не встановлено ціну роботи або способи її визначення, ціна встановлюється за рішенням суду на основі цін, що звичайно застосовуються за аналогічні роботи з урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами.

3. Ціна роботи у договорі підряду включає відшкодування витрат підрядника та плату за виконану ним роботу.

Стаття 844. Кошторис

1. Ціна у [договорі підряду](#) може бути визначена у кошторисі.

Якщо робота виконується відповідно до кошторису, складеного підрядником, кошторис набирає чинності та стає частиною договору підряду з моменту підтвердження його замовником.

2. Кошторис на виконання робіт може бути приблизним або твердим. Кошторис є твердим, якщо інше не встановлено договором.

3. Зміни до твердого кошторису можуть вноситися лише за погодженням сторін.

У разі перевищення твердого кошторису усі пов'язані з цим витрати несе підрядник, якщо інше не встановлено законом.

4. Якщо виникла необхідність проведення додаткових робіт і у зв'язку з цим істотного перевищення визначеного приблизного кошторису, підрядник зобов'язаний своєчасно попередити про це замовника. Замовник, який не погодився на перевищення кошторису, має право відмовитися від договору підряду. У цьому разі підрядник може вимагати від замовника оплати виконаної частини роботи.

Підрядник, який своєчасно не попередив замовника про необхідність перевищення приблизного кошторису, зобов'язаний виконати договір підряду за ціною, встановленою договором.

5. Підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник - його зменшення в разі, якщо на момент укладення [договору підряду](#) не можна було передбачити повний обсяг роботи або необхідні для цього витрати.

У разі істотного зростання після укладення договору вартості матеріалу, устаткування, які мали бути надані підрядником, а також вартості [послуг](#), що надавалися йому іншими особами, підрядник має право вимагати збільшення кошторису. У разі відмови замовника від збільшення кошторису підрядник має право вимагати розірвання договору.

Стаття 845. Ощадливість підрядника

1. Підрядник має право на ощадливе ведення робіт за умови забезпечення належної їх якості.

2. Якщо фактичні витрати підрядника виявилися меншими від тих, які передбачалися при визначенні ціни (кошторису), підрядник має право на оплату роботи за ціною, встановленою [договором підряду](#), якщо замовник не доведе, що отримане підрядником заощадження зумовило погіршення якості роботи.

3. Сторони можуть домовитися про розподіл між ними заощадження, отриманого підрядником.

Стаття 846. Строки виконання роботи

1. **Строки** виконання роботи або її окремих етапів встановлюються у **договорі підряду**.
2. Якщо у договорі підряду не встановлені строки виконання роботи, підрядник зобов'язаний виконати роботу, а замовник має право вимагати її виконання у розумні строки, відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та **звичаїв** ділового обороту.

Стаття 847. Обставини, про які підрядник зобов'язаний попередити замовника

1. Підрядник зобов'язаний своєчасно попередити замовника:
  - 1) про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника;
  - 2) про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи;
  - 3) про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи.

Стаття 848. Правові наслідки невиконання замовником вимог підрядника

1. Якщо замовник, незважаючи на своєчасне попередження з боку підрядника, у відповідний **строк** не замінить недоброякісний або непридатний матеріал, не змінить вказівок про спосіб виконання роботи або не усуне інших обставин, що загрожують якості або придатності результату роботи, підрядник має право відмовитися від **договору підряду** та право на **відшкодування збитків**.
2. Якщо використання недоброякісного або непридатного матеріалу чи додержання вказівок замовника загрожує життю та здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог, підрядник зобов'язаний відмовитися від договору підряду, маючи право на відшкодування збитків.

Стаття 849. Права замовника під час виконання роботи

1. Замовник має право у будь-який час перевірити хід і якість роботи, не втручаючись у діяльність підрядника.
2. Якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у **строк** стає явно неможливим, замовник має право відмовитися від **договору підряду** та вимагати **відшкодування збитків**.
3. Якщо під час виконання роботи стане очевидним, що вона не буде виконана належним чином, замовник має право призначити підрядникові строк для усунення недоліків, а в разі невиконання підрядником цієї вимоги - відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків або доручити виправлення роботи іншій особі за рахунок підрядника.
4. Замовник має право у будь-який час до закінчення роботи відмовитися від договору підряду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Стаття 850. Сприяння замовника

1. Замовник зобов'язаний сприяти підрядникові у виконанні роботи у випадках, в обсязі та в порядку, встановлених [договором підряду](#).

У разі невиконання замовником цього обов'язку підрядник має право вимагати [відшкодування завданих збитків](#), включаючи додаткові витрати, викликані простоем, перенесенням [строків](#) виконання роботи, або підвищення ціни роботи.

2. Якщо виконання роботи за договором підряду стало неможливим внаслідок дій або недогляду замовника, підрядник має право на сплату йому встановленої ціни з урахуванням плати за виконану частину роботи, за вирахуванням сум, які підрядник одержав або міг одержати у зв'язку з невиконанням замовником договору.

Стаття 851. Невиконання замовником обов'язків за договором підряду

1. Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріалу, устаткування або [річ](#), що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання [договору підрядником](#).

Стаття 852. Права замовника у разі порушення підрядником договору підряду

1. Якщо підрядник відступив від умов [договору підряду](#), що погіршило роботу, або допустив інші недоліки в роботі, замовник має право за своїм вибором вимагати безоплатного виправлення цих недоліків у розумний [строк](#) або виправити їх за свій рахунок з правом на відшкодування своїх витрат на виправлення недоліків чи відповідного зменшення плати за роботу, якщо інше не встановлено договором.

2. За наявності у роботі істотних відступів від умов [договору підряду](#) або інших [істотних недоліків](#) замовник має право вимагати розірвання договору та [відшкодування збитків](#).

Стаття 853. Обов'язок замовника прийняти роботу, виконану підрядником

1. Замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до [договору підряду](#), оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові.

Якщо замовник не зробить такої заяви, він втрачає право у подальшому посилатися на ці відступи від умов договору або недоліки у виконаній роботі.

2. Замовник, який прийняв роботу без перевірки, позбавляється права посилатися на недоліки роботи, які могли бути встановлені при звичайному способі її прийняття (явні недоліки).

3. Якщо після прийняття роботи замовник виявив відступи від умов договору підряду або інші недоліки, які не могли бути встановлені при звичайному способі її прийняття (приховані недоліки), у тому числі такі, що були умисно приховані підрядником, він зобов'язаний негайно повідомити про це підрядника.

4. У разі виникнення між замовником і підрядником спору з приводу недоліків виконаної роботи або їх причин на вимогу будь-кого з них має бути призначена експертиза. Витрати на проведення експертизи несе підрядник, крім випадків, коли експертизою встановлена відсутність порушень [договору підряду](#) або причинного зв'язку між діями підрядника та виявленими недоліками. У цих випадках витрати на проведення експертизи несе сторона, яка

вимагала її призначення, а якщо експертизу призначено за погодженням сторін, - обидві сторони порівню.

5. Якщо замовник протягом одного місяця ухиляється від прийняття виконаної роботи, підрядник має право після дворазового попередження продати результат роботи, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних підрядникові платежів, **внести в депозит нотаріуса**, нотаріальної контори на **ім'я** замовника, якщо інше не встановлено договором.

6. Якщо ухилення замовника від прийняття виконаної роботи спричинило зміну **строку** здачі роботи, вважається, що **право власності** на виготовлену (перероблену) **річ** перейшло до замовника у момент, коли мало відбутися її передання.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 854. Порядок оплати роботи

1. Якщо **договором підряду** не передбачена попередня оплата виконаної роботи або окремих її етапів, замовник зобов'язаний сплатити підрядникові обумовлену ціну після остаточної здачі роботи за умови, що роботу виконано належним чином і в погоджений **строк** або, за згодою замовника, - достроково.

2. Підрядник має право вимагати виплати йому авансу лише у випадку та в розмірі, встановлених договором.

Стаття 855. Розрахунки між сторонами у разі випадкового знищення предмета договору підряду або неможливості закінчення роботи

1. Якщо предмет **договору підряду** до здачі його замовникові був випадково знищений або закінчення роботи стало неможливим без вини сторін, підрядник не має права вимагати плати за роботу.

Підрядник має право на плату, якщо знищення предмета договору підряду або неможливість закінчення роботи сталися через недоліки матеріалу, переданого замовником, чи внаслідок його вказівок про спосіб виконання роботи або якщо таке знищення чи неможливість закінчення роботи сталися після пропущення замовником **строку** прийняття виконаної роботи.

Стаття 856. Право підрядника на притримування

1. Якщо замовник не сплатив встановленої ціни роботи або іншої суми, належної підрядникові у зв'язку з виконанням **договору підряду**, підрядник має право притримати результат роботи, а також устаткування, залишок невикористаного матеріалу та інше **майно** замовника, що є у підрядника.

Стаття 857. Якість роботи

1. Робота, виконана підрядником, має відповідати умовам **договору підряду**, а в разі їх відсутності або неповноти - вимогам, що звичайно ставляться до роботи відповідного характеру.

2. Виконана робота має відповідати якості, визначеній у договорі підряду, або вимогам, що звичайно ставляться, на момент передання її замовникові.

3. Результат роботи в межах розумного **строку** має бути придатним для використання відповідно до договору підяду або для звичайного використання роботи такого характеру.

Стаття 858. Відповідальність підрядника за неналежну якість роботи

1. Якщо робота виконана підрядником з відступами від умов **договору підяду**, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання роботи такого характеру, замовник має право, якщо інше не встановлено договором або законом, за своїм вибором вимагати від підрядника:

- 1) безоплатного усунення недоліків у роботі в розумний **строк**;
- 2) пропорційного зменшення ціни роботи;
- 3) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усувати їх встановлено договором.

2. Підрядник має право замість усунення недоліків роботи, за які він відповідає, безоплатно виконати роботу заново з **відшкодуванням замовникові збитків**, завданих простроченням виконання. У цьому разі замовник зобов'язаний повернути раніше передану йому роботу підрядникові, якщо за характером роботи таке повернення можливе.

3. Якщо відступи у роботі від умов договору підяду або інші недоліки у роботі є істотними та такими, що не можуть бути усунені, або не були усунені у встановлений замовником розумний **строк**, замовник має право відмовитися від договору та вимагати відшкодування збитків.

4. Умова **договору підяду** про звільнення підрядника від відповідальності за певні недоліки роботи не звільняє його від відповідальності за недоліки, які виникли внаслідок умисних дій або бездіяльності підрядника.

5. Підрядник, який надав матеріал для виконання роботи, відповідає за його якість відповідно до положень про відповідальність продавця за товари неналежної якості.

Стаття 859. Гарантія якості роботи

1. Якщо договором або законом передбачено надання підрядником замовникові гарантії якості роботи, підрядник зобов'язаний передати замовникові результат роботи, який має відповідати вимогам **статті 857 цього Кодексу** протягом усього **гарантійного строку**.

2. Гарантія якості роботи поширюється на все, що становить результат роботи, якщо інше не встановлено **договором підяду**.

Стаття 860. Порядок обчислення гарантійного строку

1. Перебіг **гарантійного строку** починається з моменту, коли виконана робота була прийнята або мала бути прийнята замовником, якщо інше не встановлено **договором підяду**.

2. До обчислення гарантійного строку за договором підяду застосовуються положення **статті 676 цього Кодексу**, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 861. Обов'язок підрядника передати інформацію замовникові

1. Підрядник зобов'язаний передати замовникові разом з результатом роботи інформацію щодо експлуатації або іншого використання предмета договору підряду, якщо це передбачено договором або якщо без такої інформації використання результату роботи для цілей, визначених договором, є неможливим.

Стаття 862. Конфіденційність одержаної сторонами інформації

1. Якщо сторона у договорі підряду внаслідок виконання договору одержала від другої сторони інформацію про нові рішення і технічні знання, у тому числі й такі, що не захищаються законом, а також відомості, що можуть розглядатися як комерційна таємниця, вона не має права повідомляти їх іншим особам без згоди другої сторони.

Стаття 863. Позовна давність, що застосовується до вимог щодо неналежної якості роботи

1. До вимог щодо неналежної якості роботи, виконаної за договором підряду, застосовується позовна давність в один рік, а щодо будівель і споруд - три роки від дня прийняття роботи замовником.

Стаття 864. Початок перебігу позовної давності в окремих випадках

1. Якщо договором підряду або законом встановлений гарантійний строк і заява з приводу недоліків роботи зроблена у межах гарантійного строку, перебіг позовної давності починається від дня заявлення про недоліки.

2. Якщо відповідно до договору підряду роботу було прийнято замовником частинами, перебіг позовної давності починається від дня прийняття роботи в цілому.

§ 2. Побутовий підряд

Стаття 865. Договір побутового підряду

1. За договором побутового підряду підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення побутових та інших особистих потреб, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

2. Договір побутового підряду є публічним договором.

3. До відносин за договором побутового підряду, не врегульованих цим Кодексом, застосовується законодавство про захист прав споживачів.

Стаття 866. Форма договору побутового підряду

1. Договір побутового підряду вважається укладеним у належній формі, якщо підрядник видав замовникові квитанцію або інший документ, що підтверджує укладення договору.

Відсутність у замовника цього документа не позбавляє його права залучати свідків для підтвердження факту укладення договору або його умов.

Стаття 867. Гарантії прав замовника

1. Підрядник не має права нав'язувати замовникові включення до [договору побутового підряду](#) додаткових оплатних робіт або [послуг](#). У разі порушення цієї вимоги замовник має право відмовитися від оплати відповідних робіт або послуг.

2. Замовник має право у будь-який час до здачі йому роботи відмовитися від договору побутового підряду, сплативши підрядникові частину встановленої ціни роботи пропорційно роботі, фактично виконаній до повідомлення про відмову від договору, та відшкодувавши йому витрати, здійснені до цього моменту з метою виконання договору, якщо вони не входять до частини ціни роботи, яка підлягає сплаті. Умови договору, що позбавляють замовника цього права, є нікчемними.

Стаття 868. Надання замовникові інформації про роботу

1. Підрядник зобов'язаний до укладення [договору побутового підряду](#) надати замовникові необхідну та достовірну інформацію про запропоновані роботи, їх види та особливості, про ціну та форму оплати роботи, а також повідомити замовникові на його прохання інші відомості, що стосуються договору. Підрядник зобов'язаний назвати замовникові конкретну особу, яка буде виконувати роботу, якщо за характером роботи це має значення.

Стаття 869. Публічна пропозиція роботи

1. До реклами та інших пропозицій щодо роботи, яка виконується за [договором побутового підряду](#), застосовуються положення [статті 641 цього Кодексу](#).

2. При здачі робіт замовникові підрядник зобов'язаний повідомити його про вимоги, яких необхідно дотримуватися для ефективного та безпечного використання виготовленої або переробленої [речі](#) або іншої виконаної роботи, а також про можливі для замовника або інших осіб наслідки недодержання відповідних вимог.

3. Замовник має право вимагати розірвання договору побутового підряду та [відшкодування збитків](#), якщо внаслідок неповноти або недостовірності [інформації](#), отриманої від підрядника, був укладений договір на виконання робіт, які не мають тих властивостей, які мав на увазі замовник.

Стаття 870. Виконання роботи за договором побутового підряду з матеріалу підрядника

1. За [договором побутового підряду](#) підрядник виконує роботу зі свого матеріалу, а за бажанням замовника - з його матеріалу.

2. Якщо робота виконується з матеріалу підрядника, вартість матеріалу оплачується замовником частково або в повному обсязі, за погодженням сторін, з остаточним розрахунком при одержанні замовником виконаної підрядником роботи. У випадках, передбачених договором, матеріал може бути наданий підрядником у кредит (із розстроченням платежу). Подальша зміна ціни наданого в кредит матеріалу не призводить до перерахунку, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 871. Виконання роботи за договором побутового підряду з матеріалу замовника

1. Якщо робота виконується з матеріалу замовника, у квитанції або іншому документі, що видається підрядником при укладенні [договору побутового підряду](#), вказуються точне найменування матеріалу, його кількість і оцінка, здійснена за погодженням сторін.

Стаття 872. Права замовника у разі істотного порушення підрядником договору побутового підряду

1. Якщо підрядником були допущені істотні відступи від умов [договору побутового підряду](#) або інші [істотні недоліки](#) в роботі, виконаній із матеріалу замовника, він має право вимагати за своїм вибором:

- 1) виготовлення іншої [речі](#) з однорідного матеріалу такої самої якості;
- 2) розірвання договору та [відшкодування збитків](#).

2. У разі виявлення інших відступів від умов договору або інших недоліків у роботі замовник має право за своїм вибором вимагати безоплатного усунення цих недоліків у розумний строк або відшкодування його витрат на усунення недоліків чи відповідного зменшення плати.

3. Вимога про безоплатне усунення недоліків роботи, виконаної за договором побутового підряду, які можуть становити небезпеку для життя або здоров'я замовника та інших осіб, може бути пред'явлена замовником або його правонаступником протягом десяти років з моменту прийняття роботи, якщо у встановленому законом порядку не передбачені більш тривалі [строки](#) (строки служби). Така вимога може бути пред'явлена незалежно від того, коли виявлено ці недоліки, у тому числі й при виявленні їх після закінчення [гарантійного строку](#).

У разі невиконання підрядником цієї вимоги замовник має право протягом цього ж строку вимагати повернення частини ціни, сплаченої за роботу, або відшкодування його витрат на усунення недоліків.

Стаття 873. Розмір плати за договором побутового підряду

1. Вартість робіт, виконаних за [договором побутового підряду](#), визначається за погодженням сторін, якщо інше не передбачено у встановленому порядку преїскурантами (цінниками), тарифами тощо.

2. Робота оплачується замовником після її остаточного передання підрядником. За згодою замовника робота може бути ним оплачена при укладенні договору побутового підряду шляхом видачі авансу або у повному обсязі.

Стаття 874. Правові наслідки нез'явлення замовника за одержанням роботи

1. У разі нез'явлення замовника за одержанням виконаної роботи або іншого ухилення замовника від її прийняття підрядник має право, письмово попередивши замовника, зі спливом двох місяців від дня такого попередження продати предмет [договору побутового підряду](#) за розумну ціну, а суму виторгу, з вирахуванням усіх належних підрядникові платежів, [внести у депозит нотаріуса](#), нотаріальної контори на ім'я замовника.

2. Підрядник має право у випадках, визначених частиною першою цієї статті, замість продажу предмета договору побутового підряду притримати його або вимагати відшкодування.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

§ 3. Будівельний підряд

Стаття 875. Договір будівельного підряду

1. За **договором** будівельного підряду підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений **строк** об'єкт або виконати інші **будівельні роботи** відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх.
2. Договір будівельного підряду укладається на проведення нового **будівництва**, капітального ремонту, реконструкції (технічного переоснащення) **підприємств**, будівель (зокрема **житлових будинків**), споруд, виконання монтажних, пусконаладжувальних та інших робіт, нерозривно пов'язаних з місцезнаходженням об'єкта.
3. До договору будівельного підряду застосовуються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 876. Право власності на об'єкт будівництва

1. Власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт є замовник, якщо інше не передбачено договором.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 15.12.2005 р. N 3201-IV)

Стаття 877. Проектно-кошторисна документація

1. Підрядник зобов'язаний здійснювати **будівництво** та пов'язані з ним **будівельні роботи** відповідно до **проектної документації**, що визначає обсяг і зміст робіт та інші вимоги, які ставляться до робіт та до кошторису, що визначає ціну робіт.

Підрядник зобов'язаний виконати усі роботи, визначені у проектній документації та в **кошторисі** (проектно-кошторисній документації), якщо інше не встановлено **договором будівельного підряду**.

2. Договором будівельного підряду мають бути визначені склад і зміст проектно-кошторисної документації, а також має бути визначено, яка із сторін і в який **строк** зобов'язана надати відповідну документацію.
3. Підрядник, який виявив у ході будівництва не враховані проектною документацією роботи і необхідність у зв'язку з цим проведення додаткових робіт і збільшення кошторису, зобов'язаний повідомити про це замовника.

У разі недержання від замовника в розумний строк відповіді на своє повідомлення підрядник зобов'язаний зупинити відповідні роботи з віднесенням збитків, завданих цим зупиненням, на замовника. Замовник звільняється від **відшкодування цих збитків**, якщо доведе, що у проведенні додаткових робіт немає необхідності.

4. Якщо підрядник не виконав обов'язку, встановленого частиною третьою цієї статті, він позбавляється права вимагати від замовника плату за виконані додаткові роботи і права на відшкодування завданих цим збитків, якщо не доведе, що його негайні дії були необхідними в інтересах замовника, зокрема у зв'язку з тим, що зупинення роботи могло призвести до знищення або пошкодження об'єкта будівництва.

Стаття 878. Внесення змін до проектно-кошторисної документації

1. Замовник має право вносити зміни до проектно-кошторисної документації до початку робіт або під час їх виконання за умови, що додаткові роботи, викликані такими змінами, за вартістю не перевищують десяти відсотків визначеної у **кошторисі** ціни і не змінюють характеру робіт, визначених договором.
2. Внесення до проектно-кошторисної документації змін, що потребують додаткових робіт, вартість яких перевищує десять відсотків визначеної у кошторисі ціни, допускається лише за згодою підрядника. У цьому разі підрядник має право відмовитися від договору та вимагати **відшкодування збитків**.

Стаття 879. Забезпечення будівництва та оплата робіт

1. Матеріально-технічне забезпечення **будівництва** покладається на підрядника, якщо інше не встановлено **договором будівельного підряду**.

Договором на замовника може бути покладений обов'язок сприяти підрядникові у забезпеченні будівництва водопостачанням, електроенергією тощо, а також у наданні інших **послуг**.

2. Підрядник, який зобов'язаний здійснювати матеріально-технічне забезпечення будівництва, несе ризик неможливості використання наданого ним матеріалу (деталей, конструкцій) або устаткування без погіршення якості робіт.
3. У разі неможливості використання матеріалу (деталей, конструкцій) або устаткування, наданого замовником, без погіршення якості виконуваних робіт підрядник має право відмовитися від договору та вимагати від замовника сплати ціни робіт пропорційно їх виконаній частині, а також **відшкодування збитків**, не покритих цією сумою.
4. Оплата робіт провадиться після прийняття замовником збудованого об'єкта (виконаних робіт), якщо інший порядок розрахунків не встановлений за погодженням сторін.
5. У разі руйнування або пошкодження об'єкта будівництва внаслідок непереборної сили до спливу встановленого **договором будівельного підряду строку** здачі об'єкта, а також у разі неможливості завершити будівництво (будівельні роботи) з інших причин, що не залежать від замовника, підрядник не має права вимагати від замовника плату за роботу або оплату витрат, якщо інше не встановлено договором.
6. У разі необхідності консервації будівництва з незалежних від сторін обставин замовник зобов'язаний оплатити підрядникові виконані до консервації роботи та відшкодувати йому витрати, пов'язані з консервацією.

Стаття 880. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження об'єкта

1. Віднесення **ризик** випадкового знищення або випадкового пошкодження об'єкта будівництва на замовника або підрядника до його прийняття замовником встановлюється відповідно до вимог закону, крім випадків, коли це сталося внаслідок обставин, що залежали від замовника.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 15.12.2005 р. N 3201-IV)

Стаття 881. Страхування об'єкта будівництва

1. Страхування об'єкта будівництва або комплексу робіт здійснюється підрядником або замовником відповідно до законодавства.

Сторона, на яку покладається обов'язок щодо **страхування**, має надати другій стороні в порядку, встановленому договором, докази укладення нею договору страхування, включаючи відомості про **страхувальника**, розмір **страхової суми** та застраховані ризики.

2. Недоліки робіт або використовуваного для робіт матеріалу, допущені з вини підрядника (або субпідрядника), мають бути усунені підрядником за його рахунок.

3. Замовник має право з метою здійснення контролю та нагляду за **будівництвом** і прийняття від свого імені відповідних рішень укласти договір про надання такого виду послуг із спеціалізованою організацією або спеціалістом. У цьому разі в договорі будівельного підряду визначаються функції та повноваження такого спеціаліста.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 15.12.2005 р. N 3201-IV)

Стаття 882. Передання та прийняття робіт

1. Замовник, який одержав повідомлення підрядника про готовність до передання робіт, виконаних за **договором будівельного підряду**, або, якщо це передбачено договором, - етапу робіт, зобов'язаний негайно розпочати їх прийняття.

2. Замовник організовує та здійснює прийняття робіт за свій рахунок, якщо інше не встановлено договором. У прийнятті робіт мають брати участь представники органів державної влади та **органів місцевого самоврядування** у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами.

3. Замовник, який попередньо прийняв окремі етапи робіт, несе ризик їх знищення або пошкодження не з вини підрядника, у тому числі й у випадках, коли договором будівельного підряду передбачено виконання робіт на ризик підрядника.

4. Передання робіт підрядником і прийняття їх замовником оформляється актом, підписаним обома сторонами. У разі відмови однієї із сторін від підписання акта про це вказується в акті і він підписується другою стороною.

Акт, підписаний однією стороною, може бути визнаний судом недійсним лише у разі, якщо мотиви відмови другої сторони від підписання акта визнані судом обґрунтованими.

5. Прийняття робіт може здійснюватися після попереднього випробування, якщо це передбачено договором будівельного підряду або впливає з характеру робіт. У цьому випадку прийняття робіт може здійснюватися лише у разі позитивного результату попереднього випробування.

6. Замовник має право відмовитися від прийняття робіт у разі виявлення недоліків, які виключають можливість використання об'єкта для вказаної в договорі мети та не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою.

Стаття 883. Відповідальність підрядника

1. Підрядник відповідає за недоліки збудованого об'єкта, за прострочення передання його замовникові та за інші порушення договору (за недосягнення проектної потужності, інших запроєктованих показників тощо), якщо не доведе, що ці порушення сталися не з його вини.
2. За невиконання або неналежне виконання обов'язків за [договором будівельного підяду](#) підрядник сплачує [неустойку](#), встановлену договором або законом, та [відшкодовує збитки](#) в повному обсязі.
3. Суми [неустойки \(пені\)](#), сплачені підрядником за порушення [строків](#) виконання окремих робіт, повертаються підрядникові у разі закінчення всіх робіт до встановленого договором граничного [терміну](#).

Стаття 884. Гарантії якості у договорі будівельного підяду

1. Підрядник гарантує досягнення об'єктом будівництва визначених у проектно-кошторисній документації показників і можливість експлуатації об'єкта відповідно до договору протягом [гарантійного строку](#), якщо інше не встановлено [договором будівельного підяду](#). Гарантійний строк становить десять років від дня прийняття об'єкта замовником, якщо більший [гарантійний строк](#) не встановлений договором або законом.
2. Підрядник відповідає за дефекти, виявлені у межах гарантійного строку, якщо він не доведе, що вони сталися внаслідок: природного зносу об'єкта або його частин; неправильної його експлуатації або неправильності інструкцій щодо його експлуатації, розроблених самим замовником або залученими ним іншими особами; неналежного ремонту об'єкта, який здійснено самим замовником або залученими ним третіми особами.
3. Гарантійний строк продовжується на час, протягом якого об'єкт не міг експлуатуватися внаслідок недоліків, за які відповідає підрядник.
4. У разі виявлення протягом [гарантійного строку](#) недоліків замовник повинен заявити про них підрядникові в розумний строк після їх виявлення.
5. Договором будівельного підяду може бути встановлено право замовника сплатити передбачену договором частину ціни робіт, визначеної у кошторисі, після закінчення гарантійного строку.

Стаття 885. Усунення недоліків за рахунок замовника

1. [Договором будівельного підяду](#) може бути передбачений обов'язок підрядника усунути на вимогу замовника та за його рахунок недоліки, за які підрядник не відповідає.

Підрядник має право відмовитися від виконання цього обов'язку, якщо усунення недоліків не пов'язане безпосередньо з предметом договору або не може бути здійснене підрядником з незалежних від нього причин.

Стаття 886. Відповідальність замовника

1. У разі невиконання або неналежного виконання замовником обов'язків за [договором будівельного підяду](#) він сплачує підрядникові [неустойку](#), встановлену договором або законом, та [відшкодовує збитки](#) у повному обсязі, якщо не доведе, що порушення договору сталося не з його вини.

§ 4. Підряд на проектні та пошукові роботи

Стаття 887. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт

1. За [договором](#) підряду на проведення проектних та пошукових робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника [проектну](#) або іншу технічну документацію та (або) виконати пошукові роботи, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити їх.
2. До договору підряду на проведення проектних і пошукових робіт застосовуються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 888. Вихідні дані для проведення проектних та пошукових робіт

1. За договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт замовник зобов'язаний передати підрядникові завдання на проектування, а також інші вихідні дані, необхідні для складання проектно-кошторисної документації. Завдання на проектування може бути підготовлене за дорученням замовника підрядником. У цьому разі завдання стає обов'язковим для сторін з моменту його затвердження замовником.
2. Підрядник зобов'язаний додержувати вимог, що містяться у завданні та інших вихідних даних для проектування та виконання пошукових робіт, і має право відступити від них лише за згодою замовника.

Стаття 889. Обов'язки замовника

1. Замовник зобов'язаний, якщо інше не встановлено [договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт](#):
  - 1) сплатити підрядникові встановлену ціну після завершення усіх робіт чи сплатити її частинами після завершення окремих етапів робіт або в іншому порядку, встановленому договором або законом;
  - 2) використовувати проектно-кошторисну документацію, одержану від підрядника, лише для цілей, встановлених договором, не передавати проектно-кошторисну документацію іншим особам і не розголошувати дані, що містяться у ній, без згоди підрядника;
  - 3) надавати [послуги](#) підрядникові у виконанні проектних та пошукових робіт в обсязі та на умовах, встановлених договором;
  - 4) брати участь разом з підрядником у погодженні готової проектно-кошторисної документації з уповноваженими органами державної влади та [органами місцевого самоврядування](#);
  - 5) відшкодувати підрядникові додаткові витрати, пов'язані із зміною вихідних даних для проведення проектних та пошукових робіт внаслідок обставин, що не залежать від підрядника;
  - 6) залучити підрядника до участі у справі за позовом, пред'явленим до замовника іншою особою у зв'язку з недоліками складеної проектної документації або виконаних пошукових робіт.

Стаття 890. Обов'язки підрядника

1. Підрядник зобов'язаний:

- 1) виконувати роботи відповідно до вихідних даних для проведення проектування та згідно з договором;
- 2) погоджувати готову проектно-кошторисну документацію із замовником, а в разі необхідності - також з уповноваженими органами державної влади та [органами місцевого самоврядування](#);
- 3) передати замовникові готову проектно-кошторисну документацію та результати пошукових робіт;
- 4) не передавати без згоди замовника проектно-кошторисну документацію іншим особам;
- 5) гарантувати замовникові відсутність у інших осіб права перешкодити або обмежити виконання робіт на основі підготовленої за договором проектно-кошторисної документації.

Стаття 891. Відповідальність підрядника за недоліки документації та робіт

1. Підрядник відповідає за недоліки проектно-кошторисної документації та пошукових робіт, включаючи недоліки, виявлені згодом у ході [будівництва](#), а також у процесі експлуатації об'єкта, створеного на основі виконаної проектно-кошторисної документації і результатів пошукових робіт.
2. У разі виявлення недоліків у проектно-кошторисній документації або в пошукових роботах підрядник на вимогу замовника зобов'язаний безоплатно переробити проектно-кошторисну документацію або здійснити необхідні додаткові пошукові роботи, а також відшкодувати завдані [збитки](#), якщо інше не встановлено договором або законом.

Глава 62

ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ АБО ДОСЛІДНО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РОБІТ

Стаття 892. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

1. За [договором](#) на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та [конструкторську документацію](#) на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її.

Договір може охоплювати весь цикл проведення наукових досліджень, розроблення та виготовлення зразків або його окремі етапи.

Стаття 893. Виконання робіт

1. Виконавець зобов'язаний провести наукові дослідження особисто, якщо інше не встановлено договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Виконавець має право залучати до виконання науково-дослідних робіт інших осіб лише за згодою замовника.

Виконавець має право залучати інших осіб (субвиконавців) до виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 894. Передання, прийняття та оплата робіт

1. Виконавець зобов'язаний передати, а замовник прийняти та оплатити повністю завершені науково-дослідні або дослідно-конструкторські та технологічні роботи. Договором можуть бути передбачені прийняття та оплата окремих етапів робіт або інший спосіб оплати.

2. Плата за виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських робіт та технологічних робіт, встановлена договором, може бути зменшена замовником залежно від фактично одержаних результатів порівняно з результатами, передбаченими договором, якщо це не залежало від замовника, а можливість такого зменшення та його межі були передбачені домовленістю сторін.

Стаття 895. Конфіденційність відомостей про договір

1. Виконавець і замовник зобов'язані забезпечити конфіденційність відомостей щодо предмета [договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт](#), ходу його виконання та одержаних результатів, якщо інше не встановлено договором. Обсяг відомостей, що належать до конфіденційних, встановлюється договором.

Стаття 896. Права сторін на результати робіт

1. Замовник за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт має право використовувати передані йому результати робіт у межах і на умовах, встановлених договором.

2. Виконавець має право використати одержаний ним результат робіт також для себе, якщо інше не встановлено договором.

Договором може бути передбачено право виконавця передавати результати робіт іншим особам.

Стаття 897. Обов'язки виконавця

1. Виконавець за [договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт](#) зобов'язаний:

1) виконати роботи відповідно до погодженої із замовником програми (техніко-економічних показників) або тематики і передати замовникові результат у [строк](#), встановлений договором;

2) додержувати вимог, пов'язаних з охороною [прав інтелектуальної власності](#);

3) утримуватися від публікації без згоди замовника науково-технічних результатів, одержаних при виконанні робіт;

4) вживати заходів для захисту одержаних при виконанні робіт результатів, що підлягають правовій охороні, та інформувати про це замовника;

5) своїми силами та за свій рахунок усувати допущені з його вини недоліки у технічній документації, які можуть спричинити відступи від техніко-економічних показників, передбачених у технічному завданні замовника або в договорі;

б) негайно інформувати замовника про виявлену неможливість одержати очікувані результати або недоцільність продовжувати роботу.

Стаття 898. Обов'язки замовника

1. Замовник за [договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт](#) зобов'язаний:

1) видати виконавцеві технічне завдання та погодити з ним програму (техніко-економічні показники) або тематику робіт;

2) передати виконавцеві необхідну для виконання робіт [інформацію](#);

3) прийняти виконані роботи та оплатити їх.

Стаття 899. Наслідки неможливості досягнення результату

1. Якщо у ході науково-дослідних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що не залежать від виконавця, замовник зобов'язаний оплатити роботи, проведені до виявлення неможливості отримати передбачені [договором](#) результати, але не вище відповідної частини ціни робіт, визначеної договором.

2. Якщо у ході виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що виникли не з вини виконавця, замовник зобов'язаний відшкодувати витрати виконавця.

Стаття 900. Відповідальність виконавця за порушення договору

1. Виконавець відповідає перед замовником за порушення [договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт](#), якщо не доведе, що порушення договору сталося не з його вини.

2. Виконавець зобов'язаний відшкодувати замовнику [реальні збитки](#) у межах ціни робіт, в яких виявлено недоліки, якщо договором встановлено, що вони підлягають відшкодуванню в межах загальної ціни робіт за договором.

[Упущена вигода](#) підлягає відшкодуванню у випадках, встановлених законом.

Глава 63

ПОСЛУГИ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 901. Договір про надання послуг

1. За [договором](#) про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати [послугу](#), яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

2. Положення цієї глави можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті [зобов'язання](#).

Стаття 902. Виконання договору про надання послуг

1. Виконавець повинен надати послугу особисто.

2. У випадках, встановлених договором, виконавець має право покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, залишаючись відповідальним в повному обсязі перед замовником за порушення договору.

Стаття 903. Плата за договором про надання послуг

1. Якщо договором передбачено надання **послуг** за плату, замовник зобов'язаний оплатити надану йому послугу в розмірі, у **строки** та в порядку, що встановлені договором.

2. У разі неможливості виконати **договір про надання послуг**, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Якщо неможливість виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 904. Відшкодування виконавцеві фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг

1. За договором про безоплатне надання послуг замовник зобов'язаний відшкодувати виконавцеві усі фактичні витрати, необхідні для виконання договору.

2. Положення частини першої цієї статті застосовуються також у випадках, коли неможливість виконати договір про безоплатне надання послуг виникла з вини замовника або внаслідок непереборної сили.

Стаття 905. Строк договору про надання послуг

1. Строк **договору про надання** послуг встановлюється за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 906. Відповідальність виконавця за порушення договору про надання послуг

1. **Збитки**, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням **договору про надання послуг** за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, у разі наявності його вини, у повному обсязі, якщо інше не встановлено договором. Виконавець, який порушив договір про надання **послуг** за плату при здійсненні ним **підприємницької діяльності**, відповідає за це порушення, якщо не доведе, що належне виконання виявилось неможливим внаслідок непереборної сили, якщо інше не встановлено договором або законом.

2. Збитки, завдані невиконанням або неналежним виконанням договору про безоплатне надання послуг, підлягають відшкодуванню виконавцем у розмірі, що не перевищує двох **неоподатковуваних мінімумів** доходів громадян, якщо інший розмір відповідальності виконавця не встановлений договором.

Стаття 907. Розірвання договору про надання послуг

1. **Договір про надання послуг** може бути розірваний, у тому числі шляхом односторонньої відмови від договору, в порядку та на підставах, встановлених цим Кодексом, іншим законом або за домовленістю сторін.

Порядок і наслідки розірвання договору про надання послуг визначаються домовленістю сторін або законом.

Глава 64 ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Стаття 908. Загальні положення про перевезення

1. Перевезення вантажу, пасажирів, **багажу, пошти** здійснюється за договором перевезення.
2. Загальні умови перевезення визначаються цим Кодексом, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

Умови перевезення вантажу, пасажирів і багажу окремими видами транспорту, а також відповідальність сторін щодо цих перевезень встановлюються договором, якщо інше не встановлено цим Кодексом, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

Стаття 909. Договір перевезення вантажу

1. За **договором** перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.
2. Договір перевезення вантажу укладається у письмовій формі.
3. Укладення договору перевезення вантажу підтверджується складенням транспортної накладної (**коносамент**а або іншого документа, встановленого транспортними кодексами (статутами)).
4. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору перевезення вантажу.

Стаття 910. Договір перевезення пасажирів та багажу

1. За **договором** перевезення пасажирів одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання **багажу** - також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу - також за його провезення.
2. Укладення договору перевезення пасажирів та багажу підтверджується видачею відповідно квитка та багажної квитанції, форми яких встановлюються відповідно до транспортних кодексів (статутів).

Стаття 911. Права пасажирів

1. Пасажир має право:
  - 1) одержати місце у **транспортному засобі** згідно з придбаним квитком;

- 2) провозити з собою безоплатно одну **дитину** віком до шести років без права зайняття нею окремого місця;
  - 3) купувати для дітей віком від шести до чотирнадцяти років дитячі квитки за пільговою ціною;
  - 4) перевозити з собою безоплатно ручну поклажу у межах норм, встановлених транспортними кодексами (статутами);
  - 5) зробити не більше однієї зупинки в дорозі з подовженням **строку** чинності проїзних документів (квитка) не більше ніж на десять діб, а в разі хвороби - на весь час хвороби;
  - 6) відмовитися від поїздки, повернути квиток і одержати назад повну або часткову вартість квитка - залежно від строку здавання квитка згідно з правилами, встановленими транспортними кодексами (статутами);
  - 7) отримувати повну та своєчасну **інформацію** про час та місце відправлення **транспортного засобу** за вказаним у транспортному документі (квитку) маршрутом.
2. Пасажир може мати також інші права, встановлені цим Кодексом, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

Стаття 912. Договір чартеру (фрахтування)

1. За **договором** чартеру (фрахтування) одна сторона (фрахтівник) зобов'язується надати другій стороні (фрахтувальникові) за плату всю або частину місткості в одному чи кількох **транспортних засобах** на один або кілька рейсів для перевезення вантажу, пасажирів, **багажу**, **пошти** або з іншою метою, якщо це не суперечить закону та іншим нормативно-правовим актам.
2. Порядок укладення договору чартеру (фрахтування), а також форма цього договору встановлюються транспортними кодексами (статутами).

Стаття 913. Перевезення у прямому змішаному сполученні

1. Перевезення вантажу, пасажирів, **багажу**, **пошти** може здійснюватися кількома видами транспорту за єдиним транспортним документом (пряме змішане сполучення).
2. Відносини організацій, підприємств транспорту, що здійснюють перевезення у прямому змішаному сполученні, визначаються за домовленістю між ними.

Стаття 914. Довгостроковий договір

1. Перевізник і власник (володілець) вантажу в разі необхідності здійснення систематичних перевезень можуть укласти довгостроковий договір.
2. За довгостроковим договором перевізник зобов'язується у встановлені **строки** приймати, а власник (володілець) вантажу - передавати для перевезення вантаж у встановленому обсязі. У довгостроковому **договорі перевезення вантажу** встановлюються обсяг, **строки** та інші умови надання **транспортних засобів** і передання вантажу для перевезення, порядок розрахунків, а також інші умови перевезення.

Стаття 915. Перевезення транспортом загального користування

1. Перевезення, що здійснюється **юридичною особою**, вважається перевезенням транспортом загального користування, якщо із закону, інших нормативно-правових актів або **ліцензії**, виданої цій організації, випливає, що вона має здійснювати перевезення вантажу, пасажирів, **багажу, пошти** за зверненням будь-якої особи.

2. Договір перевезення транспортом загального користування є **публічним договором**.

Стаття 916. Провізна плата

1. За перевезення вантажу, пасажирів, **багажу, пошти** стягується провізна плата у розмірі, що визначається за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами. Якщо розмір провізної плати не визначений, стягується розумна плата.

2. Плата за перевезення вантажу, пасажирів, **багажу, пошти**, що здійснюється транспортом загального користування, визначається за домовленістю сторін, якщо вона не встановлена тарифами, затвердженими у встановленому порядку.

Пільгові умови перевезення вантажу, пасажирів, **багажу, пошти** транспортом загального користування можуть встановлюватися організацією, підприємством транспорту за їх рахунок або за рахунок відповідного бюджету у випадках, встановлених законом та іншими нормативно-правовими актами.

3. Робота та **послуги**, що виконуються на вимогу власника (володільця) вантажу і не передбачені тарифами, оплачуються додатково за домовленістю сторін.

4. Перевізник має право притримати переданий йому для перевезення вантаж для забезпечення внесення провізної плати та інших платежів, якщо інше не встановлено законом, іншими нормативно-правовими актами або не впливає із суті **зобов'язання**.

Стаття 917. Надання транспортних засобів і пред'явлення вантажу до перевезення

1. Перевізник зобов'язаний надати **транспортні засоби** під завантаження у **строк**, встановлений договором.

Відправник вантажу має право відмовитися від наданого транспортного засобу, якщо він є непридатним для перевезення цього вантажу.

2. Відправник повинен пред'явити у встановлений строк вантаж, який підлягає перевезенню, в належній **тарі** та (або) **упаковці**; вантаж має бути також замаркований відповідно до встановлених вимог.

3. Перевізник має право відмовитися від прийняття вантажу, що поданий у тарі та (або) упаковці, які не відповідають встановленим вимогам, а також у разі відсутності або неналежного маркування вантажу.

Стаття 918. Завантаження та вивантаження вантажу

1. Завантаження (вивантаження) вантажу здійснюється організацією, підприємством транспорту або відправником (одержувачем) у порядку, встановленому договором, із додержанням правил, встановлених транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

2. Завантаження (вивантаження) вантажу, що здійснюється відправником (одержувачем) вантажу, має провадитися у **строки**, встановлені договором, якщо такі строки не встановлені транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

Стаття 919. Строк доставки вантажу, пасажирів, багажу, пошти

1. Перевізник зобов'язаний доставити вантаж, пасажирів, **багаж, пошту** до пункту призначення у **строк**, встановлений договором, якщо інший строк не встановлений транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них, а в разі відсутності таких строків - у розумний строк.

2. Вантаж, не виданий одержувачеві на його вимогу протягом тридцяти днів після спливу строку його доставки, якщо більш тривалий строк не встановлений договором, транспортними кодексами (статутами), вважається втраченим.

Одержувач вантажу повинен прийняти вантаж, що прибув після спливу зазначених вище строків, і повернути суму, виплачену йому перевізником за втрату вантажу, якщо інше не встановлено договором, транспортними кодексами (статутами).

Стаття 920. Відповідальність за зобов'язаннями, що випливають із договору перевезення

1. У разі **порушення зобов'язань**, що випливають із **договору перевезення**, сторони несуть відповідальність, встановлену за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено цим Кодексом, іншими законами, транспортними кодексами (статутами).

Стаття 921. Відповідальність перевізника за ненадання транспортного засобу і відповідальність відправника за невикористання наданого транспортного засобу

1. Перевізник за ненадання **транспортного засобу** для перевезення вантажу, а відправник за ненадання вантажу або невикористання наданого транспортного засобу з інших причин несуть відповідальність, встановлену договором, якщо інше не встановлено транспортними кодексами (статутами).

2. Перевізник і відправник вантажу звільняються від відповідальності, якщо ненадання транспортного засобу або невикористання наданого транспортного засобу сталося не з їхньої вини, зокрема у разі припинення (обмеження) перевезення вантажу у певних напрямках, встановленого у випадках і порядку, передбачених транспортними кодексами (статутами).

Стаття 922. Відповідальність перевізника за затримку відправлення пасажирів та порушення **строку доставлення пасажирів до пункту призначення**

1. За затримку у відправленні **транспортного засобу**, що перевозить пасажирів, або запізнення у прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення перевізник сплачує пасажиrowі **штраф** у розмірі, встановленому за домовленістю сторін, транспортними кодексами (статутами), якщо перевізник не доведе, що ці порушення сталися внаслідок непереборної сили, усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів, або інших обставин, що не залежали від перевізника.

2. У разі відмови пасажирів від перевезення з причини затримки відправлення транспортного засобу перевізник зобов'язаний повернути пасажирів провізну плату.

3. Якщо поїздка пасажирів з пункту пересадки не відбулася внаслідок запізнення **транспортного засобу**, який доставив його у цей пункт, перевізник зобов'язаний відшкодувати пасажирів завдані **збитки**.

Стаття 923. Відповідальність перевізника за прострочення доставки вантажу

1. У разі прострочення доставки вантажу перевізник зобов'язаний відшкодувати другій стороні **збитки**, завдані порушенням **строку** перевезення, якщо інші форми відповідальності не встановлені договором, транспортними кодексами (статутами).

Стаття 924. Відповідальність перевізника за втрату, нестачу, псування або пошкодження вантажу, багажу, пошти

1. Перевізник відповідає за збереження вантажу, **багажу**, **пошти** з моменту прийняття їх до перевезення та до видачі одержувачеві, якщо не доведе, що втрата, нестача, псування або пошкодження вантажу, багажу, пошти сталися внаслідок обставин, яким перевізник не міг запобігти та усунення яких від нього не залежало.

2. Перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти у розмірі фактичної шкоди, якщо не доведе, що це сталося не з його вини.

Стаття 925. Пред'явлення претензій і позовів, що впливають із договору перевезення

1. До пред'явлення перевізникові позову, що впливає із **договору перевезення вантажу**, **пошти** можливим є пред'явлення йому претензії у порядку, встановленому законом, транспортними кодексами (статутами).

2. Позов до перевізника може бути пред'явлений відправником вантажу або його одержувачем у разі повної або часткової відмови перевізника задовольнити претензію або неодержання від перевізника відповіді у місячний **строк**.

3. До вимог, що впливають із договору перевезення вантажу, пошти, застосовується **позовна давність** в один рік з моменту, що визначається відповідно до транспортних кодексів (статутів).

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 23.06.2005 р. N 2705-IV)

Стаття 926. Позови щодо перевезення у закордонному сполученні

1. **Позовна давність**, порядок пред'явлення позовів у спорах, пов'язаних з перевезеннями у закордонному сполученні, встановлюються **міжнародними договорами України**, транспортними кодексами (статутами).

Стаття 927. Страхування вантажів, пасажирів і багажу

1. **Страхування** вантажів, пасажирів і **багажу** проводиться відповідно до закону.

Стаття 928. Відповідальність перевізника за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів

1. Відповідальність перевізника за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пасажирів, визначається відповідно до [глави 82 цього Кодексу](#), якщо договором або законом не встановлена відповідальність перевізника без вини.

Глава 65 ТРАНСПОРТНЕ ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Стаття 929. Договір транспортного експедирування

1. За [договором](#) транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу.

Договором транспортного експедирування може бути встановлено обов'язок експедитора організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, вибраним експедитором або клієнтом, зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта [договір перевезення вантажу](#), забезпечити відправку і одержання вантажу, а також інші [зобов'язання](#), пов'язані з перевезенням.

Договором транспортного експедирування може бути передбачено надання додаткових [послуг](#), необхідних для доставки вантажу (перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата [мита](#), зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для [експорту](#) та [імпорту](#) документів, виконання митних формальностей тощо).

2. Положення цієї глави поширюються також на випадки, коли обов'язки експедитора виконуються перевізником.

3. Умови договору транспортного експедирування визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом, іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 930. Форма договору транспортного експедирування

1. [Договір транспортного експедирування](#) укладається у письмовій формі.

2. Клієнт повинен видати експедиторові [довіреність](#), якщо вона є необхідною для виконання його обов'язків.

Стаття 931. Плата за договором транспортного експедирування

1. Розмір плати експедиторові встановлюється [договором транспортного експедирування](#), якщо інше не встановлено законом. Якщо розмір плати не встановлений, клієнт повинен виплатити експедитору розумну плату.

Стаття 932. Виконання договору транспортного експедирування

1. Експедитор має право залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб.

2. У разі залучення експедитором до виконання своїх обов'язків за [договором транспортного експедирування](#) інших осіб експедитор відповідає перед клієнтом за порушення договору.

Стаття 933. Документи та інша інформація, що надаються експедиторові

1. Клієнт зобов'язаний надати експедиторові документи та іншу **інформацію** про властивості вантажу, умови його перевезення, а також інформацію, необхідну для виконання експедитором обов'язків, встановлених договором.
2. Експедитор повинен повідомити клієнта про виявлені недоліки одержаної інформації, а в разі її неповноти - вимагати у клієнта необхідну додаткову інформацію.
3. У разі ненадання клієнтом документів та необхідної інформації експедитор має право відкласти виконання своїх обов'язків за **договором транспортного експедирування** до надання документів та інформації в повному обсязі.
4. Клієнт відповідає за **збитки**, завдані експедиторові у зв'язку з порушенням обов'язку щодо надання документів та інформації, визначених частиною першою цієї статті.

Стаття 934. Відповідальність експедитора за договором транспортного експедирування

1. За порушення обов'язків за договором транспортного експедирування експедитор відповідає перед клієнтом відповідно до **глави 51 цього Кодексу**.

Стаття 935. Відмова від договору транспортного експедирування

1. Клієнт або експедитор має право відмовитися від договору транспортного експедирування, попередивши про це другу сторону в розумний **строк**. Сторона, яка заявила про таку відмову, зобов'язана відшкодувати другій стороні **збитки**, завдані їй у зв'язку із розірванням договору.

Глава 66 ЗБЕРІГАННЯ

§ 1. Загальні положення про зберігання

Стаття 936. Договір зберігання

1. За **договором** зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати **річ**, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності.
2. Договором зберігання, в якому зберігачем є особа, що здійснює зберігання на засадах **підприємницької діяльності** (професійний зберігач), може бути встановлений обов'язок зберігача зберігати річ, яка буде передана зберігачеві в майбутньому.
3. Договір зберігання є **публічним**, якщо зберігання речей здійснюється суб'єктом підприємницької діяльності на складах (у камерах, приміщеннях) загального користування.

Стаття 937. Форма договору зберігання

1. Договір зберігання укладається у письмовій формі у випадках, встановлених **статтею 208 цього Кодексу**.

Договір зберігання, за яким зберігач зобов'язується прийняти **річ** на зберігання в майбутньому, має бути укладений у письмовій формі, незалежно від вартості речі, яка буде передана на зберігання.

Письмова форма договору вважається дотриманою, якщо прийняття речі на зберігання посвідчене розпискою, квитанцією або іншим документом, підписаним зберігачем.

2. Прийняття речі на зберігання при пожежі, повені, раптовому захворюванні або за інших надзвичайних обставин може підтверджуватися свідченням свідків.

3. Прийняття речі на зберігання може підтверджуватися видачею поклажодавцеві номерного жетона, іншого знака, що посвідчує прийняття речі на зберігання, якщо це встановлено законом, іншими актами цивільного законодавства або є звичним для цього виду зберігання.

Стаття 938. Строк зберігання

1. Зберігач зобов'язаний зберігати річ протягом строку, встановленого у договорі зберігання.

2. Якщо строк зберігання у договорі зберігання не встановлений і не може бути визначений виходячи з його умов, зберігач зобов'язаний зберігати річ до пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення.

3. Якщо строк зберігання речі визначений моментом пред'явлення поклажодавцем вимоги про її повернення, зберігач має право зі спливом звичайного за цих обставин строку зберігання вимагати від поклажодавця забрати цю річ в розумний строк.

Стаття 939. Правові наслідки відмови поклажодавця від передання речі на зберігання

1. Зберігач, який зобов'язався прийняти в майбутньому річ на зберігання, не має права вимагати її передання на зберігання.

2. Поклажодавець, який не передав річ на зберігання, зобов'язаний відшкодувати зберігачеві збитки, завдані йому у зв'язку з тим, що зберігання не відбулося, якщо він в розумний строк не попередив зберігача про відмову від договору зберігання.

Стаття 940. Обов'язок прийняти річ на зберігання

1. Професійний зберігач, який зберігає речі на складах (у камерах, приміщеннях) загального користування, не має права відмовитися від укладення договору зберігання за наявності у нього такої можливості.

2. Зберігач звільняється від обов'язку прийняти річ на зберігання, якщо у зв'язку з обставинами, які мають істотне значення, він не може забезпечити її схоронності.

Якщо річ мала бути передана на зберігання в майбутньому, зберігач звільняється від обов'язку прийняти річ на зберігання, якщо у зв'язку з обставинами, які мають істотне значення, він не може забезпечити її схоронності.

Стаття 941. Зберігання речей, визначених родовими ознаками

1. За згодою поклажодавця зберігач має право змішати речі одного роду та однієї якості, які передані на зберігання.

Стаття 942. Обов'язок зберігача щодо забезпечення схоронності речі

1. Зберігач зобов'язаний вживати усіх заходів, встановлених договором, законом, іншими актами цивільного законодавства, для забезпечення схоронності речі.
2. Якщо зберігання здійснюється безоплатно, зберігач зобов'язаний піклуватися про річ, як про свою власну.

Стаття 943. Виконання договору зберігання

1. Зберігач зобов'язаний виконувати свої обов'язки за договором зберігання особисто.
2. Зберігач має право передати річ на зберігання іншій особі у разі, якщо він вимушений це зробити в інтересах поклажодавця і не має можливості отримати його згоду.

Про передання речі на зберігання іншій особі зберігач зобов'язаний своєчасно повідомити поклажодавця.

3. У разі передання зберігачем речі на зберігання іншій особі умови договору зберігання є чинними і первісний зберігач відповідає за дії особи, якій він передав річ на зберігання.

Стаття 944. Користування річчю, переданою на зберігання

1. Зберігач не має права без згоди поклажодавця користуватися річчю, переданою йому на зберігання, а також передавати її у користування іншій особі.

Стаття 945. Зміна умов зберігання

1. Зберігач зобов'язаний негайно повідомити поклажодавця про необхідність зміни умов зберігання речі і отримати його відповідь.

У разі небезпеки втрати, нестачі або пошкодження речі зберігач зобов'язаний змінити спосіб, місце та інші умови її зберігання, не чекаючи відповіді поклажодавця.

2. Якщо річ пошкоджена або виникли реальна загроза її пошкодження чи інші обставини, що не дають змоги забезпечити її схоронність, а вжиття заходів з боку поклажодавця очікувати неможливо, зберігач має право продати річ або її частину.

Якщо зазначені обставини виникли з причин, за які зберігач не відповідає, він має право відшкодувати свої витрати з суми виторгу, одержаної від продажу речі. Наявність зазначених обставин доводиться зберігачем.

Стаття 946. Плата за зберігання

1. Плата за зберігання та строки її внесення встановлюються договором зберігання.
2. Якщо зберігання припинилося достроково через обставини, за які зберігач не відповідає, він має право на пропорційну частину плати.
3. Якщо поклажодавець після закінчення строку договору зберігання не забрав річ, він зобов'язаний внести плату за весь фактичний час її зберігання.
4. Установчим документом юридичної особи або договором може бути передбачено безоплатне зберігання речі.

Стаття 947. Відшкодування витрат на зберігання

1. Витрати зберігача на зберігання **речі** можуть бути включені до плати за зберігання.
2. Витрати, які сторони не могли передбачити при укладенні **договору зберігання** (надзвичайні витрати), відшкодовуються понад плату, яка належить зберігачеві.
3. При безоплатному зберіганні поклажодавець зобов'язаний відшкодувати зберігачеві здійснені ним витрати на зберігання речі, якщо інше не встановлено договором або законом.

Стаття 948. Обов'язок поклажодавця забрати річ після закінчення строку зберігання

1. Поклажодавець зобов'язаний забрати **річ** від зберігача після закінчення **строку** зберігання.

Стаття 949. Обов'язок зберігача повернути річ

1. Зберігач зобов'язаний повернути поклажодавцеві **річ**, яка була передана на зберігання, або відповідну кількість речей такого самого роду та такої самої якості.
2. Річ має бути повернена поклажодавцю в такому стані, в якому вона була прийнята на зберігання, з урахуванням зміни її природних властивостей.

Зберігач зобов'язаний передати **плоди та доходи**, які були ним одержані від речі.

3. Тотожність речі, яка була прийнята на зберігання, і речі, яка була повернута поклажодавцеві, може підтверджуватися свідченням свідків.

Стаття 950. Відповідальність зберігача за втрату (нестачу) або пошкодження речі

1. За втрату (нестачу) або пошкодження **речі**, прийнятої на зберігання, зберігач відповідає на загальних підставах.
2. Професійний зберігач відповідає за втрату (нестачу) або пошкодження речі, якщо не доведе, що це сталося внаслідок непереборної сили, або через такі властивості речі, про які зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати, або внаслідок умислу чи грубої необережності поклажодавця.
3. Зберігач відповідає за втрату (нестачу) або пошкодження речі після закінчення **строку** зберігання лише за наявності його умислу або грубої необережності.

Стаття 951. Відшкодування збитків, завданих поклажодавцеві

1. **Збитки**, завдані поклажодавцеві втратою (нестачею) або пошкодженням **речі**, відшкодовуються зберігачем:
  - 1) у разі втрати (нестачі) речі - у розмірі її вартості;
  - 2) у разі пошкодження речі - у розмірі суми, на яку знизилася її вартість.

2. Якщо внаслідок пошкодження речі її якість змінилася настільки, що вона не може бути використана за первісним призначенням, поклажодавець має право відмовитися від цієї речі і вимагати від зберігача відшкодування її вартості.

Стаття 952. Відшкодування збитків, завданих зберігачеві

1. Поклажодавець зобов'язаний **відшкодувати зберігачеві збитки**, завдані властивостями речі, переданої на зберігання, якщо зберігач, приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати про ці властивості.

Стаття 953. Повернення речі на вимогу поклажодавця

1. Зберігач зобов'язаний на першу вимогу поклажодавця повернути **річ**, навіть якщо **строк** її зберігання не закінчився.

Стаття 954. Зберігання за законом

1. Положення **цієї глави** застосовуються до зберігання, яке здійснюється на підставі закону, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 955. Застосування загальних положень про зберігання до окремих його видів

1. Положення **параграфу 1 цієї глави** застосовуються до окремих видів зберігання, якщо інше не встановлено положеннями цього Кодексу про окремі види зберігання або законом.

§ 2. Зберігання на товарному складі

Стаття 956. Поняття товарного складу

1. **Товарним складом** є організація, яка зберігає товар та надає **послуги**, пов'язані зі зберіганням, на засадах **підприємницької діяльності**.

2. Товарний склад є складом загального користування, якщо відповідно до закону, інших нормативно-правових актів або дозволу (**ліцензії**) він зобов'язаний приймати на зберігання товари від будь-якої особи.

Стаття 957. Договір складського зберігання

1. За **договором** складського зберігання товарний склад зобов'язується за плату зберігати товар, переданий йому поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності.

2. Договір складського зберігання, укладений складом загального користування, є **публічним договором**.

3. Договір складського зберігання укладається у письмовій формі. Письмова форма договору складського зберігання вважається дотриманою, якщо прийняття товару на товарний склад посвідчене складським документом.

Стаття 958. Зберігання речей, визначених родовими ознаками, з правом розпорядження ними

1. Якщо **товарний склад** має право розпоряджатися **речами, визначеними родовими ознаками**, до відносин сторін застосовуються положення про **договір позики**, а час та місце повернення товарів визначаються загальними положеннями про зберігання.

Стаття 959. Огляд товару

1. **Товарний склад** зобов'язаний за свій рахунок оглянути товар при прийнятті його на зберігання для визначення його кількості та зовнішнього стану.

2. Товарний склад зобов'язаний надавати поклажодавцеві можливість оглянути товар або його зразки протягом усього часу зберігання, а якщо предметом зберігання є **речі, визначені родовими ознаками**, - взяти проби та вжити заходів, необхідних для забезпечення його схоронності.

3. Товарний склад або поклажодавець при поверненні товару має право вимагати його огляду та перевірки якості. Витрати, пов'язані з оглядом **речей**, несе сторона, яка вимагала огляду та перевірки.

Якщо при поверненні товару він не був спільно оглянутий або перевірений товарним складом та поклажодавцем, поклажодавець має заявити про нестачу або пошкодження товару у письмовій формі одночасно з його одержанням, а щодо нестачі та пошкодження, які не могли бути виявлені при звичайному способі прийняття товару, - протягом трьох днів після його одержання. У разі відсутності заяви поклажодавця вважається, що товарний склад повернув товар відповідно до умов договору.

Стаття 960. Зміна умов зберігання та стан товару

1. Якщо для забезпечення схоронності товару потрібна негайна зміна умов його зберігання, **товарний склад** зобов'язаний самостійно вжити відповідних невідкладних заходів та повідомити про них поклажодавця.

2. У разі виявлення пошкоджень товару склад зобов'язаний негайно скласти акт і того ж дня повідомити про це поклажодавця.

Стаття 961. Складські документи

1. **Товарний склад** на підтвердження прийняття товару видає один із таких складських документів:

складську квитанцію;

просте складське свідоцтво;

подвійне складське свідоцтво.

2. Товар, прийнятий на зберігання за простим або подвійним складським свідоцтвом, може бути **предметом застави** протягом **строку** зберігання товару на підставі **застави** цього свідоцтва.

Стаття 962. Подвійне складське свідоцтво

1. **Подвійне складське свідоцтво** складається з двох частин складського свідоцтва та заставного свідоцтва (варанта), які можуть бути відокремлені одне від одного.

2. У кожній з двох частин подвійного складського свідоцтва мають бути однаково зазначені:

- 1) найменування та місцезнаходження **товарного складу**, що прийняв товар на зберігання;
- 2) номер свідоцтва за реєстром товарного складу;
- 3) **найменування юридичної особи** або **ім'я фізичної особи**, від якої прийнято товар на зберігання, її **місцезнаходження** або **місце проживання**;
- 4) найменування і кількість прийнятого на зберігання товару - число одиниць та (або) товарних місць та (або) міра (вага, об'єм) товару;
- 5) **строк**, на який прийнято товар на зберігання, або вказівка на те, що товар прийнято на зберігання до запитання;
- 6) розмір плати за зберігання або тарифи, на підставі яких вона обчислюється, та порядок її сплати;
- 7) дата видачі свідоцтва.

Кожна з двох частин подвійного складського свідоцтва повинна також містити ідентичні підписи уповноваженої особи та печатки товарного складу.

3. Документ, що не відповідає вимогам цієї статті, не є подвійним складським свідоцтвом.

Стаття 963. Права володільця складського та заставного свідоцтва

1. Володільць складського та заставного свідоцтва має право розпоряджатися товаром, що зберігається на **товарному складі**.
2. Володільць лише **складського свідоцтва** має право розпоряджатися товаром, але цей товар не може бути взятий зі складу до погашення кредиту, виданого за заставним свідоцтвом.
3. Володільць лише заставного свідоцтва має право застави на товар на суму відповідно до суми кредиту та **процентів** за користування ним. У разі **застави** товару відмітка про це робиться на складському свідоцтві.

Стаття 964. Передання складського та заставного свідоцтва

1. Складське та заставне свідоцтва можуть передаватися разом або окремо за передавальними написами.

Стаття 965. Просте складське свідоцтво

1. **Просте складське свідоцтво** видається на пред'явника.
2. Просте складське свідоцтво має містити відомості, встановлені пунктами 1, 2, 4, 7 та абзацом дев'ятим частини другої **статті 962 цього Кодексу**, а також вказівку на те, що воно видане на пред'явника.
3. Документ, що не відповідає вимогам цієї статті, не є простим складським свідоцтвом.

Стаття 966. Видача товару за подвійним складським свідоцтвом

1. **Товарний склад** видає товари володільцеві складського та заставного свідоцтва (**подвійного складського свідоцтва**) лише в обмін на обидва свідоцтва разом.

2. Володільцеві складського свідоцтва, який не має заставного свідоцтва, але сплатив суму боргу за ним, склад видає товар лише в обмін на складське свідоцтво та за умови надання разом з ним квитанції про сплату всієї суми боргу за заставним свідоцтвом.

Товарний склад, що видав товар володільцеві складського свідоцтва, який не має заставного свідоцтва та не сплатив суму боргу за ним, відповідає перед володільцем заставного свідоцтва за платіж усієї суми, забезпеченої за ним.

3. Володільцеві складського та заставного свідоцтва має право вимагати видачі товару частинами. При цьому в обмін на первісні свідоцтва йому видаються нові свідоцтва на товар, що залишився на складі.

§ 3. Спеціальні види зберігання

Стаття 967. Зберігання речі у ломбарді

1. **Договір зберігання речі**, прийнятої ломбардом від **фізичної особи**, оформляється видачею іменної квитанції.

2. Ціна речі визначається за домовленістю сторін.

3. Ломбард зобов'язаний страхувати на користь поклажодавця за свій рахунок речі, прийняті на зберігання, виходячи з повної суми їх оцінки.

Стаття 968. Продаж речі, яку поклажодавець не забрав з ломбарду

1. **Річ**, яку поклажодавець не забрав із ломбарду після спливу трьох місяців від дня закінчення **строку договору** зберігання, може бути продана ломбардом у порядку, встановленому законом.

2. Із суми виторгу, одержаної від продажу речі, вираховуються плата за зберігання та інші платежі, які належить зробити ломбардові. Залишок суми виторгу повертається поклажодавцеві.

Стаття 969. Зберігання цінностей у банку

1. **Банк** може прийняти на зберігання документи, **цінні папери**, **дорогоцінні метали**, **каміння**, інші коштовності та цінності.

2. Банк може бути уповноважений поклажодавцем на вчинення **правочинів** з цінними паперами, прийнятими на зберігання.

3. Укладення **договору зберігання** цінностей у банку засвідчується видачею банком поклажодавцеві іменного документа, пред'явлення якого є підставою для повернення цінностей поклажодавцеві.

Стаття 970. Договір про надання індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком

1. **Банк** може передати поклажодавцеві індивідуальний банківський сейф (його частину або спеціальне приміщення) для зберігання у ньому цінностей та роботи з ними.
2. Банк видає поклажодавцеві ключ від сейфа, картку, що ідентифікує поклажодавця, інший знак або документ, що посвідчує право його пред'явника на доступ до сейфа та одержання з нього цінностей.
3. Банк приймає від поклажодавця цінності, контролює їх поміщення у сейф та одержання їх із сейфа.

Стаття 971. Договір про надання індивідуального банківського сейфа, що не охороняється банком

1. До договору про надання особі банківського сейфа без відповідальності **банку** за вміст сейфа застосовуються положення цього Кодексу про майновий найм (оренду).

Стаття 972. Зберігання речей у камерах схову організацій, підприємств транспорту

1. Камери схову загального користування, що перебувають у віданні організацій, підприємств транспорту, зобов'язані приймати на зберігання **речі** пасажирів та інших осіб незалежно від наявності у них проїзних документів.
2. На підтвердження прийняття речі на зберігання до камери схову (крім автоматичних камер) поклажодавцеві видається квитанція або номерний жетон.
3. **Збитки**, завдані поклажодавцеві внаслідок втрати, нестачі або пошкодження речі, зданої до камери схову, відшкодовуються протягом доби з моменту пред'явлення вимоги про їх відшкодування у розмірі суми оцінки речі, здійсненої при переданні її на зберігання.
4. **Строк**, протягом якого камера схову зобов'язана зберігати **річ**, встановлюється правилами, що видаються відповідно до транспортних кодексів (статутів), або за домовленістю сторін. Якщо сторона не забрала річ у встановлені строки, камера схову зобов'язана зберігати її протягом трьох місяців. Зі спливом цього строку річ може бути продана у порядку, встановленому законом.
5. У разі втрати квитанції або номерного жетона річ, здана до камери схову, видається поклажодавцеві після надання доказів належності йому цієї речі.
6. До **договору про зберігання** речі в автоматичних камерах схову застосовуються положення цього Кодексу про майновий **найм (оренду)**.

Стаття 973. Зберігання речей у гардеробі організації

1. Якщо **річ** здана у гардероб організації, зберігачем є ця організація.
Зберігач речі, зданої до гардеробу, незалежно від того, чи здійснюється зберігання за плату чи безоплатно, зобов'язаний вжити усіх необхідних заходів щодо забезпечення схоронності речі.
2. Положення цієї статті застосовуються у разі зберігання верхнього одягу, головних уборів у місцях, спеціально відведених для цього, в **закладах охорони здоров'я** та інших закладах.

Стаття 974. Зберігання речей пасажирів під час його перевезення

1. Перевізник зобов'язаний забезпечити схоронність валізи (сумки), особистих речей пасажирів (крім дорогоцінностей та грошей), які пасажир перевозить у відведеному місці.

Стаття 975. Зберігання речей у готелі

1. Готель відповідає за схоронність речей, внесених до готелю особою, яка проживає у ньому. Річ вважається такою, що внесена до готелю, якщо вона передана працівникам готелю або знаходиться у відведеному для особи приміщенні.

2. Готель відповідає за втрату грошей, інших цінностей (цінних паперів, коштовностей) лише за умови, що вони були окремо передані готелю на зберігання.

3. У разі втрати чи пошкодження речі особа зобов'язана негайно повідомити про це готель.

Якщо до закінчення строку проживання особа не пред'явила свої вимоги до готелю, вважається, що її речі не були втрачені чи пошкоджені.

4. Положення цієї статті застосовуються до зберігання речей фізичних осіб у гуртожитках, мотелях, будинках відпочинку, пансіонатах, санаторіях та інших організаціях, у приміщеннях яких особа тимчасово проживає.

Стаття 976. Зберігання речей, що є предметом спору

1. Дві або більше осіб, між якими виник спір про право на річ, можуть передати цю річ третій особі, яка бере на себе обов'язок після вирішення спору повернути річ особі, визначеній за рішенням суду або за погодженням усіх осіб, між якими є спір.

2. Річ, яка є предметом спору, може бути передана на зберігання за рішенням суду.

Зберігачем у цьому разі може бути особа, призначена судом, або особа, визначена за домовленістю сторін, між якими є спір. Річ передається на зберігання іншій особі за її згодою, якщо інше не встановлено законом. Зберігач має право на плату за рахунок сторін, між якими є спір.

Стаття 977. Зберігання автотранспортних засобів

1. Якщо зберігання автотранспортних засобів здійснюється суб'єктом підприємницької діяльності, такий договір є публічним.

2. За договором зберігання транспортного засобу в боксах та гаражах, на спеціальних стоянках зберігач зобов'язується не допускати проникнення в них сторонніх осіб і видати транспортний засіб за першою вимогою поклажадавця.

Договір зберігання транспортного засобу поширюється також на відносини між гаражно-будівельним чи гаражним кооперативом та їх членами, якщо інше не встановлено законом або статутом кооперативу.

Прийняття автотранспортного засобу на зберігання посвідчується квитанцією (номером, жетоном).

Стаття 978. Договір охорони

1. За **договором** охорони охоронець, який є суб'єктом **підприємницької діяльності**, зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи **майна**, які охороняються. Володілець такого майна або особа, яку охороняють, зобов'язані виконувати передбачені договором правила особистої та майнової безпеки і щомісячно сплачувати охоронцю встановлену плату.

Глава 67 СТРАХУВАННЯ

Стаття 979. Договір страхування

1. За договором **страхування** одна сторона (**страховик**) зобов'язується у разі настання певної події (**страхового випадку**) виплатити другій стороні (**страхувальникові**) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (**страхову виплату**), а **страхувальник** зобов'язується сплачувати **страхові платежі** та виконувати інші умови договору.

Стаття 980. Предмет договору страхування

1. Предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з:

- 1) життям, здоров'ям, **працездатністю** та **пенсійним забезпеченням** (особисте страхування);
- 2) володінням, користуванням і розпорядженням **майном** (майнове страхування);
- 3) відшкодуванням шкоди, завданої **страхувальником** (страхування відповідальності).

Стаття 981. Форма договору страхування

1. **Договір страхування** укладається в письмовій формі.

Договір страхування може укладатись шляхом видачі **страховиком страхувальникові** страхового свідоцтва (поліса, сертифіката).

2. У разі недодержання письмової форми договору страхування такий договір є нікчемним.

Стаття 982. Істотні умови договору страхування

1. **Істотними умовами** договору страхування є предмет договору страхування, **страховий випадок**, розмір грошової суми, в межах якої **страховик** зобов'язаний провести виплату у разі настання страхового випадку (**страхова сума**), розмір **страхового платежу** і **строки** його сплати, **строк договору** та інші умови, визначені **актами цивільного законодавства**.

Стаття 983. Момент набрання чинності договором страхування

1. **Договір страхування** набирає чинності з моменту внесення **страхувальником** першого **страхового платежу**, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 984. Сторони у договорі страхування

1. **Страховиком** є **юридична особа**, яка спеціально створена для здійснення страхової діяльності та одержала у встановленому порядку **ліцензію на здійснення страхової діяльності**.

Вимоги, яким повинні відповідати страховики, порядок ліцензування їх діяльності та здійснення державного нагляду за страховою діяльністю встановлюються законом.

2. **Страховальником** може бути **фізична** або **юридична особа**.

Стаття 985. Укладення договору страхування на користь третьої особи

1. **Страховальник** має право укласти із **страховиком договір на користь третьої особи**, якій страховик зобов'язаний здійснити **страхову виплату** у разі досягнення нею певного віку або настання іншого **страхового випадку**.

2. Страховальник має право при укладенні **договору страхування** призначити **фізичну** або **юридичну особу** для одержання страхової виплати (вигодонабувача), а також замінювати її до настання страхового випадку, якщо інше не встановлено договором страхування.

3. Особливості укладення договору страхування на користь третьої особи встановлюються законом.

Стаття 986. Співстрахування

1. За згодою **страховальника** предмет **договору страхування** може бути застрахований за одним договором страхування кількома **страховиками** (співстрахування) з визначенням прав та обов'язків кожного із страховиків.

2. За погодженням між співстраховиками і страховальником один із співстраховиків може представляти всіх інших співстраховиків у відносинах із страховальником, залишаючись відповідальним перед ним у розмірах своєї частки.

Стаття 987. Договір перестраховання

1. За **договором** перестраховання **страховик**, який уклав **договір страхування**, страхує в іншого страховика (перестраховика) ризик виконання частини своїх обов'язків перед **страховальником**.

2. Страховик, який уклав договір перестраховання, залишається відповідальним перед страховальником у повному обсязі відповідно до договору страхування.

Стаття 988. Обов'язки страховика

1. **Страховик** зобов'язаний:

1) ознайомити **страховальника** з умовами та **правилами страхування**;

2) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання **страхового випадку**, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення **страхової виплати** страховальникові;

3) у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату у **строк**, встановлений договором.

Страхова виплата за договором особистого страхування здійснюється незалежно від сум, що виплачуються за державним соціальним страхуванням, соціальним забезпеченням, а також відшкодування шкоди.

Страхова виплата за договором майнового страхування і страхування відповідальності (страхове відшкодування) не може перевищувати розміру реальних збитків. Інші збитки вважаються застрахованими, якщо це встановлено договором.

Страхова виплата за договором майнового страхування здійснюється страховиком у межах страхової суми, яка встановлюється у межах вартості майна на момент укладення договору;

4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником у разі настання страхового випадку з метою запобігання або зменшення збитків, якщо це встановлено договором;

5) за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або у разі збільшення вартості майна внести відповідні зміни до договору страхування;

6) не розголошувати відомостей про страхувальника та його майнове становище, крім випадків, встановлених законом.

2. Договором страхування можуть бути встановлені також інші обов'язки страховика.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 15.06.2010 р. N 2328-VI)

Стаття 989. Обов'язки страхувальника

1. Страхувальник зобов'язаний:

1) своєчасно вносити страхові платежі (внески, премії) у розмірі, встановленому договором;

2) при укладенні договору страхування надати страховикові інформацію про всі відомі йому обставини, що мають істотне значення для оцінки страхового ризику, і надалі інформувати його про будь-які зміни страхового ризику;

3) при укладенні договору страхування повідомити страховика про інші договори страхування, укладені щодо об'єкта, який страхується.

Якщо страхувальник не повідомив страховика про те, що об'єкт уже застрахований, новий договір страхування є нікчемним;

4) вживати заходів щодо запобігання збиткам, завданим настанням страхового випадку, та їх зменшення;

5) повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, встановлений договором.

2. Договором страхування можуть бути встановлені також інші обов'язки страхувальника.

Стаття 990. Умови та порядок здійснення страхової виплати

1. Страховик здійснює страхову виплату відповідно до умов договору на підставі заяви страхувальника (його правонаступника) або іншої особи, визначеної договором, і страхового акта (аварійного сертифіката).

2. Страховий акт (аварійний сертифікат) складається страховиком або уповноваженою ним особою у формі, що встановлюється страховиком.

Стаття 991. Відмова від здійснення страхової виплати

1. **Страховик** має право відмовитися від здійснення **страхової виплати** у разі:

- 1) навмисних дій **страхувальника** або особи, на користь якої укладено **договір страхування**, якщо вони були спрямовані на настання страхового випадку, крім дій, пов'язаних із виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, вчинених у стані **необхідної оборони** (без перевищення її меж), або щодо захисту **майна**, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації;
- 2) вчинення страхувальником або особою, на користь якої укладено договір страхування, **умисного злочину**, що призвів до **страхового випадку**;
- 3) подання страхувальником завідомо неправдивих відомостей про об'єкт **страхування** або про факт настання страхового випадку;
- 4) одержання страхувальником повного **відшкодування збитків** за договором майнового страхування від особи, яка їх завдала;
- 5) несвоєчасного повідомлення **страхувальником** без поважних на те причин про настання **страхового випадку** або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;
- 6) наявності інших підстав, встановлених законом.

2. **Договором страхування** можуть бути передбачені також інші підстави для відмови здійснити **страхову виплату**, якщо це не суперечить закону.

3. Рішення **страховика** про відмову здійснити страхову виплату повідомляється **страхувальникові** у письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови.

Стаття 992. Відповідальність страховика

1. У разі несплати **страховиком страхувальникові** або іншій особі **страхової виплати** страховик зобов'язаний сплатити **неустойку** в розмірі, встановленому договором або законом.

Стаття 993. Перехід до страховика прав страхувальника щодо особи, відповідальної за завдані збитки

1. До **страховика**, який виплатив **страхове відшкодування** за договором майнового страхування, у межах фактичних витрат переходить право вимоги, яке **страхувальник** або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані **збитки**.

Стаття 994. Зміна страхувальника - фізичної особи у договорі страхування

1. У разі смерті **страхувальника**, який уклав договір майнового страхування, його права та обов'язки переходять до осіб, які одержали це **майно** у спадщину.

В інших випадках права та обов'язки страхувальника можуть перейти до третіх осіб лише за згодою **страховика**, якщо інше не встановлено **договором страхування**.

2. У разі смерті страхувальника, який уклав договір особистого страхування на користь третьої особи, його права та обов'язки можуть перейти до цієї особи або до осіб, на яких відповідно до закону покладено обов'язки щодо охорони прав та інтересів застрахованої особи.

Стаття 995. Наслідки припинення юридичної особи - страхувальника

1. Якщо **юридична особа** - страхувальник припиняється і встановлюються її правонаступники, права та обов'язки страхувальника переходять до правонаступників.

Стаття 996. Наслідки визнання страхувальника - фізичної особи недієздатною або обмеження її цивільної дієздатності

1. Права та обов'язки страхувальника - **фізичної особи**, яка визнана судом недієздатною, здійснюються її **опікуном** з моменту визнання особи недієздатною.

Договір страхування відповідальності фізичної особи, яка визнана судом недієздатною, припиняється з моменту **визнання особи недієздатною**.

2. Страхувальник - **фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена** судом, здійснює свої права та обов'язки страхувальника лише за згодою **підкувальника**.

Стаття 997. Припинення договору страхування

1. **Договір страхування** припиняється у випадках, встановлених договором та законом.

2. Якщо **страхувальник** прострочив внесення **страхового платежу** і не сплатив його протягом десяти робочих днів після пред'явлення **страховиком** письмової вимоги про сплату страхового платежу, страховик може відмовитися від договору страхування, якщо інше не встановлено договором.

Страхувальник або страховик може відмовитися від договору страхування в інших випадках, встановлених договором.

3. Страхувальник або страховик зобов'язаний повідомити другу сторону про свій намір відмовитися від договору страхування не пізніше як за тридцять днів до припинення договору, якщо інше не встановлено договором.

Страховик не має права відмовитися від договору особистого страхування без згоди на це страхувальника, який не допускає порушення договору, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. Якщо страхувальник відмовився від **договору страхування** (крім договору **страхування життя**), **страховик** повертає йому **страхові платежі** за період, що залишився до закінчення **строку договору**, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку **страхового тарифу**, та фактично здійснених страховиком **страхових виплат**.

Якщо відмова страхувальника від договору обумовлена порушенням умов договору страховиком, страховик повертає страхувальникові сплачені ним **страхові платежі повністю**.

5. Якщо страховик відмовився від договору страхування (крім договору **страхування життя**), страховик повертає страхувальникові сплачені ним **страхові платежі повністю**.

Якщо відмова страховика від договору обумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страховик повертає страхувальникові страхові платежі за період, що залишився до закінчення **строку договору**, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку **страхового тарифу**, та фактично здійснених страхових виплат.

Наслідки відмови від договору страхування життя встановлюються законом.

6. Якщо страхувальник або **страховик** відмовився від договору страхування, договір припиняється.

Стаття 998. Недійсність договору страхування

1. **Договір страхування** є нікчемним або визнається недійсним у випадках, встановлених цим Кодексом.

Договір страхування також визнається судом недійсним, якщо:

1) його укладено після настання **страхового випадку**;

2) об'єктом договору страхування є **майно**, яке підлягає **конфіскації**.

2. Наслідки недійсності договору страхування визначаються відповідно до положень про недійсність **правочинів**, встановлених цим Кодексом.

Стаття 999. Обов'язкове страхування

1. Законом може бути встановлений обов'язок **фізичної** або **юридичної особи** бути страхувальником життя, здоров'я, **майна** або відповідальності перед іншими особами за свій рахунок чи за рахунок заінтересованої особи (обов'язкове страхування).

2. До відносин, що впливають із обов'язкового страхування, застосовуються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено **актами цивільного законодавства**.

Глава 68 ДОРУЧЕННЯ

Стаття 1000. Договір доручення

1. За **договором** доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. **Правочин**, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя.

2. Договором доручення може бути встановлено виключне право повіреного на вчинення від імені та за рахунок довірителя всіх або частини юридичних дій, передбачених договором. У договорі можуть бути встановлені **строк** дії такого доручення та (або) територія, у межах якої є чинним виключне право повіреного.

Стаття 1001. Строк договору доручення

1. Договором доручення може бути визначений **строк**, протягом якого повірений має право діяти від імені довірителя.

Стаття 1002. Право повіреного на плату

1. Повірений має право на плату за виконання свого обов'язку за договором доручення, якщо інше не встановлено договором або законом.
2. Якщо в договорі доручення не визначено розміру плати повіреному або порядок її виплати, вона виплачується після виконання доручення відповідно до звичайних цін на такі [послуги](#).

Стаття 1003. Зміст доручення

1. У [договорі доручення](#) або у виданій на підставі договору довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить вчинити повіреному. Дії, які належить вчинити повіреному, мають бути правомірними, конкретними та здійсненими.

Стаття 1004. Виконання доручення

1. Повірений зобов'язаний вчиняти дії відповідно до змісту даного йому доручення. Повірений може відступити від змісту доручення, якщо цього вимагають інтереси довірителя і повірений не міг попередньо запитати довірителя або не одержав у розумний [строк](#) відповіді на свій запит. У цьому разі повірений повинен повідомити довірителя про допущені відступи від змісту доручення як тільки це стане можливим.
2. Повіреному, який діє як комерційний представник ([стаття 243 цього Кодексу](#)), довірителем може бути надано право відступати в інтересах довірителя від змісту доручення без попереднього запиту про це. Комерційний представник повинен в розумний строк повідомити довірителя про допущені відступи від його доручення, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 1005. Особисте виконання договору доручення

1. Повірений повинен виконати дане йому доручення особисто.

Повірений має право передати виконання доручення іншій особі (замісникові), якщо це передбачено договором або якщо повірений був вимушений до цього обставинами, з метою охорони інтересів довірителя. Повірений, який передав виконання доручення замісникові, повинен негайно повідомити про це довірителя. У цьому разі повірений відповідає лише за вибір замісника.

2. Довіритель має право у будь-який час відхилити замісника, якого обрав повірений.
3. Якщо замісник повіреного був указаний у [договорі доручення](#), повірений не відповідає за вибір замісника та за вчинені ним дії.
4. Якщо договором доручення не передбачена можливість вчинення дій замісником повіреного або така можливість передбачена, але замісник у договорі не вказаний, повірений відповідає за вибір замісника.

Стаття 1006. Обов'язки повіреного

1. Повірений зобов'язаний:

- 1) повідомляти довірителеві на його вимогу всі відомості про хід виконання його доручення;

2) після виконання доручення або в разі припинення **договору доручення** до його виконання негайно повернути довірителю **довіреність**, **строк** якої не закінчився, і надати звіт про виконання доручення та виправні документи, якщо це вимагається за умовами договору та характером доручення;

3) негайно передати довірителю все одержане у зв'язку з виконанням доручення.

Стаття 1007. Обов'язки довірителя

1. Довіритель зобов'язаний видати повіреному **довіреність** на вчинення юридичних дій, передбачених **договором доручення**.

2. Довіритель зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором:

1) забезпечити повіреного засобами, необхідними для виконання доручення;

2) відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення.

3. Довіритель зобов'язаний негайно прийняти від повіреного все одержане ним у зв'язку з виконанням доручення.

4. Довіритель зобов'язаний виплатити повіреному плату, якщо вона йому належить.

Стаття 1008. Припинення договору доручення

1. **Договір доручення** припиняється на загальних підставах припинення договору, а також у разі:

1) відмови довірителя або повіреного від договору;

2) визнання довірителя або повіреного **недієздатним**, **обмеження його цивільної дієздатності** або **визнання безвісно відсутнім**;

3) смерті довірителя або повіреного.

2. Довіритель або повірений мають право відмовитися від договору доручення у будь-який час. Відмова від права на відмову від договору доручення є нікчемною.

3. Якщо повірений діє як підприємець, сторона, яка відмовляється від договору, має повідомити другу сторону про відмову від договору не пізніше як за один місяць до його припинення, якщо триваліший **строк** не встановлений договором.

У разі **припинення юридичної особи**, яка є **комерційним представником**, довіритель має право відмовитися від договору доручення без попереднього повідомлення про це повіреному.

Стаття 1009. Наслідки припинення договору доручення

1. Якщо **договір доручення** припинений до того, як доручення було повністю виконане повіреним, довіритель повинен відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, а якщо повіреному належить плата - також виплатити йому плату пропорційно виконаній ним роботі. Це положення не застосовується до виконання повіреним доручення після того, як він довідався або міг довідатися про припинення договору доручення.

2. Відмова довірителя від договору доручення не є підставою для відшкодування збитків, завданих повіреному припиненням договору, крім випадку припинення договору, за яким повірений діяв як **комерційний представник**.

3. Відмова повіреного від договору доручення не є підставою для відшкодування збитків, завданих довірителеві припиненням договору, крім випадку відмови повіреного від договору за таких умов, коли довіритель позбавлений можливості інакше забезпечити свої інтереси, а також відмови від договору, за яким повірений діяв як **комерційний представник**.

Стаття 1010. Обов'язки спадкоємця повіреного та ліквідатора юридичної особи - повіреного

1. У разі смерті повіреного його спадкоємці повинні повідомити довірителя про припинення **договору доручення** та вжити заходів, необхідних для охорони **майна** довірителя, зокрема зберегти його **речі**, документи та передати їх довірителеві.

2. У разі **ліквідації юридичної особи** - повіреного ліквідатор повинен повідомити довірителя про припинення договору доручення та вжити заходів, необхідних для охорони майна довірителя, зберегти його речі, документи та передати довірителеві.

Глава 69 КОМІСІЯ

Стаття 1011. Договір комісії

1. За **договором** комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька **правочинів** від свого імені, але за рахунок комітента.

Стаття 1012. Умови договору комісії

1. Договір комісії може бути укладений на визначений **строк** або без визначення строку, з визначенням або без визначення території його виконання, з умовою чи без умови щодо асортименту товарів, які є предметом комісії.

2. Комітент може бути зобов'язаний утримуватися від укладення договору комісії з іншими особами.

3. **Істотними умовами** договору комісії, за якими комісіонер зобов'язується продати або купити **майно**, є умови про це майно та його ціну.

Стаття 1013. Комісійна плата

1. Комітент повинен виплатити комісіонерові плату в розмірі та порядку, встановлених у **договорі комісії**.

2. Якщо комісіонер поручився за виконання **правочину** третьою особою, він має право на додаткову плату.

3. Якщо договором комісії розмір плати не визначений, вона виплачується після виконання договору комісії виходячи із звичайних цін за такі **послуги**.

4. Якщо договір комісії не був виконаний з причин, які залежали від комітента, комісіонер має право на комісійну плату на загальних підставах.

5. У разі розірвання або односторонньої відмови від договору комісії комісіонер має право на плату за фактично вчинені дії.

Стаття 1014. Виконання договору комісії

1. Комісіонер зобов'язаний вчиняти **правочини** на умовах, найбільш вигідних для комітента, і відповідно до його вказівок. Якщо у **договорі комісії** таких вказівок немає, комісіонер зобов'язаний вчиняти правочини відповідно до **звичаїв** ділового обороту або вимог, що звичайно ставляться.

2. Якщо комісіонер вчинив правочин на умовах більш вигідних, ніж ті, що були визначені комітентом, додатково одержана вигода належить комітентові.

Стаття 1015. Субкомісія

1. За згодою комітента комісіонер має право укласти договір субкомісії з третьою особою (субкомісіонером), залишаючись відповідальним за дії субкомісіонера перед комітентом.

За договором субкомісії комісіонер набуває щодо субкомісіонера права та обов'язки комітента.

2. У виняткових випадках, якщо цього вимагають інтереси комітента, комісіонер має право укласти договір субкомісії без згоди комітента.

3. Комітент не має права без згоди комісіонера вступати у відносини з субкомісіонером.

Стаття 1016. Виконання договору, укладеного комісіонером з третьою особою

1. Комітент зобов'язаний забезпечити комісіонера усім необхідним для виконання обов'язку перед третьою особою.

2. За договором, укладеним з третьою особою, комісіонер набуває права навіть тоді, коли комітент був названий у договорі або прийняв від третьої особи виконання договору.

3. Комісіонер не відповідає перед комітентом за невиконання третьою особою договору, укладеного з нею за рахунок комітента, крім випадків, коли комісіонер був необачним при виборі цієї особи або поручився за виконання договору (делькредере).

4. У разі порушення третьою особою договору, укладеного з нею комісіонером, комісіонер зобов'язаний негайно повідомити про це комітента, зібрати та забезпечити необхідні докази. Комітент має право вимагати від комісіонера **відступлення права вимоги** до цієї особи.

Стаття 1017. Відступ від вказівок комітента

1. Комісіонер має право відступити від вказівок комітента, якщо цього вимагають інтереси комітента і комісіонер не міг попередньо запитати комітента або не одержав у розумний **строк** відповіді на свій запит. У цьому разі комісіонер повинен повідомити комітента про допущені відступи від його вказівок як тільки це стане можливим.

2. Комісіонерові, який є підприємцем, може бути надано право відступати від вказівок комітента без попереднього запиту про це, але з обов'язковим повідомленням комітента про допущені відступи.

3. Комісіонер, який продав **майно** за нижчою ціною, повинен заплатити різницю комітентові, якщо комісіонер не доведе, що він не мав можливості продати майно за погодженою ціною, а його продаж за нижчою ціною попередив більші **збитки**.

Якщо для відступу від вказівок комітента потрібний був попередній запит, комісіонер має також довести, що він не міг попередньо запитати комітента або одержати в розумний строк відповіді на свій запит.

4. Якщо комісіонер купив майно за вищою ціною, ніж була погоджена, комітент має право не прийняти його, заявивши про це комісіонерові в розумний **строк** після отримання від нього повідомлення про цю купівлю.

Якщо комітент не надішле комісіонерові повідомлення про відмову від купленого для нього майна, воно вважається прийнятим комітентом.

5. Якщо комісіонер при купівлі майна заплатив різницю у ціні, комітент не має права відмовитися від прийняття виконання договору.

Стаття 1018. Право власності комітента

1. **Майно**, придбане комісіонером за рахунок комітента, є власністю комітента.

Стаття 1019. Право комісіонера на притримання речі

1. Комісіонер має право для забезпечення своїх вимог за **договором комісії притримати річ**, яка має бути передана комітентові.

2. У разі оголошення комітента банкрутом комісіонер вважається заставодержателем притриманої ним **речі**.

Стаття 1020. Право комісіонера на відрахування з грошових коштів, що належать комітентові

1. Комісіонер має право відраховувати належні йому за договором суми з усіх грошових коштів, що надійшли до нього для комітента, якщо інші кредитори комітента не мають переважного перед ним права на задоволення своїх вимог із грошових коштів, що належать комітентові.

Стаття 1021. Обов'язок комісіонера зберігати майно комітента

1. Комісіонер відповідає перед комітентом за втрату, недостачу або пошкодження **майна** комітента.

2. Якщо при прийнятті комісіонером майна, що надійшло від комітента, або майна, що надійшло для комітента, будуть виявлені недостача або пошкодження, а також у разі завдання шкоди майну комітента комісіонер повинен негайно повідомити про це комітента і вжити заходів щодо охорони його прав та інтересів.

3. Комісіонер, який не застрахував майно комітента, відповідає за втрату, недостачу, пошкодження майна комітента, якщо він був зобов'язаний застрахувати майно за рахунок комітента відповідно до договору або звичаїв ділового обороту.

Стаття 1022. Звіт комісіонера

1. Після вчинення [правочину](#) за дорученням комітента комісіонер повинен надати комітенту звіт і передати йому все одержане за [договором комісії](#).

2. Комітент, який має заперечення щодо звіту комісіонера, повинен повідомити його про це протягом тридцяти днів від дня отримання звіту. Якщо такі заперечення не надійдуть, звіт вважається прийнятим.

Стаття 1023. Прийняття комітентом виконання за договором комісії

1. Комітент зобов'язаний:

1) прийняти від комісіонера все належно виконане за [договором комісії](#);

2) оглянути [майно](#), придбане для нього комісіонером, і негайно повідомити комісіонера про виявлені у цьому майні недоліки.

Стаття 1024. Право комісіонера на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням договору комісії

1. Комісіонер має право на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням своїх обов'язків за [договором комісії](#), зокрема у випадку, якщо він або субкомісіонер вжив усіх заходів щодо вчинення [правочину](#), але не міг його вчинити за обставин, які від нього не залежали.

Стаття 1025. Право комітента на відмову від договору комісії

1. Комітент має право відмовитися від договору комісії.

2. Якщо договір комісії укладено без визначення [строку](#), комітент повинен повідомити комісіонера про відмову від договору не пізніше ніж за тридцять днів.

3. У разі відмови комітента від [договору комісії](#) він повинен у строк, встановлений договором, а якщо такий строк не встановлений, - негайно розпорядитися своїм [майном](#), яке є у комісіонера. У разі невиконання комітентом цього обов'язку комісіонер має право передати це майно на зберігання за рахунок комітента або продати майно за найвигіднішою для комітента ціною.

4. У разі відмови комітента від договору комісії комісіонер має право на відшкодування витрат, зроблених ним у зв'язку з виконанням договору.

Стаття 1026. Право комісіонера на відмову від договору комісії

1. Комісіонер має право відмовитися від договору комісії лише тоді, коли [строк](#) не встановлений договором. Комісіонер повинен повідомити комітента про відмову від договору не пізніше ніж за тридцять днів.

Комісіонер, який відмовився від договору комісії, повинен вжити заходів, необхідних для збереження **майна** комітента.

2. У разі відмови комісіонера від **договору комісії** комітент повинен розпорядитися своїм майном, яке є у комісіонера, протягом п'ятнадцяти днів від дня отримання повідомлення про відмову комісіонера від договору. У разі невиконання комітентом цього обов'язку комісіонер має право передати це майно на зберігання за рахунок комітента або продати майно за найвигіднішою для комітента ціною.

Стаття 1027. Наслідки смерті фізичної особи або припинення юридичної особи - комісіонера

1. У разі смерті **фізичної особи** або **ліквідації юридичної особи** - комісіонера **договір комісії** припиняється.

2. Якщо юридична особа - комісіонер припиняється і встановлюються її правонаступники, права та обов'язки комісіонера переходять до правонаступників, якщо протягом **строку**, встановленого для заявлення кредитором своїх вимог, комітент не повідомить про відмову від договору.

Стаття 1028. Особливості окремих видів комісії

1. Законом можуть бути встановлені особливості **договору комісії** щодо окремих видів **майна**.

Глава 70 УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

Стаття 1029. Договір управління майном

1. За **договором** управління **майном** одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний **строк** майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача).

2. Договір управління майном може засвідчувати виникнення в управителя права довірчої власності на отримане в управління майно.

Законом чи договором управління майном можуть бути передбачені обмеження права довірчої власності управителя.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 19.06.2003 р. N 980-IV)

Стаття 1030. Предмет договору управління майном

1. Предметом договору управління майном можуть бути **підприємство** як єдиний майновий комплекс, **нерухома річ**, **цінні папери**, майнові права та інше майно.

2. Не можуть бути предметом договору управління майном грошові кошти, крім випадків, коли право здійснювати управління грошовими коштами прямо встановлено законом.

3. **Майно**, передане в управління, має бути відокремлене від іншого майна установника управління та від майна управителя.

Майно, передане в управління, має обліковуватися в управителя на окремому балансі, і щодо нього ведеться окремий облік.

Розрахунки, пов'язані з управлінням майном, здійснюються на окремому **банківському рахунку**.

4. Майно, набуте управителем у результаті управління майном, включається до складу отриманого в управління майна.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 19.06.2003 р. N 980-IV)

Стаття 1031. Форма договору управління майном

1. **Договір управління майном** укладається в письмовій формі.

2. Договір управління **нерухомим майном** підлягає **нотаріальному посвідченню**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 11.02.2010 р. N 1878-VI)

Стаття 1032. Установник управління

1. Установником управління є власник **майна**.

2. Якщо власником майна є **фізична особа**, місце перебування якої невідоме або її **визнано безвісно відсутньою**, установником управління є **орган опіки та піклування**.

3. Якщо власником майна є **малолітня особа** або **фізична особа, яка визнана недієздатною**, установником управління може бути **опікун** або **орган опіки та піклування**.

4. Якщо власником майна є **неповнолітня особа**, установником управління є ця особа за дозволом батьків (**усиновлювачів**) або **піклувальника**.

5. Якщо власником майна є особа, цивільна дієздатність якої обмежена, установником управління є її **піклувальник**.

6. У разі переходу **права власності** на **майно**, що є предметом **договору управління**, від установника управління до іншої особи договір управління не припиняється, крім випадків, коли право власності на майно переходить внаслідок звернення на нього стягнення.

Стаття 1033. Управитель

1. Управителем може бути суб'єкт **підприємницької діяльності**.

2. Управителем не може бути орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим або **орган місцевого самоврядування**, якщо інше не встановлено законом.

3. Вигодонабувач не може бути управителем.

4. Управитель діє без довіреності.

5. Управитель, якщо це визначено [договором про управління майном](#), є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном. Договір про управління майном не тягне за собою переходу [права власності](#) до управителя на майно, передане в управління.

(Із доповненнями, внесеними згідно із законами України від 19.06.2003 р. N 980-IV, від 15.12.2005 р. N 3201-IV)

Стаття 1034. Особа, яка набуває вигоди від майна, що передане в управління

1. Вигоди від [майна](#), що передане в управління, належать установникові управління.
2. Установник управління може вказати в договорі особу, яка має право набувати вигоди від майна, переданого в управління (вигодонабувача).

Стаття 1035. Істотні умови договору управління майном

1. [Істотними умовами](#) договору управління майном є:
  - 1) перелік [майна](#), що передається в управління;
  - 2) розмір і форма плати за управління майном.

Стаття 1036. Строк договору управління майном

1. [Строк](#) управління [майном](#) встановлюється у [договорі управління майном](#).

Якщо сторони не визначили [строку договору](#) управління майном, він вважається укладеним на п'ять років.

2. У разі відсутності заяви однієї із сторін про припинення або зміну договору управління майном після закінчення його строку договір вважається продовженим на такий самий строк і на таких самих умовах.

Стаття 1037. Права та обов'язки управителя

1. Управитель управляє [майном](#) відповідно до умов договору. Управитель може відчужувати майно, передане в управління, укладати щодо нього договір застави лише за згодою установника управління.
2. Управитель має право вимагати усунення будь-яких порушень його прав на майно, передане в управління, відповідно до [статті 396 цього Кодексу](#).

Стаття 1038. Здійснення управління майном

1. Управитель управляє [майном](#) особисто, крім випадків, встановлених [статтею 1041 цього Кодексу](#).
2. Управитель, вчиняючи фактичні та юридичні дії, пов'язані з управлінням майном, зобов'язаний повідомляти осіб, з якими він вчиняє [правочини](#), про те, що він є управителем, а не власником майна.

3. У правочинах щодо майна, переданого в управління, які вчиняються у письмовій формі, вказується про те, що вони вчинені управителем. У разі відсутності такої вказівки управитель зобов'язується перед третіми особами особисто.

Стаття 1039. Передання в управління майна, що є предметом договору застави

1. **Майно**, що є предметом договору застави, може бути передане в управління.
2. Установник управління зобов'язаний попередити управителя про те, що майно, яке передається в управління, є предметом договору застави.

Якщо установник управління не попередив управителя і сам управитель не знав і не міг знати про те, що майно, яке передане в управління, є предметом **договору застави**, управитель має право вимагати розірвання договору та виплати належної йому за договором плати відповідно до **строку** управління цим майном.

Стаття 1040. Звернення стягнення на майно, передане в управління, за вимогою кредитора установника управління

1. Звернення стягнення на **майно**, передане в управління, за вимогою кредитора установника управління не допускається, крім випадку визнання установника управління банкрутом або звернення стягнення за вимогою заставодержателя на майно, що є предметом договору застави. У разі визнання установника управління банкрутом **договір управління цим майном** припиняється і воно включається до ліквідаційної маси.

Стаття 1041. Передання права управління майном іншій особі

1. Управитель може доручити іншій особі (замісникові) вчинити від його імені дії, необхідні для управління **майном**, якщо це передбачено **договором управління майном** або цього вимагають інтереси установника управління або вигодонабувача у разі неможливості отримати в розумний **строк** відповідні вказівки установника управління. Управитель відповідає за дії обраного ним замісника, як за свої власні.

Стаття 1042. Право управителя на плату

1. Управитель має право на плату, встановлену договором, а також на відшкодування необхідних витрат, зроблених ним у зв'язку з управлінням **майном**.
2. Управитель майном, якщо це передбачено законом або укладеним відповідно до нього договором, має право відраховувати належні йому відповідно до частини першої цієї статті грошові суми безпосередньо з доходів від використання майна, переданого в управління.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 18.12.2008 р. N 692-VI)

Стаття 1043. Відповідальність управителя

1. Управитель, який не виявив при управлінні **майном** належної турботливості про інтереси установника управління або вигодонабувача, зобов'язаний відшкодувати установникові управління завдані **збитки**, а вигодонабувачеві - **упущену вигоду**.

Управитель відповідає за завдані збитки, якщо не доведе, що вони виникли внаслідок непереборної сили, винних дій установника управління або вигодонабувача.

2. Управитель несе субсидіарну відповідальність за боргами, що виникли у зв'язку із здійсненням ним управління, якщо вартості **майна**, переданого в управління, недостатньо для задоволення вимог кредиторів.

3. Субсидіарна відповідальність управителя, встановлена частиною другою цієї статті, настає також у разі вчинення **правочинів** з перевищенням наданих йому повноважень або встановлених обмежень, за умови, що треті особи, які беруть участь у правочині, доведуть, що вони не знали і не могли знати про перевищення управителем повноважень або встановлених обмежень. У цьому разі установник управління може вимагати від управителя **відшкодування завданих ним збитків**.

Стаття 1044. Припинення договору управління майном

1. **Договір управління майном** припиняється у разі:

- 1) загибелі **майна**, переданого в управління;
- 2) припинення договору за заявою однієї із сторін у зв'язку із закінченням його **строку**;
- 3) смерті **фізичної особи** - вигодонабувача або **ліквідації юридичної особи** - вигодонабувача, якщо інше не встановлено договором;
- 4) відмови вигодонабувача від одержання вигоди за договором;
- 5) визнання управителя **недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності** або смерті;
- 6) відмови управителя або установника управління від договору управління майном у зв'язку з неможливістю управителя здійснювати управління майном;
- 7) відмови установника управління від договору з іншої, ніж указана в пункті 6 цієї частини, причини за умови виплати управителеві плати, передбаченої договором;
- 8) визнання **фізичної особи** - установника управління банкрутом;
- 9) повного завершення виконання сторонами договору управління майном;
- 10) дострокового припинення управління майном, якщо це передбачено цим договором, або за рішенням суду.

2. У разі відмови однієї сторони від договору управління майном вона повинна повідомити другу сторону про це за три місяці до припинення договору, якщо договором не встановлений інший **строк**.

3. У разі припинення договору управління майном **майно**, що було передане в управління, або майно, набуте від такого управління, передається установникові управління у порядку, визначеному договором.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із законами України від 19.06.2003 р. N 980-IV, від 18.12.2008 р. N 692-VI)

Стаття 1045. Особливості управління цінними паперами

1. Особливості управління [цінними паперами](#) встановлюються законом.

Глава 71

ПОЗИКА. КРЕДИТ. БАНКІВСЬКИЙ ВКЛАД

§ 1. Позика

Стаття 1046. Договір позики

1. За [договором](#) позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші [речі, визначені родовими ознаками](#), а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості.

Договір позики є укладеним з моменту передання грошей або інших речей, визначених родовими ознаками.

Стаття 1047. Форма договору позики

1. Договір позики укладається у письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір [неоподатковуваного мінімуму](#) доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є [юридична особа](#), - незалежно від суми.

2. На підтвердження укладення договору позики та його умов може бути представлена розписка позичальника або інший документ, який посвідчує передання йому позикодавцем визначеної грошової суми або визначеної кількості [речей](#).

Стаття 1048. Проценти за договором позики

1. Позикодавець має право на одержання від позичальника [процентів](#) від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Розмір і порядок одержання процентів встановлюються договором. Якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні [облікової ставки Національного банку України](#).

У разі відсутності іншої домовленості сторін проценти виплачуються щомісяця до дня повернення позики.

2. [Договір позики](#) вважається безпроцентним, якщо:

1) він укладений між [фізичними особами](#) на суму, яка не перевищує п'ятдесятикратного розміру [неоподатковуваного мінімуму](#) доходів громадян, і не пов'язаний із здійсненням [підприємницької діяльності](#) хоча б однією із сторін;

2) позичальникові передані [речі, визначені родовими ознаками](#).

Стаття 1049. Обов'язок позичальника повернути позику

1. Позичальник зобов'язаний повернути позикодавцеві позику (грошові кошти у такій самій сумі або [речі, визначені родовими ознаками](#), у такій самій кількості, такого самого роду та такої самої якості, що були передані йому позикодавцем) у [строк](#) та в порядку, що встановлені договором.

Якщо договором не встановлений строк повернення позики або цей строк визначений моментом пред'явлення вимоги, позика має бути повернена позичальником протягом тридцяти днів від дня пред'явлення позикодавцем вимоги про це, якщо інше не встановлено договором.

2. Позика, надана за договором безпроцентної позики, може бути повернена позичальником достроково, якщо інше не встановлено договором.

3. Позика вважається повернутою в момент передання позикодавцеві речей, визначених родовими ознаками, або зарахування грошової суми, що позичалася, на його банківський рахунок.

Стаття 1050. Наслідки порушення договору позичальником

1. Якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до [статті 625 цього Кодексу](#). Якщо позичальник своєчасно не повернув [речі, визначені родовими ознаками](#), він зобов'язаний сплатити [неустойку](#) відповідно до [статей 549 - 552 цього Кодексу](#), яка нараховується від дня, коли речі мали бути повернуті, до дня їх фактичного повернення позикодавцеві, незалежно від сплати [процентів](#), належних йому відповідно до [статті 1048 цього Кодексу](#).

2. Якщо договором встановлений обов'язок позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати [процентів](#), належних йому відповідно до [статті 1048 цього Кодексу](#).

Стаття 1051. Оспорювання договору позики

1. Позичальник має право оспорити [договір позики](#) на тій підставі, що грошові кошти або [речі](#) насправді не були одержані ним від позикодавця або були одержані у меншій кількості, ніж встановлено договором.

Якщо договір позики має бути укладений у письмовій формі, рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків для підтвердження того, що гроші або речі насправді не були одержані позичальником від позикодавця або були одержані у меншій кількості, ніж встановлено договором. Це положення не застосовується до випадків, коли договір був укладений під впливом обману, насильства, зловмисної домовленості представника позичальника з позикодавцем або під впливом тяжкої обставини.

Стаття 1052. Забезпечення виконання зобов'язання позичальником

1. У разі невиконання позичальником [обов'язків, встановлених договором позики](#), щодо забезпечення повернення позики, а також у разі втрати [забезпечення виконання зобов'язання](#) або погіршення його умов за обставин, за які позикодавець не несе відповідальності, позикодавець має право вимагати від позичальника дострокового повернення позики та сплати [процентів](#), належних йому відповідно до [статті 1048 цього Кодексу](#), якщо інше не встановлено договором.

Стаття 1053. Новація боргу у позикове зобов'язання

1. За домовленістю сторін борг, що виник із [договорів купівлі-продажу, найму майна](#) або з іншої підстави, може бути замінений позиковим [зобов'язанням](#).

2. Заміна боргу позиковим зобов'язанням провадиться з додержанням вимог про новацію і здійснюється у формі, встановленій для [договору позики](#) (стаття 1047 цього Кодексу).

§ 2. Кредит

Стаття 1054. Кредитний договір

1. За кредитним [договором банк](#) або інша [фінансова установа](#) (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити [проценти](#).
2. До відносин за кредитним договором застосовуються положення [параграфу 1 цієї глави](#), якщо інше не встановлено цим параграфом і не впливає із суті кредитного договору.
3. Особливості регулювання відносин за договором про надання споживчого кредиту встановлені [законом](#).

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 1055. Форма кредитного договору

1. Кредитний договір укладається у письмовій формі.
2. Кредитний договір, укладений з недодержанням письмової форми, є нікчемним.

Стаття 1056. Відмова від надання або одержання кредиту

1. Кредитодавець має право відмовитися від надання позичальникові передбаченого договором кредиту частково або в повному обсязі у разі порушення процедури визнання позичальника банкрутом або за наявності інших обставин, які явно свідчать про те, що наданий позичальникові кредит своєчасно не буде повернений.
2. Позичальник має право відмовитися від одержання кредиту частково або в повному обсязі, повідомивши про це кредитодавця до встановленого договором [строку](#) його надання, якщо інше не встановлено договором або законом.
3. У разі порушення позичальником встановленого [кредитним договором](#) обов'язку цільового використання кредиту кредитодавець має право також відмовитися від подальшого кредитування позичальника за договором.

Стаття 1056¹. Проценти за кредитним договором

1. [Процентна ставка за кредитом](#) може бути фіксованою або змінюваною. Тип процентної ставки визначається [кредитним договором](#).
2. Розмір процентів, тип процентної ставки (фіксована або змінювана) та порядок їх сплати за кредитним договором визначаються в договорі залежно від [кредитного ризику](#), наданого забезпечення, попиту і пропозицій, які склалися на кредитному ринку, строку користування кредитом, розміру облікової ставки та інших факторів.
3. Фіксована процентна ставка є незмінною протягом усього строку кредитного договору. Встановлений договором розмір фіксованої процентної ставки не може бути збільшено

банком в односторонньому порядку. Умова договору щодо права банку змінювати розмір фіксованої процентної ставки в односторонньому порядку є нікчемною.

4. У разі застосування змінюваної процентної ставки кредитор самостійно, з визначеною у кредитному договорі періодичністю, має право збільшувати та зобов'язаний зменшувати процентну ставку відповідно до умов і в порядку, встановлених **кредитним договором**. Кредитодавець зобов'язаний письмово повідомити позичальника, поручителя та інших зобов'язаних за договором осіб про зміну процентної ставки не пізніше як за 15 календарних днів до дати, з якої застосовуватиметься нова ставка. У кредитному договорі встановлюється порядок розрахунку змінюваної процентної ставки із застосуванням погодженого сторонами індексу. Порядок розрахунку змінюваної процентної ставки повинен дозволяти точно визначити розмір процентної ставки за кредитом на будь-який момент часу протягом строку дії кредитного договору. Кредитор не має права змінювати встановлений кредитним договором порядок розрахунку змінюваної процентної ставки без згоди позичальника.

5. Індекс, що використовується у формулі визначення змінюваної процентної ставки, повинен відповідати таким вимогам:

1) поточне значення індексу повинно періодично, але не рідше одного разу на місяць, публікуватися в **засобах масової інформації** або оприлюднюватися через інші загальнодоступні регулярні джерела інформації. Кредитний договір повинен містити посилання на джерело інформації про відповідний індекс;

2) індекс повинен ґрунтуватися на об'єктивних індикаторах фінансової сфери, що дозволяють визначити ринкову вартість кредитних ресурсів;

3) значення індексу повинно встановлюватися незалежною установою з визнаною діловою репутацією на ринку фінансових послуг.

6. У разі застосування змінюваної процентної ставки у кредитному договорі повинен визначатися максимальний розмір збільшення процентної ставки.

(Доповнено статтею 1056¹ згідно із
Законом України від 12.12.2008 р. N 661-VI;
із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.01.2010 р. N 1822-VI;
у редакції Закону України
від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 1057. Комерційний кредит

1. Договором, виконання якого пов'язане з переданням у власність другій стороні грошових коштів або **речей, які визначаються родовими ознаками**, може передбачатися надання кредиту як авансу, попередньої оплати, відстрочення або розстрочення оплати товарів, робіт або **послуг** (комерційний кредит), якщо інше не встановлено законом.

2. До комерційного кредиту застосовуються положення **статей 1054 - 1056 цього Кодексу**, якщо інше не встановлено положеннями про договір, з якого виникло відповідне **зобов'язання**, і не суперечить суті такого зобов'язання.

Стаття 1057¹. Правові наслідки недійсності кредитного договору

1. У разі визнання недійсним кредитного договору суд за заявою сторони в обов'язковому порядку застосовує наслідки недійсності правочину, передбачені частиною першою [статті 216 цього Кодексу](#), та визначає грошову суму, яка має бути повернута кредитодавцю.
2. Визнаючи недійсним [кредитний договір](#), у якому виконання зобов'язання позичальника забезпечено заставою майна позичальника або поручителя, суд за заявою кредитодавця накладає на таке майно арешт.
3. Арешт на майно підлягає зняттю, якщо протягом 30 днів з дня набрання законної сили рішенням суду про визнання недійсним кредитного договору кошти у розмірі, визначеному судом, будуть повернуті кредитодавцю. Якщо у зазначений строк зобов'язання повернути кошти не виконано, кредитодавець має право звернутися до суду з позовом про звернення стягнення на арештоване майно.
4. Арешт на майно, накладений відповідно до частини другої цієї статті, підлягає зняттю після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти у розмірі, визначеному судом.
5. Визнаючи недійсним договір [застави](#), який забезпечував виконання зобов'язання позичальника за [кредитним договором](#), суд за заявою кредитодавця накладає арешт на майно, яке було [предметом застави](#). Такий арешт підлягає зняттю після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти за кредитним договором, а у разі визнання кредитного договору недійсним - після виконання зобов'язання повернути кредитодавцю кошти у розмірі, визначеному судом відповідно до частини першої цієї статті.

(Доповнено статтею 1057¹ згідно із
Законом України від 02.10.2012 р. N 5405-VI)

§ 3. Банківський вклад

Стаття 1058. Договір банківського вкладу

1. За [договором](#) банківського вкладу ([депозиту](#)) одна сторона ([банк](#)), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та [проценти](#) на неї або [дохід в іншій формі](#) на умовах та в порядку, встановлених договором.
2. Договір банківського вкладу, в якому вкладником є [фізична особа](#), є [публічним договором](#) ([стаття 633 цього Кодексу](#)).
3. До відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунка ([глава 72 цього Кодексу](#)), якщо інше не встановлено [цією главою](#) або не впливає із суті договору банківського вкладу.

Стаття 1059. Форма договору банківського вкладу

1. Договір банківського вкладу укладається у письмовій формі.

Письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею [ощадної книжки](#) або [сертифіката](#) чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері [банківської діяльності](#) ([банківськими правилами](#)) та [звичаями](#) ділового обороту.

2. У разі недодержання письмової форми договору банківського вкладу цей договір є нікчемним.

Стаття 1060. Види банківських вкладів

1. **Договір банківського вкладу** укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором **строку** (строковий вклад).

Договором може бути передбачено внесення грошової суми на інших умовах її повернення.

2. За договором банківського вкладу незалежно від його виду **банк** зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника, крім вкладів, зроблених **юридичними особами** на інших умовах повернення, які встановлені договором.

Умова договору про відмову від права на одержання вкладу на першу вимогу є нікчемною.

3. Якщо відповідно до договору банківського вкладу вклад повертається вкладникові на його вимогу до спливу **строку** або до настання інших обставин, визначених договором, **проценти** за цим вкладом виплачуються у розмірі процентів закладами на вимогу, якщо договором не встановлений більш високий процент.

4. Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу зі спливом строку, встановленого договором банківського вкладу, або повернення суми вкладу, внесеного на інших умовах повернення, після настання визначених договором обставин договір вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 1061. Проценти на банківський вклад

1. **Банк** виплачує вкладникові **проценти** на суму вкладу в розмірі, встановленому **договором банківського вкладу**.

Якщо договором не встановлений розмір процентів, банк зобов'язаний **виплачувати проценти** у розмірі **облікової ставки Національного банку України**.

2. Банк має право змінити розмір процентів, які виплачуються на **вклади на вимогу**, якщо інше не встановлено договором.

У разі зменшення банком розміру процентів на вклади на вимогу новий розмір процентів застосовується до вкладів, внесених до повідомлення вкладників про зменшення процентів, зі спливом одного місяця з моменту відповідного повідомлення, якщо інше не встановлено договором.

3. Встановлений договором розмір **процентів** на **строковий вклад** або на вклад, внесений на умовах його повернення у разі настання визначених договором обставин, не може бути односторонньо зменшений **банком**, якщо інше не встановлено законом.

4. Умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів на строковий вклад в односторонньому порядку є нікчемною.

5. Проценти на банківський вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, до дня, який передує його поверненню вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав.

6. Проценти на банківський вклад виплачуються вкладникові на його вимогу зі спливом кожного кварталу окремо від суми вкладу, а невитребувані у цей [строк](#) проценти збільшують суму вкладу, на яку нараховуються проценти, якщо інше не встановлено договором банківського вкладу.

У разі повернення вкладу виплачуються усі нараховані до цього моменту проценти.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 12.12.2008 р. N 661-VI)

Стаття 1062. Внесення грошових коштів на рахунок вкладника іншою особою

1. На рахунок за банківським [вкладом](#) зараховуються грошові кошти, які надійшли до [банку](#) на [ім'я](#) вкладника від іншої особи, якщо [договором банківського вкладу](#) не передбачено інше. При цьому вважається, що вкладник погодився на одержання грошових коштів від іншої особи, надавши їй необхідні дані про рахунок за вкладом.

2. Кошти, помилково зараховані на рахунок вкладника, підлягають поверненню відповідно до [статті 388 цього Кодексу](#).

Стаття 1063. Договір банківського вкладу на користь третьої особи

1. [Фізична](#) або [юридична особа](#) може укласти [договір банківського вкладу](#) (зробити вклад) [на користь третьої особи](#). Ця особа набуває права вкладника з моменту пред'явлення нею до [банку](#) першої вимоги, що впливає з прав вкладника, або вираження нею іншим способом наміру скористатися такими правами.

До набуття особою, на користь якої зроблений банківський вклад, прав вкладника ці права належать особі, яка зробила вклад.

Визначення імені фізичної особи ([стаття 28 цього Кодексу](#)) або найменування юридичної особи ([стаття 90 цього Кодексу](#)), на користь якої зроблений вклад, є [істотною умовою](#) договору банківського вкладу.

2. Якщо особа, на користь якої зроблено вклад, відмовилася від нього, особа, яка уклала договір банківського вкладу на користь третьої особи, має право вимагати повернення [вкладу](#) або перевести його на своє ім'я.

Стаття 1064. Ощадна книжка

1. Укладення [договору банківського вкладу](#) з [фізичною особою](#) і внесення грошових коштів на її рахунок за вкладом підтверджуються [ощадною книжкою](#).

В [ощадній книжці](#) вказуються найменування і [місцезнаходження](#) банку (його філії), номер рахунка за вкладом, а також усі грошові суми, зараховані на рахунок та списані з рахунка, а також залишок грошових коштів на рахунку на момент пред'явлення [ощадної книжки](#) у [банк](#).

2. Відомості про вклад, вказані в [ощадній книжці](#), є підставою для розрахунків за вкладом між банком і вкладником.

3. Видача банківського вкладу, виплата [процентів](#) за ним і виконання розпоряджень вкладника про перерахування грошових коштів з рахунка за вкладом іншим особам здійснюються [банком](#) у разі пред'явлення [ощадної книжки](#).

Якщо ощадну книжку втрачено або приведено у непридатний для пред'явлення стан, банк за заявою вкладника видає йому нову ощадну книжку.

Стаття 1065. Ощадний (депозитний) сертифікат

1. Ощадний (депозитний) сертифікат підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (володільця сертифіката) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав.
2. У разі дострокового пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката до оплати банком виплачується сума вкладу та проценти, які виплачуються закладами на вимогу, якщо умовами сертифіката не встановлений інший розмір процентів.

Глава 72 БАНКІВСЬКИЙ РАХУНОК

Стаття 1066. Договір банківського рахунка

1. За договором банківського рахунка банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком.
2. Банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами.
3. Банк не має права визначати та контролювати напрями використання грошових коштів клієнта та встановлювати інші, не передбачені договором або законом, обмеження його права розпоряджатися грошовими коштами на власний розсуд.
4. Положення цієї глави застосовуються до інших фінансових установ при укладенні ними договору банківського рахунка відповідно до наданої ліцензії, а також застосовуються до кореспондентських рахунків та інших рахунків банків, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 1067. Укладення договору банківського рахунка

1. Договір банківського рахунка укладається для відкриття клієнтові або визначеній ним особі рахунка у банку на умовах, погоджених сторонами.
2. Банк зобов'язаний укласти договір банківського рахунка з клієнтом, який звернувся з пропозицією відкрити рахунок на оголошених банком умовах, що відповідають закону та банківським правилам.

Банк не має права відмовити у відкритті рахунка, вчинення відповідних операцій за яким передбачено законом, установчими документами банку та наданою йому ліцензією, крім випадків, коли банк не має можливості прийняти на банківське обслуговування або якщо така відмова допускається законом або банківськими правилами.

У разі необґрунтованого ухилення банку від укладення договору банківського рахунка клієнт має право на захист відповідно до цього Кодексу.

Стаття 1068. Операції за рахунком, що виконуються банком

1. **Банк** зобов'язаний вчиняти для клієнта операції, які передбачені для рахунків даного виду законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту, якщо інше не встановлено **договором банківського рахунка**.
2. Банк зобов'язаний зарахувати грошові кошти, що надійшли на рахунок клієнта, в день надходження до банку відповідного **розрахункового документа**, якщо інший **строк** не встановлений договором банківського рахунка або законом.
3. Банк зобов'язаний за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його **рахунка** грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачений договором банківського рахунка або законом.
4. Клієнт зобов'язаний сплатити плату за виконання банком операцій за рахунком клієнта, якщо це встановлено договором.

Стаття 1069. Кредитування рахунка

1. Якщо відповідно до **договору банківського рахунка** банк здійснює платежі з рахунка клієнта, незважаючи на відсутність на ньому грошових коштів (кредитування рахунка), банк вважається таким, що надав клієнтові кредит на відповідну суму від дня здійснення цього платежу.
2. Права та обов'язки сторін, пов'язані з кредитуванням рахунка, визначаються положеннями про позику та кредит (**параграфи 1 і 2 глави 71 цього Кодексу**), якщо інше не встановлено договором або законом.
3. Розмір плати за використання клієнтом коштів банку, яке не встановлене договором, не може перевищувати подвійну **облікову ставку Національного банку України**.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 18.09.2012 р. N 5284-VI)

Стаття 1070. Проценти за користування коштами, що знаходяться на рахунку

1. За користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, **банк** сплачує **проценти**, сума яких зараховується на рахунок, якщо інше не встановлено **договором банківського рахунка** або законом.

Сума процентів зараховується на рахунок клієнта у **строки**, встановлені договором, а якщо такі строки не встановлені договором, - зі спливом кожного кварталу.

2. Проценти, передбачені частиною першою цієї статті, сплачуються банком у розмірі, встановленому договором, а якщо відповідні умови не встановлені договором, - у розмірі, що звичайно сплачується банком за вкладом на вимогу.

Стаття 1071. Підстави списання грошових коштів з рахунка

1. **Банк** може списати грошові кошти з рахунка клієнта на підставі його розпорядження.
2. Грошові кошти можуть бути списані з рахунка клієнта без його розпорядження на підставі рішення суду, а також у випадках, встановлених **законом** чи договором між банком і клієнтом.

Стаття 1072. Черговість списання грошових коштів з рахунка

1. Банк виконує **розрахункові документи** відповідно до черговості їх надходження та виключно в межах залишку грошових коштів на рахунку клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом.
2. У разі одночасного надходження до банку кількох розрахункових документів, на підставі яких здійснюється списання грошових коштів, банк списує кошти з рахунку клієнта у такій черговості:
  - 1) у першу чергу списуються грошові кошти на підставі рішення суду для задоволення вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також вимог про стягнення аліментів;
  - 2) у другу чергу списуються грошові кошти на підставі рішення суду для розрахунків щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за **трудовим договором (контрактом)**, а також виплати за авторським договором;
  - 3) у третю чергу списуються грошові кошти на підставі інших рішень суду;
  - 4) у четверту чергу списуються грошові кошти за розрахунковими документами, що передбачають платежі до бюджету;
  - 5) у п'яту чергу списуються грошові кошти за іншими розрахунковими документами в порядку їх послідовного надходження.
3. У разі відсутності (недостатності) грошових коштів на рахунку клієнта **банк** не веде обліку **розрахункових документів**, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом.

Стаття 1073. Правові наслідки неналежного виконання банком операцій за рахунком клієнта

1. У разі несвоєчасного зарахування на рахунок грошових коштів, що надійшли клієнтові, їх безпідставного списання **банком** з рахунку клієнта або порушення банком розпорядження клієнта про перерахування грошових коштів з його рахунку банк повинен негайно після виявлення порушення зарахувати відповідну суму на рахунок клієнта або належного отримувача, сплатити **проценти** та відшкодувати завдані **збитки**, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 1074. Обмеження права розпоряджання рахунком

1. Обмеження прав клієнта щодо розпоряджання грошовими коштами, що знаходяться на його рахунку, не допускається, крім випадків обмеження права розпоряджання рахунком за рішенням суду або в інших випадках, встановлених законом, а також у разі зупинення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, передбачених **законом**.

Стаття 1075. Розірвання договору банківського рахунка

1. **Договір банківського рахунка** розривається за заявою клієнта у будь-який час.
2. **Банк** має право вимагати розірвання договору банківського рахунка:
  - 1) якщо сума грошових коштів, що зберігаються на рахунку клієнта, залишилася меншою від мінімального розміру, передбаченого банківськими правилами або договором, якщо така сума не буде відновлена протягом місяця від дня попередження банком про це;
  - 2) у разі відсутності операцій за цим рахунком протягом року, якщо інше не встановлено договором;
  - 3) в інших випадках, встановлених договором або законом.
3. Залишок грошових коштів на рахунку видається клієнтові або за його вказівкою перераховується на інший рахунок в **строки** і в порядку, встановлені банківськими правилами.
4. Банк може відмовитися від договору банківського рахунка та закрити рахунок клієнта у разі відсутності операцій за рахунком клієнта протягом трьох років підряд та відсутності залишку грошових коштів на цьому рахунку.

Стаття 1076. Банківська таємниця

1. **Банк** гарантує таємницю **банківського рахунка**, операцій за рахунком і відомостей про клієнта.

Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім **посадовим** і службовим особам, такі відомості можуть бути надані виключно у випадках та в порядку, встановлених **законом про банки і банківську діяльність**.
2. У разі розголошення **банком** відомостей, що становлять банківську таємницю, клієнт має право вимагати від банку **відшкодування завданих збитків** та **моральної шкоди**.

Глава 73 ФАКТОРИНГ

Стаття 1077. Поняття договору факторингу

1. За **договором** факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).

Клієнт може відступити факторові свою грошову вимогу до боржника з метою **забезпечення виконання зобов'язання** клієнта перед фактором.

2. Зобов'язання фактора за договором факторингу може передбачати надання клієнтові **послуг**, пов'язаних із грошовою вимогою, право якої він відступає.

Стаття 1078. Предмет договору факторингу

1. Предметом договору факторингу може бути право грошової вимоги, **строк** платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

2. Майбутня вимога вважається переданою фактору з дня виникнення права вимоги до боржника. Якщо передання права грошової вимоги обумовлене певною подією, воно вважається переданим з моменту настання цієї події.

У цих випадках додаткове оформлення відступлення права грошової вимоги не вимагається.

Стаття 1079. Сторони у договорі факторингу

1. Сторонами у **договорі факторингу** є фактор і клієнт.

2. Клієнтом у договорі факторингу може бути **фізична** або **юридична особа**, яка є суб'єктом **підприємницької діяльності**.

3. Фактором може бути **банк** або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції.

(Із змінами, внесеними Законом України від 09.09.2010 року N 2510-VI)

Стаття 1080. Недійсність заборони відступлення права грошової вимоги

1. **Договір факторингу** є дійсним незалежно від наявності домовленості між клієнтом та боржником про заборону відступлення права грошової вимоги або його обмеження.

У цьому разі клієнт не звільняється від зобов'язань або відповідальності перед боржником у зв'язку із порушенням клієнтом умови про заборону або обмеження відступлення права грошової вимоги.

Стаття 1081. Відповідальність клієнта перед фактором

1. Клієнт відповідає перед фактором за дійсність грошової вимоги, право якої відступається, якщо інше не встановлено **договором факторингу**.

2. Грошова вимога, право якої відступається, є дійсною, якщо клієнт має право відступити право грошової вимоги і в момент відступлення цієї вимоги йому не були відомі обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу.

3. Клієнт не відповідає за невиконання або неналежне виконання боржником грошової вимоги, право якої відступається і яка пред'явлена до виконання фактором, якщо інше не встановлено договором факторингу.

Стаття 1082. Виконання боржником грошової вимоги факторові

1. Боржник зобов'язаний здійснити платіж факторові за умови, що він одержав від клієнта або фактора письмове повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові і в цьому повідомленні визначена грошова вимога, яка підлягає виконанню, а також названий фактор, якому має бути здійснений платіж.

2. Боржник має право вимагати від фактора надання йому в розумний **строк** доказів того, що відступлення права грошової вимоги факторові справді мало місце. Якщо фактор не виконає цього обов'язку, боржник має право здійснити платіж клієнтові на виконання свого обов'язку перед ним.

3. Виконання боржником грошової вимоги факторові відповідно до цієї статті звільняє боржника від його обов'язку перед клієнтом.

Стаття 1083. Наступне відступлення права грошової вимоги

1. Наступне відступлення фактором права грошової вимоги третій особі не допускається, якщо інше не встановлено **договором факторингу**.

2. Якщо договором факторингу допускається наступне відступлення права грошової вимоги, воно здійснюється відповідно до положень **цієї глави**.

Стаття 1084. Права фактора

1. Якщо відповідно до умов **договору факторингу** фінансування клієнта здійснюється шляхом купівлі у нього фактором права грошової вимоги, фактор набуває права на всі суми, які він одержить від боржника на виконання вимоги, а клієнт не відповідає перед фактором, якщо одержані ним суми є меншими від суми, сплаченої фактором клієнтові.

2. Якщо відступлення права грошової вимоги факторові здійснюється з метою **забезпечення виконання зобов'язання** клієнта перед фактором, фактор зобов'язаний надати клієнтові звіт і передати суму, що перевищує суму боргу клієнта, який забезпечений відступленням права грошової вимоги, якщо інше не встановлено договором факторингу.

Якщо сума, одержана фактором від боржника, виявилася меншою від суми боргу клієнта перед фактором, який забезпечений відступленням права вимоги, клієнт зобов'язаний сплатити факторові залишок боргу.

Стаття 1085. Зустрічні вимоги боржника

1. Якщо фактор пред'явив боржнику вимогу здійснити платіж, боржник має право пред'явити до заліку свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі боржника з клієнтом, які виникли у боржника до моменту, коли він одержав повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові.

2. Боржник не може пред'явити факторові вимоги до клієнта у зв'язку з порушенням ним умови про заборону або обмеження відступлення права грошової вимоги.

Стаття 1086. Захист прав боржника

1. У разі порушення клієнтом своїх обов'язків за договором, укладеним з боржником, боржник не має права вимагати від фактора повернення сум, уже сплачених йому за відступленою грошовою вимогою, якщо боржник має право одержати ці суми безпосередньо від клієнта.

2. Боржник, який має право одержати безпосередньо від клієнта суми, сплачені факторові за відступленою грошовою вимогою, має право вимагати повернення цих сум фактором, якщо фактор не виконав свого **зобов'язання** передати клієнтові грошові кошти, пов'язані з відступленням права грошової вимоги, або передав клієнтові грошові кошти, знаючи про порушення клієнтом зобов'язання перед боржником, пов'язаного з відступленням права грошової вимоги.

Глава 74 РОЗРАХУНКИ

§ 1. Загальні положення про розрахунки

Стаття 1087. Форми розрахунків

1. Розрахунки за участю **фізичних осіб**, не пов'язані із здійсненням ними **підприємницької діяльності**, можуть провадитися у **готівковій** або в **безготівковій** формі за допомогою **розрахункових документів** у електронному або паперовому вигляді.

2. Розрахунки між **юридичними особами**, а також розрахунки за участю фізичних осіб, пов'язані із здійсненням ними підприємницької діяльності, провадяться в безготівковій формі. Розрахунки між цими особами можуть провадитися також готівкою, якщо інше не встановлено законом.

3. Граничні суми розрахунків готівкою для фізичних та юридичних осіб, а також для фізичних осіб - підприємців відповідно до цієї статті встановлюються **Національним банком України**.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
законами України від 18.05.2010 р. N 2258-VI,
від 18.09.2012 р. N 5284-VI)

Стаття 1088. Види безготівкових розрахунків

1. При здійсненні **безготівкових розрахунків** допускаються розрахунки із застосуванням платіжних доручень, **акредитивів**, **розрахункових чеків (чеків)**, **розрахунки за інкасо**, а також інші розрахунки, передбачені законом, банківськими правилами та **звичаями** ділового обороту.

2. Сторони у договорі мають право обрати будь-який вид безготівкових розрахунків на свій розсуд.

3. Безготівкові розрахунки провадяться через **банки**, інші **фінансові установи** (далі - банки), в яких відкрито відповідні рахунки, якщо інше не впливає із закону та не обумовлено видом безготівкових розрахунків.

4. Порядок здійснення **безготівкових розрахунків** регулюється цим Кодексом, законом та банківськими правилами.

§ 2. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень

Стаття 1089. Загальні положення про розрахунки із застосуванням платіжних доручень

1. За **платіжним дорученням банк** зобов'язується за дорученням платника за рахунок грошових коштів, що розміщені на його рахунку у цьому банку, переказати певну грошову суму на рахунок визначеної платником особи (одержувача) у цьому чи в іншому банку у **строк**, встановлений законом або банківськими правилами, якщо інший строк не передбачений **договором** або **звичаями** ділового обороту.

2. Положення цього параграфу застосовуються також до відносин, пов'язаних із перерахуванням грошових коштів через банк особою, яка не має рахунка у цьому банку, якщо інше не встановлено законом, банківськими правилами або не впливає із суті відносин.

Стаття 1090. Умови виконання банком платіжного доручення

1. Зміст і форма **платіжного доручення** та **розрахункових документів**, що подаються разом з ним, мають відповідати вимогам, встановленим законом і банківськими правилами.

2. **Банк** не має права робити виправлення у платіжному дорученні клієнта, якщо інше не встановлено законом або банківськими правилами.

3. Платіжне доручення платника приймається банком до виконання за умови, що сума платіжного доручення не перевищує суми грошових коштів на рахунку платника, якщо інше не встановлено договором між платником і банком.

Стаття 1091. Виконання платіжного доручення

1. **Банк**, що прийняв **платіжне доручення** платника, повинен перерахувати відповідну грошову суму банкові одержувача для її зарахування на рахунок особи, визначеної у платіжному дорученні.

2. Банк має право залучити інший банк (виконуючий банк) для виконання переказу грошових коштів на рахунок, визначений у дорученні клієнта.

3. Банк повинен негайно інформувати платника на його вимогу про виконання платіжного доручення. Порядок оформлення та вимоги до змісту повідомлення про виконання банком платіжного доручення встановлюються законом, банківськими правилами або договором між банком і платником.

Стаття 1092. Відповідальність за невиконання або неналежне виконання платіжного доручення

1. У разі невиконання або неналежного виконання **платіжного доручення** клієнта **банк** несе відповідальність відповідно до цього Кодексу та закону.

2. У разі невиконання або неналежного виконання платіжного доручення у зв'язку з порушенням правил розрахункових операцій виконуючим банком відповідальність може бути покладена судом на цей банк.

3. Якщо порушення банком правил **розрахункових операцій** спричинило помилковий **переказ банком грошових коштів**, банк несе відповідальність відповідно до цього Кодексу та закону.

§ 3. Розрахунки за акредитивом

Стаття 1093. Акредитив

1. У разі розрахунків за акредитивом **банк** (банк-емітент) за дорученням клієнта (платника) - заявника акредитива і відповідно до його вказівок або від свого імені зобов'язується провести платіж на умовах, визначених акредитивом, або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж на користь одержувача грошових коштів або визначеної ним особи - бенефіціара.

2. У разі відкриття покритого акредитива при його відкритті бронюються грошові кошти платника на окремому рахунку в банку-емітенті або виконуючому банку.

У разі відкриття непокритого акредитива банк-емітент гарантує оплату за акредитивом при тимчасовій відсутності коштів на рахунку платника за рахунок банківського кредиту.

Стаття 1094. Відкличний акредитив

1. Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення одержувача грошових коштів. Відкличання акредитива не створює **зобов'язань** банку-емітента перед одержувачем грошових коштів.

2. Виконуючий **банк** повинен здійснити платіж або інші операції за відкличним акредитивом, якщо до моменту їх здійснення ним не одержано повідомлення про зміну умов або анулювання акредитива.

Стаття 1095. Безвідкличний акредитив

1. Безвідкличний **акредитив** може бути анульований або його умови можуть бути змінені лише за згодою на це одержувача грошових коштів.

2. На прохання банку-емітента виконуючий **банк** може підтвердити безвідкличний акредитив шляхом прийняття додатково до **зобов'язання** банку-емітента зобов'язання провести платіж відповідно до умов акредитива.

Безвідкличний акредитив, підтверджений виконуючим банком, не може бути змінений або анульований без згоди виконуючого банку.

Стаття 1096. Виконання акредитива

1. Для виконання **акредитива** одержувач грошових коштів подає до виконуючого **банку** документи, які передбачені умовами акредитива, що підтверджують виконання всіх умов акредитива.

У разі порушення хоча б однієї з цих умов виконання акредитива не провадиться.

2. Якщо виконуючий банк відмовляє у прийнятті документів, які за зовнішніми ознаками не відповідають умовам акредитива, він повинен негайно повідомити про це одержувача грошових коштів і банк-емітент із визначенням причин відмови.

3. Якщо банк-емітент, одержавши прийняті виконуючим банком документи, вважає, що вони не відповідають за зовнішніми ознаками умовам акредитива, він має право відмовитися від їх прийняття і вимагати від виконуючого банку суму, сплачену одержувачеві грошових коштів з порушенням умов акредитива.

Стаття 1097. Відповідальність банку, що виконує акредитив

1. У разі необґрунтованої відмови у виплаті або неправильної виплати грошових коштів за **акредитивом** внаслідок порушення виконуючим **банком** умов акредитива виконуючий банк несе відповідальність перед банком-емітентом.

У разі порушення виконуючим банком умов покритого акредитива або підтвердженого ним безвідкличного акредитива відповідальність перед платником може бути за рішенням суду покладена на виконуючий банк.

Стаття 1098. Закриття акредитива

1. **Акредитив** закривається у разі:

- 1) спливу **строку** дії акредитива;
- 2) відмови одержувача грошових коштів від використання акредитива до спливу строку його дії, якщо це передбачено умовами акредитива;
- 3) повного або часткового відкличання акредитива платником, якщо таке відкличання передбачене умовами акредитива.

Про закриття акредитива виконуючий **банк** повідомляє банк-емітент.

2. Виконуючий банк одночасно із закриттям акредитива негайно повертає банку-емітентові невикористану суму покритого акредитива. Банк-емітент повинен зарахувати повернені суми на рахунок платника.

§ 4. Розрахунки за інкасовими дорученнями

Стаття 1099. Загальні положення про розрахунки за інкасовими дорученнями

1. У разі розрахунків за інкасовими дорученнями (за інкасо) **банк** (банк-емітент) за дорученням клієнта здійснює за рахунок клієнта дії щодо одержання від платника платежу та (або) **акцепту** платежу.

2. Банк-емітент, який одержав інкасове доручення, має право залучати для його виконання інший банк (виконуючий банк).

Випадки застосування та порядок здійснення розрахунків за інкасовими дорученнями встановлюються законом, банківськими правилами та **звичаями** ділового обороту.

Стаття 1100. Виконання інкасового доручення

1. У разі відсутності будь-якого документа або невідповідності документів за зовнішніми ознаками інкасовому дорученню виконуючий **банк** повинен негайно повідомити про це клієнта. У разі неусунення зазначених недоліків банк повертає документи без виконання.

2. Документи подаються платникові у тій формі, в якій вони одержані, за винятком банківських відміток і написів, необхідних для оформлення інкасової операції.

3. Документи, що підлягають оплаті при їх поданні, виконуючий банк зобов'язаний подати до платежу негайно з отриманням інкасового доручення.

Якщо документи підлягають оплаті в іншій **строк**, виконуючий банк повинен для одержання **акцепту** платника подати документи для акцепту негайно з отриманням інкасового

доручення, а вимогу платежу має здійснити не пізніше ніж у день настання строку платежу, визначеного у документі.

4. Часткові платежі можуть бути прийняті у випадках, якщо це встановлено банківськими правилами, або за наявності в [інкасовому дорученні](#) спеціального дозволу.

5. Одержані (інкасовані) суми негайно передаються виконуючим [банком](#) у розпорядження банку-емітента, який повинен зарахувати ці суми на рахунок клієнта. Виконуючий банк має право відрахувати з інкасованих сум належні йому плату та відшкодування витрат та (або) видатків.

Стаття 1101. Повідомлення про проведені операції

1. Якщо платіж та (або) [акцепт](#) не були отримані, виконуючий [банк](#) повинен негайно повідомити банк-емітент про причини неплатежу або відмови від акцепту. Банк-емітент повинен негайно повідомити про це клієнта, запитавши у нього вказівки щодо подальших дій.

У разі неотримання вказівок щодо подальших дій у [строк](#), встановлений банківськими правилами, а якщо він не встановлений, - в розумний строк виконуючий банк має право повернути документи банку-емітентові.

§ 5. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків

Стаття 1102. Загальні положення про розрахунки із застосуванням розрахункових чеків

1. Розрахунковим чеком (чеком) є документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) [банку](#) переказати вказану у чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю).

2. Платником за чеком може бути лише банк, в якому чекодавець має грошові кошти на рахунку, якими він може розпоряджатися.

3. Відкликання чека до спливу [строку](#) для його подання не допускається.

4. Видача чека не погашає грошового зобов'язання, на виконання якого він виданий.

5. Порядок та умови використання чеків встановлюються цим Кодексом, законом та банківськими правилами.

6. Чек має містити всі реквізити, передбачені банківськими правилами. Чек, в якому відсутній будь-який із реквізитів або до якого внесені виправлення, є недійсним.

7. Форма чека та порядок його заповнення встановлюються законом і банківськими правилами.

Стаття 1103. Оплата чека

1. Чек оплачується за рахунок грошових коштів чекодавця.

Порядок та умови бронювання грошових коштів на рахунку для розрахунків із застосуванням чеків встановлюються банківськими правилами.

2. Чек підлягає оплаті платником за чеком за умови подання його до оплати у **строк**, встановлений банківськими правилами.
3. Платник за **чеком** повинен пересвідчитися усіма можливими способами у справжності чека, а також у тому, що пред'явник чека є уповноваженою особою.
4. **Збитки**, завдані у зв'язку з оплатою підробленого, викраденого або втраченого чека, покладаються на платника за чеком або чекодавця - залежно від того, з чиєї вини вони були завдані.

Стаття 1104. Інкасування чека

1. Подання **чека** до **банку** чекодержателя на **інкасо** для одержання платежу вважається поданням чека до платежу.

Оплата чека провадиться у порядку, встановленому **статтею 1100 цього Кодексу**.

2. Зарахування коштів за інкасованим чеком на рахунок чекодержателя провадиться після одержання платежу від платника, якщо інше не передбачено договором між чекодержателем і банком.

Стаття 1105. Повідомлення про несплату чека

1. Чекодержатель повинен повідомити чекодавця про неплатіж протягом двох робочих днів, наступних за днем вчинення протесту або рівнозначного акта.

2. Особа, що не надіслала повідомлення у зазначений **строк**, не втрачає своїх прав. Вона відшкодовує **збитки**, які можуть статися внаслідок неповідомлення про несплату **чека**. Розмір відшкодовуваних збитків не може перевищувати суми чека.

Стаття 1106. Наслідки несплати чека

1. У разі відмови платника в оплаті **чека** чекодержатель має право пред'явити позов до суду. Чекодержатель має право вимагати крім оплати суми чека відшкодування своїх витрат на одержання оплати, а також **процентів**.

2. До вимог чекодержателя про оплату чека застосовується **позовна давність** в один рік.

Глава 75

РОЗПОРЯДЖАННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 1107. Види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

1. Розпорядження **майновими правами інтелектуальної власності** здійснюється на підставі таких **договорів**:

- 1) **ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності**;
- 2) **ліцензійний договір**;

- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

2. Договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладається у письмовій формі.

У разі недодержання письмової форми договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності такий договір є нікчемним.

Законом можуть бути встановлені випадки, в яких договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності може укладатись усно.

Стаття 1108. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності

1. Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності).

2. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

3. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути виключною, одиничною, невиключною, а також іншого виду, що не суперечить закону.

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

4. За згодою ліцензіара, наданою у письмовій формі, ліцензіат може видати письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензію).

Стаття 1109. Ліцензійний договір

1. За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону.

2. У випадках, передбачених ліцензійним договором, може бути укладений субліцензійний договір, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.
3. У ліцензійному договорі визначаються вид ліцензії, сфера використання **об'єкта права інтелектуальної власності** (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та **строк**, на які надаються права, тощо), розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити у договір.
4. Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.
5. Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними.
6. Права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату.
7. У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання **об'єкта права інтелектуальної власності**, дія ліцензії поширюється на територію України.
8. Якщо в ліцензійному договорі про видання або інше **відтворення** твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в договорі має бути встановлений максимальний тираж твору.
9. Умови ліцензійного договору, які суперечать положенням цього Кодексу, є нікчемними.

Стаття 1110. Строк ліцензійного договору

1. Ліцензійний договір укладається на **строк**, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного **майнового права** на визначений у договорі **об'єкт права інтелектуальної власності**.
2. Ліцензіар може відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення ліцензіатом встановленого договором **терміну** початку використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензіар або ліцензіат можуть відмовитися від ліцензійного договору у разі порушення другою стороною інших умов договору.
3. У разі відсутності у **ліцензійному договорі** умови про **строк договору** він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного **майнового права** на визначений у договорі **об'єкт права інтелектуальної власності**, але не більше ніж на п'ять років. Якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна із сторін не повідомить письмово другу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на невизначений час. У цьому випадку кожна із сторін може в будь-який час відмовитися від договору, письмово повідомивши про це другу сторону за шість місяців до розірвання договору, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін.

Стаття 1111. Типовий ліцензійний договір

1. Уповноважені відомства або **творчі спілки** можуть затверджувати типові **ліцензійні договори**.

2. Ліцензійний договір може містити умови, не передбачені типовим ліцензійним договором. Умови ліцензійного договору, укладеного з творцем **об'єкта права інтелектуальної власності**, що погіршують його становище порівняно з становищем, передбаченим законом або типовим договором, є нікчемними і замінюються умовами, встановленими типовим договором або законом.

Стаття 1112. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

1. За договором про створення за замовленням і використання **об'єкта права інтелектуальної власності** одна сторона (творець - письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установленій **строк**.

2. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником.

3. Оригінал **твору образотворчого мистецтва**, створеного за замовленням, переходить у власність замовника. При цьому **майнові права інтелектуальної власності** на цей твір залишаються за його **автором**, якщо інше не встановлено договором.

4. Умови договору про створення за замовленням і використання **об'єкта права інтелектуальної власності**, що обмежують право творця цього об'єкта на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Стаття 1113. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності

1. За **договором** про передання виключних **майнових прав інтелектуальної власності** одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

2. Укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше.

3. Умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, що погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно з становищем, передбаченим цим Кодексом та іншим законом, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Стаття 1114. Державна реєстрація договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

1. Ліцензія на використання **об'єкта права інтелектуальної власності** та договори, визначені **статтями 1109, 1112 та 1113 цього Кодексу**, не підлягають обов'язковій державній реєстрації.

Їх державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіара або ліцензіата у порядку, встановленому законом.

Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав, наданих за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права.

2. Факт передання виключних **майнових прав інтелектуальної власності**, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

Глава 76 КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ

Стаття 1115. Договір комерційної концесії

1. За **договором** комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання **послуг**.

Відносини, пов'язані з наданням права користування комплексом прав, регулюються цим Кодексом та іншим законом.

Стаття 1116. Предмет договору комерційної концесії

1. Предметом договору комерційної концесії є право на використання **об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо)**, комерційного досвіду та ділової репутації.

2. Договором комерційної концесії може бути передбачено використання предмета договору із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери цивільного обороту.

Стаття 1117. Сторони в договорі комерційної концесії

1. Сторонами в **договорі комерційної концесії** можуть бути **фізична та юридична особи**, які є суб'єктами **підприємницької діяльності**.

Стаття 1118. Форма договору комерційної концесії та його державна реєстрація

1. **Договір комерційної концесії** укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми договору концесії такий договір є нікчемним.

2. Договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію правоволодільца.

3. Якщо правоволоділець зареєстрований в іноземній державі, реєстрація **договору комерційної концесії** здійснюється органом, який здійснив державну реєстрацію користувача.

4. У відносинах з третіми особами сторони договору комерційної концесії мають право посилалися на договір комерційної концесії лише з моменту його державної реєстрації.

Стаття 1119. Договір комерційної субконцесії

1. У випадках, передбачених [договором комерційної концесії](#), користувач може укласти договір комерційної субконцесії, за яким він надає іншій особі (субкористувачу) право користування наданим йому правоволодільцем комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії.

2. До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір комерційної концесії, встановлені цим Кодексом або іншим законом, якщо інше не випливає з особливостей субконцесії.

3. Користувач та субкористувач відповідають перед правоволодільцем за завдану йому шкоду солідарно.

4. Визнання недійсним договору комерційної концесії має наслідком недійсність договору комерційної субконцесії.

Стаття 1120. Обов'язки правоволодільця

1. Правоволоділець зобов'язаний передати користувачеві технічну та комерційну документацію і надати іншу [інформацію](#), необхідну для здійснення прав, наданих йому за [договором комерційної концесії](#), а також проінформувати користувача та його [працівників](#) з питань, пов'язаних із здійсненням цих прав.

2. Правоволоділець зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором комерційної концесії:

1) забезпечити державну реєстрацію договору;

2) надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації [працівників](#);

3) контролювати якість товарів (робіт, [послуг](#)), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії.

Стаття 1121. Обов'язки користувача

1. З урахуванням характеру та особливостей діяльності, що здійснюється користувачем за [договором комерційної концесії](#), користувач зобов'язаний:

1) використовувати [торговельну марку](#) та інші позначення правоволодільця визначеним у договорі способом;

2) забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем;

3) дотримуватися інструкцій та вказівок правоволодільця, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правоволодільцем;

4) надавати покупцям (замовникам) додаткові [послуги](#), на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правоволодільця;

- 5) інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним [торговельної марки](#) та інших позначень правоволодільця за договором комерційної концесії;
- 6) не розголошувати секрети виробництва правоволодільця, іншу одержану від нього конфіденційну [інформацію](#).

Стаття 1122. Особливі умови договору комерційної концесії

1. В [договорі комерційної концесії](#) можуть бути передбачені особливі умови, зокрема:

- 1) обов'язок правоволодільця не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;
- 2) обов'язок користувача не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору, щодо [підприємницької діяльності](#), яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав;
- 3) обов'язок користувача не одержувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) правоволодільця;
- 4) обов'язок користувача погоджувати з правоволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх внутрішнє і зовнішнє оформлення.

2. Умова договору, відповідно до якої правоволодільець має право визначати ціну товару (робіт, [послуг](#)), передбаченого договором, або встановлювати верхню чи нижню межу цієї ціни, є нікчемною.

3. Умова договору, відповідно до якої користувач має право продавати товари (виконувати роботи, надавати послуги) виключно певній категорії покупців (замовників) або виключно покупцям (замовникам), які мають [місцезнаходження \(місце проживання\)](#) на території, визначеній у договорі.

Стаття 1123. Відповідальність правоволодільця за вимогами, що пред'являються до користувача

1. Правоволодільець несе субсидіарну відповідальність за вимогами, що пред'являються до користувача у зв'язку з невідповідністю якості товарів (робіт, послуг), проданих (виконаних, наданих) користувачем.

За вимогами, що пред'являються до користувача як виробника [продукції](#) (товарів) правоволодільця, правоволодільець відповідає солідарно з користувачем.

Стаття 1124. Право користувача на укладення договору комерційної концесії на новий строк

1. Користувач, який належним чином виконував свої обов'язки, має право на укладення [договору комерційної концесії](#) на новий [строк](#) на тих же умовах.

2. Законом можуть бути встановлені умови, за яких правоволодільець може відмовитися від укладення договору концесії на новий строк.

Стаття 1125. Зміна договору комерційної концесії

1. [Договір комерційної концесії](#) може бути змінений відповідно до положень [глави 53 цього Кодексу](#).

У відносинах з третіми особами сторони у договорі комерційної концесії мають право посилалися на зміну договору лише з моменту державної реєстрації цієї зміни відповідно до [статті 1118 цього Кодексу](#), якщо не доведуть, що третя особа знала або могла знати про зміну договору раніше.

Стаття 1126. Припинення договору комерційної концесії

1. Кожна із сторін у [договорі комерційної концесії](#), [строк](#) якого не встановлений, має право у будь-який час відмовитися від договору, повідомивши про це другу сторону не менш як за шість місяців, якщо більш тривалий строк не встановлений договором.

2. Розірвання договору комерційної концесії підлягає державній реєстрації відповідно до [статті 1118 цього Кодексу](#).

3. Договір комерційної концесії припиняється у разі:

1) припинення права правоволодільця на [торговельну марку](#) чи інше позначення, визначене в договорі, без його заміни аналогічним правом;

2) оголошення правоволодільця або користувача [неплатоспроможним](#) (банкрутом).

Стаття 1127. Збереження чинності договору комерційної концесії у разі зміни сторін

1. Перехід виключного права на [об'єкт права інтелектуальної власності](#), визначений у [договорі комерційної концесії](#), від правоволодільця до іншої особи не є підставою для зміни або розірвання договору комерційної концесії.

2. У разі смерті правоволодільця його права та обов'язки за договором комерційної концесії переходять до спадкоємця за умови, що він зареєстрований або протягом шести місяців від дня [відкриття спадщини](#) зареєструється як суб'єкт [підприємницької діяльності](#) або передасть свої права і обов'язки особі, яка має право займатися підприємницькою діяльністю.

Здійснення прав і виконання обов'язків особи, яка померла, до переходу їх відповідно до цієї частини до спадкоємця чи іншої особи здійснюється особою, яка управляє спадщиною і призначається відповідно до [статті 1285 цього Кодексу](#).

Стаття 1128. Наслідки зміни торговельної марки чи іншого позначення правоволодільця

1. У разі зміни [торговельної марки](#) чи іншого позначення правоволодільця, права на використання яких входять до комплексу прав, наданих користувачеві за [договором комерційної концесії](#), цей договір зберігає чинність щодо нового позначення правоволодільця, якщо користувач не вимагає розірвання договору і [відшкодування збитків](#).

У разі продовження чинності договору користувач має право вимагати відповідного зменшення належної правоволодільцеві плати.

Стаття 1129. Наслідки припинення права, користування яким надано за договором комерційної концесії

1. Якщо в період дії **договору комерційної концесії** припинилося право, користування яким надано за цим договором, дія договору не припиняється, крім тих його положень, що стосуються права, яке припинилося, а користувач має право вимагати відповідного зменшення належної правоволодільцеві плати, якщо інше не встановлено договором.

У разі припинення права правоволодільця на **торговельну марку** чи інше позначення настають наслідки, передбачені частиною третьою **статті 1126** чи **статтею 1128** цього Кодексу.

Глава 77 СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

§ 1. Загальні положення про спільну діяльність

Стаття 1130. Договір про спільну діяльність

1. За **договором** про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення **юридичної особи** для досягнення певної мети, що не суперечить законам.

2. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників.

Стаття 1131. Форма та умови договору про спільну діяльність

1. Договір про спільну діяльність укладається у письмовій формі.

2. Умови договору про спільну діяльність, у тому числі координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності **майна**, покриття витрат та **збитків** учасників, їх участь у результатах спільних дій та інші умови визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності.

§ 2. Просте товариство

Стаття 1132. Договір простого товариства

1. За **договором** простого **товариства** сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання **прибутку** або досягнення іншої мети.

Стаття 1133. Вклади учасників

1. Вкладом учасника вважається все те, що він вносить у **спільну діяльність** (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше **майно**, професійні та інші знання, навички та вміння, а також **ділова репутація** та ділові зв'язки.

2. Вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка вкладу учасника провадиться за погодженням між учасниками.

Стаття 1134. Спільне майно учасників

1. Внесене учасниками **майно**, яким вони володіли на **праві власності**, а також вироблена у результаті спільної діяльності **продукція** та одержані від такої діяльності **плоди і доходи** є **спільною частковою власністю** учасників, якщо інше не встановлено **договором простого товариства** або законом.

Внесене учасниками майно, яким вони володіли на підставах інших, ніж право власності, використовується в інтересах усіх учасників і є їхнім **спільним майном**.

2. Ведення бухгалтерського обліку спільного майна учасників може бути доручено ними одному з учасників.

3. Користування спільним майном учасників здійснюється за їх спільною згодою, а в разі недосягнення згоди - у порядку, що встановлюється за рішенням суду.

4. Обов'язки учасників щодо утримання **спільного майна** та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням цих обов'язків, встановлюються **договором простого товариства**.

Стаття 1135. Ведення спільних справ учасників

1. Під час ведення спільних справ кожний учасник має право діяти від імені всіх учасників, якщо **договором простого товариства** не встановлено, що ведення справ здійснюється окремими учасниками або спільно всіма учасниками договору простого товариства.

У разі спільного ведення справ для вчинення кожного **правочину** потрібна згода всіх учасників.

2. У відносинах із третіми особами повноваження учасника вчиняти правочини від імені всіх учасників посвідчується **довіреністю**, виданою йому іншими учасниками, або договором простого товариства.

3. У відносинах із третіми особами учасники не можуть посилалися на обмеження прав учасника, який вчинив правочин, щодо ведення спільних справ учасників, крім випадків, коли вони доведуть, що на момент вчинення правочину третя особа знала або могла знати про наявність таких обмежень.

4. Учасник, який вчинив від імені всіх учасників правочин, щодо якого його право на ведення спільних справ учасників було обмежене, або вчинив в інтересах усіх учасників правочин від свого імені, може вимагати відшкодування здійснених ним за свій рахунок витрат, якщо вчинення цього правочину було необхідним в інтересах усіх учасників. Учасники, яким внаслідок таких правочинів було завдано **збитків**, мають право вимагати їх **відшкодування**.

5. Рішення щодо спільних справ учасників приймаються учасниками за спільною згодою, якщо інше не встановлено договором простого товариства.

Стаття 1136. Право учасника на інформацію

1. Кожний учасник **договору простого товариства** має право ознайомлюватися з усіма документами щодо ведення спільних справ учасників. Відмова від цього права або його обмеження, в тому числі за погодженням учасників, є нікчемною.

Стаття 1137. Спільні витрати та збитки учасників

1. Порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників, визначається за домовленістю між ними. У разі відсутності такої домовленості кожний учасник несе витрати та збитки пропорційно вартості його вкладу у спільне майно.

Умова, за якою учасник повністю звільняється від участі у відшкодуванні спільних витрат або збитків, є нікчемною.

Стаття 1138. Відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями

1. Якщо договір простого товариства не пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, кожний учасник відповідає за спільними договірними зобов'язаннями усім своїм майном пропорційно вартості його вкладу у спільне майно. За спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору, учасники відповідають солідарно.

2. Якщо договір простого товариства пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно за всіма спільними зобов'язаннями незалежно від підстав їх виникнення.

Стаття 1139. Розподіл прибутку

1. Прибуток, одержаний учасниками договору простого товариства в результаті їх спільної діяльності, розподіляється пропорційно вартості вкладів учасників у спільне майно, якщо інше не встановлено договором простого товариства або іншою домовленістю учасників.

Умова про позбавлення або відмову учасника від права на частину прибутку є нікчемною.

Стаття 1140. Виділ частки учасника на вимогу його кредитора

1. Кредитор учасника договору простого товариства має право пред'явити вимогу про виділ частки учасника у спільному майні відповідно до положень цього Кодексу.

Стаття 1141. Припинення договору простого товариства

1. Договір простого товариства припиняється у разі:

1) визнання учасника недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

2) оголошення учасника банкрутом, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

3) смерті фізичної особи - учасника або ліквідації юридичної особи - учасника договору простого товариства, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників або заміщення учасника, який помер (ліквідованої юридичної особи), його спадкоємцями (правонаступниками);

4) відмови учасника від подальшої участі у договорі простого товариства або розірвання договору на вимогу одного з учасників, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

5) спливу строку договору простого товариства;

б) виділу частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

7) досягнення мети товариства або настання обставин, коли досягнення мети товариства стало неможливим.

2. У разі припинення **договору простого товариства речі**, передані у спільне володіння та (або) користування учасників, повертаються учасникам, які їх надали, без винагороди, якщо інше не передбачено домовленістю сторін.

Поділ **майна**, що є у **спільній власності** учасників, і спільних прав вимоги, які виникли у них, здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом.

Учасник, який вніс у **спільну власність річ, визначену індивідуальними ознаками**, має право у разі припинення договору простого товариства вимагати в судовому порядку повернення йому цієї речі за умови додержання інтересів інших учасників і кредиторів.

3. З моменту припинення договору простого товариства його учасники несуть солідарну відповідальність за невиконаними спільними зобов'язаннями щодо третіх осіб.

Стаття 1142. Відмова учасника від подальшої участі в договорі простого товариства та розірвання договору

1. Учасник може зробити заяву про відмову від подальшої участі у безстроковому **договорі простого товариства** не пізніше як за три місяці до виходу з договору.

Умова про обмеження права на відмову від безстрокового договору простого товариства є нікчемною.

2. Учасник договору простого товариства, укладеного на визначений **строк**, або договору, у якому досягнення мети визначено як скасувальна умова, має право вимагати розірвання договору у відносинах з іншими учасниками через поважну причину з **відшкодуванням іншим учасникам реальних збитків**, завданих розірванням договору.

Стаття 1143. Відповідальність учасника, щодо якого договір простого товариства припинений

1. Якщо **договір простого товариства** не був припинений за заявою учасника про відмову від подальшої у ньому участі або у разі розірвання договору на вимогу одного з учасників, учасник, участь якого в договорі припинилася, відповідає перед третіми особами за спільними зобов'язаннями, які виникли в період його участі в договорі простого товариства як учасника договору.

Підрозділ 2 НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 78 ПУБЛІЧНА ОБІЦЯНКА ВИНАГОРОДИ

§ 1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу

Стаття 1144. Право на публічну обіцянку винагороди без оголошення конкурсу

1. Особа має право публічно пообіцяти винагороду (нагороду) за передання їй відповідного результату (передання [інформації](#), знайдення речі, знайдення [фізичної особи](#) тощо).
2. Обіцянка винагороди є публічною, якщо вона сповіщена у [засобах масової інформації](#) або іншим чином невизначеному колу осіб.
3. У сповіщенні публічної обіцянки винагороди мають бути визначені завдання, [строк](#) та місце його виконання, форма та розмір винагороди.

Стаття 1145. Зміст завдання

1. У разі публічної обіцянки винагороди завдання, яке належить виконати, може стосуватися разової дії або необмеженої кількості дій одного виду, які можуть вчинятися різними особами.

Стаття 1146. Строк (термін) виконання завдання

1. У разі публічної обіцянки винагороди для виконання завдання може бути встановлений [строк \(термін\)](#). Якщо строк (термін) виконання завдання не встановлений, воно вважається чинним протягом розумного часу відповідно до змісту завдання.

Стаття 1147. Зміна умов публічної обіцянки винагороди

1. Особа, яка публічно обіцяла винагороду, має право змінити завдання та умови надання винагороди.
2. Особа, яка приступила до виконання завдання, має право вимагати [відшкодування збитків](#), завданих їй у зв'язку із зміною завдання.
3. Якщо у зв'язку зі зміною умов надання винагороди виконання завдання втратило інтерес для особи, яка приступила до його виконання до зміни умов, ця особа має право на відшкодування понесених нею витрат.

Стаття 1148. Правові наслідки виконання завдання

1. У разі виконання завдання і передання його результату особа, яка публічно обіцяла винагороду (нагороду), зобов'язана виплатити її.
2. Якщо завдання стосується разової дії, винагорода виплачується особі, яка виконала завдання першою.

Якщо таке завдання було виконано кількома особами одночасно, винагорода розподіляється між ними порівну.

Стаття 1149. Припинення зобов'язання у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди

1. [Зобов'язання](#) у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди припиняється у разі:
  - 1) закінчення [строку](#) для передання результату;

2) передавання результату особою, яка першою виконала завдання.

2. Особа, яка публічно обіцяла винагороду, має право публічно оголосити про припинення завдання.

У цьому разі особа, яка понесла реальні витрати на підготовку до виконання завдання, має право на їх відшкодування.

§ 2. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу

Стаття 1150. Право на оголошення конкурсу

1. Конкурс (змагання) має право оголосити **фізична** або **юридична особа** (засновник конкурсу).

2. Конкурс оголошується публічно через **засоби масової інформації**. Оголошення про конкурс може бути зроблено іншим чином.

3. Засновник конкурсу має право запросити до участі в ньому персональних учасників (закритий конкурс).

Стаття 1151. Умови конкурсу

1. Засновник конкурсу повідомляє про його умови одночасно з оголошенням про конкурс або персонально кожному, хто виявив бажання брати участь у ньому.

2. Предметом конкурсу може бути результат інтелектуальної, **творчої діяльності**, вчинення певної дії, виконання роботи тощо.

3. За результатами конкурсу видається нагорода (премія). Кількість призових місць, вид нагороди (сума премії) за кожне призове місце тощо визначаються в умовах конкурсу.

Умовами конкурсу може бути обумовлено надання переможцеві лише морального заохочення.

4. Умовами конкурсу має бути передбачено **строк** подання творів на конкурс чи виконання певної дії.

5. Предмет конкурсу, нагорода (премія), яка має бути виплачена переможцеві, є істотними умовами оголошення конкурсу.

Стаття 1152. Зміна умов конкурсу

1. Засновник конкурсу має право змінити його умови до початку конкурсу. Зміна умов конкурсу після його початку не допускається. Про зміну умов конкурсу має бути оголошено в тому ж порядку, в якому було оголошено конкурс.

2. Якщо у зв'язку зі зміною умов конкурсу участь у ньому для особи втратила інтерес або стала неможливою, ця особа має право на відшкодування засновником витрат, які були понесені нею для підготовки до участі в конкурсі.

Стаття 1153. Відмова від проведення конкурсу

1. Засновник конкурсу має право відмовитися від його проведення, якщо проведення конкурсу стало неможливим за обставин, які від нього не залежать.

У разі відмови засновника від проведення конкурсу з інших підстав учасник конкурсу має право на відшкодування витрат, які були ним понесені для підготовки до участі у конкурсі.

Стаття 1154. Переможець конкурсу

1. Переможцем конкурсу є особа, яка досягла найкращого результату.
2. Переможець конкурсу визначається в порядку, встановленому засновником конкурсу. Результати конкурсу оголошуються в тому ж порядку, в якому його було оголошено.
3. Результати конкурсу можуть бути оскаржені заінтересованою особою до суду.

Стаття 1155. Особливості оцінювання результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які подані на конкурс

1. За наслідками оцінювання результатів інтелектуальної, **творчої діяльності**, які подані на конкурс, засновник конкурсу (конкурсна комісія, журі) може прийняти рішення про:

- 1) присудження усіх призових місць та нагород (премій), які були визначені умовами конкурсу;
- 2) присудження окремих призових місць, якщо їх було встановлено декілька, та нагород (премій);
- 3) відмову у присудженні призових місць, якщо жодна із робіт, поданих на конкурс, не відповідає його вимогам;
- 4) присудження заохочувального призу та (або) нагороди (премії).

Стаття 1156. Права переможця конкурсу

1. Переможець конкурсу має право вимагати від його засновника виконання свого **зобов'язання у строки**, встановлені умовами конкурсу.
2. Якщо предметом конкурсу був результат інтелектуальної, **творчої діяльності**, засновник конкурсу має право подальшого їх використання лише за згодою переможця конкурсу.
3. Засновник конкурсу має переважне право перед іншими особами на укладення з переможцем конкурсу **договору** про використання предмета конкурсу.

Стаття 1157. Повернення учаснику конкурсу речі, поданої на конкурс

1. Подання учасником конкурсу речі на конкурс не припиняє його **право власності** на цю **річ**.

Умова конкурсу, за якою засновник конкурсу не повертає його учаснику річ, подану на конкурс, є нікчемною.

2. Засновник конкурсу може залишити у себе річ, подану на конкурс, лише за згодою учасника конкурсу. Якщо учасник конкурсу протягом місяця від дня оголошення його

результатів не пред'явив вимогу про повернення йому речі, поданої на конкурс, вважається, що засновник конкурсу має право подальшого володіння нею.

Учасник конкурсу має право у будь-який час пред'явити вимогу про повернення йому речі, поданої на конкурс.

3. Якщо річ, подана на конкурс, не була подарована засновникові конкурсу або куплена ним, він може набути право власності на неї відповідно до статті 344 цього Кодексу (набувальна давність).

Глава 79 **ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ** **ДОРУЧЕННЯ**

Стаття 1158. Право на вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення.

2. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана при першій нагоді повідомити її про свої дії. Якщо ці дії будуть схвалені іншою особою, надалі до відносин сторін застосовуються положення про відповідний договір.

3. Якщо особа, яка розпочала дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, не має можливості повідомити про свої дії цю особу, вона зобов'язана вжити усіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для іншої особи. Особа, яка вчиняє дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана взяти на себе всі обов'язки, пов'язані із вчиненням цих дій, зокрема обов'язки щодо вчинених правочинів.

Стаття 1159. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Особа, яка вчинила дії в інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана негайно після закінчення цих дій надати особі, в майнових інтересах якої були вчинені дії, звіт про ці дії і передати їй усе, що при цьому було одержано.

Стаття 1160. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, має право вимагати від цієї особи відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії.

2. Якщо особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, при першій нагоді не повідомила цю особу про свої дії, вона не має права вимагати відшкодування зроблених витрат.

Глава 80 **РЯТУВАННЯ ЗДОРОВ'Я ТА ЖИТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ, МАЙНА** **ФІЗИЧНОЇ АБО ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ**

Стаття 1161. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи

1. Шкода, завдана особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя **фізичної особи** від реальної загрози для неї, відшкодовується державою у повному обсязі.

Стаття 1162. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи

1. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю **фізичної особи**, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози **майно** іншої особи, яке має істотну цінність, відшкодовується державою в повному обсязі.

2. Шкода, завдана майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, відшкодовується власником (володільцем) цього майна з урахуванням його матеріального становища.

Шкода відшкодовується з урахуванням майнового становища власника (володільця) майна, якому завдана шкода.

Розмір відшкодування шкоди не може перевищувати вартості майна, яке рятувалося.

Глава 81

СТВОРЕННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ, ЗДОРОВ'Ю, МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Стаття 1163. Усунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

1. **Фізична особа**, життю, здоров'ю або **майну** якої загрожує небезпека, а також **юридична особа**, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює.

Стаття 1164. Наслідки неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

1. У разі неусунення загрози життю, здоров'ю, **майну** фізичної особи або майну **юридичної особи** заінтересована особа має право вимагати:

- 1) вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози;
- 2) відшкодування завданої шкоди;
- 3) заборони діяльності, яка створює загрозу.

Стаття 1165. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи

1. Шкода, завдана внаслідок неусунення загрози життю, здоров'ю, **майну фізичної особи** або майну **юридичної особи**, відшкодовується відповідно до цього Кодексу.

Глава 82 ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

§ 1. Загальні положення про відшкодування шкоди

Стаття 1166. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду

1. Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам **фізичної** або **юридичної особи**, а також шкода, завдана **майну** фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.
2. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.
3. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю **фізичної особи** внаслідок непереборної сили, відшкодовується у випадках, встановлених законом.
4. Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Стаття 1167. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду

1. **Моральна шкода**, завдана **фізичній** або **юридичній особі** неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.
2. Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, **органу місцевого самоврядування**, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:
  - 1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії **джерела підвищеної небезпеки**;
  - 2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування **запобіжного заходу**, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді **арешту** або **виправних робіт**;
  - 3) в інших випадках, встановлених законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 13.04.2012 р. N 4652-VI)

Стаття 1168. Відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи

1. **Моральна шкода**, завдана каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, може бути відшкодована одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів.
2. Моральна шкода, завдана смертю **фізичної особи**, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (**усиновлювачам**), дітям (**усиновленим**), а також особам, які проживали з нею однією **сім'єю**.

Стаття 1169. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист

1. Шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані **необхідної оборони**, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується.
2. Якщо у разі здійснення особою права на самозахист вона завдала шкоди іншій особі, ця шкода має бути відшкодована особою, яка її завдала. Якщо такої шкоди завдано способами самозахисту, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, вона відшкодовується особою, яка вчинила протиправну дію.

Стаття 1170. Відшкодування шкоди, завданої прийняттям закону про припинення права власності на певне майно

1. У разі прийняття закону, що припиняє **право власності** на певне **майно**, шкода, завдана власникові такого майна, відшкодовується державою у повному обсязі.

Стаття 1171. Відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності

1. Шкода, завдана особі у зв'язку із вчиненням дій, спрямованих на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам чи інтересам іншої **фізичної** або **юридичної особи**, якщо цю небезпеку за даних умов не можна було усунути іншими засобами (крайня необхідність), відшкодовується особою, яка її завдала.

Особа, яка відшкодувала шкоду, має право пред'явити зворотню вимогу до особи, в інтересах якої вона діяла.

2. Враховуючи обставини, за яких було завдано шкоди у стані крайньої необхідності, суд може покласти обов'язок її відшкодування на особу, в інтересах якої діяла особа, яка завдала шкоди, або зобов'язати кожного з них відшкодувати шкоду в певній частці або звільнити їх від відшкодування шкоди частково або в повному обсязі.

Стаття 1172. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою

1. **Юридична** або **фізична особа** відшкодовує шкоду, завдану їхнім **працівником** під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.
2. Замовник відшкодовує шкоду, завдану іншій особі підрядником, якщо він діяв за завданням замовника.
3. **Підприємницькі товариства**, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним **підприємницької** або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу.

Стаття 1173. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування

1. Шкода, завдана **фізичній** або **юридичній особі** незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або **органу місцевого самоврядування** при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується

державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

Стаття 1174. Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування

1. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи.

Стаття 1175. Відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування у сфері нормотворчої діяльності

1. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі в результаті прийняття органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування нормативно-правового акта, що був визнаний незаконним і скасований, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини посадових і службових осіб цих органів.

Стаття 1176. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду

1. Шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

2. Право на відшкодування шкоди, завданої фізичній особі незаконними діями органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, виникає у випадках, передбачених законом.

3. Якщо кримінальне провадження закрито на підставі закону про амністію або акта про помилування, право на відшкодування шкоди не виникає.

4. Фізична особа, яка у процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, не має права на відшкодування шкоди.

5. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок постановлення судом незаконного рішення в цивільній справі, відшкодовується державою в повному обсязі в разі встановлення в діях судді (суддів), які вплинули на постановлення незаконного рішення, складу злочину за обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

6. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі внаслідок іншої незаконної дії або бездіяльності чи незаконного рішення органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується на загальних підставах.

7. Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, органу досудового розслідування, прокуратури або суду, встановлюється законом.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 01.12.2005 р. N 3165-IV;
у редакції Закону України
від 13.04.2012 р. N 4652-VI)

Стаття 1177. Відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення

1. Шкода, завдана фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, відшкодовується відповідно до закону.

2. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом.

(У редакції Закону України
від 16.05.2013 р. N 245-VII)

Стаття 1178. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою

1. Шкода, завдана **малолітньою особою** (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (**усиновлювачами**) або **опікуном** чи іншою **фізичною особою**, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, - якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою.

2. Якщо малолітня особа завдала шкоди під час перебування під наглядом навчального закладу, **закладу охорони здоров'я** чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, а також під наглядом особи, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі **договору**, ці заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

3. Якщо **малолітня особа** перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції **опікуна**, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану нею, якщо не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.

4. Якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (**усиновлювачів**) або **опікуна**, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (усиновлювачі), опікун, такі заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду.

5. **Обов'язок осіб, визначених частиною першою цієї статті, відшкодувати шкоду, завдану малолітньою особою, не припиняється у разі досягнення нею повноліття. Після досягнення повноліття особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років життю або здоров'ю потерпілого, якщо**

вона має достатні для цього кошти, а особи, які визначені частиною першою цієї статті, є неплатоспроможними або померли.

Стаття 1179. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою

1. Неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах.
2. У разі відсутності у неповнолітньої особи **майна**, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (**усиновлювачами**) або **піклувальником**, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Якщо **неповнолітня особа** перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.
3. Обов'язок батьків (**усиновлювачів**), **піклувальника**, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції **піклувальника**, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, **повноліття** або коли вона до досягнення повноліття стане власником **майна**, достатнього для відшкодування шкоди.

Стаття 1180. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності

1. Шкода, завдана **неповнолітньою особою** після набуття нею повної цивільної дієздатності, відшкодовується цією особою самостійно на загальних підставах.
2. У разі відсутності у неповнолітньої особи, яка набула повної цивільної дієздатності, **майна**, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (**усиновлювачами**) або **піклувальником**, якщо вони дали згоду на набуття нею повної цивільної дієздатності і не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду припиняється з досягненням особою, яка завдала шкоди, **повноліття**.

Стаття 1181. Відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами

1. Шкода, завдана спільними діями кількох **малолітніх осіб**, відшкодовується їхніми батьками (**усиновлювачами**), **опікунами** в частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.
2. Якщо в момент завдання шкоди кількома малолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції опікуна, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду.

Стаття 1182. Відшкодування шкоди, завданої кількома неповнолітніми особами

1. Шкода, завдана спільними діями кількох **неповнолітніх осіб**, відшкодовується ними у частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.
2. Якщо в момент завдання шкоди кількома неповнолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції **піклувальника**, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду.

Стаття 1183. Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав

1. Батьки зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану **дитиною**, щодо якої вони були **позбавлені батьківських прав**, протягом трьох років після позбавлення їх батьківських прав, якщо вони не доведуть, що ця шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язків.

Стаття 1184. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою

1. Шкода, завдана **недієздатною фізичною особою**, відшкодовується **опікуном** або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, якщо він не доведе, що шкода була завдана не з його вини. Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду, завдану недієздатною **фізичною особою**, не припиняється в разі поновлення її цивільної дієздатності.

2. Якщо опікун недієздатної особи, яка завдала шкоди, помер або у нього відсутнє **майно**, достатнє для відшкодування шкоди, а сама недієздатна особа має таке майно, суд може постановити рішення про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, частково або в повному обсязі за рахунок майна цієї **недієздатної особи**.

Стаття 1185. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена

1. Шкода, завдана **фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена**, відшкодовується нею на загальних підставах.

Стаття 1186. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними

1. Шкода, завдана **фізичною особою**, яка в момент її завдання не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, не відшкодовується. З урахуванням матеріального становища потерпілого та особи, яка завдала шкоди, суд може постановити рішення про відшкодування нею цієї шкоди частково або в повному обсязі.

Якщо фізична особа, яка завдала шкоди, сама довела себе до стану, в якому вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними в результаті вживання нею спиртних напоїв, **наркотичних засобів**, токсичних речовин тощо, шкода, завдана нею, відшкодовується на загальних підставах.

2. Якщо шкоди було завдано особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними у зв'язку з психічним розладом або недоумством, суд може постановити рішення про відшкодування цієї шкоди її чоловіком (дружиною), батьками, **повнолітніми** дітьми, якщо вони проживали разом з цією особою, знали про її психічний розлад або недоумство, але не вжили заходів щодо запобігання шкоді.

Стаття 1187. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки

1. Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням **транспортних засобів**, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, **вибухо-** і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

2. Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (**право власності**, інше речове право, **договір підряду**, **оренди** тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

3. Особа, яка неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, завдала шкоди діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, зобов'язана відшкодувати її на загальних підставах.

4. Якщо неправомірному заволодінню іншою особою **транспортним засобом**, механізмом, іншим об'єктом сприяла недбалість її власника (володільця), шкода, завдана діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, відшкодовується ними спільно, у частці, яка визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення.

5. Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Стаття 1188. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки

1. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох **джерел підвищеної небезпеки**, відшкодовується на загальних підставах, а саме:

- 1) шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою;
- 2) за наявності вини лише особи, якій завдано шкоди, вона їй не відшкодовується;
- 3) за наявності вини всіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоди, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

2. Якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини.

Стаття 1189. Відшкодування ядерної шкоди

1. Особливості **відшкодування ядерної шкоди** встановлюються законом.

Стаття 1190. Відшкодування шкоди, завданої спільно кількома особами

1. Особи, спільними діями або бездіяльністю яких було завдано шкоди, несуть солідарну відповідальність перед потерпілим.

2. За заявою потерпілого суд може визначити відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди, у частці відповідно до ступеня їхньої вини.

Стаття 1191. Право зворотної вимоги до винної особи

1. Особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом.

2. Держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, юридичні особи мають право зворотної вимоги до фізичної особи, винної у вчиненні злочину, у розмірі коштів, витрачених на лікування особи, яка потерпіла від цього злочину.
3. Держава, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, має право зворотної вимоги до цієї особи тільки у разі встановлення в її діях складу кримінального правопорушення за обвинувальним вирок суду щодо неї, який набрав законної сили.
4. Держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності відповідно органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, мають право зворотної вимоги до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди).
5. Батьки (усиновлювачі), опікун або піклувальник, а також заклад або особа, що зобов'язані здійснювати нагляд за малолітньою або неповнолітньою особою, які відшкодували шкоду, завдану малолітньою або неповнолітньою особою чи фізичною особою, яка визнана недієздатною, не мають права зворотної вимоги до цієї особи.

(Із змінами і доповненнями, внесеними
згідно із законами України від 08.07.2010 р. N 2457-VI,
від 16.05.2013 р. N 245-VII)

Стаття 1192. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого

1. З урахуванням обставин справи суд за вибором потерпілого може зобов'язати особу, яка завдала шкоди майну, відшкодувати її в натурі (передати річ того ж роду і такої ж якості, полагодити пошкоджену річ тощо) або відшкодувати завдані збитки у повному обсязі.

Розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі.

Стаття 1193. Урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди

1. Шкода, завдана потерпілому внаслідок його умислу, не відшкодовується.
2. Якщо груба необережність потерпілого сприяла виникненню або збільшенню шкоди, то залежно від ступеня вини потерпілого (а в разі вини особи, яка завдала шкоди, - також залежно від ступеня її вини) розмір відшкодування зменшується, якщо інше не встановлено законом.
3. Вина потерпілого не враховується у разі відшкодування додаткових витрат, передбачених частиною першою статті 1195 цього Кодексу, у разі відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника та у разі відшкодування витрат на поховання.
4. Суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкоди завдано вчиненням злочину.

Стаття 1194. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність

1. Особа, яка застрахувала свою цивільну відповідальність, у разі недостатності [страхової виплати \(страхового відшкодування\)](#) для повного відшкодування завданої нею шкоди зобов'язана сплатити потерпілому різницю між фактичним розміром шкоди і страховою виплатою (страховим відшкодуванням).

§ 2. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

Стаття 1195. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я

1. [Фізична](#) або [юридична особа](#), яка завдала шкоди каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я фізичній особі, зобов'язана відшкодувати потерпілому заробіток (дохід), втрачений ним внаслідок втрати чи зменшення професійної або загальної [працездатності](#), а також відшкодувати додаткові витрати, викликані необхідністю посиленого харчування, санаторно-курортного лікування, придбання ліків, протезування, стороннього догляду тощо.

2. У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала, розмір відшкодування визначається виходячи з [розміру мінімальної заробітної плати](#).

3. Шкода, завдана фізичній особі каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, відшкодовується без урахування [пенсії](#), призначеної у зв'язку з втратою здоров'я, або пенсії, яку вона одержувала до цього, а також інших доходів.

4. [Договором](#) або законом може бути збільшений обсяг і розмір відшкодування шкоди, завданої потерпілому каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я.

Стаття 1196. Відшкодування шкоди, завданої фізичній особі під час виконання нею договірних зобов'язань

1. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю [фізичної особи](#) під час виконання нею [договірних зобов'язань](#) ([договір перевезення](#) тощо), підлягає відшкодуванню на підставах, встановлених [статтями 1166 та 1187 цього Кодексу](#).

Стаття 1197. Визначення заробітку (доходу), втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка працювала за трудовим договором

1. Розмір втраченого [фізичною особою](#) внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я заробітку (доходу), що підлягає відшкодуванню, визначається у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу), який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної [працездатності](#), а за її відсутності - загальної працездатності.

Середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється за бажанням потерпілого за дванадцять або за три останні календарні місяці роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я. Якщо середньомісячний заробіток (дохід) потерпілого є меншим від п'ятикратного [розміру мінімальної заробітної](#)

плати, розмір втраченого заробітку (доходу) обчислюється виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати.

2. Для визначення розміру відшкодування у разі професійного захворювання може братися до уваги за бажанням потерпілого середньомісячний заробіток (дохід) за дванадцять або за три останні календарні місяці перед припиненням роботи, що було викликано каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я.

3. До втраченого заробітку (доходу) включаються всі види оплати праці за трудовим договором за місцем основної роботи і за сумісництвом, з яких сплачується податок на доходи громадян, у сумах, нарахованих до вирахування податку.

До втраченого заробітку (доходу) не включаються одноразові виплати, компенсація за невикористану відпустку, вихідна допомога, допомога по вагітності та пологах тощо.

Якщо потерпілий на момент завдання йому шкоди не працював, його середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється, за його бажанням, виходячи з його заробітку до звільнення або звичайного розміру заробітної плати працівника його кваліфікації у цій місцевості.

4. Якщо заробіток (дохід) потерпілого до його каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я змінився, що поліпшило його матеріальне становище (підвищення заробітної плати за посадою, переведення на вищеоплачувану роботу, прийняття на роботу після закінчення освіти), при визначенні середньомісячного заробітку (доходу) враховується лише заробіток (дохід), який він одержав або мав одержати після відповідної зміни.

Стаття 1198. Визначення доходу, втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи - підприємця

1. Розмір доходу фізичної особи - підприємця, втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, що підлягає відшкодуванню, визначається з її річного доходу, одержаного в попередньому господарському році, поділеного на дванадцять. Якщо ця особа отримувала дохід менш як дванадцять місяців, розмір її втраченого доходу визначається шляхом визначення сукупної суми доходу за відповідну кількість місяців.

2. Розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою - підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, визначається на підставі даних органу доходів і зборів.

3. Розмір доходу, втраченого фізичною особою - підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, обчислюється виходячи з розміру доходу, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, у сумах, нарахованих до вирахування податків.

4. Розмір доходу, втраченого фізичною особою, яка самостійно забезпечує себе роботою (адвокатом, особою, зайнятою творчою діяльністю, та іншими), визначається у порядку, встановленому частинами першою - третьою цієї статті.

Стаття 1199. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої особи

1. У разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я малолітньої особи фізична або юридична особа, яка завдала цієї шкоди, зобов'язана відшкодувати витрати на її лікування, протезування, постійний догляд, посилене харчування тощо.

Після досягнення потерпілим чотирнадцяти років (учнем - вісімнадцяти років) юридична або фізична особа, яка завдала шкоди, зобов'язана відшкодувати потерпілому також шкоду, пов'язану із втратою або зменшенням його **працездатності**, виходячи з розміру встановленої законом **мінімальної заробітної плати**.

2. Якщо на момент ушкодження здоров'я **неповнолітня особа** мала заробіток, шкода має бути відшкодована їй виходячи з розміру її заробітку, але не нижче встановленого законом **розміру мінімальної заробітної плати**.

3. Після початку трудової діяльності відповідно до одержаної кваліфікації потерпілий має право вимагати збільшення розміру відшкодування шкоди, пов'язаної із зменшенням його професійної **працездатності** внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, виходячи з розміру **заробітної плати працівників** його кваліфікації, але не нижче встановленого законом **розміру мінімальної заробітної плати**.

4. Якщо потерпілий не має професійної кваліфікації і після досягнення **повноліття** продовжує залишатися **непрацездатним** внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, завданого йому до повноліття, він має право вимагати відшкодування шкоди в обсязі не нижче встановленого законом **розміру мінімальної заробітної плати**.

Стаття 1200. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого

1. У разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають **непрацездатні особи**, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також **дитина** потерпілого, народжена після його смерті.

Шкода відшкодовується:

1) дитині - до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту - до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);

2) чоловікові, дружині, батькам (**усиновлювачам**), які досягли **пенсійного віку**, встановленого законом, - довічно;

3) інвалідам - на **строк** їх інвалідності;

4) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові **сім'ї** незалежно від віку і **працездатності**, якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, - до досягнення ними чотирнадцяти років;

5) іншим **непрацездатним особам**, які були на утриманні потерпілого, - протягом п'яти років після його смерті.

2. Особам, визначеним у пунктах 1 - 5 частини першої цієї статті, шкода відшкодовується у розмірі середньомісячного заробітку (доходу) потерпілого з вирахуванням частки, яка припадала на нього самого та працездатних осіб, які перебували на його утриманні, але не мають права на відшкодування шкоди. До складу доходів потерпілого також включаються **пенсія**, суми, що належали йому за **договором довічного утримання (догляду)**, та інші аналогічні виплати, які він одержував.

3. Особам, які втратили годувальника, шкода відшкодовується в повному обсязі без урахування пенсії, призначеної їм внаслідок втрати годувальника, та інших доходів.

4. Розмір відшкодування, обчислений для кожного з осіб, які мають право на відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника, не підлягає подальшому перерахунку, крім таких випадків: народження дитини, зачатої за життя і народженої після смерті годувальника; призначення (припинення) виплати відшкодування особам, що здійснюють догляд за дітьми, братами, сестрами, внуками померлого.

Розмір відшкодування може бути збільшений законом.

Стаття 1201. Відшкодування витрат на поховання

1. Особа, яка завдала шкоди смертю потерпілого, зобов'язана відшкодувати особі, яка зробила необхідні витрати на **поховання** та на спорудження надгробного пам'ятника, ці витрати.

Допомога на поховання, одержана **фізичною особою**, яка зробила ці витрати, до суми відшкодування шкоди не зараховується.

Стаття 1202. Порядок відшкодування шкоди

1. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, здійснюється щомісячними платежами.

За наявності обставин, які мають істотне значення, та з урахуванням матеріального становища **фізичної особи**, яка завдала шкоди, сума відшкодування може бути виплачена одноразово, але не більш як за три роки наперед.

2. Стягнення додаткових витрат, передбачених частиною першою **статті 1195 цього Кодексу**, може бути здійснене наперед у межах **строків**, встановлених на основі висновку відповідної лікарської експертизи, а також у разі необхідності попередньої оплати **послуг і майна** (придбання путівки, оплата проїзду, оплата спеціальних **транспортних засобів** тощо).

Стаття 1203. Збільшення розміру відшкодування шкоди на вимогу потерпілого у разі зміни стану його працездатності

1. Потерпілий має право на збільшення розміру відшкодування шкоди, якщо його **працездатність** знизилася порівняно з тією, яка була у нього на момент вирішення питання про відшкодування шкоди.

Стаття 1204. Зменшення розміру відшкодування шкоди на вимогу особи, яка завдала шкоди

1. Особа, на яку покладено обов'язок відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я потерпілого, має право вимагати зменшення розміру відшкодування шкоди, якщо **працездатність** потерпілого зросла порівняно з тією, яка була в нього на момент вирішення питання про відшкодування шкоди.

Стаття 1205. Відшкодування шкоди у разі припинення юридичної особи, зобов'язаної відшкодувати шкоду

1. У разі **припинення юридичної особи**, зобов'язаної відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, і встановлення її правонаступників виплата щомісячних платежів покладається на її правонаступників.

У цьому разі вимоги про збільшення розміру відшкодування шкоди пред'являються до її правонаступників.

2. У разі ліквідації юридичної особи платежі, належні потерпілому або особам, визначеним статтею 1200 цього Кодексу, мають бути капіталізовані для виплати їх потерпілому або цим особам у порядку, встановленому законом або іншим нормативно-правовим актом.

У разі відсутності в юридичної особи, що ліквідується, коштів для капіталізації платежів, які підлягають сплаті, обов'язок щодо їх капіталізації покладається на ліквідаційну комісію на підставі рішення суду за позовом потерпілого.

Стаття 1206. Відшкодування витрат на лікування особи, яка потерпіла від злочину

1. Особа, яка вчинила злочин, зобов'язана відшкодувати витрати закладові охорони здоров'я на лікування потерпілого від цього злочину, крім випадку завдання шкоди при перевищенні меж необхідної оборони або у стані сильного душевного хвилювання, що виникло раптово внаслідок насильства або тяжкої образи з боку потерпілого.

2. Якщо злочин вчинено малолітньою або неповнолітньою особою, витрати на лікування потерпілого відшкодовуються особами, визначеними статтями 1178 і 1179 цього Кодексу.

3. Якщо лікування проводилося закладом охорони здоров'я, що є у державній власності, у власності Автономної Республіки Крим або територіальної громади, кошти на відшкодування витрат на лікування зараховуються до відповідного бюджету.

Стаття 1207. Обов'язок держави відшкодувати шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину

1. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину, відшкодовується потерпілому або особам, визначеним статтею 1200 цього Кодексу, державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною.

2. Умови та порядок відшкодування державою шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, встановлюються законом.

Стаття 1208. Збільшення розміру відшкодування шкоди у зв'язку з підвищенням вартості життя і збільшенням розміру мінімальної заробітної плати

1. За заявою потерпілого у разі підвищення вартості життя розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає індексації на підставі рішення суду.

2. За заявою потерпілого у разі збільшення розміру мінімальної заробітної плати розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає відповідному збільшенню на підставі рішення суду.

§ 3. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)

Стаття 1209. Підстави відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, робіт (послуг)

1. Виготовлювач товару, що є **нерухомим майном**, виконавець робіт (послуг) зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товару, робіт (послуг), а також недостовірної або недостатньої інформації про них.

Відшкодування шкоди не залежить від вини виготовлювача товару, що є нерухомим майном, виконавця робіт (послуг), а також від того, чи перебував потерпілий з ними у договірних відносинах.

2. Виготовлювач товару, що є нерухомим майном, виконавець робіт (послуг) звільняються від відшкодування шкоди, якщо вони доведуть, що шкода виникла внаслідок **непереборної сили** або порушення потерпілим правил користування або зберігання товару, результатів робіт (послуг).

3. Підстави для відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, що є **рухомим майном**, у тому числі такого, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію, встановлюються **законом**.

(У редакції Закону України
від 19.05.2011 р. N 3390-VI)

Стаття 1210. Особи, зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)

1. Шкода, завдана внаслідок недоліків товару, що є **нерухомим майном**, підлягає відшкодуванню виготовлювачем товару.

Шкода, завдана внаслідок недоліків товару, що є **рухомим майном**, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію, підлягає відшкодуванню виготовлювачем товару або іншою особою, визначеною відповідно до **закону**.

2. Шкода, завдана внаслідок недоліків робіт (послуг), підлягає відшкодуванню їх виконавцем.

3. Шкода, завдана внаслідок ненадання повної чи достовірної інформації щодо властивостей і правил користування товаром, що є нерухомим майном, підлягає відшкодуванню відповідно до частини першої цієї статті.

(Із змінами і доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 19.05.2011 р. N 3390-VI)

Стаття 1211. Строки відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, робіт (послуг)

1. Шкода, завдана внаслідок недоліків товару, що є **нерухомим майном**, робіт (послуг), підлягає відшкодуванню, якщо її завдано протягом встановленого строку служби (строку придатності) товару, результатів робіт (послуг), а якщо він не встановлений, - протягом десяти років з дня виготовлення товару, виконання роботи (надання послуги).

2. Шкода, завдана внаслідок недоліків товару, що є нерухомим майном, робіт (послуг), підлягає відшкодуванню також, якщо:

1) на порушення вимог закону не встановлено строк служби (строк придатності) товару, результатів робіт (послуг);

2) особу не було попереджено про необхідні дії після закінчення строку служби (строку придатності) і про можливі наслідки в разі невиконання цих дій.

3. **Строк відшкодування шкоди**, завданої внаслідок недоліків товару, що є **рухомим майном**, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи нерухомого майна, включаючи електроенергію, встановлюється законом.

(У редакції Закону України
від 19.05.2011 р. N 3390-VI)

Стаття 1211¹. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, що є рухомим майном

1. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товару, що є **рухомим майном**, у тому числі таким, що є складовою частиною іншого рухомого чи **нерухомого майна**, включаючи електроенергію, встановлюються **законом**.

(Доповнено статтею 1211¹ згідно із
Законом України від 19.05.2011 р. N 3390-VI)

Глава 83 НАБУТТЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА БЕЗ ДОСТАТНЬОЇ ПРАВОВОЇ ПІДСТАВИ

Стаття 1212. Загальні положення про зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

1. Особа, яка набула **майно** або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала.

2. Положення цієї глави застосовуються незалежно від того, чи безпідставне набуття або збереження майна було результатом поведінки набувача майна, потерпілого, інших осіб чи наслідком події.

3. Положення цієї глави застосовуються також до вимог про:

1) повернення виконаного за **недійсним правочином**;

2) витребування **майна** власником із чужого незаконного володіння;

3) повернення виконаного однією із сторін у зобов'язанні;

4) відшкодування шкоди особою, яка незаконно набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи.

Стаття 1213. Повернення в натурі безпідставно набутого майна

1. Набувач зобов'язаний повернути потерпілому **безпідставно набуте майно** в натурі.
2. У разі неможливості повернути в натурі потерпілому безпідставно набуте майно відшкодовується його вартість, яка визначається на момент розгляду судом справи про повернення майна.

Стаття 1214. Відшкодування доходів від **безпідставно набутого майна і витрат на його утримання**

1. Особа, яка набула **майно** або зберегла його у себе без достатньої правової підстави, зобов'язана відшкодувати всі доходи, які вона одержала або могла одержати від цього майна з часу, коли ця особа дізналася або могла дізнатися про володіння цим майном без достатньої правової підстави. З цього часу вона відповідає також за допущене нею погіршення майна.

Особа, яка набула майно або зберегла його у себе без достатньої правової підстави, має право вимагати відшкодування зроблених нею необхідних витрат на майно від часу, з якого вона зобов'язана повернути доходи.

2. У разі безпідставного одержання чи збереження грошей нараховуються **проценти** за користування ними (**стаття 536 цього Кодексу**).

Стаття 1215. **Безпідставно набуте майно, що не підлягає поверненню**

1. Не підлягає поверненню безпідставно набуті:

1) **заробітна плата** і платежі, що прирівнюються до неї, **пенсії**, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані **фізичній особі** як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або **юридичною особою** добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача;

2) інше **майно**, якщо це встановлено законом.

КНИГА ШОСТА СПАДКОВЕ ПРАВО

Глава 84 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

Стаття 1216. Поняття спадкування

1. Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від **фізичної особи**, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Стаття 1217. Види спадкування

1. Спадкування здійснюється за **заповітом** або **за законом**.

Стаття 1218. Склад спадщини

1. До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент [відкриття спадщини](#) і не припинилися внаслідок його смерті.

Стаття 1219. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини

1. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема:

- 1) особисті немайнові права;
- 2) право на участь у [товариствах](#) та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх [установчими документами](#);
- 3) право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 4) права на аліменти, [пенсію](#), допомогу або інші виплати, встановлені законом;
- 5) права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені [статтею 608 цього Кодексу](#).

Стаття 1220. Відкриття спадщини

1. Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або [оголошення її померлою](#).
2. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя [статті 46 цього Кодексу](#)).
3. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.
4. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, [аварії](#), [катастрофи](#) тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Стаття 1221. Місце відкриття спадщини

1. Місцем відкриття спадщини є останнє [місце проживання](#) спадкодавця.
2. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження [нерухомого майна](#) або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини [рухомого майна](#).

Стаття 1222. Спадкоємці

1. Спадкоємцями за [заповітом](#) і [за законом](#) можуть бути [фізичні особи](#), які є живими на час [відкриття спадщини](#), а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.
2. Спадкоємцями за заповітом можуть бути [юридичні особи](#) та інші учасники цивільних відносин ([стаття 2 цього Кодексу](#)).

Стаття 1223. Право на спадкування

1. Право на [спадкування](#) мають особи, визначені у [заповіті](#).
2. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують особи, визначені у [статтях 1261 - 1265 цього Кодексу](#).
3. Право на спадкування виникає у день [відкриття спадщини](#).

Стаття 1224. Усунення від права на спадкування

1. Не мають права на [спадкування](#) особи, які [умисно](#) позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя.

Положення абзацу першого цієї частини не застосовується до особи, яка вчинила такий [замах](#), якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за [заповітом](#).

2. Не мають права на [спадкування](#) особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти [заповіт](#), внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині.

3. Не мають права на спадкування за законом батьки після [дитини](#), щодо якої вони були [позбавлені батьківських прав](#) і їхні права не були поновлені на час [відкриття спадщини](#).

Не мають права на [спадкування за законом](#) батьки ([усиновлювачі](#)) та [повнолітні діти \(усиновлені\)](#), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом.

4. Не мають права на спадкування за законом одна після одної особи, [шлюб між якими є недійсним](#) або [визнаний таким за рішенням суду](#).

Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до [реєстрації шлюбу](#), суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у [майні](#), яке було набуте ними за час цього шлюбу.

5. За рішенням суду особа може бути усунена від права на [спадкування за законом](#), якщо буде встановлено, що вона ухилялася від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

6. Положення цієї статті поширюються на всіх спадкоємців, у тому числі й на тих, хто має право на обов'язкову частку у спадщині, а також на осіб, на користь яких зроблено [заповідальний відказ](#).

Стаття 1225. Спадкування права на земельну ділянку

1. [Право власності на земельну ділянку](#) переходить до спадкоємців на загальних підставах, із збереженням її цільового призначення.

2. До спадкоємців [житлового будинку](#), інших будівель та споруд переходить право власності або [право користування земельною ділянкою](#), на якій вони розміщені.

3. До спадкоємців житлового будинку, інших будівель та споруд переходить право власності або право користування земельною ділянкою, яка необхідна для їх обслуговування, якщо інший її розмір не визначений [заповітом](#).

Стаття 1226. Спадкування частки у праві спільної сумісної власності

1. Частка у [праві спільної сумісної власності](#) спадкується на загальних підставах.
2. Суб'єкт права спільної сумісної власності має право заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу в натурі.

Стаття 1227. Право на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві

1. Суми [заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності - входять до складу спадщини.](#)

Стаття 1228. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі)

1. Вкладник має право розпорядитися правом на вклад у [банку \(фінансовій установі\)](#) на випадок своєї смерті, склавши [заповіт](#) або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі).
2. Право на вклад входить до складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним.
3. Заповіт, складений після того, як було зроблене розпорядження банку (фінансовій установі), повністю або частково скасовує його, якщо у заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього [майна](#) спадкодавця.

Стаття 1229. Спадкування права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування)

1. [Страхові виплати \(страхове відшкодування\)](#) спадкуються на загальних підставах.
2. Якщо страхувальник у договорі особистого страхування призначив особу, до якої має перейти право на одержання страхової виплати у разі його смерті, це право не входить до складу спадщини.

Стаття 1230. Спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки

1. До спадкоємця переходить право на [відшкодування збитків](#), завданих спадкодавцеві у [договірних зобов'язаннях](#).
2. До спадкоємця переходить право на стягнення [неустойки \(штрафу, пені\)](#) у зв'язку з невиконанням боржником спадкодавця своїх договірних обов'язків, яка була присуджена судом спадкодавцеві за його життя.
3. До спадкоємця переходить право на [відшкодування моральної шкоди](#), яке було присуджено судом спадкодавцеві за його життя.

Стаття 1231. Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем

1. До спадкоємця переходить обов'язок відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем.
2. До спадкоємця переходить обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої спадкодавцем, яке було присуджено судом зі спадкодавця за його життя.
3. До спадкоємця переходить обов'язок сплатити неустойку (штраф, пеню), яка була присуджена судом кредиторів із спадкодавця за життя спадкодавця.
4. Майнова та моральна шкода, яка була завдана спадкодавцем, відшкодовується спадкоємцями у межах вартості рухомого чи нерухомого майна, яке було одержане ними у спадщину.
5. За позовом спадкоємця суд може зменшити розмір неустойки (штрафу, пені), розмір відшкодування майнової шкоди (збитків) та моральної шкоди, якщо вони є непомірно великими порівняно з вартістю рухомого чи нерухомого майна, яке було одержане ним у спадщину.

Стаття 1232. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця

1. Спадкоємці зобов'язані відшкодувати розумні витрати, які були зроблені одним із них або іншою особою на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.
2. Витрати на утримання, догляд, лікування спадкодавця можуть бути стягнені не більш як за три роки до його смерті.

Стаття 1232¹. Спадкування прав та обов'язків за договором оренди житла з викупом

1. До спадкоємців переходять усі права та обов'язки за договором оренди житла з викупом, які мав спадкодавець.
2. Відмова спадкоємців від договору оренди житла з викупом здійснюється у порядку, встановленому статтею 1273 цього Кодексу.
3. Дострокове припинення договору оренди житла з викупом за ініціативою спадкоємців здійснюється у порядку, визначеному законом.

(Доповнено статтею 1232¹ згідно із Законом України від 25.12.2008 р. N 800-VI)

Глава 85 СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Стаття 1233. Поняття заповіту

1. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Стаття 1234. Право на заповіт

1. Право на [заповіт](#) має [фізична особа з повною цивільною дієздатністю](#).
2. Право на заповіт здійснюється особисто. Вчинення заповіту через представника не допускається.

Стаття 1235. Право заповідача на призначення спадкоємців

1. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька [фізичних осіб](#), незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.
2. Заповідач може без зазначення причин позбавити права на [спадкування](#) будь-яку особу з числа [спадкоємців за законом](#). У цьому разі ця особа не може одержати право на спадкування.
3. Заповідач не може позбавити права на [спадкування](#) осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Чинність [заповіту](#) щодо осіб, які мають [право на обов'язкову частку у спадщині](#), встановлюється на час [відкриття спадщини](#).
4. У разі смерті особи, яка була позбавлена права на спадкування, до смерті заповідача, позбавлення її права на спадкування втрачає чинність. Діти (внуки) цієї особи мають право на спадкування на загальних підставах.

Стаття 1236. Право заповідача на визначення обсягу спадщини, що має спадкуватися за заповітом

1. Заповідач має право охопити [заповітом](#) права та обов'язки, які йому належать на момент складення заповіту, а також ті права та обов'язки, які можуть йому належати у майбутньому.
2. Заповідач має право скласти заповіт щодо усієї спадщини або її частини.
3. Якщо заповідач розподілив між спадкоємцями у заповіті лише свої права, до спадкоємців, яких він призначив, переходить та частина його обов'язків, що є пропорційною до одержаних ними прав.
4. Чинність заповіту щодо складу спадщини встановлюється на момент [відкриття спадщини](#).

Стаття 1237. Право заповідача на заповідальний відказ

1. Заповідач має право зробити у [заповіті](#) заповідальний відказ.
2. Відказоодержувачами можуть бути особи, які входять, а також ті, які не входять до числа [спадкоємців за законом](#).

Стаття 1238. Предмет заповідального відказу

1. Предметом заповідального відказу може бути передання відказоодержувачеві у власність або за іншим речовим правом майнового права або [речі](#), що входить або не входить до складу спадщини.
2. На спадкоємця, до якого переходить [житловий будинок](#), [квартира](#) або інше [рухоме](#) або [нерухоме майно](#), заповідач має право покласти обов'язок надати іншій особі право

користування ними. Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим або нерухомим майном зберігає чинність у разі наступної зміни їх власника.

Право користування житловим будинком, квартирою або іншим **рухомим** або **нерухомим майном**, одержане за заповідальним відказом, є таким, що не відчужується, не передається та не переходить до спадкоємців відказоодержувача.

Право користування житловим будинком, квартирою або іншою будівлею, надане відказоодержувачеві, не є підставою для проживання у них членів його сім'ї, якщо у **заповіті** не зазначено інше.

3. Спадкоємець, на якого заповідачем покладено заповідальний відказ, зобов'язаний виконати його лише у межах реальної вартості **майна**, яке перейшло до нього, з вирахуванням частки боргів спадкодавця, що припадають на це майно.

4. Відказоодержувач має право вимоги до спадкоємця з часу **відкриття спадщини**.

Стаття 1239. Втрата чинності заповідальним відказом

1. **Заповідальний відказ** втрачає чинність у разі смерті відказоодержувача, що сталася до **відкриття спадщини**.

Стаття 1240. Право заповідача на покладення на спадкоємця інших обов'язків

1. Заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій немайнового характеру, зокрема щодо розпорядження особистими паперами, визначення місця і форми здійснення ритуалу **поховання**.

2. Заповідач може зобов'язати спадкоємця до вчинення певних дій, спрямованих на досягнення суспільно корисної мети.

Стаття 1241. Право на обов'язкову частку у спадщині

1. **Малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні** діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту **заповіту**, половину частки, яка належала б кожному з них у разі **спадкування за законом** (обов'язкова частка).

Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

2. До обов'язкової частки у спадщині зараховується вартість **речей** звичайної домашньої обстановки та вжитку, вартість **заповідального відказу**, встановленого на користь особи, яка має право на обов'язкову частку, а також вартість інших речей та майнових прав, які перейшли до неї як до спадкоємця.

3. Будь-які обмеження та обтяження, встановлені у **заповіті** для спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині, дійсні лише щодо тієї частини спадщини, яка перевищує його обов'язкову частку.

(Із змінами, внесеними згідно із Законом України від 03.11.2004 р. N 2146-IV)

Стаття 1242. Заповіт з умовою

1. Заповідач може обумовити виникнення права на [спадкування](#) у особи, яка призначена у [заповіті](#), наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявність інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття [освіти](#) тощо).

Умова, визначена у заповіті, має існувати на час [відкриття спадщини](#).

2. Умова, визначена у заповіті, є нікчемною, якщо вона суперечить закону або моральним засадам суспільства.

3. Особа, призначена у заповіті, не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що вона не знала про неї, або якщо настання умови від неї не залежало.

Стаття 1243. Заповіт подружжя

1. Подружжя має право скласти спільний [заповіт](#) щодо [майна](#), яке належить йому на [праві спільної сумісної власності](#).

2. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на [спадкування](#) мають особи, визначені подружжям у заповіті.

3. За життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає [нотаріальному посвідченню](#).

4. У разі смерті одного з подружжя [нотаріус](#) накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя.

Стаття 1244. Підпризначення спадкоємця

1. Заповідач має право призначити іншого спадкоємця на випадок, якщо спадкоємець, зазначений у [заповіті](#), помре до [відкриття спадщини](#), не прийме її або відмовиться від її прийняття чи буде усунений від права на [спадкування](#), а також у разі відсутності умов, визначених у заповіті ([стаття 1242 цього Кодексу](#)).

2. Підпризначеним спадкоємцем може бути будь-яка особа, визначена у [статті 1222 цього Кодексу](#).

Стаття 1245. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом

1. Частина спадщини, що не охоплена [заповітом](#), спадкується [спадкоємцями за законом](#) на загальних підставах. До числа цих спадкоємців входять також спадкоємці за законом, яким інша частина спадщини була передана за заповітом.

Стаття 1246. Встановлення сервітуту у заповіті

1. Спадкодавець має право встановити у [заповіті сервітут](#) щодо [земельної ділянки](#), інших природних ресурсів або іншого [нерухомого майна](#) для задоволення потреб інших осіб.

Стаття 1247. Загальні вимоги до форми заповіту

1. [Заповіт](#) складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення.

2. Заповіт має бути особисто підписаний заповідачем.

Якщо особа не може особисто підписати заповіт, він підписується відповідно до частини четвертої [статті 207 цього Кодексу](#).

3. Заповіт має бути посвідчений [нотаріусом](#) або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у [статтях 1251 - 1252 цього Кодексу](#).

4. Заповіти, посвідчені особами, зазначеними у частині третій цієї статті, підлягають державній реєстрації у [Спадковому реєстрі в порядку](#), затвердженому Кабінетом Міністрів України.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.09.2010 р. N 2527-VI)

Стаття 1248. Посвідчення заповіту нотаріусом

1. [Нотаріус](#) посвідчує [заповіт](#), який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

2. Нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів.

У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним.

Якщо заповідач через фізичні вади не може сам прочитати заповіт, посвідчення заповіту має відбуватися при свідках ([стаття 1253 цього Кодексу](#)).

Стаття 1249. Посвідчення нотаріусом секретних заповітів

1. Секретним є [заповіт](#), який посвідчується [нотаріусом](#) без ознайомлення з його змістом.

2. Особа, яка склала секретний заповіт, подає його в заклеєному конверті нотаріусові. На конверті має бути підпис заповідача.

Нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує.

Стаття 1250. Оголошення нотаріусом [секретного заповіту](#)

1. Одержавши [інформацію](#) про [відкриття спадщини](#), [нотаріус](#) призначає день оголошення змісту [заповіту](#). Про день оголошення заповіту він повідомляє членів [сім'ї](#) та родичів спадкодавця, якщо їхнє [місце проживання](#) йому відоме, або робить про це повідомлення в [друкованих засобах масової інформації](#).

2. У присутності заінтересованих осіб та двох свідків нотаріус відкриває конверт, у якому зберігався заповіт, та оголошує його зміст.

3. Про оголошення заповіту складається протокол, який підписують нотаріус та свідки. У протоколі записується весь зміст заповіту.

Стаття 1251. Посвідчення заповіту посадовою особою органу місцевого самоврядування

1. Якщо у населеному пункті немає [нотаріуса](#), [заповіт](#), крім [секретного](#), може бути посвідчений уповноваженою на це [посадовою](#) особою відповідного [органу місцевого самоврядування](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 1252. Посвідчення заповіту іншою посадовою, службовою особою

1. [Заповіт](#) особи, яка перебуває на лікуванні у лікарні, госпіталі, іншому стаціонарному закладі охорони здоров'я, а також особи, яка проживає в будинку для осіб похилого віку та інвалідів, може бути посвідчений головним лікарем, його заступником з медичної частини або черговим лікарем цієї лікарні, госпіталю, іншого стаціонарного закладу охорони здоров'я, а також начальником госпіталю, директором або головним лікарем будинку для осіб похилого віку та інвалідів.

2. [Заповіт](#) особи, яка перебуває під час плавання на морському, річковому судні, що ходить під прапором України, може бути посвідчений капітаном цього судна.

3. [Заповіт](#) особи, яка перебуває у пошуковій або іншій експедиції, може бути посвідчений начальником цієї експедиції.

4. [Заповіт військовослужбовця](#), а в пунктах дислокації [військових частин](#), з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає [нотаріуса](#) чи [органу, що вчиняє нотаріальні дії](#), також [заповіт працівника](#), члена його сім'ї і члена [сім'ї](#) військовослужбовця може бути посвідчений командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу.

5. [Заповіт](#) особи, яка тримається в [установі виконання покарань](#), може бути посвідчений начальником такої установи.

6. [Заповіт](#) особи, яка тримається у слідчому ізоляторі, може бути посвідчений начальником [слідчого ізолятора](#).

7. [Заповіти](#) осіб, зазначених у частинах першій - шостій цієї статті, посвідчуються при свідках.

8. До [заповітів](#), посвідчених посадовими, службовими особами, застосовуються положення [статті 1247 цього Кодексу](#).

9. [Заповіти](#), посвідчені посадовими, службовими особами, визначеними у частинах першій - шостій цієї статті, прирівнюються до [заповітів](#), посвідчених [нотаріусами](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
законами України від 14.04.2009 р. N 1254-VI,
від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 1253. Посвідчення заповіту при свідках

1. На бажання заповідача його [заповіт](#) може бути посвідчений при свідках.

2. У випадках, встановлених абзацом третім частини другої [статті 1248](#) і [статтею 1252 цього Кодексу](#), присутність не менш як двох свідків при посвідченні заповіту є обов'язковою.

3. Свідками можуть бути лише особи з повною цивільною дієздатністю.

4. Свідками не можуть бути:

- 1) [нотаріус](#) або інша посадова, службова особа, яка посвідчує заповіт;
- 2) спадкоємці за заповітом;
- 3) члени [сім'ї](#) та [близькі родичі](#) спадкоємців за заповітом;
- 4) особи, які не можуть прочитати або підписати заповіт.

5. Свідки, при яких посвідчено [заповіт](#), зачитують його вголос та ставлять свої підписи на ньому.

6. У текст заповіту заносяться відомості про особу свідків.

Стаття 1254. Право заповідача на скасування та зміну заповіту

1. Заповідач має право у будь-який час скасувати [заповіт](#).
2. Заповідач має право у будь-який час скласти новий заповіт. Заповіт, який було складено пізніше, скасовує попередній заповіт повністю або у тій частині, в якій він йому суперечить.
3. Кожний новий заповіт скасовує попередній і не відновлює заповіту, який заповідач склав перед ним.
4. Якщо новий заповіт, складений заповідачем, був визнаний недійсним, чинність попереднього заповіту не відновлюється, крім випадків, встановлених [статтями 225 і 231 цього Кодексу](#).
5. Заповідач має право у будь-який час внести до заповіту зміни.
6. Скасування заповіту, внесення до нього змін провадяться заповідачем особисто.
7. Скасування [заповіту](#), внесення до нього змін провадяться у порядку, встановленому цим Кодексом для посвідчення заповіту і підлягають державній реєстрації у [Спадковому реєстрі в порядку](#), затвердженому Кабінетом Міністрів України.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.09.2010 р. N 2527-VI)

Стаття 1255. Таємниця заповіту

1. [Нотаріус](#), інша посадова, службова особа, яка посвідчує [заповіт](#), свідки, а також [фізична особа](#), яка підписує заповіт замість заповідача, не мають права до [відкриття спадщини](#) розголошувати відомості щодо факту складення заповіту, його змісту, скасування або зміни заповіту.

Стаття 1256. Тлумачення заповіту

1. Тлумачення [заповіту](#) може бути здійснене після [відкриття спадщини](#) самими спадкоємцями.
2. У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом відповідно до [статті 213 цього Кодексу](#).

Стаття 1257. Недійсність заповіту

1. **Заповіт**, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним.
2. За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі.
3. Недійсність окремого розпорядження, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини.
4. У разі недійсності заповіту спадкоємець, який за цим заповітом був позбавлений права на **спадкування**, одержує право на спадкування за законом на загальних підставах.

Глава 86 СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Стаття 1258. Черговість спадкування за законом

1. Спадкоємці за законом одержують право на **спадкування** по чергово.
2. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття, крім випадків, встановлених [статтею 1259 цього Кодексу](#).

Стаття 1259. Зміна черговості одержання права на спадкування

1. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на **спадкування** може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після **відкриття спадщини**. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.
2. **Фізична особа**, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Стаття 1260. Спадкування усиновленими та усиновлювачами

1. У разі спадкування за законом **усиновлений** та його нащадки, з одного боку, та **усиновлювач** і його родичі - з другого, прирівнюються до родичів за походженням.
2. Усиновлений та його нащадки не спадкують за законом після смерті батьків усиновленого, інших його родичів за походженням по висхідній лінії.

Батьки усиновленого та інші його родичі за походженням по висхідній лінії не спадкують за законом після смерті усиновленого та його нащадків.

3. Якщо за рішенням суду про **усиновлення** збережений правовий зв'язок між **усиновленим** та його бабою, дідом, братом та сестрою за походженням, то у разі смерті його баби, діда за походженням усиновлений має право на **спадкування** за правом представлення, а у разі

смерті його брата, сестри за походженням - має право на спадкування як спадкоємець другої черги.

У разі смерті усиновленого його баба, дід, брат, сестра за походженням, з якими був збережений правовий зв'язок, спадкують на загальних підставах.

Стаття 1261. Перша черга спадкоємців за законом

1. У першу чергу право на [спадкування](#) за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки.

Стаття 1262. Друга черга спадкоємців за законом

1. У другу чергу право на [спадкування](#) за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері.

Стаття 1263. Третя черга спадкоємців за законом

1. У третю чергу право на [спадкування](#) за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця.

Стаття 1264. Четверта черга спадкоємців за законом

1. У четверту чергу право на [спадкування](#) за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією [сім'єю](#) не менш як п'ять років до часу [відкриття спадщини](#).

Стаття 1265. П'ята черга спадкоємців за законом

1. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

2. У п'яту чергу право на [спадкування](#) за законом одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його [сім'ї](#).

Утриманцем вважається [неповнолітня](#) або [непрацездатна особа](#), яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

Стаття 1266. Спадкування за правом представлення

1. Внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час [відкриття спадщини](#).

2. Прабаба, прадід спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

3. Племянники спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (сестрі, братові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

4. Двоюрідні брати та сестри спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові (тітці, дядькові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.
5. Якщо **спадкування** за правом представлення здійснюється кількома особами, частка їхнього померлого родича ділиться між ними порівну.
6. При спадкуванні по прямій низхідній лінії право представлення діє без обмеження ступеня споріднення.

Стаття 1267. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом

1. Частки у спадщині кожного із спадкоємців за законом є рівними.
2. Спадкоємці за усною угодою між собою, якщо це стосується **рухомого майна**, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.
3. Спадкоємці за письмовою угодою між собою, посвідченою **нотаріусом**, якщо це стосується **нерухомого майна** або **транспортних засобів**, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

Глава 87 ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

Стаття 1268. Прийняття спадщини

1. Спадкоємець за **заповітом** чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її.
2. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням.
3. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час **відкриття спадщини**, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом **строку**, встановленого **статтею 1270 цього Кодексу**, він не заявив про відмову від неї.
4. **Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа**, а також **особа, цивільна дієздатність якої обмежена**, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених частинами другою - четвертою **статті 1273 цього Кодексу**.
5. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Стаття 1269. Подання заяви про прийняття спадщини

1. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час **відкриття спадщини** не проживав постійно із спадкодавцем, має подати **нотаріусу** заяву про прийняття спадщини.
2. Заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто.
3. Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або **піклувальника**.
4. Заяву про прийняття спадщини від імені **малолітньої, недієздатної особи** подають її батьки (**усиновлювачі**), **опікун**.

5. Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, може відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 1270. Строки для прийняття спадщини

1. Для прийняття спадщини встановлюється **строк** у шість місяців, який починається з часу **відкриття спадщини**.

2. Якщо виникнення у особи права на **спадкування** залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями, строк для прийняття нею спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття.

Якщо строк, що залишився, менший як три місяці, він продовжується до трьох місяців.

Стаття 1271. Прийняття заповідального відказу

1. Якщо протягом шести місяців з часу **відкриття спадщини** відказоодержувач не відмовився від **заповідального відказу**, вважається, що він його прийняв.

Стаття 1272. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини

1. Якщо спадкоємець протягом **строку**, встановленого **статтею 1270 цього Кодексу**, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

2. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини **нотаріусу за місцем відкриття спадщини**.

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

3. За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Стаття 1273. Право на відмову від прийняття спадщини

1. Спадкоємець за **заповітом** або **за законом** може відмовитися від прийняття спадщини протягом строку, встановленого **статтею 1270 цього Кодексу**. Заява про відмову від прийняття спадщини подається **нотаріусу за місцем відкриття спадщини**.

2. **Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена**, може відмовитися від прийняття спадщини за згодою **підкувальника і органу опіки та піклування**.

3. **Неповнолітня особа** віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років може відмовитися від прийняття спадщини за згодою батьків (**усиновлювачів**), **підкувальника і органу опіки та піклування**.

4. Батьки (усиновлювачі), **опікун** можуть відмовитися від прийняття спадщини, належної **малолітній, недієздатній особі**, лише з дозволу органу опіки та піклування.

5. Відмова від прийняття спадщини є безумовною і беззастережною.

6. Відмова від прийняття спадщини може бути відкликана протягом [строку, встановленого для її прийняття](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 06.07.2010 р. N 2435-VI)

Стаття 1274. Право на відмову від прийняття спадщини на користь іншої особи

1. Спадкоємець за [заповітом](#) має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом.

2. [Спадкоємець за законом](#) має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги.

3. Спадкоємець має право відмовитися від частки у спадщині спадкоємця, який відмовився від спадщини на його користь.

4. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на [ім'я](#) якої складений [заповіт](#), може відмовитися від спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем.

5. Відмова від прийняття спадщини може бути визнана судом недійсною з підстав, встановлених [статтями 225, 229 - 231 і 233 цього Кодексу](#).

Стаття 1275. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини

1. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за [заповітом](#), частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну.

2. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за законом з тієї черги, яка має право на [спадкування](#), частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за законом тієї ж черги і розподіляється між ними порівну.

3. Положення цієї статті не застосовуються, якщо спадкоємець відмовився від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця, а також коли заповідач підпризначив іншого спадкоємця.

4. Якщо на спадкоємця за заповітом, який відмовився від прийняття спадщини, було покладено [заповідальний відказ](#), обов'язок за заповідальним відказом переходить до інших спадкоємців за заповітом, які прийняли спадщину, і розподіляється між ними порівну.

5. Відмова спадкоємця за [заповітом](#) від прийняття спадщини не позбавляє його права на [спадкування](#) за законом.

Стаття 1276. Перехід права на прийняття спадщини

1. Якщо спадкоємець за [заповітом](#) або [за законом](#) помер після [відкриття спадщини](#) і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія).

Право на прийняття спадщини у цьому випадку здійснюється на загальних підставах протягом [строку](#), що залишився. Якщо строк, що залишився, менший як три місяці, він подовжується до трьох місяців.

Стаття 1277. Відумерлість спадщини

1. У разі відсутності спадкоємців за [заповітом](#) і за [законом](#), усунення їх від права на [спадкування](#), неприйняття ними спадщини, а також [відмови від її прийняття](#) орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою.
2. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу [відкриття спадщини](#).
3. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність [територіальної громади](#) за місцем відкриття спадщини.
4. Територіальна громада, яка стала власником відумерлого [майна](#), зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до [статті 1231 цього Кодексу](#).
5. Спадщина, не прийнята спадкоємцями, охороняється до визнання її відумерлою відповідно до [статті 1283 цього Кодексу](#).

(Із змінами, внесеними згідно із
Законом України від 22.09.2011 р. N 3795-VI)

Стаття 1278. Поділ спадщини між спадкоємцями

1. Частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець у [заповіті](#) сам не розподілив спадщину між ними.
2. Кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі.

Стаття 1279. Переважне право окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі

1. Спадкоємці, які протягом не менш як одного року до часу [відкриття спадщини](#) проживали разом із спадкодавцем однією [сім'єю](#), мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку в розмірі частки у спадщині, яка їм належить.
2. Спадкоємці, які разом із спадкодавцем були співвласниками [майна](#), мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділ їм у натурі цього майна, у межах їхньої частки у спадщині, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення.

Стаття 1280. Перерозподіл спадщини

1. Якщо після спливу [строку для прийняття спадщини](#) і після розподілу її між спадкоємцями спадщину прийняли інші спадкоємці (частини друга і третя [статті 1272 цього Кодексу](#)), вона підлягає перерозподілу між ними.

Такі спадкоємці мають право вимагати передання їм у натурі частини [майна](#), яке збереглося, або сплати грошової компенсації.

2. Якщо майно, на яке претендує спадкоємець, що пропустив строк для прийняття спадщини, перейшло як [вдіумерле](#) до [територіальної громади](#) і збереглося, спадкоємець має право вимагати його передання в натурі. У разі його продажу спадкоємець має право на грошову компенсацію.

Стаття 1281. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців

1. Спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про [відкриття спадщини](#), якщо їм відомо про його борги.
2. Кредиторів спадкодавця належить протягом шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання [строку](#) вимоги.
3. Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом одного року від настання строку вимоги.
4. Кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені частинами другою і третьою цієї статті, позбавляється права вимоги.

Стаття 1282. Обов'язок спадкоємців задовольнити вимоги кредитора

1. Спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості [майна](#), одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.
2. Вимоги кредитора спадкоємці зобов'язані задовольнити шляхом одноразового платежу, якщо домовленістю між спадкоємцями та кредитором інше не встановлено.

У разі відмови від одноразового платежу суд за позовом кредитора накладає стягнення на майно, яке було передане спадкоємцям у натурі.

Стаття 1283. Охорона спадкового майна

1. Охорона спадкового [майна](#) здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями.
2. [Нотаріус](#) за [місцем відкриття спадщини](#), а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідні [органи місцевого самоврядування](#) з власної ініціативи або за заявою спадкоємців вживають заходів щодо охорони спадкового майна.
3. Охорона спадкового майна триває до закінчення [строку, встановленого для прийняття спадщини](#).
4. Витрати на охорону спадкового майна відшкодовуються спадкоємцями відповідно до їхньої частки у спадщині.

Стаття 1284. Охорона спадкового майна виконавцем заповіту

1. Якщо [спадкування](#) здійснюється не лише за [заповітом](#), а й [за законом](#), виконавець заповіту, якого призначив спадкодавець, вживає заходів щодо охорони всієї спадщини.

2. **Спадкоємці за законом** мають право призначити іншу особу, яка вживатиме заходів щодо охорони частини спадщини, що спадкується за законом.

Стаття 1285. Управління спадщиною

1. Якщо у складі спадщини є **майно**, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, **нотаріус**, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідний **орган місцевого самоврядування**, у разі відсутності спадкоємців або виконавця **заповіту** укладають договір на управління спадщиною з іншою особою.

2. Особа, яка управляє спадщиною, має право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини.

3. Особа, яка управляє спадщиною, має право на плату за виконання своїх повноважень.

Глава 88 ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ

Стаття 1286. Право заповідача на призначення виконавця заповіту

1. Заповідач може доручити виконання **заповіту фізичній особі** з повною цивільною дієздатністю або **юридичній особі** (виконавцеві заповіту).

2. Якщо заповіт складено на користь кількох осіб, виконання заповіту може бути доручено будь-кому з них.

3. Якщо заповіт складено на користь однієї особи, виконання заповіту може бути покладено на особу, яка не є спадкоємцем за заповітом.

Стаття 1287. Призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців

1. Спадкоємці мають право пред'явити позов про усунення виконавця **заповіту**, призначеного заповідачем, від виконання ним своїх повноважень, якщо він не може забезпечити виконання волі заповідача.

2. Якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо особа, яка була ним призначена, відмовилася від виконання заповіту або була усунена від виконання заповіту, спадкоємці мають право обрати виконавця з числа спадкоємців або призначити виконавцем заповіту іншу особу.

3. Якщо спадкоємці не можуть досягти згоди щодо призначення виконавця заповіту, він на вимогу одного із них може бути призначений судом.

Стаття 1288. Призначення виконавця заповіту нотаріусом

1. Виконавець **заповіту** може бути призначений **нотаріусом** за **місцем відкриття спадщини**, якщо заповідач не призначив виконавця заповіту або якщо виконавець заповіту відмовився від виконання заповіту чи був усунений від його виконання і якщо цього потребують інтереси спадкоємців.

Стаття 1289. Згода особи на призначення її виконавцем заповіту

1. Особа може бути призначена виконавцем [заповіту](#) лише за її згодою.
2. Згода особи бути виконавцем заповіту може бути виражена на тексті самого заповіту або додана до нього.
3. Особа може подати до [нотаріуса](#) за [місцем відкриття спадщини](#) заяву про згоду бути виконавцем заповіту після [відкриття спадщини](#).

Стаття 1290. Повноваження виконавця заповіту

1. Виконавець заповіту зобов'язаний:
  - 1) вжити заходів щодо охорони спадкового [майна](#);
  - 2) вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів про [відкриття спадщини](#);
  - 3) вимагати від боржників спадкодавця виконання ними своїх зобов'язань;
  - 4) управляти спадщиною;
  - 5) забезпечити одержання кожним із спадкоємців частки спадщини, яка визначена у [заповіті](#);
  - 6) забезпечити одержання частки у спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.
2. Виконавець заповіту зобов'язаний забезпечити виконання спадкоємцями дій, до яких вони були зобов'язані заповітом.
3. Повноваження виконавця [заповіту](#) посвідчуються документом, який видається [нотаріусом](#) за [місцем відкриття спадщини](#).

Стаття 1291. Право виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень

1. Заповідач має право визначити у [заповіті](#) те [майно](#) (в натурі або у грошах), яке виконавець заповіту має право одержати зі складу спадщини як плату за виконання своїх повноважень.
2. Якщо розмір плати не визначений заповідачем, він може бути визначений за домовленістю виконавця заповіту та спадкоємців, а в разі спору - судом.
3. Виконавець заповіту має право вимагати від спадкоємців відшкодування тих витрат, які були ним зроблені для охорони спадщини, управління нею та виконання заповіту.

Стаття 1292. Контроль за виконанням заповіту

1. Спадкоємці мають право контролювати дії виконавця заповіту.
2. Якщо спадкоємцями є [малолітні](#), [неповнолітні](#), [недієздатні особи](#) або [особи, цивільна дієздатність яких обмежена](#), контроль за виконанням [заповіту](#) здійснюють батьки ([усиновлювачі](#)), [опікуни](#), [піклувальники](#), а також [орган опіки та піклування](#).
3. За вимогою осіб, визначених частинами першою і другою цієї статті, виконавець заповіту повинен звітувати про дії, які були ним вчинені щодо виконання заповіту.

4. Після виконання заповіту виконавець заповіту подає спадкоємцям або їхнім законним представникам звіт про виконання своїх повноважень.

Стаття 1293. Право на оскарження дій виконавця заповіту

1. Спадкоємці, їхні законні представники, а також **орган опіки та піклування** мають право оскаржити до суду дії виконавця **заповіту**, якщо вони не відповідають цьому Кодексу, іншим законам, порушують інтереси спадкоємців.

2. До вимог про визнання неправомірними дій виконавця заповіту застосовується **позовна давність** в один рік.

Стаття 1294. Строк чинності повноважень виконавця заповіту

1. Повноваження виконавця **заповіту** тривають до повного здійснення волі спадкодавця, яка виражена у заповіті.

2. Чинність повноважень виконавця заповіту припиняється **нотаріусом** за **місцем відкриття спадщини** за погодженням із спадкоємцями та відказоодержувачами.

3. Після припинення повноважень виконавець заповіту повинен повернути нотаріусові документ, який був йому виданий (частина третя **статті 1290 цього Кодексу**).

4. У разі неповернення виконавцем **заповіту** документа, який засвідчував його повноваження, спадкоємці мають право витребувати документ, а також вимагати **відшкодування завданих їм збитків**.

Стаття 1295. Право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень

1. Виконавець **заповіту**, незалежно від того, ким його було призначено, має право відмовитися від здійснення своїх повноважень.

2. Виконавець заповіту зобов'язаний негайно повідомити спадкоємців, а також інших осіб, щодо яких він повинен був вчинити певні дії, про відмову від здійснення своїх повноважень.

3. Виконавець заповіту не може відмовитися від здійснення своїх повноважень у разі необхідності вчинення невідкладних дій, зволікання з якими загрожує завданням **збитків** спадкоємцям.

4. Виконавець заповіту відповідає перед спадкоємцями за збитки, що були їм завдані у зв'язку з невиконанням вимог, встановлених у частинах другій та третій цієї статті.

Глава 89

ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

Стаття 1296. Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину

1. Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати **свідоцтво про право на спадщину**.

2. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців.

3. Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину.

Стаття 1297. Обов'язок спадкоємця звернутися за свідоцтвом про право на спадщину на нерухоме майно

1. Спадкоємець, який прийняв спадщину, у складі якої є **нерухоме майно**, зобов'язаний звернутися до **нотаріуса** за видачею йому **свідоцтва про право на спадщину** на нерухоме майно.

2. Якщо спадщину прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається на **ім'я** кожного з них, із зазначенням імені та частки у спадщині інших спадкоємців.

Стаття 1298. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину

1. **Свідоцтво про право на спадщину** видається спадкоємцям після закінчення шести місяців з часу **відкриття спадщини**.

2. Якщо **заповіт** складено на користь зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після народження дитини.

Положення абзацу першого цієї частини застосовується також щодо **дитини**, зачатої за життя спадкодавця, але народженої після його смерті, у разі **спадкування** за законом.

3. До закінчення **строку** на прийняття спадщини **нотаріус** може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у **банку (фінансовій установі)**, якщо це викликано обставинами, які мають істотне значення.

Стаття 1299. Виключена.

(згідно із Законом України
від 04.07.2013 р. N 402-VII)

Стаття 1300. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину

1. За згодою всіх спадкоємців, які прийняли спадщину, **нотаріус** за **місцем відкриття спадщини** може внести зміни до **свідоцтва про право на спадщину**.

2. На вимогу одного із спадкоємців за рішенням суду можуть бути внесені зміни до свідоцтва про право на спадщину.

3. У випадках, встановлених частинами першою і другою цієї статті, нотаріус видає спадкоємцям нові свідоцтва про право на спадщину.

Стаття 1301. Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину

1. **Свідоцтво про право на спадщину** визнається недійсним за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особа, якій воно видане, не мала права на **спадкування**, а також в інших випадках, встановлених законом.

Глава 90 СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

Стаття 1302. Поняття спадкового договору

1. За спадковим **договором** одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває **право власності** на **майно** відчужувача.

Стаття 1303. Сторони у спадковому договорі

1. Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа.

2. Набувачем у спадковому договорі може бути **фізична** або **юридична особа**.

Стаття 1304. Форма спадкового договору

1. **Спадковий договір** укладається у письмовій формі і підлягає **нотаріальному посвідченню**, а також державній реєстрації у **Спадковому реєстрі** в **порядку**, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

(Із доповненнями, внесеними згідно із
Законом України від 21.09.2010 р. N 2527-VI)

Стаття 1305. Обов'язки набувача у спадковому договорі

1. Набувач у **спадковому договорі** може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до **відкриття спадщини** або після її відкриття.

Стаття 1306. Особливості спадкового договору з участю подружжя

1. Предметом **спадкового договору** може бути **майно**, яке належить подружжю на **праві спільної сумісної власності**, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя.

2. Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором.

Стаття 1307. Забезпечення виконання спадкового договору

1. На **майно**, визначене у **спадковому договорі**, **нотаріус**, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження.

2. **Заповіт**, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

3. Відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті.

У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за **місцем відкриття спадщини**.

Стаття 1308. Розірвання спадкового договору

1. [Спадковий договір](#) може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень.
2. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Кодекс набирає чинності з 1 січня 2004 року.
2. Визнати такими, що втратили чинність з 1 січня 2004 року:

[Цивільний кодекс Української РСР від 18 липня 1963 року](#), із змінами, внесеними до нього;

[Закон Української РСР "Про затвердження Цивільного кодексу Української РСР"](#) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1963 р., N 30, ст. 463);

[статті 2 - 7, 12, 13, 16 Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 9 грудня 1963 року "Про порядок введення в дію Цивільного і Цивільного процесуального кодексів Української РСР"](#) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1963 р., N 51, ст. 731; 1985 р., N 23, ст. 542; Відомості Верховної Ради України, 1993 р., N 3, ст. 15).

3. Кабінету Міністрів України до 1 квітня 2003 року підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України:

перелік законодавчих актів (їх окремих положень), які мають бути визнані такими, що втратили чинність, та перелік законодавчих актів, до яких слід внести зміни, у зв'язку з набранням чинності цим Кодексом;

проект закону про міжнародне приватне право та проекти інших законів, необхідність прийняття яких впливає із цього Кодексу.

4. Цивільний кодекс України застосовується до цивільних відносин, що виникли після набрання ним чинності.

Щодо цивільних відносин, які виникли до набрання чинності Цивільним кодексом України, положення цього Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли або продовжують існувати після набрання ним чинності.

5. Правила книги шостої Цивільного кодексу України застосовуються також до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності цим Кодексом.

Правила [статті 1277 Цивільного кодексу України](#) про [відумерле майно](#) застосовуються також до [спадщини, від дня відкриття](#) якої до набрання чинності цим Кодексом сплило не менше одного року.

6. Правила Цивільного кодексу України про [позовну давність](#) застосовуються до позовів, [строк](#) пред'явлення яких, встановлений законодавством, що діяло раніше, не сплив до набрання чинності цим Кодексом.

7. До позовів про визнання заперечуваного [правочину](#) недійсним і про застосування наслідків [недійсності нікчемного правочину](#), право на пред'явлення якого виникло до 1 січня

2004 року, застосовується **позовна давність**, встановлена для відповідних позовів законодавством, що діяло раніше.

8. Правила **статті 344 Цивільного кодексу України** про набувальну давність поширюються також на випадки, коли володіння майном почалося за три роки до набрання чинності цим Кодексом.

9. До **договорів**, що були укладені до 1 січня 2004 року і продовжують діяти після набрання чинності Цивільним кодексом України, застосовуються правила цього Кодексу щодо підстав, порядку і наслідків зміни або розірвання договорів окремих видів незалежно від дати їх укладення.

10. Правила Цивільного кодексу України про відповідальність за порушення **договору** застосовуються в тих випадках, коли відповідні порушення були допущені після набрання чинності цим Кодексом, крім випадків, коли в договорах, укладених до 1 січня 2004 року, була встановлена інша відповідальність за такі порушення.

11. Судові провадження у справах про припинення **права власності** на підставах, що не встановлені Цивільним кодексом України або іншим законом, підлягають припиненню.

Ухвалені, але не виконані судові рішення у таких справах примусовому виконанню не підлягають.

Президент України

м. Київ

16 січня 2003 року

№ 435-IV

Л. КУЧМА